T. C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

MEKKĪ DİVANI VE TAHLİLİ

Gürcan KARAPANLI

2501020008

Tez danışmanı: Prof. Dr. Kemal Yavuz

İstanbul, 2005

ÖZ

Bu tez 18.yy'da yaşamış olan şairlerimizden şeyhülislam Muhammed Mekkī'nin divanının karşılaştırmalı metnini ve incelenmesini içermektedir. Şairin yaşadığı dönem ve bulunduğu makam divanının okunup incelenmesi için hareket noktası olmuştur. Mekkī'nin hayatı, dönemindeki olaylar ve şahsiyetler araştırılmış; bunların, şiiri ve üslubuyla bağlantıları saptanmıştır. Sonuçta 18.yy'ın ikinci yarısındaki diğer şairlerle benzer özellikler taşıdığı görülmüştür.

Mekkī ilmini şiirlerinde de ortaya koymaktadır. Nābī ekolünü devam ettirmiştir. Yine de şiirlerinde yer yer Fuzūlī ve Nedim etkileri hissedilmektedir. Mekkī, kendi karakterinin yanı sıra klasik Türk Edebiyatı geleneğinin bütün malzemelerini de şiirine başarıyla yansıtmıştır.

Sonuç olarak bir şairimizin daha, yakından tanınmasının mutluluğuyla bu tez sunulmaktadır.

ABSTRACT

Thesis herein consists of comparative text as well as study over one of our poets chief religious official Muhammed Mekki who lived on the 18th Century. Where, times when poet had lived as well as official council of state included form the point of movement for reading and studying. During Study search has been made over Mekki's life as well as incidents and personalities of his times; making connection between his poems and style. Our findings have been to the point where conclusion is made such that he bears features similar to those of other poets of the second half of the 18th Century.

Mekki is determined to put forward his science in poems he wrote. He continued the ecology of Nabi. Nevertheless, one can't go along without sensing effects from Fuzuli and Nedim in his poems. Besides his own character, Mekki has successfully reflected all material by classic Turkish Literature tradition over the poems he wrote.

As a result, thesis herein is proudfully presented in happiness of bringing about means to get to know one more of our poets closely.

ÖNSÖZ

Bu tezde, 18.yy şairlerimizden Şeyhülislam Muhammed Mekkī Divanı'nın karşılaştırmalı metni ortaya konmuş ve incelenmiştir. Bu çalışmayı yapmaktaki amaç 18. yüzyılda yaşamış bir şairimizin daha şiirinin ve üslubunun aydınlatılmasıdır. Öte yandan şairin bir şeyhülislam olması da çalışmanın yapılmasında etken olmuştur.

Bu tez hazırlanırken öncelikle şairin yaşadığı yüzyılın ortamı araştırılmıştır. Mekkī'nin hayatı, çevresinde gelişen olaylar ve eserleri ortaya konmuştur. Divanının varlığından habedar olunan yedi nüshası karşılaştırılmıştır. Bu yedi nüshanın özellikleri saptanmıştır. Bildiğimiz kadarıyla en eski tarihli nüsha olan Topkapı sarayı kütüphanesi nüshası ile en fazla şiiri içeren Ali Emiri nüshası metni oluşturmada esas alınmıştır. Nüsha farkları dipnotlarda belirtilmiştir. Metin oluşturulurken nazım türlerine göre düzenleme yapılmıştır.

Dīvan metni ortaya konduktan sonra şairin dil ve üslup özellikleri belirlenip bunlar göz önüne alınarak divanın incelenmesine geçilmiştir. Hangi edebī sanatları ne ölçüde ve nasıl kullandığı imkan nisbetinde gösterilmeye çalışılmıştır. Ardından divanda yer alan temel konular ve bunların işlendiği beyitler alt bölümlere ayrılarak yine elimizden geldiğince verilmiştir.

Tezi sunarken, emeği geçenleri de burada zikretmek gerekir. Öncelikle bana sabırla bilgisini aktaran ve benim için bir mürşid olan Prof. Dr. Kemal Yavuz'a ; sonra Farsça şiirlerde yardımını esirgemeyen Doç. Dr. Ali Güzelyüz'e; dostça dayanışma için Esma Şahin'e; hiçbir konuda desteğini esirgemeyen aileme; bana Eski Türk Edebiyatını sevdirip beynime nakşeden bütün hocalarıma sonsuz teşekkürler.

Bu çalışma yapılırken şairin hakkını teslim edip emeğine saygı duymak temel düstur edinildi. Yine de mükemmellik iddiası söz konusu değildir. Mekkī gibi ben de tecrübesizliğimden kaynaklanan kusurların ilim sahipleri tarafından hoş görülmesini diliyorum.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
A.İ.L.	Ansiklopedik İslam Lügatı
a.y.	Aynı yer
Ar.	Arapça
B.	Beyit
bkz.	Bakınız
bs.	Basım
bsm.	Basımevi
C	Alıntı yapılan cilt
c.	Cilt
çev.	Çeviren
DİB	Diyanet işleri Başkanlığı
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
E.F.	Edebiyat Fakültesi
Far.	Farsça
G.	Gazel
H.	Hicrī
haz.	Hazırlayan
Hz.	Hazret
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
K.	Kaside
KB.	Kültür Bakanlığı
Kt.	Kıt'a
ktb.	Kütüphanesi

ktbv.	Kitabevi
M.	Milādī
M.	Muhammes
Mar.	Markos İncili
matb.	Matbaa
M.E.B.	Milli Eğitim Bakanlığı
no.	Numara
Prof.	Profesör
s.	Sayfa
T.	Tarih
T.	Türkçe
ter.	Tercüme
Th.	Tahmis
TDK	Türk Dil Kurumu
TDTKD	Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi
TSM	Topkapı Sarayı Müzesi
TÜRDAV	Türkiye Kalkınma ve Dayanışma Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
t.y.	Tarih yok
vb.	Ve benzerleri
v.d.	Ve devamı
yy.	Yüzyıl
y.a.y.	Yazar adı yok
yay.	Yayın
YKY	Yapi kredi yayınları
Z.	Zeyl

GİRİŞ

18. Yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin toprak kaybettiği ve savunmaya geçtiği bir dönemdir. Gerileme dönemi olarak adlandırılmıştır. Batı'yı yakalamak için yapılan askeri ıslahatlara rağmen dağılma dönemine girilmesine engel olunamaz.

Bu yüzyılda sırayla şu padişahlar tahta geçmiştir: III. Ahmed (Saltanatı 1703-1730), I. Mahmud (1730-1754), III.Osman (1754-1757), III. Mustafa (1757-1774), I. Abdülhamit (1774-1789), III. Selim (1789-1807).

17. Yüzyılın sonunda akdedilen Karlofça antlaşması kutsal ittifakla yapılan on altı senelik büyük savaşı bitirmiştir. Fakat Osmanlı Devleti bu savaştan maddī ve manevī büyük bir kayıpla çıkmıştır. Birçok ülkenin elden gitmesinin yanısıra ülke, idarī, askerī, malī, iktisadī, adlī ve içtimaī bakımdan bitkin düşmüştür. Düzen bozulmuş ve asayiş kalmamıştır.

Karlofça antlaşması, Osmanlı yayılma ve hakimiyetinin artık durduğu; Osmanlı korkusunun yabancı devletler üzerinden silindiğini göstermiştir. Devlet İngiltere, Fransa, Prusya ve İsveç gibi bazı Avrupa devletlerinin tesiri altında kalmaya başlamış ve anlaşmaları siyasī idare etmiştir.

Vezīr-i ā'zam Amcazāde Hüseyin Paşa, ilk iş olarak hudut işlerini; idarī, maalī, askerī ve bahrī ıslahatı ele almışsa da II.Mustafa'nın hocası Şeyhülislam Feyzullah Efendinin tahakkümü sonucu istifa etmiştir. Yeni sadrazam Daltaban Mustafa Paşa, Kırım Hanı Devlet Giray isyanında gevşek davranınca onun yerine de Rami Mehmed Paşa geçecektir. Sonunda Şeyhülislam Feyzullah Efendinin bütün akrabalarını önemli mevkilere getirmesi ve tahakkümü sonucu alayhine isyan çıkmıştır. II.Mustafa'nın tahttan indirilişinden sonra III. Ahmed padişah olmuş; yeni şeyhülislamın, Feyzullah efendinin evlad ve adamlarının cezalandırılması için fetva sunmasının ardından sābık şeyhülislam katlolunmuştur.

Bu sıralarda Avrupa içinde savaşlar olmaktadır (Rus-İsveç savaşı, İsveç'in Saksonya'yı işgali). Çar Petro'nun Balkanlardaki hristiyan tebayı tahrikiyle Karadağ isyanı çıkmıştır. Ruslara karşı savaş ilan edilmiş; ordusu yiyeceksiz kalan Rus Çarı barış

taleb etmek zorunda kalmıştır. Fakat çar barış şartlarına uymadığından, anlaşmayı sağlayan Baltacı Mehmed Paşa azledilmiştir. Osmanlı Devleti Karlofça'dan sonra, Prut antlaşmasını istirdat ederek Karadeniz'de güvenliği sağlamıştır. Böylece Mora'yı geri almak isteyen Damat Ali Paşa anlaşma şartlarına uymayan Venedik'e savaş açmış ve amacına ulaşmıştır. Fakat Venedik'in müttefiki Avusturya'nın açtığı Navarin savaşında Belgrad ve temeşvar düşmüştür.

Damat İbrahim Paşa'nın imzaladığı Pasarofça antlaşmasının ardından Osmanlı Batı'dan geri olduğunu anladı. Bundan sonra bir barış dönemi başlamıştır. Zira İbrahim Paşa, sadarette olduğu sürece ülkeyi sükun içinde geliştirmeyi istemiştir.

Bu dönemde Avrupa siyasetine yakından vākıf olmak isteğiyle Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi Fransa'ya yollanmıştır. Türkçe kitapların basılmasına başlanmış; ilim ve edebiyata düşkün olan İbrahim Paşa, Seyyid Vehbi, Nahifī, Neylī, Nedim, Müverrih Raşid, Osmanzāde Tāib gibi şöhretli şair ve yazarları himayesine almiştır. Paşa'nın sanata ve eğlenceye meraklı oluşuyla İstanbul'da lale ve helva sohpetleri, yaygınlaşmış; bir döneme damgasını vurmuştur.

Bu arada İran'da çıkan karışıklıklar sebebiyle sefer açılmış; Tiflis, Tebriz, Kirmenşah ve Hamedan zaptedilmiştir. Fakat sonuçta İran'da başarısızlık yaşanmıştır. Lale devrinin zevki kaçmiş; III. Ahmed bir türlü sefere çıkmak istemeyince halk İbrahim Paşa'ya aleyhtar olmuştur. Patrona Halil isyanıyla çaresiz kalan III.Ahmed , üç damadı da boğdurmak zorunda kalmıştır.

I. Mahmud kılıç kuşanınca Sadābad'daki köşklerin yıkılmasına razı olmuştur. Bundan sonra İran ve Rusya ile sürekli savaşılmış, anlaşmalar yapılmış ve bozulmuştur. Azak kalesi düşmüş; Avusturyalılarla yeni bir anlaşma yapılmıştır. İsveç'le ittifak kurulmuş; Osmanlı'nın yanında görünmesinden dolayı Fransa'ya imtiyazlar verilmiştir. Ruslarla yapılan Kaynarca antlaşmasından sonra Rusya çeşitli imtiyazlar elde etmiştir. İmparatorlukta çeşitli isyanlar baş göstermiştir. Aynalıkavak tenkihnamesiyle Osmanlı Kırım'da Şahin Giray'ın hanlığını kabul etmiştir.

Söz konusu yıllarda Avrupa kıtası da derin bir buhran içindedir. Çekişmeler arasında zayıf düşen Osmanlı Devleti, askerī ve teknik açıdan üstün olan büyük

devletlerin iştahını kabartmış; her devlet Osmanlı hükümetini kendi çıkarları için kullanmaya çalışır olmuştur. Böylece I. Abdülhamit döneminde Osmanlı Devleti askerī ıslahatları hızlandırmıştır. Fakat yapılan ıslahatlar yeterli olmamış; Yaş, Hotin, Özi Avusturya ve Rusya ile yapılan savaşta düşmüştür. Köklü askerī ıstılahlar yapan III. Selim zamanında da bozgunlar devam etmiştir. Yaş anlaşmasından sonra (1792) ise, kaybedilen yerleri geri almaya çalışmanın zararlı olduğu anlaşılmıştır. Yüzyılın ortalarına kadar para sıkıntısı yokken yüzyılın ikinci yarısında sürekli savaşlar ve başarısızlıklarla malī durum da iyice sarsılmıştır. (Uzunçarşılı,1982)

18. Yüzyıldaki siyasī gerilemenin aksine ilmi eserlerin telif ve tercümesinde büyük aşama kaydedilmiştir. Hat, tezhip, çini, mezar taşı süslemeleri ve nakış gibi sanatlarda ilerlemeler devam etmiştir. Barok tarzının temel alındığı değerli mimarī eserler vücuda getirilmiş; binaların çeşitli yerleri çiçek ve meyve desenleri ile süslenmiştir. Sanatı destekleyen ve hatta kendisi de musikişinas olan I. Mahmut, III.Selim gibi padişahların teşviği ve katkısıyla imparatorluğun en önemli resim ve musiki eserlerinden birçoğu bu dönemde vücuda getirilmiştir. (Uzunçarşılı, 1959: 522-567)

Yüzyılın mensur eserleri çeşitli konularda ve çok sayıdadır. Biyografi alanında Müstakimzāde Sādeddin'in Devhatü'l-Meşāyih'i, kapsamlı bilgilendirmesi ile Safāyī Tezkiresi, süslü nesir örneği olan Sālim Tezkiresi, Beliğ'in Nuhbetü'l-Āsār'ı, Rāmiz'in Ādāb-ı Zurafā'sı ve bütün Mevlevī şairleri toplayan Esrar Dede'nin Tezkire-i şu'arā-yı Mevleviyye'si önemli eserlerdir. Yüzyılın başlarında yaşamış olan Naimā 16. yy. sonlarından 17. yy. ortalarına kadar olanları sade bir dille anlattığı Tarih'iyle ünlüdür. Āsım Tarihi, Lale devri için önemli bir kaynakken Vāsıf Tarihi yüzyılın ikinci yarısını anlatır. Ayrıca Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa'nın Zeyl-i fezlekesi, Rāşid ve Küçükçelebizāde Āsım Tarihleri de Önemlidir. Diğer önemli mensur eserler arasında Vehbī'nin Sūrnāme'si, İbrahim Hakkı'nın Ma'rifetnāme'si, Aziz efendi'nin Muhayyelāt'ı ve çeşitli sanatçıların münşeatları sayılmaktadır. (Mengi, 2000: 227-228)

Bu asrın başlarından ortalarına kadar, himaye ortamında birçok şair yetişmiştir. Şiir, İran tesirinden kurtularak halk diliyle söyleyişe daha çok yaklaşmıştır. Önceki

yüzyılda Bahāyī ve Yahyā gibi şairlerle başlayan rahat söyleyişlerin tekamülü Nedim'le olmuştur. Nedim, günlük hayat tasvirlerini ve yaşadığı dönemin özelliklerini İstanbul Türkçesiyle yazdığı şuhane şiirlerle aktarmış ve hatta hece veznini de denemiştir. Bu yüzyılda şairler Nedim'in izlerini taşısalar da genellikle yüzyılın başında ölen Nābī'nin hikemī üslubunu benimsemişlerdir. Ramī Mehmed Paşa, Seyyid Vehbī, Raşid, Osmanzāde Tāib, İzzet Ali Paşa, Şeyhülislam İsmail Āsım Efendi, Vakanüvis Sāmi yüzyılın ilk yarısındaki birinci sınıf şairler arasında zikredilmektedir. Rasih, Vanlı Dürrī, Nahifī Süleyman vb. ikinci sınıf şairler de önemli sayıdadır. Osmanlı'nın asrın ikinci yarısındaki olumsuz koşulları şiire de yansımış olmalı ki şiir vadisi çoraklaşmaya başlamıştır. Bu devrede Nevres-i Kadim, Koca Ragıp Paşa, Fitnat Hanım, Haşmet gibi önemli şairler yetişmişse de bunların sayıları sınırlıdır. Şeyh Galib'e kadar ortam sessiz kalmış ve ondan sonra da büyük bir şair yetişmediğinden bir yüzyıl sonra divan şiiri ömrünü tamamlamıştır. Şeyhülislam Muhammed Mekkī, divan şiirinin sönmeye başladığı 18.yy.'ın ikinci yarısında yetişmiş bir şairdir. (Uzunçarşılı, 1959:541-550)

I. MEKKĪ'NİN HAYATI ESERLERİ VE SANATI

A. ŞEYHÜLİSLAM MUHAMMED MEKKĪ'NİN HAYATI

Babası kiler ağalığından yetişen Mekke kadısı Celep Halil Efendidir. Şair, Mekke'de doğduğundan ona Mekkī Mehmed adı verilmiştir. 1116'da (1704) doğmuştur. (Süreyya, 1996: 1080) Fatin Tezkiresinde 1126'da (M.1714) doğduğu yazılmışsa da (Fatin,t.y.:389) Devhatü'l-meşayih'ten yararlanan Osmanlı Tarihi'nde bu tarihin babasının ölüm tarihi olduğu ve bu zamanda kendisinin küçük yaşta bulunduğu bildirilir. (Uzunçarşılı,1959:504) Böylece Mekkī İstanbul'a getirilerek iyi bir eğitim alması sağlanmıştır. 1147'de (M.1734) sınavını başarıyla vererek müderris olmuştur. 1179'da (M.1765) Selanik, 1185'de (M.1771) Şam, 1190'da (M.1775) Medīne mevleviyetlerinde bulunduktan sonra 1198'de (1783) İstanbul kadılığına getirildi. 11 Rebiulāhir 1200'de (11 şubat 1786) Anadolu kazaskeri ve aynı sene Rumeli kazaskeri oldu. Fatin'de bu tarihin 1202 (Fatin,t.y.:a.y.) olduğu Sicill-i Osmanī'de ise 1201 (Süreyya,1996:1080) olduğu yazılıdır.

Rusya'ya sefer açılması için Yusuf Paşa'yla birlikte Abdülhamid'i ikna ettikten sonra Avusturya'nın da Rusya'yla birlikte savaşa girmesi üzerine huzursuzlanan Müftizāde Ahmed Efendi'nin yerine 13 Safer 1202'de (24 Kasım 1787) Mekkī Mehmed Efendi şeyhülislam oldu. Fakat I. Abülhamid'in kıdemlilere tercihen Rumeli kazaskerliğine gelmesini sağladığı Mehmed Kāmil Efendi'ye teveccühü bilindiğinden Mekkī'nin makamında fazla kalamayacağı tahmin edilmiştir. Filhakika Mehmed Kamil Efendi, üç buçuk ay sonra 26 Cemaziyelevvel 1202'de (5 Mart 1788) Mekkī Efendi'nin yerine şeyhülislam olmuştur. (Uzunçarşılı,1959:505)

III. Selim zamanındaki üçüncü şeyhülislam olarak, Mekkī'ye bir daha görev verilmiştir. Mekkī'nin bu üç selefinden ilki, III.Selim'in ilmiye sınıfında yapmak istediği ıslahata destek olan Hamidzāde Mustafa Efendi'dir. Kendisi ıslahatta ifrata giderek değerli alimleri de mağdur etmiş, devlet erkanını incitmiş, kadıların arpalıklarını almış ve mazül şeyhülislamlardan başka onları da sürgüne göndermek istemiştir.(A.g.e.508)

Bundan III. Selim de rahatsız olmuş ve aşırıya kaçtığını bildirerek sürgüne engel olmuştur. Azlinden sonra makama gelen Yahyā Tevfīk Efendi'ye ise ilmiyede yapılan ıslahlahata aykırı haraket etmemesi, hiçkimseye kin gütmemesi, açgözlülük ve rüşvet yoluna sapmaması, sürgüne gönderilmiş olanları kurtarmaya çalışmaması padişah tarafından tavsiye edilmiştir.(A.g.e.:510) Fakat on üç gün sonra ölmesinin ardından Mehmed Mekkī 22 Recep 1202'de (27 Mart 1791) sadrazam ve başkomutan Yusuf Kāmil Paşanın tavsiyesiyle ikinci kez şeyhülislam olmuştur. Anlatılan ortamdan anlaşılacağı üzere bu tavsiyenin sebebi, makama emniyetli birisinin getirilmesi isteğiyle Mekkī Efendinin sakin ve kendi görevinden başka işlere karışmayan halinin örtüşmesi olmuştur. Fakat bu halim selim ve cerbezesiz hali aynı zamanda azline de sebeb olacaktır. İlmiye işlerini düzene sokmak isteyen III.Selim, daha girgin ve tesirli bir şeyhülislam arayışına girmiştir. Mekkī Efendi her ne kadar ālim ve fazıl bir şahıs da olsa 13 Zilkade 1206'da (3 Temmuz 1792) azledilmiştir. (Ag.e.:505) Azli tebliğ için çavuşbaşı ağanın gönderilmesi ādet ise de padişahın Mekkī hakkındaki teveccühü bāki olduğundan heyecana kapılmasın diye azli reisü'l-küttab vasıtasıyla bildirilmiştir.(A.g.e.:512) Mekkī Efendi'nin azlinde Tatarcık Abdullah Efendi'nin etkisi olduğu söylenmektedir. Anlatılanlara göre azilden sonra kendisini ziyarete gelen Tatarcık Abdullah Efendi'yle sohbetteyken yalısının eskiliğinden söz açılınca tahta biti, pire ve özellikle de tatarcıktan çok rahatsız olduğunu söyleyerek kendi aleyhindeki hareketini hatırlatmıştır. (Süreyya,1996:1080) Mekkī'nin yerine, kendisinin meşihatı döneminde affedilenlerden Dürrizade Mehmed Arif Efendi ikinci kez şeyhülislam olmuştur. III.Selim onun nüfuzundan, Mısır'ın işgalindeki buhrana kadar altı sene istifade etmiştir. (Uzunçarşılı,1959:503)

Mekkī Efendi azlinden altı yıl sonra Rumelihisarı'ndaki yalısında 9 Cemaziyelevvel 1212'de (Ekim 1797) vefat etmiştir. Kabri Fatih'deki Bahāī Efendi türbesindedir. (Fatin,t.y.:389) Sicill-i Osmanī'de Abdurrahim Efendi haziresine defnedilmiş olduğu yazılıdır. (Süreyya,1996:1081) Her ikisi de aynı yerde bulunmaktadir.

Kaynaklarda fazl ve kemal sahibi olduğu belirtilen Mekkī talik yazısında üstattır. Teklifsiz, saf, temiz huylu Mekkī aynı zamanda cömerttir. Yalısının bulunduğu Rumelihisarı fakirlerini daima gözetmiştir. Emlak ve akarını, Fatih Camiinde her gün ders okutulması; Rumelihisarı'nda Pertek Ali Camiinde her yıl mevlid okutulması; her yıl belirli zamanlarda fakirlere dağıtılmak üzere aşure, pilav ve zerde pişirilmesi; her yıl Mekke ve Medīne fakirlerine para verilmesi için vakfetmiştir. (Uzunçarşılı,1959:506)

Mekkī'nin oğlu Mustafa Āsım Efendi, II. Mahmud devrinde üç kez şeyhülislamlık makamına getirilmiştir. (A.g.e.:a.y.) Zekī ve ileri görüşlü imiş. (Süreyya,1996:328) Cevdet Tarihinde ise, Abdülmecit ile birlikte Reşit Paşa'ya rağmen tanzimat fermanının hazırlayıcılarından olduğu belirtilmiştir. (Cevdet,1986)

B.ESERLERİ

Tevessül isminde Kasīde-i Bürde'ye beş yüz altmış sayfalık Türkçe bir şerhi vardır. (Mekkī,1835) Mürşidü'l-varisin fi şerhi ahvali'l-erba'in adlı risalesinde evlatlar, aralarında ve babalarına nisbetle sınıflandırılarak mirastan ne ölçüde yararlanacakları şer'ī kaidelere göre açıklanmıştır. (Mekkī,1840) Bu iki eser, oğlu Āsım Efendi'nin meşihati döneminde, faydalı olacakları düşüncesiyle basıldıktan başka; daha sonraki yıllarda da baskıları yapılmıştır. (Karatay,1956:491) Beyzavī tefsiri üzerine talikatı, hamd ve şükür hakkında bir risalesi, sıfatullah ve tevzih (fıkıh)'tan dört mukaddime üzerine risalesi bulunan Mekkī'nin beş adet risalesi olduğu bildirilmiştir. (Fatin,t.y.:389)

Mekkī'nin Kasīde-i Bürde tahmisinin dışında Arapça ve Farsça şiirlerini de içeren müretteb bir divanı vardır. 19. yy. Tezkirecilerinden Şefkat ve Ārif hikmet, Mekkī'den kısaca bahsederek bir şiirini eserlerine almışlardır. (Bağdādī, 1229; Hikmet, t.y.) Fatin ise tezkiresinin yapısı gereği hayatını ayrıntılı olarak anlatmıştır. (Fatin,t.y.)

C. DİVANINDAKİ DİLİ VE ÜSLUBU

1. Üslup özellikleri

Gazellerinde bile çoğunlukla dīnī ve tasavvufī anlayışın yoğun hissedildiği ağır ifadeler kullanan Mekkī, kaside tarzına pek iltifat etmemiştir. Medihalarını kimi yerlerde tarih yoluyla yapmıştır. Tarihlerinin sayısı nisbeten fazla olsa da anlaşılan dostlarının hatırına yazdığı için çok fazla tekrara düşmüştür. Nābī'nin hakimane şiirlerini hatırlatan üslubuyla nasihat eden, vecize kabilinden sözler söyleyen Mekkī, yer yer Fuzīlī'nin melāmī tavrını da kucaklar. Ayrıca Nāilī'nin tamlamalarına benzer cümle kuruluşları yaygındır. Mekkī, Sebk-i hindī'de çok önem taşıyan anlam sanatlarını bolca ama titizlikle kullanmıştır. Öte yandan sözle ilgili sanatlara genellikle iltifat etmemiştir. Bu da ahenk sağlamada güçlüğe sebep olmuştur. Mekkī'nin şiirinden çoğu yerde derin anlamlar çıkarılabilse de zincirleme tamlamaların yoğunluğu şiiri sakilleştirir.

Divanının genel çizgisinin dışında ayrıca değerlendirmeyi gerektiren bir bölüm vardır: Metin kısmında gazeliyat zeyli olarak geçen bölüm. Bu bölüm sadece en geç tarihli nüsha olan Ali Emiri'de, sonradan eklenmiş olarak mevcuttur. Bu gazeller büyük bir ihtimalle şairin divanı tertib edildikten sonra yazdığı yahut bir türlü kesin şeklini veremediği şiirleridir. Her ne olursa olsun bu bölümdeki bazı şiirlerde çeşitli kusurlar mevcuttur: Kafiyelenişlerde bozukluk, matla beytinin olmayışı, ilk mısra ile ikincinin bütünlüğünün zayıflığı vb. Ayrıca tek nüshada var oluşu sebebiyle müstensihin yazım kurallarına riayet etmeyişi önemli bir değerlendirme sorunu yaratmıştır. Bunların ötesinde bu şiirlerde şairin uslubu daha renkli, rindane, ve āşıkane bir hal almış görünmektedir. Bu bölümde, halk söyleyişleri kendini daha yoğun hissettirir. Hele, kaçan, nisbet vb. kelimeler buna yardım eder. Tamlamalar kısalır. Yek ahenk şiirler daha çok göze çarpar. Bu üslup farklılaşması şairin son yıllarındaki olgunluğunun verdiği bir rahatlığa bağlanabilir. Bu şiirlerin başka bir şaire ait olması ise pek mümkün değildir. Zira kullanmayı sevdiği tamlama ve cümle yapısı kendini yine hissettirir.

Kendisiyle karıştırılabilecek tek isim ondan bir yüzyıl sonra yaşamış olan Kazasker Mehmed Mekkī'dir. Fakat onun dili ve cümle kuruluşu Mekkī'ninki yanında çok sadedir. Kolay bir söyleyişi vardır. (İnal,1969:952-954)

a. Nazireciliği

(1) Nazire yazdığı şairler

Mekkī, 'beslenir' redifli gazeli Rāmiz'e, 'ne dersin sözün nedir' redifli gazeli Sermed'e, 'ohşadım öpdüm' redifli gazeli Reşīd'e, 1. beyti Ārif Efendinin rubaisine cevap olarak yazmıştır. Ayrıca Sebk-i hindī şairleri Şevket ve Saib'in beyitlerine nazire yazarak bu üç beytin açıklamasını yapmıştır.

G.34 Fuzūlī'nin 'bekleriz' redifli gazeline nazīredir. Gazelde nazīre olduğunu belirten hiç bir ifade kullanmamıştır. Fakat konu, vezin, kafiye ve redif aynıdır.

G.58 Fuzūlī'nin '-den gayrı' redifli gazeline nazīre formatındadır. Yalnız kafiyesi farklıdır.Ve bu gazelde de nazire iddiası yoktur.

(2) Tahmis yazdığı şairler

Mekki, Rüşdī'nin '-ān eylerim' redifli lirik gazelini etkileyici bir uyumla tahmis etmiştir.

Nābī'nin, Mekke kadısı seyyid Mustafa Efendi vasfında yazdığı kasīdenin ilk on beytini tahmis ederek muhammes şeklinde bir naat zeyli eklemekten başka;

"Rām eyledim niyāz ile ol şivekārımı
Şehbāz-ı deşt-i himmetim aldım şikārımı"

matlalı gazelini de başarıyla tahmis etmiştir.

(3) Ünlü şairlerle paralellikler

Şair, şiir geleneği yapısı içinde bazı ünlü şairlerin söyleyişlerini akla getiren beyitler yazmıştır. Bazı beyitlerde konuların işlenişinde yakın bir başarı elde ettiği söylenebilir. Aşağıda, bu şairlerin beyitleri ile Mekkī'ninkiler karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Fuzūlī

"Fakr mülki taht ü ālem terki efserdir bana
Şükrilillah devlet-i bākī müyesserdir mana" (Fuzūlī,1996,80)

Melīk-i milk-i lā-yezal olalım
Saltanatdır bu derde isti'bad (K.2-38)

"İlm kesbiyle pāye-i rıf'at
Arzū-yı muhāl imiş ancak
Aşk imiş her ne var ālemde
İlm bir kīl ü kāl imiş ancak" (Mazıoğlu, 1997:26)

Aşk imiş her ne var ki 'ālemde
'İlm-i zāhir o fende nakş-ı sevād (K.2-47)

"Yā Rab belā-yı 'aşk ile kıl āşinā meni
Bir dem belā-yı 'aşkdan etme cüdā meni" (Fuzūlī,1996:188)

Düşür derūnuma nār-ı muhabbetin yā Rab
Soğutma aşk-ıla dilden harāretin yā rab (G.5-1)

Şeyhülislam Bahāyī :

"Dil-i mecrūhuma rahm eyle kalsın dām-ı zülfünde
Şikeste-bāl olan murgu edip āzād neylersin" (Banarlı,2001:665)

Esīr-i derdi kalır murg-ı nīm-bismil-veş

Bir āb-ı merhamet ol tīg-i yāre vermezler (G.12-3)

“Edersin gerçi tabībim her derde bir devā ammā

Cünūn-ı ehl-i 'aşk olunca māder-zād neylersin” (A.g.e.:a.y.)

Mekkī ümīd eylemez dest-i tedāvīden sükūn

Zahm-ı merhem-nā-pezīrin renc-i māderzādına (G. 48-5)

Neşātī :

“Bağa sensiz varamam çeşmime āteş görünür

Gül-i handānı değil serv-i hırāmānı bile

Devr-i meclis bana gird-āb-ı belādır sensiz

Mey-i rahşanı değil sāgar-ı gerdānı bile” (Kutkan,1981:170)

Sensiz şarāb-ı meykede hūn-ı ciğer gelir

Seyr-i bahār çeşmime hārdan beter gelir (G.13-1)

Nedīm :

“Serd oldu hava çıkma koyundan kuzucağım” (Kutman,1981:150)

Giderken koynuna ol kuzucağım 'āşıka rağmen (G.39-4)

“Niçün sık sık bakarsın böyle mir'āt-ı mücellāya

Meğer sen dahı kendi hüsnüne hayran mısın kāfir”(Nedim,1997 :295)

Havza nāzır dā'imā 'āşık mı āyā 'aksine

Kasr-ı 'adn etmiş meğer havz içre kendüye zuhūr (T.12-6)

Ahmet Paşa:

“Şeker lebin ağzıma söğerse

Söğmek değil duadır ey dost“ (Ahmet Paşa, 1992 :128)

Etse düşnām gonce-i la’l-i leb-i şirīn ile

Çaşnī-i gülşeker kand-i mükerrerdir bana (G.2-3)

Bākī :

“Hoş geldi bana mey-gedenin āb-ı hevāsı” (Bākī, 1994: 416)

Hoş geldi bana bu çemenin āb u hevāsı (Z.8-I-4)

b. Kendi şairliği hakkında düşünceleri

Mekkī kendi şairliği hakkında düşüncelerini çeşitli evrelerde dile etirmiştir. Mekkī henüz tahsil dönemindeyken ilk kez sadrazam olan, ulema hamisi Hakimzāde Ali Paşa için yazdığı kasidede şiire yeni başladığını şu beyitlerle ifade ederken bu yüzden de hatalarının mazur görülmesi gerektiğini ifade etmiştir:

“Nev-heves şā'irin ancak bu kadardır sühanı

Bulamaz tāze-kalem mīve-i şirīn-edā

Mū-be-mū cürm ü kusūru sana pūşīde değil

Çünki mi'yār-ı hüner-tab’ını etmiş Mevlā

Setr eder dāmen-i ‘afvın umarım sultānım

Hām 'anber gibidir micmer-i nazmımda edā” (K.5-25, 26, 27)

Birkaç Farsça şiiri de olan Mekkī bu konuda usta olmadığını itiraf etmektedir:

“Mekkī ne-refte-est ezīn rāh-ı Fārsī

Ma’zūrdār be-yek ḳalem ger hatā koned”

(Mekkī bu Farsça yolundan geçmemiştir kalemin yapabileceği bir hata için mazurdur.)

Mekkī, kumaş tüccarlarına benzettiği, şiir ilmine sahip büyük şairler gibi olabilmek için mana kumaşlarını ölçerek tezgaha dökmektedir:

“Nev-kumāş-ı hāce-i ‘irfāna tanzīr etmeğe

Kāle-i ma’nāyı hāmem Mekkiyā ölçer döker” (G.11-5)

Şairlik yeteneğini bağışlayan Allah'tan o da kendine göre payını almıştır. Ve şiirini üstadların eleştirisine sunmaktadır.

“Lutf-ı tevfīk-i Hudā'dan feyz alıp Mekkī-i zār
Hāmesi üstāda 'arz eyler kemīne vāyesin” (G.44-6)

Şair bu konuda, şiir kalkanıyla savaşacak kadar cesurdur.

“Gel ol meydāna sen kim ehl-i ‘īrfān onda hāzırdır
Elinde şi'r ü kalkan elverir ehl-i şeca’atsin”(Z.10-4)

Yazdığı nazireleri renkli bulup beğenmiştir:

“Sermed nazīredir sana Mekkī-i zārdan
Bu şi'r-i ābıdāra ne dersin sözün nedir” (G.25-5)

Şiire ömrünü veren Mekkī sonunda iyi şairlerden olmayı ummaktadır:

“Çok bekledik bu kargeh-i nazmı Mekkiyā
Bir gün olur ki sen de ‘aceb kār eder misin” (G.9-45)

Şiir bahtının açıldığını düşünen Mekkī sonunda bayram sevinci yaşamaktadır:

“Açıl ey baht-ı hemvārım sana yevm-i īd olsun
Açıldı baht-ı şi'rin Mekkiyā ikbāl ü iclāl var” (Z.9-5)

Şiiri olgunlaştığı yıllarda Mekkī de şiirini, büyük şairler gibi, cevhere benzetmiştir:

“Mekkī bu sarf-ı cevherini nūr-ı sāyesin
'Arz et ki ehl-i ma'rifetin cevherīsidir” (G.24-5)

Mekkī’nin sert başlı bir ata benzeyen şairlik tabiatı ilerledikçe; söz binicileri olan şairler, şairliğini kabul etme yoluna gitmektedir:

“Sebkat ettikçe senin tevsen-i tab'ın Mekkī
Şehsüvārān-ı sühan vādī-i ikrāra geçer” (G.27-6)

Sultanlar sultanı şairlik tabiatının emriyle, söz ülkesindeki bütün söz ve manalar kendisine büyülenmiş gibi itaat etmektedir. (Veya Allah'ın verdiği şairlik yeteneği ve Allah'ın emriyle bütün şairler ona hayran olmuştur.):
“Mekkiyā emr-i şeh-in-şāh-ı tabā'atla sana
Kişver-i mülk-i sühan cümlesi meshūr gibi” (G.56-5)

c.Hikmetli söyleyişleri

Mekkī, hayatında sergilediği kişilik özelliklerini şiirine de yansıtmış; Nābī'nin hikmetli sözlerini anımsatan ifadeler kullanmıştır. Bunda yaşam tarzı ve hayat görüşü de etkili olmuştur. Şairimiz görevlerini hakkıyla yerine getirmiş; yaygın olduğu üzere tafra tabir edilen seri terfilerle ya da birilerine kapılanarak değil basamak basamak yüsalmiştir. İlmini yansıtan çeşitli eserleri mevcuttur. Şu beyitte de, asıl ve lüzumlu olanın, kişiye değer katanın ilim olduğunu söylemiştir:
“Mekkiyā 'ārif olan halka tekāpū etmez
İ’tibārı kişinin māye-i ‘irfān-iledir” (G.15-5)
(Ey Mekkī arif olan (Allah’ı bilen) insanlara dalkavukluk etmez. Kişinin değeri irfan mayasıyladır)

Dünya yaşamı da kendisi gibi sadedir. Ne tahakküme ne de kapılanmaya hevesi vardır. Özellikle yaşlılığı döneminde daha olgun bir kişilik sergilemiştir. Döneminde şeyhülislamlık yaptığı ve doğumuna tarih düşürdüğü III.Selim'e bir medhiye dahi yazmamıştır.Dünya makamı için, sıkıntı çekmek ya da oyun çevirmek ona göre değildir:
“Nuzūl-i çāh-ı mihnet cāh-ı dünyāya tenezzüldür” (B.5)
(Dünya makamına tenezzül etmek mihnet kuyusuna inmektir.)

Bütün ilmine ve olumlu tabiatına rağmen azledilmiştir.

“Rāstī kec-tāb'a kat kat bādī-i teb'īd olur
Fart-ı devrī-i kemāndan tīre seddir i’vicāc”

[Yayın çekilerek kavisinin fazlalaştırılmasından (oluşan) eğrilik oka engeldir. Doğruluk, eğri tabiatlıya kat kat uzaklaştırma sebebi olur.]

Mekkī bazı şeyhülislamların ve vezirlerin yaptığı gibi hırs ve gurura kapılmamıştır. Zaten bu kişilerin sonu da iyi olmamıştır:

“Gerden-efrāz-ı tekebbür 'ukdeden bulmaz halās” (G.1-5)

[Kibrinden boyun kaldıran (iğne gibi), düğüm(:zorluk,dert)den kurtulmaz.]

İnsanları incitmekten çekinir. Hatta şeyhülislamlığı döneminde daha önce sürgüne gönderilmiş olan eski şeyhülislamlar geri çağrılmıştır:

“Fütāde-i feleği etme bār-ı zulm ile ham
Kemān-ı tīr-i kazā kāmet-i dü-tādandır” (G.20-3)

[Feleğin düşkün ettiği zavallıyı haksızlık yüküyle eğme. Zira (bir) ok gibi hedefini bulan kazanın yayı, iki büklüm olmuş boydandır.]

“Yıkıp halkın dilin Mekkī cihāna eyleme rağbet
Felek- meşreb olup da tīr-endāz-ı kemān olma” (Z.22-5)

[Mekkī, halkın gönlünü yıkıp dünyaya rağbet etme. Felek meşrepli olup da (bu) yayın ok atıcısı olma.]

Eski bir yalıda oturduğu halde fukarayı daima gözetmiş; geçici dünyaya kendini kaptırmamıştır:

“Eylemez bālīn ü beyt-i gayra mihmān imtizāc” (G.7-1)

[Misafir (:insan) yabancı eve ve yastığa (:dünya ve malına) alışmaz.]

“Akçe kesbi edip tedaarik ü sayd
Kefe habs etmedir biraz megesi
Harc u sarfında dikkat ister kim
Çıkarırken birin çıkar hemesi” (Kıt’a 6)

(Avlayıp ele geçirerek para kazanmak biraz sineği avuca hapsetmektir.Birini çıkarırken hepsi çıkacağından harcarken dikkat etmek gerekir.)

“Pāymāl olma yeter kısmet için mūr gibi
Olma zār ellere cem' etmeğe zenbūr gibi” (G.56-1)

(Kısmet için karınca gibi ayak altında dolaşma. Başkalarına kalacak olanı toplamak için arı gibi inleyerek çalışma.)

Şair, çoğu tarih olmak üzere sınırlı sayıda övgü yazmıştır.Övdükleri arasında insanları kırıp inciten, sürgüne yollayan selefi Hamidzāde yoktur.

“Zehr olur tesnīme maksim olsa ger dest-i le'īm” (G.7-3)

[Cimrinin eli cennet ırmağına musluk olsa (ondan akan su) zehir olur.]

Yıllarca çalışıp şeyhülislam olduğunda artık yaşlı bir adam olmuştur:

“Bu derdgehde bulursa külāh-ı devleti ser
Libās-ı 'āfiyeti cism-i zāra vermezler” (G.12-4)

[Bu dert yerinde (:dünyada) baş, devlet külahını bulsa bile sağlık elbisesini inleyen bedene vermezler.]

Dünya sevinç ve kederden başka bir şey değildir:

“Harāb-ı vakf-ı cihāndan vazīfedir Mekkī
Neşāt ü mihneti hep bir karāra vermezler” (G.12-5)

(Sevinç ve kederi aynı ölçüde/sürekli vermezler. Bu, dünyanın harap vakfından vazifedir.)

Çok yüksek bir makamda olan kişinin lutfu halka kadar ulaşmayacaktır:

“Düşmez zemīne sā'ye-i hūrşīd Mekkiyā” (G.18-6)
(Ey Mekkī güneşin gölgesi yere düşmez.)

Tek sığınacak yer Allah'tır. Ve içtenlikle ağlayarak dua edenleri reddetmeyecektir:
“Güşāyiş-i gül-i maksūda Mekkiyā hergiz
Medār-ı neşv ü nemā kesret-i bükādandır” (G.21-2)
(Ey Mekkī, istek gülünün açılmasına ve yetişip serpilmesine sebep çok ağlamaktır.)

Kendi halinde bir yaşam süren mekkī cerbezeli bir adam değildir. Ve zaten çok kişiyle oturup kalkmaya taraftar da değildir.
“Her mukārinle olan bezm-i safāda hem-reng
Verir esrār-ı dili sāgar-ı billūr gibi” (G.56-2)
(Saflık / eğlence meclisinde bir araya geldiği herkesle içli dışlı olan, cam kadeh gibi gönlünün sırlarını verir.)

d. Āşıkane şöyleyişleri

Dīvanın genelinde dinī ve tasavvufī yapı hākimken āşıkane şiirler metnin zeyl bölümünde daha yaygındır.(Bu şiirlerin birçoğu da yine ilahī aşkı anlatır.)

Şu beyitte Mekkī aşk yolunu koruyan bir solaktır. Āşıklıkta iddialıdır:
“Ola bu gönül hāk-i reh-i 'aşka teberdār
Bir ben gibi üftadesi 'ālemde kimin var” (Z.8-II-1,2)

Sevgilinin zülfüne esir olarak (zülfüyare dokunarak), makamı daima yüksekte olan sevgilinin vereceği cezayı göze almaktadır:
“Sevdāsı zülfüyār olanın vay mı hāline
Söyle esīr-i kākülünüm bir cezā mı var” (Z.11-4)

Aşk konusundaki cömertliği (ibadete yaklaştıran ve günahlardan uzaklaştıran şeylere sahip oluşu) sebebiyle sakiyi (:Allah'ı) temaşadan çekinmesine gerek yoktur:

"Meyl eyle gönül meclise sākīye nazar kıl
Lutf u keremin Nīl gibi cārī ne hazer var" (Z.12-3)

Aşk kazasının kadısı odur. Gerisinin iddiaları boş sözlerden ibarettir:
"Mekkī cihān halkının ol kīl ü kāli ne
Bir sencileyin nā'ib-i 'aşk-ı kazā mı var" (Z.11-5)

Yāri visal meclisine mum edebilecektir de pervanenin durumu onu caydırmıştır.
"Çokdan eylerdim o şem'i zīver-i bezm-i visāl
Bakmasam pervāne-zārın hātır-ı nā-şādına" (G.48-3)

e.İlginç söyleyişleri

Mekkī zaman zaman hayal gücünün etkisiyle ve soyut kavramları somut kavram larla birleştirerek, merakı celbeden beyitler söylemiştir.

Aşağıdaki beyit yılanların sıcak ve güneşli yerleri sevmesi, yeşillik arasından çıkmasını hatırlatır. Yeşil ve sarı ışığın pencere camına yansımaları yılanın parlak renklerini oluşturur:

"Kabā-yı sebzi iksā eyledikçe şu'le-i hūrşīd
Olur her cām-ı revzen gör sār-ı ef'ī-i a'dā" (T.17-7)

(Güneş ışığı, yeşillik elbisesini giydirdikçe her pencere camı düşman yılanının mekānı olur.)

Aşağıda ise şairin hayalinde sevgili ileri geri yürüdükçe onu takip eden gözler sallanan beşiğe benzetilmiş:

“Gehvāre-i dü dīdede eyler hırāmanı
Tıfl-ı hayāl-i yārimiz ey dil bebeklidir” (G.17-2)

(Ey gönül, küçük sevgilimizin hayali bebeklidir. İki gözün beşiğinde sallanır.)

Şu beyitlerdeki hayaller ve söyleyişler de orijinaldir:

“Āteş-i mey sūzişimden etdi bālāya su'ud
Penbe-i mīnā-yı meyle cem'-i azdād eyledim” (G.41-3)

“Micmer-i 'afv u kerem vā-beste-i dāmānıdır
Dosta lutf eyler gibi ihsān eder a'dāsına ” (T.8-10)

“Karīn-i manzar-ı ihsān eder dūrbīn-i insāfı
Derinden ehl-i haysiyyet karīb olsun ba'īd olsun” (T.15-7)

“Güşād etmek ne mümkün 'ukde-i gīsū-yı cānānı
Ki āb-ı nerm-i dilden işkeste dendānım” (G.38-5)

“Zanneyleme bu şiddet-i bād-ı hevā ile
'Ummān-ı dilde lenger-i fülk nedem tutar” (G.21-4)

“Şevk-i dilden çāk çāk etdim nigāhım şāne-veş
Geşt-i sünbülzār-ı zülf-i yāre şāyān eyledim” (G.37-2)

“Āşüfte etdi va'de-i vuslatla 'āşıkı
Māhī-i bahr-ı 'aşk olanı böyle yem tutar” (G.21-3)

2. Dil özellikleri

Mekkī, kimi yerlerde anlaşılması güçleşen cümle yapıları, ilginç zincirleme tamlamalar kullanmıştır. Mekkī, günlük konuşma dilinde kullandığımız bazı kalıp ve deyimleri bile Farsça yapılarla kullanmıştır. Bunu bilgisini ve sanatını ortaya koyma yolu olarak görmüştür. Öyle olsa bile Eski Anadolu Türkçesi ifade tarzının da yer yer kullanmasıyla doğal konuşma dili kimi ek ve kelimelerle hissedilir: Olmagın (olmakla), iliye, kendüye, kendüden, kodu, efāzıldurur, olmayıcak, eyleyicek (eylediğinde), çekdiceğim, kapısın(ı), çeşmin(i), bunda (buraya, burada) vb.

a.Cümle kuruluşları

(1) Uzun tamlamalar

Şair sebk-i hindī akımının tesiriyle çoğunlukla zincirleme tamlamalar kullanmıştır.Aşağıdakiler bunlara örnektir:

“ Şeh-i vālā-nişīn-i tahtgāh-ı mülk-i mahbūbī ” (K.1-25)

(Sevgililik ülkesinin yüksek tahtında oturan hükümdar)

“ Muhīt-i mecma'ü'l-bahreyn-i fazl u ma'rifet ” (T.21-2)

(Bilgi ve erdem denizlerinin ulaştığı okyanus)

“ Medh-i cenāb-i bā'is-i īcād-ı kā'ināt ” (M.1 -IX- 1)

[Kāinatın yaratılmasına sebep olan hazretin (:Peygamberin) övgüsü]

“ Gonce-i la'l-i leb-i şirīn ” (G.2-3)

(Kırmızı bir goncaya benzeyen tatlı dudak)

“ Rencūr-ı humār-ı gam-ı devrān-ı zamān ” (G.4-2)

(Feleğin dönüşünün kederiyle sersemlemiş dertli)

“ Nukūd-ı kīse-i esrār-ı 'aşk-ı cānān ” (G.12-2)

(Sevgiliye duyulan aşkın sırlarının bulunduğu kesenin nakitleri)

(2)Somut kavramlarla soyut kavramların birleştiği tamlamalar

Soyut kavramların somut kavramlar yardımıyla, bu şekilde açıklanmaya çalışılması, Mekkī'nin nazire yazdığı Şevket ve Sā'ib ile Sebk-i hindī'nin bizdeki temsilcisi olan 17.yy. şairi Nailī'yi hatırlatmaktadır.

“ Kālā-yı mevc-rīz-i letāfetden eklidir
 Zīrā kabā-yı şīve-i nāzı eteklidir ” (G.17-1)
(Naz ve eda elbisesi güzelliğin dalgalanan kumaşından eklidir.)

“ Cezb eyler idi nāka-i Leylā'yı āh-ı Kays
 Dest-i dırāz-ı dilde seri ber-'ikāl olup ” (G.6-4)
(Gönlün uzun elinde başı bağlanan Mecnun'un ahı Leyla'nın devesini kendine çekerdi.)

“Dükendi nāhun-ı tedbīr kalmadı dendān
 Şikāyetim girih-i rişte-i safādandır” (G.20-2)
(Tedbir tırnağı tükendi ve diş de kalmadı. Şikayetim safā ipinin düğümündendir.)

(3) Sakil ifadeler

“ Has-pūş-ı hār-ı 'illet edip çeşm-i rağbeti “ (M.3 -11- 2)
“ Pür-mevc-i felek-sāy-ı hatādır yem-i kārım” (G.4-4)

b.Kusurları

(1) Anlamda ve cümle yapısında bozukluk

Seyrek de olsa vezin gereği bu tür kusurlar da işlenmiştir. Aşağıda cerād kelimesi yönelme eki aldığında cümle bütünleşir:

“Ayn-ı ahbāba ağaçlık seyrgāh
 Tīrkeşdir çeşm-i a'dā-yı cerād” (T.7-6)

“ Mūcib misāl-i cūş-ı mūhit ez-nesīm ile

Kemter niyāz fart-ı atā-yı keremveri” (K.4-3)

“Ez-nesīm misāl-i cūş-ı mūhit kemter niyāz fart-ı atā-yı keremveri mūcib” şeklinde düzenlenebilecek cümlede ‘ile’ fazladır.

“Mahsūl-i hāl-i hirmen-i hüsnünden ol mehin

Mahv oldu cūş-ı mūr-ı hatt-ı dāne-çīn ile” (G.48-3)

Mahv olan, mahsūl-i hāl-i hirmen-i hüsn olduğuna göre bu tamlamadaki çıkma hali eki fazladır.

Zeyl bölümünde sık sık karşılaşılan bir hata izafet kesresi yerine, ve bağlacının kullanılmasıdır. Bunun sebebi bazı yerlerde tamlamanın öğelerinin vezin zaruretiyle ters kullanılması fakat yine vezin zaruretiyle arada bir bağlaca gerek duyulmasıdır. (Bazı yerlerde ise vezne rağmen yapılmıştır.) Örneğin: 'aşk u livāsı (Z.8-II-5) gerçekte livā-ı 'aşkı / 'aşk livası (sancağı) olmalıydı.

(2) Vezin hataları

Mekkī çok fazla vezin hatası yapmamıştır. Yaptığı bazı hatalar aşağıda verilmiştir.

“Etmez ümād-i merhem şūrīdegān-ı 'aşk

Fikr-i lebinle yāre-i diller nemeklidir” (G.18-3)

Merhem yerine merhem-i denirse hem bir zihaf kusuru hem de kısa hece eksikliği giderilmiş olur. Fakat anlam bozulur.

G.26-5'de āb(ı)dār. Vezin için bir kısa hece gereklidir. Bu yüzden ses türemesi gerçekleşmiştir.

G.6-1 ve G.28-1'de āl G.44-1 āya Türkçe kelimeler olup vezin için a'ların uzun okunması gerekmektedir.

(3) Tekrarlar

Özellikle tarihler bölümünde çok fazla tekrara düşülmüştür. Aşağıda verilen beyitler büyük ölçüde tekrardan oluşmuştur:

"Hamdülillāh vakt olur feyz-i safādan behre-ver
Lutf-ı Hak etdi ta'alluk 'ālemin ihyāsına" (T.8-1)
"Hamdülillāh vakt olup feyz-i safādan kambīn
Oldu envār-ı meserret lem'a-bahşāy-ı zemīn" (T.10-1)

"Nokta-i kilki 'izār-ı şāhid-i ümmīde hāl
İsr-i pāy-ı hāmesidir reh-nümā ihyāsına" (T.8-11)
"Nokta-i kilki 'izār-ı şāhid-i maksūda hāl
İsr-i pāy-ı hāmesidir rehber-i kalb-i hazīn" (T.10-7)

Ve T.14-3, T.8-5, T.11-3; T.1-8, T.5-8; T.8-14, T.10-9; T.1-11, T.7-12; T.8-15, T.10-12; T.10-4 , T.14-2; T.10-3, T.14-1, T.16-2; T.14-2, T.16-3; G.6-2 İle G.23-2'nin ilk mısraları aynıdır.

c. Deyimler,mecazlar ve kalıplaşmış sözler

Baş üzre tutmak: Çok iyi ağırlamak
"Kasrı teşrīfini gūş eyleyicek şevkinden
Aldı ta'zīm-ile baş üzre bu cāy-ı vālā (T.18-5)

Bintü'l-'ineb (üzümün kızı): Şarap; **Ümmü'l-habā'is (kötülüklerin anası):** Şarap, içki

“Urdum ayaga müşteri çıkmam şırasına
 Bintü'l-'ineb dedikleri ümmü'l-habā'isin” (B.4)

Cebīninden müşāheddir (Alnında görülür): Alnından okunur, yüzünden anlaşılır.
“Necābet meymenet hakkā müşāheddir cebīninden
 Nice ihvānını tebşīr eder evvel bi-evvelle (T.20-3)

Ciğer-hūn etmek (:Ciğer kanatmak): Acı çektirmek, üzmek
“Ciğer-hūn etse de ellerle cām-ı 'işretin cānā
 Gider mi bezm-i gamdan āşinā-yı mihnetin cānā” (G.3-1)

Dāmen-i zīrinde kılmak (:Eteğinin altında kılmak): Burada, birgün (tekrar şeyhülislam olunca) eteğine düşüp yalvaracakları, eteğine yapışıp koruyuculuğu altına girecekleri ve hepsinin şairin etrafında toplanacağı anlatılmaya çalışılmış. (Etek öpme ādeti)
“Bir gün ola ki dāmen-i zīrinde kılarsın
 Ol bendeleri bendine hep bende-i fermān” (Z.21-3)

Delle mā-kall kelāmın ahsenidir (:Sözün en güzeli, az bir şey(le) ifāde eder.)
“Nazar ihlāsadır çünkim yeter tatvīlin ey hāmem
 Demişlerdir kelāmın ahsenidir delle mā-kalle” (T.20-5)

Dem urmak: Söz etmek
“Nāy-ı hāmem urdu dem tāb-ı kudūm-ı şevk-ile
 Dergeh-i devlet-me'āba eyleyip vaz'-i cebīn” (T.16-16)

Dest ü dāmen (el etek) çekmek : İlgisini kesmek. Uzaklaşmak.
“Oldu cūşān derd-ile zehrābe-i cām-ı firāk
 Çek gönül bezm-i safādan gayrı dest ü dāmeni” (Kıt'a 4)

Duhter-i rez (Asma kızı): Şarap
“Ol gül-ruh-ı letāfet ile duhter-i rezi
 Zāhid de görse hürmet eder muhterem tutar” (G.21-2)

Emr-i celīlü'l-inkıyād eylemek (Allah'ın emrine boyun eğmek): Kazā

“Mahzen-i çūb olmagın çūbīn binā

Eyledi emr-i celīlü'l-inkıyād (T.7-3)”

Gerden-efrāz (Boyun kaldıran): Kibirli; 'Ukde (Düğüm): Zorluk, dert

“Gerden-efrāz-ı tekebbür 'ukdeden bulmaz halās

Mekkiyā fehm etdiren bu sırrı sūzendir bana” (G.1-5)

Hāne-i mir'āt (Ayna evi): Her yanı ayna olan oda, salon veya köşk

“Nigāh-ı çeşm ruhsat görmedi agyārdan hālī

Bulunmaz hāne-i mir'āta baksam fırsatın cānā” (G.3-2)

Herçi-bādā-bād: Ne olursa olsun. İster istemez

“Zevrak-ı cānı 'aşka çekdiri gör

Sal bu ummāna herçi-bādā-bād” (K.2-51)

Ikdü'l-lisān (Dil Bağlanması): Söz söyleyememe

“Hisse-yāb-ı hˇān-ı evfā-yı sürūr-ı halk ile

Olmasın 'aczin bu demde Mekkiyā 'ıkdü'l-lisān” (T.4-10)

İntāk-ı Rab (Allah söyletmesi)

“Hāme tebşīr etdi bir tārīh kim intāk-i Rab

Yümn-i devlet savn-ı Hak hakkā Süleymān-ı zemān” (T.4-13)

Kan ağlamak :Büyük üzüntü içinde bulunmak

“Çeşm-i terimde 'aks-i ruhu bir hayāl olup

Kan ağladır bana nice dem al al olup” (G.6-1)

Kand-i mükerrer: Nöbet şekeri. (Güzelin iki dudağından kināye.); Çaşnī-i gülşeker: Gülbeşeker tatlısı (şeker ve gülün kaynatılıp soğutulmasıyla elde edilir ve ilaç olarak da kullanılırmış.)

“Etse düşnām gonce-i la'l-i leb-i şiriin ile

Çaaşnī-i gülşeker kand-i mükerrerdir bana” (G.2-3)

Lafzī murād: Manası bir yana bırakılarak lafzı ititibarıyla söylenen söz.

“Magz-ı ma'nā gerek hakīkatde

Bahs-i 'ilm oldu onda lafzī murād” (K.2-48)

Pā-der-rikāb (Ayağı üzengide): Gitmeğe hazır

“Yokdur yeri bu menzil-i nāgeh kıyāmdan

Pā-der-rikāb-ı rıhlet iken meskenin dahī” (G.55-4)

Per ü bāli (:kolu kanadı) kırılmak: Çaresiz kalmak

“O tūtī-i melāhati āhir şikār edip

Kırdı benim de dām-ı kazā per ü bālimi” (G.54-4)

Rū-siyeh (Yüzü kara): Ayıplı

“Değil bu rū-siyehe cümle nāse kāfīdir

Kemīne katre-i deryā-yı rahmetin yā Rab” (G.5-4)

Rūyunu (yüzünü) şeytan görsün: Sevilmeyen kişiye nefreti belirtmek için kullanılır.

“Yaramaz pīr-i mugān sāde-tırāş olsa bile

Hat çekilmiş turşīde rūyunu şeytān görsün” (Z.13-2)

Sāye-endāz (Gölge salan): Hāmī

“Sāye-endāz-ı letāfetdir kenār-ı cūyda

Serv-i nāzım hisse-mend-i lutf eder hem-sāyesin” (G.44-2)

Sedd-i ramak: Ölmeyecek kadar şeyle geçinme

“Cūdu Ye'cūc-ı zarūret def'ine

Ehl-i istihkākadır sedd-i ramak” (T.19-7)

Ser-defter: Başkan,ulu

“Cümle şāhān-ı cihānın server-ı ser-defteri

Cebhe-i pākinde envār-ı zafer lāmi' bedīd (T.5-4)

Şerha çekmek, dāğ yakmak: Āşıklık nişanesi olarak vücudu dağlamak

"Şerha çekdim dāg yakdım meşk-i 'ışk etdim yine

Üstühān-ı sīne hep tahrīre mıstardır bana" (G.2-2)

Ser-tā-be-pā (Baştan ayağa): Bütünüyle
"Sāhib-i 'alī-tebārī şeyhülislām-ı güzīn
Beyt-i 'ilm ü hānedān-ı fazl u en'ām ü sehā" (T.13-11)

Şeş cihed (Altı yön): Her taraf, dünya
"Be-şeş cihet heme gūyend be-müjde-i tārīh
Hümā-yı evc-i sa'ādet be-sadr-ı Rūm āmed" (T.22-7)
[Altı yönde herkes bir müjdeyle tarih söyler. Mutluluk zirvesinin hüma kuşu Rum sadaretine geldi.]
Şöhreti Keyvān'a çıkmak : Ünü yayılmak
"Keyvān'a çıksa şöhreti ihsān-ıla yine
Çarhın 'atāsını çekemem çirkesīsidir" (G.23-4)

Tā-be-gerden olmak (Boğazına kadar -gömülmek-): Çok fazlasına sahip olmak.
"Dil tā-be-gerden oldu garīk-i bahr-ı cūduna
Oldu hezār lutfunun 'ālemde mazharı" (K.4-21)

Tārem-i minā (Sırça kubbe): Gökyüzü
"Becā-yı būriyā zer-beft ü dibā ferşe lāyıkdır
Sezādır cām-ı revzen olsa mihr-i tārem-i mīnā" (T.17-3)

Tīre-derūn eylemek (İçini bulandırmak / Gönlünü karartmak) : Ümitsizlenmek
"Rencūr-ı humār-ı gam-ı devrān-ı zamānım
Cām-ı emelim tīre-derūn eyleme yā Rab" (G.4-2)

Uçurma :Abartı
"Kūhisār-ı cān-fezāya kondu bir 'ankā gibi
Medhimi sanma uçurma eyledim bil ki kusūr" (T.12-5)

Veliyyü'n-ni'am: Şeyhülislam

"Habbezā himmet-i vālā-yı veliyyü'n-ni'amā
Bir teveccühle bu nüzhetgehi etdi ihyā" (T.18-1)

Yevmü't-tenād (Dağılma, birbirinden ürkme günü): Kıyāmet günü

"Taht-ı devletde serīr-i saltanatda dā'ima
Ber-karār etsin Hudā nusretle tā yevmü't-tenād" (T.6-6)

Yüz suyu: Onur,şeref ve itibar

"Bulmadık neşv ü nemā döktük bu denli āb-ı rū
Cūy-ı gülzār-ı emel āb-ı serābımdan mıdır" (G.25-3)

"Şehriyār-ı ma'delet deryā-yı cūd
Āb-rūy-ı hüsrevān 'ālī-nihād" (T.7-9)

Yüz suyu; bildiğimiz kadarıyla 11.yy'dan beri 'onur,şeref ve itibar' anlamında kullanılmaktadır. Kutadgu Bilig'de: "(Kişi) düşünde ne kadar yükselirse mutluluk ve devleti (o kadar) yükselir. İ'tibar ve saygı bulur. Bolca yüz suyu bulur. " (6040) denmiştir.(Hācib,1979:599)

II. MEKKĪ DİVANI’NIN TANITIMI

A. Metnin hazırlanmasında izlenen yol

Bütün nüshalar karşılaştırılarak diğer nüshalarda olmayan şiirler ve beyitler de metne alındı. Karşılaştırmayı yaparken, temiz yazılı ve harekelendirilmiş oluşunun yanısıra bildiğimiz en eski nusha da olan T ile en çok şiiri içeren AE'yi esas aldık. (AE eski tarihli olmasa da en eski tarihli şiirleri de fark olarak içerdiğinden ana nüshanın bir kopyası olabilir.) AE dışındaki nüshalar genellikle T'nin düzenleniş şekline benzer yapıdadır. Özellikle HE, Ü1 ve Ü2 birbirinin kopyası gibidir. Metnin düzenlenmesinde T'nin tertibi esas alınmakla birlikte nazım şekillerine göre şiirlerin bulunduğu yerler değiştirilmiştir. Örneğin konusu itibarıyla münacat olduğu için başta olan gazel şeklindeki şiirler gazeliyyat bölümüne alınmıştır.

AE nüshasına ekli, kıt'a olarak isimlendirilmiş şiirlerin biri yarım bir musammat, yirmi biri ise gazeldir. Bu şiirler gazeliyyat zeyli başlığı altında metne eklendi. Bunların ilgili bölümlerin dışında tutulması, bir çoğunun ağır hatalar içeriyor olması ve anlaşılan tamamlanmamış olmasından kaynaklanmıştır.

Nüsha farkları gösterilirken seçilen ifadeler ile farklar arasına ":" işareti konup ,yanında da nüsha kısaltmaları verilmiştir. Aynı mısra içinde yer alan çeşitli farklar arasına "/" işareti, ilk mısrayla ikinci mısra farklarının arasına ise "//" işareti konulmuştur. AE’nin ek kısmındaki müstensih hataları düzeltilerek okunmuş; bunların AE’deki şekli dipnotlarda gösterilmiştir. Dipnotlarda farkları gösterirken, nüsha kısaltmalarını, nüshaların elimize geçiş tarihlerine göre sıralamak zorunda kaldık.

Farsça ön ek ve edatlar "-" işaretiyle ayrılmıştır: Pür-āşūb, nev-heves vb. Kimi yerleşik birleşik isimlerdeki ve yer, iş bildiren kelimelerdeki Farsça yapım eklerinin yazılmasında bu işaret kullanılmamıştır. Nigehbān, gülzār, dilber, zerrīn, meykede vb. kelimelerin sonundaki ekler bunlardandır. Farsça isim ve sıfat tamlamalarında kesrenin atılması ve iki öğenin ters çevrilmesi yoluyla oluşan birleşik isim veya sıfatlarda kelimelerin arasına "-" işareti konmuştur: Bülend-ikbāl , devlet-serāy vb. Bu işaretin

kullanıldığı bir yer de, ikili tekrarların yazımı olmuştur: mū-be-mū vb. Kelimeye bitişik olarak elifsiz yazılan 'ile' için de bu işaret kullanılmıştır.

Bazı kelime ve eklerde u yuvarlak harfi ı düz harfiyle değiştirilmiştir: -up ,-lü, -dür ekleri; kapu, gerü kelimeleri vb. Bazı 'i'ler 'e' okunmuştur: virmek, yitmek, dimek, biğ, gice kelimelerinde olduğu gibi. Anda, anınla, anı vb. üçüncü tekil şahısla ilgili kelimelerde ise 'a' harfi 'o' okunmuştur. Görüldüğü gibi Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin devam ettiği bu tip kelimeler tez metninde günümüzdeki okunuş şekliyle okunmuş / yazılmıştır.

Veznin etkisiyle kimi kelimeler farklı okunmuştur (rūzigār gibi). Bazen de kimi kelimeler kafiyenin etkisine göre seslendirilmiştir. Bunda divan şiirinin müzikal özelliği etken olmuştur.

Divan metninde, ilmī eserlerde takip edilen transkripsiyon sistemi uygulanmıştır.

B. Nüshaların tavsifi

1- HE: Süleymaniye Ktb., Halet Efendi 674

Baş : Düşür derūnuma tāb-ı muhabbetin yā Rab
Soğutma 'aşk-ıla dilden harāretin yā Rab

Son : Hayāt-efzā'-yi dilhā bi dih yā Rab beyānem rā
Be-demhā-yi mesīhā āb dih tīg-i zebānem rā

Abādī taklidi kağıt. 220 x 144 - 156 x 98 ölçüsünde, 34 yaprak. Talik yazıyla 15 satır. Serlevha nakışlı ve tezhipli , cetveller yaldızlı, sözbaşları kırmızı. Üstü satrançlı, yaldızlı, zencirekli, miklepli, mahfazalı kahverengi meşin cilt.

Başına ve sonuna Hālet Efendi'nin mührüyle başına Mehmed Said yazılı bir mühür basılmıştır.

Ahmed Necip Alaşehri tarafından istinsah edilmiştir. (Kütüphane mührü 1236 tarihli)

Bu nüshada 6 münacat, 3 na't, 2 medhiye, 22 tarih, 2 kaside, 52 gazel, 3 tahmis, 4 kıt'a, 6 beyit mevcuttur.

2- AE: Beyazıt Devlet Ktb., Ali Emīrī Manzum eserler 409

Baş : Düşür derūnuma nār-ı muhabbetin yā Rab

Soğutma 'aşk-ıla dilden harāretin yā Rab

Son : Yıkıp halkın dilin Mekkī cihāna eyleme rağbet

Felek-meşreb olub da tīr-endāz-ı kemān olma

Mavi renkte Avrupa kağıt. 198 X 125 -157 X 88 ölçüsünde, 33 yaprak. Talik yazıyla 17 satır. Serlevha ve gazeliyatın başı nakışlı ve tezhipli. Cetveller lacivert, sözbaşları kırmızı. Koyu kahverengi meşin cilt.

Başta, vakıf mührü ile millet kütüphanesinin damgası; serlevhada, divan sonunda ve sonradan eklenen kıtaların sonunda Halet Efendi'nin mührü basılıdır.

Yusuf Muhlis tarafından H.1274 (M1857)'de istinsah edilmiştir.

Bu nüshada 4 münacat, 3 na't, 2 medhiye, 18 tarih, 1 Kaside, 1 muhammes, 3 tahmis ,72 gazel, 7 beyit mevcuttur. (Bu sayılara, divana sonradan yazılarak ilave edilmiş ve kıt'a olarak adlandırılmış olan 21 gazel ve bir muhammes dahildir.)

3- Ü1: İstanbul Üniversitesi Ktb. T. 5509

Baş : Düşür derūnuma tāb-ı muhabbetin yā Rab

Soğutma 'aşk-ıla dilden harāretin yā Rab

Son : Hayat-efzā-yı dilhā bi dih Yā Rab beyānem rā

Be-demhā-yi mesīhā āb dih tīg-i zebānem rā

210 X 150 ölçüsünde , 34 yaprak. Talik yazısıyla 15 satır. Serlevha kırmızı nakışlı, cetveller ve sözbaşları kırmızı. Yaldız zencirekli, şemseli, miklepli, vişne çürüğü meşin ciltli.

Başta ve sonda mühür yok.

Müstensih adı ve istinsah tarihi yok.

Bu nüshada 4 münacat, 4 Naat, 4 medhiye, 22 tarih, 2 kaside, 3 tahmis, 53 gazel, 5 kıt'a, 5 beyit mevcuttur.

4- Ü2: İstanbul Üniversitesi Ktb. T. 642

Baş : Düşür derūnuma tāb-ı muhabbetin yā Rab

Soğutma 'aşk-ıla dilden harāretin yā Rab

Son : Hayāt-efzā'-yi dilhā bi dih yā Rab beyānem rā

Be-demhā-yi mesīhā āb dih tīg-i zebānem rā

Avrupa kağıt. 200 x 137 - 148 x 118 ölçüsünde, 33 yaprak. Rik'a yazıyla 15 satır. Söz başları ve cetveller siyah. İstampa yaldız damgalı, arkası meşin üstü kahverengi bez cilt.

Başta kütüphanenin resmī mührü basılıdır.

Bu nüshada 3 münacat, 3 na't, 2medhiye, 22 tarih, 2 kaside, 53 gazel, 2 tahmis, 5 kıt'a, 6 beyit mevcuttur.

5- Ü3: İstanbul Üniversitesi Ktb. T. 9673

Baş : Düşür derūnuma tāb-ı muhabbetin yā Rab

Soğutma 'aşk-ıla dilden harāretin yā Rab

Son : Hayat-efzā'-yi dilhā bi dih yā Rab beyānem rā

Be-demhā-yi mesīhā āb dih tīg-i zebānem rā

220 X 160 ölçüsünde, 34 yaprak. Talik yazıyla 15 satır. Serlevha nakışlı ve tezhipli. Söz başları ve cetveller kırmızı. Yaldız zencirekli, kahverengi meşin ciltli.

Başta kütüphanenin resmī mührü basılıdır.

H.1256 (M. 1839) tarihinde istinsah edilmiştir.

Bu nüshada 5 münacat, 2 naat, 4 medhiye, 52 gazel (biri kenara ekli) , 25 tarih (ikisi farklı bir yazıyla kenara ekli,birinin üstü karalanmış) , 3 tahmis, 5 kıt'a , 6 beyit mevcuttur.

6- Ü4: İstanbul Üniversitesi Ktb. T. 5516

Baş : Düşür derūnuma tāb-ı muhabbetin yā Rab

Soğutma 'aşk-ıla dilden harāretin yā Rab

Son : Urdum ayağına müşteri çıkmam şırasına

Bintü'l-'ineb dedikleri ümmü'l-habā'isin

Abādī kağıt. 240 x 142 - 167 x 93 ölçüsünde. Talik yazıyla 13 satır. Serlevha nakışlı ve tezhipli, sözbaşları kırmızı, cetveller yaldızlı. Yaldız zencirekli, desenli, miklepli kahverengi meşin cilt.

Başta kütüphanenin resmī mührü basılıdır.

Müstensihi Yahya İhya'dır.

Bu nüshada 3 münacat, 3 naat, 2 medhiye, 23 tarih, 1 kaside, 54 gazel, 3 tahmis, 1 kıt'a, 3 beyit yazılıdır.

7- T: Topkapı Sarayı Ktb. H.887

Baş : Düşür derūnuma nār-ı muhabbetin yā Rab

Soğutma 'aşk-ıla dilden harāretin yā Rab

Son : Hayāt-efzā'-yi dilhā bi dih yā Rab beyānem rā

Be-demhā-yi mesīhā āb dih tīg-i zebānem rā

Aharlı kağıt.235 x 153 ölçüsünde. Nesihle 17 satır. Serlevha nakışlı ve tezhipli. Söz başları kırmızı, cetveller yaldızlı. Yaldızlı, satrançlı, zencirekli, miklepli kahverengi deri cilt.

Başta Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kütüphanesi mührü basılıdır.

Müstensihi Sandālzāde İbrāhimdir. Nüshanın başına 1218 (M.1803) tarihi atılmıştır.

Bu nüshada 5 münacat, 2 naat, 2 medhiye, 2 kaside, 54 gazel, 22 tarih, 3 tahmis, 5 kıt'a, 6 beyit yazılıdır.

C.Divandaki nazım şekilleri

1.Kasideler

Mekkī Divanında 5 kaside bulunmaktadır. Fakat nüshalardaki başlıklara göre bu sayı 2 olarak gözükmektedir. Hazırlanan Divan'da şiirler nazım şekillerine göre düzenlendiğinden naat, medhiye ve münacat türündeki bazı şiirler de bu bölüme alınmıştır. Bölümde 1 naat (kalemiye), velīlerden Sünbül Efendi ve Nureddin Efendi'nin medhiyesi, Selanik kadısıyken humma hastalığına yakalanması sebebiyle bir münacat (nazım türleri burada başlıklarına göre değil konularına göre ele alınmıştır.), Şeyhülislam Mustafa Efendi'ye medrese itibarı ricasıyla kaside ve hakedenleri taltif edip ulemayı daima koruyup kollayan Hakīmzāde 'Ali Paşa'nın ilk kez sadrazam oluşuna (1732) yazılan kaside bulunmaktadır. Kasidelerin toplam beyit sayısı 183'tür.

Kasidelerde kullanılan vezinler şunlardır:

1. Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün (11) 2 kez.
2. Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefī'īlün (16)
3. Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün (14)
4. Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün (15)

2.Tarihler

Divanda 26 tarih bulunmaktadır. (Biri Farsçadır.) Tarihler yazılış sırasına göre bulunmamaktadır. Tarihlerin ilki Şehzade Selim (III.Selim)'in doğumu (1764) için

yazılmıştır. İkincisi III. Mustafa'nın Şehzadesi Mehmed'in doğumu (1772) içindir. Üçüncüsü Silahdar Hamza Paşanın sadareti (1768) dolayısıyla yazılmış III. Mustafa övgüsüdür. I. Abülhamid'in şehzadesi Süleyman'ın doğumuna (1774) , I. Abdülhamid'in cülusuna (1774), Sultan I. Mahmud'un Tersane-i Āmire'de yanan kereste mahzenini yenilemesine (1746-1747) iki kez, İrānī (Vessaf) Abdullah Efendi'nin şeyhülislamlığa gelişine (1755), Seyyid Murteza Efendi'nin şeyhülislam oluşuna (1751), Çelebizāde Āsım Efendinin şeyhülislamlığına (1759), Hamza (Silahdar Mahir) Paşa'nın (Mekkī Selanik kadısıyken) Rumeli valisi oluşuna (1761), Dürrīzāde Nūrullah Efendinin kasrına (1776), Şeyhülislam Pīrīzāde Osman Molla Efendinin evine (1760-1759) iki kez, Nāfiz Efendinin Rumeli Kazaskeri oluşuna (1764), Şeyhülislam (Dürrīzāde) Mustafa Efendinin zaviyesine (1744), Ulemadan birinin hanesini yenilemesine, Şeyhülislam Dürrizade (Arif?) Efendi'nin kasrına (1794), Tevfik (Yahya) Efendinin şeyhülislamlığına (1790), dostlarından birinin çocuğunun doğumuna (1773), Fetva Emini Ahmed Efendinin çeşmesine (1744), İshak Efendinin Rumeli Kazaskerliğine (1774), Arabzāde Ata Efendinin Rumeli Kazaskerliğine (1774) Belgrat fatihi İvaz Paşanın oğlu Halil Beyin çocuğunun doğumuna Farsça (1747), Uncuzāde Muhammed Said'in vefatına (1739), Kethüda Abdullah Efendinin vefatına (1740) tarih düşürmüştür. Tarihlerin toplam beyit sayısı 274'tür.

Kimi tarihler intāk-ı Hak, tebşir edip, fāl-i du'ā tarih, üçler dedi gibi ifadelerle; kimileri de hatıf-ı gaybī veya melaik tarafından söylenmiş gibi yazılmıştır.(Cifr yolunu kullanmıştır.) Tarihlerden biri cevheridir.

Tarihlerde kullanılan vezinler şunlardır:

1. Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün (15) 10 kez
2. Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün (16) 8 kez
3. Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün (15) 2 kez
4. Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün (11) 2 kez
5. Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün (11)
6. Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün (15)
7. Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün (14)

3. Musammatlar

Divanda 4 musammat bulunmaktadır. Bunlardan ilki Nābī'nin bir kasidesinin ilk on beytini tahmistir. Mekkī ayrıca bu tahmise, muhammes şeklinde bir naat zeyli eklemiştir. Yine Nābā'nin ve Rüştü'nün birer gazelini tahmis etmiştir. Divanın zeyl bölümünde gazellerin yanısıra bir de yarım kalmış tahmis bulunmaktadır. Musammatların toplam bent sayısı 28'dir (70 beyit).

Musammatlarda kullanılan vezinler şunlardır:

1. Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün (14) 2 kez
2. Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün (15)
3. Mef'ālü Mefā'īlü Mefā'īlü Fā'ilün (14)

4. Gazeller

Gazeliyyat bölümümüzde 59 gazel vardır. (Biri Farsçadır) Ayrıca AE nüshasındaki Kıt'a olarak isimlendirilmiş şiirlerin biri hariç hepsi gazeldir. Divanda 59+21 toplam 80 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerin 5'i münacat, 2'si naat, biri Muhyiddīn-i Arabī övgüsüdür. Gazeller 307+105 toplam 412 beyittir.

Gazellerde kullanılan vezinler şunlardır:

1. Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün (14) 20 kez
2. Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün (16) 17 kez
3. Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilatün Fā'ilün (15) 13 kez
4. Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün (15) 11 kez
5. Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fa'ūlün (14) 9 kez
6. Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün (15) 7 kez
7. Mefā'ilün Fe'ilün Mefā'ilün Fe'ilün (14)
8. Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün (11)
9. Müf'te'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün (15)

4.Kıt'alar

Divanda 6 kıt'a bulunmaktadır. (Biri Arapçadır.) İlk kıt'a Medīne yolunda Uryān-ı Arab saldırısı dolayısıyla münacattır. İkincisi de bir münacattır. Üçüncüsü naat özelliğindedir. Kıt'aların toplam beyit sayısı 14'tür.

Kıt'alarda kullanılan vezinler şunlardır:

1. Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün (11) 4 kez
2. Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'ilün Mefā'ilün (16)
3. Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün (15)

5.Beyitler

Divanda 6 beyit vardır. (Birisi Farsçadır.) Beyitlerin ilki Ārif efendinin rubaisindeki soruya cevap niteliğindedir. Son beyit Şevket ve Saib'in beyitlerine naziredir. (Münacat niteliğindedir.) Mekkī, divanın sonunda onların beyitlerini ve kendi beytini açıklamıştır.

Beyitlerde kullanılan vezinler şunlardır:

1.Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün (16) 4 kez

2.Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün (11)

3.Mef'ālü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün (14)

D.Divandaki nazım şekillerinin değerlendirilmesi

Divanda 6 ayrı nazım şekliyle yazılmış 133 manzume bulunmaktadır. Bunların toplam beyit sayısı 959'dur. K.3, G.4, G.5, G.46, G.59, Kt.1,2 ve B.9 münacat; K.1, Th.1'in zeyli, G.29, G.35, G.52, Kt.3 naattır. G.36 İbn Arabī övgüsüdür. İki kasīdeden ve bundan başka övgüler tarih yazma yoluyla yapılmıştır. G.54 ise 'muhtemelen' şairin aileden birine yazdığı bir mersiyedir.

Divanda on farklı vezin kullanılmıştır. Kullanım sayılarına göre vezinler şunlardır:

1. Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün : 31 kez
2. Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün : 25 kez
3. Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün : 25 kez
4. Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün : 12 kez
5. Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün : 11 kez
6. Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fā'ilün :10 kez
7. Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün : 8 kez
8. Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün : 2 kez
9. Mefā'ilün Fe'ilün Mefā'ilün Fe'ilün : 1 kez
10. Müf'te'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün : 1 kez

III. ŞAİRİN EDEBĪ SANATLARI KULLANIŞI

Şair, çok ve çeşitli mecaz kullanmış; anlam sanatlarında titizlik göstermiş ve başarılı olmuş; fakat sözle ilgili sanatlara fazla rağbet etmemiştir. Burada, şairin kullanmış olduğu sanatlar ve bunları kullanış şekli, beyitler üzerinde gösterilmeye çalışılmıştır.

A.Mecazlar

1.Teşbih

Acz ü nāçārī (Güçsüzlük ve çaresizlik) > Pister (Döşek)

"Ya ilāhī şikeste vü zārım
Pisterim oldu acz ü nāçārī" (K.3-18)

Adem (Yokluk) > Rah (Yol) ; Kalb > Mirāt (Ayna) ; Elem > Gerd (Toz)

"Sanman ki hüsnü hatt-ıla rāh-ı 'adem tutar
Mirāt-ı kalb-i 'āşıkı gerd-i elem tutar" (G.21-1)

Ādem (İnsan) > Seng (Kapı eşiği)

"Ādem ne denli efkar ise kamrān olur
Bābında bir seng gibi sāhib-i 'atiyyenin" (G.35-5)

Āfiyet > Leşker (Asker)

"Leşker-i 'āfiyetle kıl imdād
Def' ü ref' et 'adū-yı bed-kārı" (K.3-19)

Afv > Dest (El) ; Lutf u kerem > Bāde (İçki)

"Dest-i 'afvında görüp bāde-i lutf u keremi
Sürhī-i haclet ile yanmada rūy-ı a'dā" (K.5-17)

Afv u 'ināyet (Bağışlama ve yardım) > Dāmen (Etek)

"Dāmen-i 'afv u 'ināyet setr eder noksānını
Maksadı erbāb-ı tab'ın çün du'ādır her zamān" (T.4-11)

Afv u kerem (Bağışlama ve cömertlik) > Micmer (Tütsülük)

"Micmer-i 'afv u kerem vā-beste-i dāmānıdır
Dosta lutf eyler gibi ihsān eder a'dāsına" (T.8-10)

Āh > Tīr (Ok) ; Çarh (Felek) > Hedef (tahtası)

"Tīr-i āhım hedef-i çarh-ı sitemkāra geçer
Nāle-i saht-ı derūnum dil-i kühsāra geçer" (G.27-1)

Akçe > Meges (Sinek)

"Akçe kesbi edip tedārik ü sayd
Kefe habs etmedir biraz megesi" (Kıt'a 6)

Ālem > Bezm ; Cānān > Cān

"Bezm-i 'ālemde meserret bana cānān-ıladır
İnbisāt-ı ezelī vāsıta-i cān-ıladır" (G.15-1)

Āmāl (Emeller) > Mezārī (Tarlalar) ; Çeşm > Cūybār (Akarsu)

"Eder mezāri'-i āmāli ser-be-ser sīrāb
Onun ki çeşm-i teri cūybār-ı hasretdir" (G.14-3)

Asr > Şūrezār (Çoraklık yer)

"Sa'y etme berg ü bāra ma'ārifle Mekkiyā
Bu şūrezār-ı 'asrda sanma kalem tutar" (G.21-5)

Aşk > Būte (Pota)

"Ol sīm-sāka eyleyemem mūyu istinād
Mahv oldu 'aybı būte-i 'aşkımda kāl olup" (G.6-3)

Aşk > Mir'āt (Ayna)

“Mir'āt-i 'aşka mün'akis oldu küdūreti” (M.3 -II- 3)

Aşk > Hikāyet-i gam (Keder hikayesi) ; Elem > Dest

“Cānā hikāyet-i gam-ı 'aşkında sīnemi

Dest-i elemle çāk edecek nice yer gelir” (G.13-4)

Aşk > Nesīm (Rüzgar)

“Vücūdgāh-ı nümūd-ı nizārım ey Mekkī

Nesīm-i 'aşk-ıla nā-ber-karār-ı hasretdir” (G.14-5)

Aşk > Şemşīr (Kılıç); Firkat > Hasm

“Çıkar mı rīşehā-yı 'aşk dilden hūn-ı firkatle

Dem-i hasm ile çıkmak cevher-i şemşīr müşkildir” (G.19-4)

Aşk > Bahr (Deniz) ; 'Āşık > Māhī (Balık) ; Va'de-i vuslat > Yem

“Āşüfte etdi va'de-i vuslatla 'āşıkı

Māhī-i bahr-ı 'aşk olanı böyle yem tutar” (G.21-3)

Aşk > Bahār ; Dāg-ı sīne > Lālezār

“Feyz-i bahār-ı 'aşk-ıla gör dāg-ı sīnemi

Tābında lālezāra ne dersin sözün nedir” (G.26-2)

Aşk > Mıknātīs ; Dil > Āhen (Demir)

“Olunca dilde mıknātīs-ı 'aşkın cezbesi nākıs

Dil-i āhen sirişt-i saht-ı cānānı çeker çekmez” (G.30-2)

Aşk > Zencīr ; Dil > Dīvāne (Deli)

“Ser-i zencīr-i 'aşkım kim tutar Ferhad'dan gayrı

Dil-i dīvāne bilmez āh ile feryāddan gayrı” (G.57-1)

Ātıfet > Muhīt (Büyük deniz) ; 'İnāyet > bahr (Deniz) ; Şefkat > Kulzüm (Deniz)

“Mūhit-i 'ātıfet bahr-ı 'ināyet kulzüm-i şefkat

Odur ol hānedān-ı yümn-i devlet ma'delet-pirā” (T.23-4)

Avn-i Rabbānī > Nesīm

“Bi-hamdillāh vezān oldu nesīm-i 'avn-i rabbānī

Zuhūr etmekde asār-ı 'ināyet lutf-ı Mevlā'da” (T.3-1)

Avn ü cūd > Nukūd (Nakitler)

"Nukūd-ı 'avn ü cūdundan hemīşe eyleme mahrūm

Kapında Mekkī-i şeydā gedādır yā resūlallāh (G.52-5)

Baht > Sipeh (Ordu)

"Āgāz-ı cevr edip sipeh-i baht-ı bī-vefā" (M.1 -VIII- 1)

Cām-ı revzen > Mihr-i tārem-i mīnā (Sırça kubbenin -gökyüzünün- güneşi)

"Becā-yı būrīyā zer-beft ü dībā ferşe lāyıkdır

Sezādır cām-ı revzen olsa mihr-i tārem-i mīnā" (T.17-3)

Cām-ı revzen > Sār-ı ef'ī-i a'dā (Düşman yılanının barınağı)

"Kabā-yı sebzi iksā eyledikçe şu'le-i hūrşīd

Olur her cām-ı revzen gör sār-ı ef'ī-i a'dā (T.17-7)

Cefā-yı firkat > Dāg

"Dāg-ı cefā-yı firkati ol nāzenīnimin

Yaktı kül etdi cān u dil ü cism-i nālimi" (G.54-2)

Cehl ü dalālet (Bilgisizlikle doğru yoldan sapma) > Zalām (Karanlık)

"Zalām-ı cehl ü dalālet içinde idi enām

Delālet eyledi nūr-ı hidāyetin yā Rab" (G.5-2)

Cemāl > Mihr (Güneş); Nikāb (Peçe) > Perde

"Çeşmin ayırsın yeter mihr-i cemālinden rakīb

Perde-i ruhsārını ref'-i nikāb etmez misin" (G.43-3)

Cemāl > Nūr ; Kelām > Nefha (Nefes)

"Cemālin nūr-ı mihr-i kibriyādır yā resūlallāh

Kelāmın nefha-i feyz-i Hudā'dır yā resūlallāh" (G.52-1)

Cihān > Vakf

"Harāb-ı vakf-ı cihāndan vazīfedir Mekkī

Neşāt ü mihneti hep bir karāra vermezler" (G.12-5)

Cihān > Bāg

"Feryād ederiz bülbülüyüz bāg-ı cihānın

Ben terk-i ser etdim hele cānānı görünce" (Z.6-3)

Cism (Beden) > Hısn (Kale)

“Geldiler cümleten muhasaraya
Hısn-ı cism-i za'yıf-ı bimarı” (K.3-13)

Cünūn (Delilik) > Rāh (Yol)

“Derdim gam-ı firkatle füzūn eyleme yā Rab
Menzilgehimi rāh-ı cünūn eyleme yā Rab” (G.4-1)

Cünūn > Vādī ; Firkat > Kemān (Yay)

“Etdim çü tīr kat'-ı reh-ı vādī-i cünūn
Zūr-ı kemān-ı firkate yok tākatim benim” (G.40-5)

Çarh > Sarrāf

“Etmiş iken vücūdumu ifnā-yı tecrübe
Sarrāf-ı çarh anlamadı kıymetim benim” (G.40-4)

Çarh > Girdāb

“N'ola girdāb-ı hasret kılsa çarhı çeşm-i giryānım
Gözümden hāk-ı kūyun tūtiyādır yā resūlallāh” (G.52-2)

Çeşm (Göz) > Eşhād (Şahitler)

“Ağlayıp zahm-ı derūna çeşmin eşhād eylesen (M.2 -III- 2)

Çeşm > Mest ; La'l (Dudak) > Bāde

“Dü-çeşm-i 'āşıkı gör la'l-i dilrubāda gezer
O mest-i cām-ı muhabbet elinde bāde gezer (G.16-1)

Çeşm > Revzen ; Yār > Āfitāb

“Açıp dü çeşmi reh-i kūy-ı yāra muntazır
Güşāde revzenimiz āfitāba muhtācız” (G.33-3)

Çeşm > Bādām

“Tedāvī revgan-ı bādām-ı telh eyler ger eylerse
Ben ol dil-haste-i çeşm-i gazab-peymā-yı cānānım” (G.38-2)

Çeşm > Şīşe ; Hayāl-i yār > Perīzād

“Çeşm-i pür-nemden hayāl-i yār gitmez Mekkiyā
Ka'r-ı yemde şīşede habs-i perīzād eyledim” (G.41-6)

Çeşme > Sākī-i sīm-endām (Gümüş bedenli sākī)

"Tās-ı zerrīn çeşmesi sākī-i sīm-endām

Lezzet-i mā'ü'l-hayātı eyler ihyā ādemi (T.21-5)

Dād (Adalet) > Kühl (Sürme) < Hāk-i reh (Yolun toprağı: Uğur, kadem)

"Çeşm-i cihāna hāk-i rehi kühl-i dād-i Hak" (M.1 -X- 2)

Dāg > Lālezār ; Şerha > Rehgüzār (Geçit)

"Gönülde dāğ değil lālezār-ı hasretdir

Tenimde şerha değil rehgüzār-ı hasretdir" (G.14-1)

Dāg > Sıfr ; Eşk (Gözyaşı) > Nukre (Külçe halinde gümüş / Para)

"Sıfr-ı zā'id 'add edersin dāg-ı sīnem sevdiğim

Nukre-i eşkim dahī bārī hesāb etmez misin" (G.43-2)

Dehr (Dünya) > Zāl (Efsanevī Īrān kahramanı)

"Aceb etmez bu denli tīg-i āh-ı ehl-i gam te'sīr

Serinde Zāl-i dehrin miğfer-i āhen midir āyā" (K.1-11)

Dehr > 'Acūz (Cadı karı)

"Bercā 'acūz-ı dehr-i denīden bi'ādımız

Müstevcib-i nedāmet olur ittihādımız" (G.32-1)

Dehr > Bezm

"Nā-müretteb bezm-i bī-sahbā-yı dehr-i dūnda

Tā gelelden turfe Mecnūn'uz şetāret bekleriz" (G.34-4)

Derd > Sipeh

"Dīdede hasret-i cānāne meğer nem mi kodu

Sipeh-i derd bu gencīnede dirhem mi kodu" (G.53-1)

Devlet > Külāh ; 'āfiyet > Libās (Elbise)

"Bu derdgehde bulursa külāh-ı devleti ser

Libās-ı 'āfiyeti cism-i zāra vermezler" (G.12-4)

Devlet > Tekyegāh ; Mekremet (Cömertlik) > Hankāh (Tekke)

"Tekyegāh-ı devletin bir şeyh-i sāhib-hikmeti

Hankāh-ı mekremetde mürşīd-i kalb-i hazīn" (T.16-6)

Devlet ü ikbāl > Nigīn (Mühür)

"Nigīn-i devlet ü ikbāle zīver cevher-i zātı

Bu ma'nāyı tevakkuf eylemezler hatm ü imzāda" (T.3-11)

Devlet-i kevn-i fenā > Destmāl (Mendil)

"Destmāl-i devlet-i kevn-i fenādan nakş alıp

Nakşbend'e yapdı bir nev cāygāh-ı dil-nişīn" (T.16-8)

Dīde (Göz) > Gehvāre (Beşik) ; Hayāl-i yār > Tıfl (Çocuk)

"Gehvāre-i dü dīdede eyler hırāmanı

Tıfl-ı hayāl-i yārimiz ey dil bebeklidir" (G.18-2)

Dil (Gönül) > Beyt (Ev); Cefā > Tīşe (Balta)

"Virān ederse beyt-i dilin tīşe-i cefā" (M.1 -VIII- 2)

Dil > Hāne ; Gam > mihmān (Misafir)

"Geldikçe hāne-i dilime mihmān-ı gam

Mekkī miyāna laht-ı ciğer mā-hazar gelir" (G.13-5)

Dil > Kasr ; Gam > Mihmān

"Kasr-ı dilimde demler eder mihmān-ı gam

Hūn-ı ciğerle 'ayş-ı dem-ā-demle beslenir" (G.17-4)

Dil > Kasr ; Tāb-ı rūh > Mihr; Dīde > Cām-ı revzen

"Kasr-ı dil tāb-ı ruhundan mihrin eyler iktisāb

Dīde-i şeb-zindedārım cām-ı revzendir bana" (G.2-2)

Dil > Kātip ; Fikr > Kalem ; Evsāf > Nüsha

"Āsafā nüsha-i evsāfın olunmaz tahrīr

Kilk-i fikrin ne kadar kātib-ı dil etse de dü-tā" (K.5-24)

Dil > Levh ; Fikr-i tal'at (Parlak düşünce) > Nakş ; Eşk > Seylāb

"Akan seylāb-ı eşkim mācerā-yı hasret olmagla

Çıkar mı levh-i dilden nakş-ı fikr-i tal'atın cānā" (G.3-3)

Dil > Murg ; Zülf > Dām (Tuzak)

"Kayd u bend-i murg-ı dil gitdikçe efzūn olmada

Dām-ı zülf-i dilrubāda ıztırābımdan mıdır" (G.25-2)

Dil > Fülk (Gemi); Gam > Bahr

"Fülk-i dil sāhil-nişīn-i bahr-ı gamdır Mekkiyā

Gitdi eyyām-ı safā-yı hātır-ı dīrīnemiz" (G.31-4)

Dil > Kişver-i milk

"Ağladıp 'uşşāk-ı zārı ey şeh-i bī-merhamet

Olma bādī kişver-i milk-i dilin berbādına" (G.48-2)

Dil > Zevrāk (kayık); Ümīd > Nehr ; Zülf > Bahr

"Dil zevrākı visāl-i ümīdden nehr bulup

Bahr-ı siyāh-ı zülfüne fikrim senin benim" (Z.4-2)

Duā > Sadākat-per (Bağlılık kanadı) ; Sıdk (İçtenlik) > Dest (El)

"Oldukda dest-i sıdk u sadākat-per-i du'ā" (M.1 -III- 1)

Dūde-i āh > midād (Mürekkep)

"Dūde-i āh-ı siyehle ben midād-ı hāmeye

Derd-i bī-pāyānımı tafsīle imdīd eyledim" (G.41-2)

Dünyā > Zen (Kadın) ; Dil (Gönül) > Hacle (Gelin odası)

"Zen-i dünyāyı hep ricālullāh

Hacle-i dilden eylemiş ib'ād" (K.2-28)

Ecel > Dest ; Fenā > Bād

"Etdi şikeste dest-i ecel nev-nihālimi

Soldurdu hayf bād-ı fenā verd-i ālımı (G.54-1)

Ehl-i hüner > Zenbūr (Arı)

"Ehl-i hüner zamānede elbette zār olur

Zenbāra Mekkī eyle nazar engübīn ile" (G.47-5)

Emel > Bāğ

"Olsa ne denli huşkī-i bāğ-ı emel ziyād (M.1 -II- 2)

Emel > Tār (İp) ; Ye's (Ümitsizlik) > 'Ukde (Düğüm)

"Tār-ı emelden 'ukde-i ye'si eden güşād (M.1 -IV- 3)

Emel > Tār ; Mihnet > Çāh (Kuyu)

"Resen-tāb olmadır tār-ı emelden kayd-ı tahsili

Nuzūl-i çāh-ı mihnet cāh-ı dünyāya tenezzüldür (Beyt 5)

Emel > Dūşīze (Bakire)

“Dūşīze-i emeldeki pür 'ukde-i kākülün (M.1 -V- 1)

Emel > Cām (Kadeh)

“Rencūr-ı humār-ı gam-ı devrān-ı zamānım

Cām-ı emelim tīre-derūn eyleme yā Rab” (G.4-2)

Emel > Derīçe (Pencere) ; Niyāz > Reh (Yol)

“Derīçe-i emel savb-ı şāhid-i maksūd

Reh-i niyāza bakar giryezār-ı hasretdir” (G.14-2)

Emel > Gülzār

“Bulmadık neşv ü nemā döktük bu denli āb-ı rū

Cūy-ı gülzār-ı emel āb-ı serābımdan mıdır” (G.25-3)

Emn ü rāhat > Pister (Döşek)

“Hudā ma'mūr u ābādan edip hemvāre izzetle

Ola pister-nişīn-i emn ü rāhat bī-gam-ı dünyā” (T.17-10)

Endīşe > Kāle (Kumaş)

“Kāle-i endīşeyi hāmen 'abes ölçer biçer

Şimdi bāzār-ı hünerde Mekkiyā yokdur revāc” (G.7-4)

Esīr-i derd > Murg-ı nīm-bismil (Yarım kesilmiş kuş); Merhamet > Āb(Su:Kılıcın akışı)

“Esīr-i derdi kalır murg-ı nīm-bismil-veş

Bir āb-ı merhamet ol tīg-i yāre vermezler” (G.12-3)

Esrār-ı 'aşk > Cevher ; Sīne > Gencīne

“Cevher-i esrār-ı 'aşka cāy olaldan sīnemiz

Dāg-ı hūn-ālūd ile memhūrdur gencīnemiz” (G.31-1)

Eşk > Nakd, dirhem ; Ālām-ı firkat (Ayrılık elemleri) > Ehl-i vazīfe

“Vakf oldu nakd-i eşkimiz ālām-ı firkate

Ehl-i vazīfedir ki o dirhemle beslenir” (G.17-3)

Eşk > Seyl

“Seyl-i eşkim nāle-i pür-berk-i sūziş-kār-ıla (M.2 -II- 1)

“Seylāb-ı eşk-i 'āşıka peyrevlik eyleyip

Erdim o servin ayagına cüst ü cū ile” (G.51-4)

Eyyām (Günler) > Safha (Sayfa) ; Zerrāt-ı mihr > Kalem

“Beyāz-ı safha-i eyyāma çün zerrāt-ı mihr olsa

Kalem derd-i derūnum eylemek tahrīr müşkildir” (G.19-5)

Ezhān (Zihinler) > Gencīne (Hazīne); Sutūr (Satırlar) > Şehr; Ma'nā > Gevher

“Açıp gencīne-i ezhānı īsāl etmedir kārın

Heme şehr-i sutūra pür-gevher-i ma'nā (G.11-5)

Fazīlet > Bahr-ı zehhār (Dalgalı deniz)

“Bahr-ı zehhār-ı fazīlet behcet-efrūz-ı 'atā

Ya'ni kim fetvā emīni emr-i dīnin mahremi” (T.21-1)

Fazīlet > Çeşm (Göz)

“Furūg-ı çeşm-i fazīlet ki hemçü nūru'l-'ayn

Nazar be-rahm-ı kuzāteş 'ale'l-umūm āmed” (T.22-3)

Felek > Āsiyāb (Değirmen)

“Hayfā ki Uncuzāde-i pākize-i gevheri

Mahv etdi āsiyāb-ı felek dā'ir-i kazā” (T.25-1)

Felek > Ser-nigūn bir kāse-i zehr-ābe (Ters dönmüş zehirli su kāsesi)

“Ser-nigūn bir kāse-i zehr-ābe gelmişdir felek

Çeşm-i cān-ı 'āleme bu günbed-ı hadrāsını” (T.26-3)

Felek > Kağıd-ı ebrū

“Tā ki ay tamgalı bu kağıd-ı ebrī-yı felek

Mühre-i mihr-i cihān-tābı ile bula cilā” (K.5-29)

Fenā (Yokluk, ölüm) > Sarsar-ı ser-pençe (Güçlü rüzgar)

“Ol verd-i nev-şüküfte-i gülzār-ı iffeti

Pejmürde kıldı sarsar-ı ser-pençe-i fenā” (T.25-4)

Figān ile āh u zār (Ağlayıp inleme) > Dām (Tuzak)

“Dām eyleyip figānım ile āh u zārımı” (M.3 -I- 3)

Firāk (Ayrılık) > Şām (Gece) ; Hayāl > Şu'ā

“Ne denli tār ise şām-ı firāk-ı cānāne

Gönül şu'ā-i hayāliyle rūşenāda gezer” (G.16-3)

Firāk > Cām (Kadeh)

“Oldu cūşān derd-ile zehrābe-i cām-ı firāk

Çek gönül bezm-i safādan gayrı dest ü dāmeni” (Kıt'a 4)

Firāk > Keştī (Gemi)

“Çağlar idi ol yāri görüp dīde-i eşkim

Keştī-i firāk kahr ile 'ummānı görünce (Z.6-4)

Firkat (Ayrılık) > Hār (Diken)

“Nigeh gülçīn-i hasret dāmenim pür-hār-i firkatdir

Açıl ey verd-i nāzım 'āşıka cevr ü cefādan geç” (G.8-2)

Firkat > Bezm ; 'Aşk > Mey

“Humār-ı bezm-i firkatden değil āzāde-ser ammā

Mey-āşāmān-ı 'aşkın olmamış encām-ı kaydında (G.50-3)

Gam > Sāha; Eşk > Cūy (Irmak); Dāg-ı sīne (Göğüsteki yanık yaraları) > Gülşen

“Sāha-i gam dil-güşā bir turfe meskendir bana

Eşk-i dīdem dāg-ı sīnem cūy u gülşendir bana” (G.1-1)

Gam > Bezm (Meclis)

“Ciğer-hūn etse de ellerle cām-ı 'işretin cānā

Gider mi bezm-i gamdan āşinā-yı mihnetin cānā” (G.3-1)

Gam > Dest (El) ; Cefā > Gerd (toz)

“Sūziş-i hasretle 'āşık dāgı hep ahker döker

Dest-i gam gerd-i cefādan ona hākister döker” (G.11-1)

Gam > Hikāyāt

“Hikāyāt-ı gamım güftār ile takrīr müşkildir

Nice hayret-fezā yerler gelir ta'bīr müşkildir” (G.19-1)

Gam > Gencīne

“Gencīne-i gamınla imiş 'izzetim benim

Sensin cihanda tāc-ı ser-i devletim benim” (G.40-1)

Gam > Girdāb; Vücūd > Fülk (Gemi); Lutf > Şurta (Yelkene uygun rüzgar)

"Kaldı girdāb-ı gamda fülk-i vücūd

Şurta-i lutf ile rehā senden" (G.46-5)

Gamze > Kāfir ; Derūn (Gönül) > Mülk (Ülke)

"Kāfir-i gamzesi çok kimseleri etdi esīr

Yürüyüş mülk-i derūna saf-ı müjgān-ıladır (15-2)

Gonçalar > Etfāl (Çocuklar); Şebnem > Şīr (Süt); Sipihr > Dāye (Dadı)

"Gonçalar etfāl-i gülşendir sipihre fem-güşā

Şīr-i şebnemden alır her gece feyz-i dāyesin" (G.44-3)

Gönül > Teberdār (Baltalı asker, solak); 'aşk > reh

"Ola bu gönül hāk-ı reh-i 'aşka teberdār (Z.8-II-1)

Hāb-ı huzūrī (Rahatlık uykusu) > İkbāl-murg (Şans kuşu); Dīde> Dām ; Eşk > Dāne

"İkbāl-murg-ı hāb-ı huzārī ne-yāmedest

Çeşmem be-dām-ı dīde zi-eşk dāne-hā koned" (G.9-2)

(Rahatlık uykusunun şans kuşu gelmemiştir. Göz pınarım göz tuzağı için gözyaşından taneler yapar.)

Hāb (Uyku) > Tā'ir (Kuş) ; Hat (Sakal) > bāl ü per (Kanat)

"Şām-ı hicrde tā'ir-i hāb-ı ferāgate

Fikr-i hat-ı 'izārın ile bāl ü per gelir" (G.13-3)

Habāb > Meyhāne (kubbesi)

"Bādede feyz-i hevā-yı şevkim oldu her habāb

Meşrebimce la'lden meyhāne peydā eyledim" (G.41-4)

Hāhiş (İstek) > Kālā (Kumaş)

"Kālā-yı 'arz-ı hāhişi etmem 'abes mezād (M.1 -IV- 2)

Hāk (Toprak) > İksīr

"Hāk-i dergāhını iksīr-i gınā-yı ebedī

Eylemiş Rabb-i ganī Hazret-i Muhyiddīn'in (G.36-3)

Hāk > Tūtiyā (Sürme) ; Sedd

"Hāk-i kūyun tūtiyā-yı dīde-i cān eyledim

Sedd-i seylāb-ı sirişk-i çeşm-i hicrān eyledim” (G.37-1)

Hāl > Kārgāh; Tecerrüd (Soyunma, sıyrılma) > Hırka

“Kārgāh-ı hālde delk-i tecerrüdden dahī

İktisāb-ı kıymet eyler hırka-i peşmīnemiz” (G.31-3)

Hançer > Mā'ü'l-hayāt-ı vuslat (Kavuşmanın hayat suyu)

“Kemerden hançer-i ser-tīzin aksın teşnegān üzre

Ver ol mā'ü'l-hayāt-ı vuslatı rāh-ı vefādan geç” (G.8-3)

Hasret > Rāh (Yol)

“Mevkūf-ı rāh-ı hasret olup olma çāk çāk

Kūyundan ol mehin sana elbet haber gelir” (G.13-2)

Hasret > Berg ü bār (Yaprak ve meyve)

“O serve olmuş iken āb-dāde eşkim-ile

Yine resīde olan berg ü bār-ı hasretdir” (G.14-4)

Hasret > Dāg (Yara)

“Dāg-ı hasretden olup firkatle pür-te'sīr

'Āşıkın her sühanı çāk-ı girībān-ıladır (G.15-4)

Hat (Yeni terlemiş sakal) > Gam

“Hattın yād eyledikçe girye-i Mekkī'den incinme

Safā-yı vaslı eyyām-ı gama te'hīr müşkildir (G.19-6)

Hat > Hat (Yazı) ; Ruhsār > Mushaf

“Görüp rūyunda hatt-ı müşkbārı ohşadım öpdüm

O hatla mushaf-ı ruhsār-ı yārı ohşadım öpdüm” (G.39-1)

Hat > Hār (Diken)

“Hatt-ıla pür-hār olan ruhsārını yād eyledim

Bülbül-i feryādımı gülşenden āzād eyledim” (G.41-1)

Hat > Menşūr (Fermān); Hüsn > Pādişeh ; Vuslat > Memleket

“Geldi 'uşşākına hat pādişeh-i hüsnünden

Zabt içün memleket-i vuslatı menşūr gibi” (G.56-4)

Hayāl > Mi'mār ; Eflāk (Felekler) > Süllem (Merdiven); Celāl(Büyüklük) > Kasr

“Çıksa mi'mar-ı hayāl süllem-i eflāk üzre

Edemez kasr-ı celālini mesāhat aslā” (K.5-14)

Hayāl > Terāzī

“Eyleyip sencīde ol beyti terāzū-yı hayāl

Oldu mevzūn vasf-ı pākinde dü mısra' Mekkiyā (T.14-9)

Hayāl > Tılsımāt ; Elfāz > dahme

“Akd edip dahme-i elfāza tılsımāt-ı hayāl

Eylemiş zīr-i midād içre güherler ahfā” (K.5-7)

Hayāl (Sevgilinin hayāli) > Perī

“Çeşm-i terimde şahs-ı hayāli o āfetin

Ka'r-ı yem içre mahbes-i mīnā-perīsidir” (G.24-2)

Hayāl-i yār > Mihmān

“Verdi cān hān-ı ciğer dilde hayāl-i yāre

Pīş-i mihmānına bu mā-hazarı kem mi kodu” (G.53-4)

Hayāl-i vuslat > Terāzū;   Hūn-āb (Kanlı gözyaşı) > Tesbīh-i mercān

“Terāzū-yı hayāl-i vuslatı hūn-āb-ı hasretden

Dü çeşmim bī-'aded tesbīh-i mercānı çeker çekmez” (G.30-4)

Hātır (Gönül) > Mīnā (Cam)

“Eyledin işkeste sākī hayf mīnā-yı meyi

İnkisār-ı hātırımdan ictināb etmez misin” (G.43-4)

Hevā (Heves) > Sūk (Çarşı)

“Açılıp kargah-ı sūk-ı hevā

Kār ü kesb oldu cümle fısk u fesād” (K.2-41)

Hevā > Bād ; Dil > 'Ummān

“Zanneyleme bu şiddet-i bād-ı hevā ile

'Ummān-ı dilde lenger-i fülk nedem tutar” (G.21-4)

Hevā > Tīh (vadisi)

“Zulmet-i Tīh-i hevāda kaldı dil güm-gerde-rāh

Dāg-ı sīnemde anınçün āteş īkād eyledim” (G.41-5)

Heves > Rāh;   Himmet (Gayret) > Pāy (Ayak)

"Rāh-ı hevesde etme telef pāy-ı himmeti" (M.1 -I- 1)

Hırmān (Ümitsizlik) > Dīvār ; Ümmīd > Gül-gonce

"Hezār-ı nale-senc-i ber-ser-i dīvār-ı hırmānım

Bakıp gül-gonce-i ümmīde zārū çeşm-i giryānım" (G.38-1)

Hicr > Kemān ; Cefā > Tīr (ok)

"Çeker mi dūr olup Mekkī kemān-ı hicrini bir kez

Durur tīr-i cefāya zahm-ı peykānı çeker çekmez" (G.30-5)

Hicr > Vādī ;   Kaş > Yā (harfi) , yay

"Menzilim vādī-i hicr olsa n'ola mānend-i tīr

Ey felek bir kaşları yādan çıkardın sen beni (Kıt'a 4)

Hicr > Siyah baht

"Yakdı donum āteş-i zecrin benim

Benzer siyāh bahtıma hicrin senin benim (Z.4-1)

Hicrān > Bār (Yük)

"Ten-i bī-tāb-ı hasret bār-ı hicrānı çeker çekmez

Dil-i rencūr-ı gam bir āh-ı sūzānı çeker çekmez" (G.30-1)

Hicrān > Genc (Hazīne)

"Terk edip cānānemiz düştük diyār-ı gurbete

Pāsbān-ı genc-i hicrānız vilāyet bekleriz" (G.34-2)

Hikmet > Dürr (İnci);   Sun' > Ebhār (Denizler);   Sırr > Kulzüm

"Gavvās-ı dürr-i hikmetisin emr-i Hakk-ıla

Ebhār-ı sun'u kulzüm-i sırr-ı hafiyyenin" (G.35-3)

Hulūs (Halis dostluk, samimiyet) > Bünyād (Yapı);   Tecrübe > Mi'mār

"Bünyād-ı bī-esās-ı hulūs-ı zemāneye

Mi'mār-ı tecrübe veremez i'timādımız" (M.32-2)

Hūn (Kan) > Şebnem

"Pisterim hūn ile rengīn eyledim şebnem gibi

Yine hırmān-ı takarrüb āfitābımdan mıdır" (G.25-4)

Husūl (Ortaya çıkma) > sūk (Çarşı)

"Sūk-ı husūl olmuş iken beste-i kesād" (M.1 -IV- 1)

Hüsn (Güzellik) > Āyāt

"Āyāt-ı hüsne zīb hatt-ı enfesīsidir

Ammā ki 'āşıkın ramak-ı vāpesīsidir" (G.23-1)

"Resm etmeyip hayāline āyāt-ı hüsnünü

Gözden geçirmeği yine tekrār eder misin" (G.45-2)

Hüsn > Hirmen (Harman); Hāl (Ben) > Mahsūl; Hatt (Sakal) > Mūr (Karınca)

"Mahsūl-i hāl-i hirmen-i hüsnünden ol mehin

Mahv oldu cāş-ı mūr-ı hatt-ı dāne-çīn ile" (G.47-3)

İcābet (Kabul etme) > Kasr; Dua > Sad süllem (Yüz basamak)

"Sad süllemest behr-i du'ā āh-ı serbülend

Tā-ber-firāz-ı kasr-ı icābet-resā koned (G.9-5)

(Yüksek bir ah icābet köşkününün üstüne ulaşsın diye dua, yüz basamaktır.)

İ'cāz (Mucizevī söz söyleme) > Mehd (Beşik)

"Tıfl-ı nāzım o sühanlar nedir ol şīve vü nāz

Mehd-i i'cāze seni yohsa ki Meryem mi kodu" (G.53-2)

İhtiyāc > Bāb (Kapı)

"Zehr olur tesnīme maksim olsa ger dest-i le'īm

Etme yā Rab kimseyi pāmāl-i bāb-ı ihtiyāc" (G.7-3)

İkbāl > Kasr ; Haysiyyet > Süllem (Basamak, derece)

"Bir gün eyler kasr-ı 'ālī-cāh-ı ikbāle su'ūd

Süllem-i haysiyyetin efzūn edenler pāyesin (G.44-5)

İnāyet (Yardım) > Dārū (İlaç) ; Felāket > Bālīn (Yastık)

"Dārū-yı 'ināyet var iken Mekkī-i zārı

Bālīn-i felāketde zebūn eyleme yā Rab (G.4-5)

İnāyet > Merhem

"Taleb-i merhem-i 'ināyet eder

Zahmına cān-ı mübtelā senden" (G.46-4)

İnsāf > Dūrbīn

“Karīn-i manzar-ı ihsān eder dūrbīn-i insāfı

Derinden ehl-i haysiyyet karīb olsun ba'īd olsun” (T.15-7)

İrfān > Māye

“Mekkiyā 'ārif olan halka tekāpū etmez

İ'tibārı kişinin māye-i 'irfān-ıladır” (G.15-5)

İ'tizār (Özür dileme) > Zemīn

“Reşīd'in fart-ı hüsn-i tab'ını seyr eyleyip Mekkī

Bu ma'nāda zemīn-i i'tizārı ohşadım öpdüm” (G.39-5)

İzzet (Kudret) > Bāb (Kapı)

“Gider bu nefs-i rezīl etmeyip hayā gayra

Dururken istemeğe bāb-ı 'izzetin yā Rab (G.5-3)

İzzet > Dergāh (Kapı)

“Olmuş güşāde herkese dergāh-ı 'izzeti

Ey hasta-dil bu derde ifākat zamānıdır” (G.22-3)

Kā'ināt > Serāy

“İllet-i gā'iyedir zātın serāy-ı kā'ināt

Şevk-i teşrīfinle böyle gelmeden ma'mūr olur” (G.29-2)

Kākül > Per-i hümā; Hāl (Ben) > Hindī āfeti

“Ruhunda kākülü kim fark-ı hāle düşmüştür

O Hindī āfeti zıll-ı per-i hümāda gezer” (G.16-4)

Kākül > Sünbül ; Cān > Hezār (Bülbül)

“Peyām-ı kākülünü cān-ı zāra vermezler

Şemīm-i sünbülü hayfā hezāra vermezler” (G.12-1)

Kākül > Sünbüle (Başak burcu); Meh (Ay) > Müşterī; Encüm (Yıldızlar) > Nakd

“Görse felekde Sünbüle-i kākülün sanin

Meh nakd-i encüm ile onun müşterīsidir” (G.24-4)

Kākül > Gönül; Hevā > Murg

“Gönüldür kākül-i pür-pīç-i 'anber-fām kaydında

Yine murg-ı hevā pervāzım oldu dām-ı kaydında (G.50-1)

Kalb > Vīrāne-zār (Harap yapı)

Dil-nişīn-i 'ālem olmak çok mu kim bānīsidir

Nice bin vīrāne-zār-ı kalb eden her gün binā (T.13-9)

Kalb > Āteşgede-i hasret; Çarh (Felek, gök) > Hıyem (Çadırlar); Āh > sütūn

Āteşgede-i hasret edip kalb-i hazīnim

Āhım hıyem-i çarha sütūn eyleme yā Rab (G.4-3)

Kalb-i şikest > Kāse-i deryūze (Dilenci çanağı)

Elde Mekkī kāse-i deryūzedir kalb-i şikest

Sā'iliz dergāh-ı Mevlā'da 'ināyet bekleriz (G.34-6)

Kām (İstek) > Nev-ārūs (Yeni gelin)

Dā'ī-i yār-i kadīmi Mekkiyā

Nev-ārūs-ı kāmdan açdı tatak (T.19-9)

Kām > Sipihr (Gökyüzü)

Evc-i sipihr-i kāme meğer güç mü i'tilā (M.1 -III- 2)

Kanā'at > Hasīr; Safā > Cūy

Edince bast hasīr-i kanā'at 'ālemde

Kişiye cūy-ı safā mevc-i būriyādandır (G.20-4)

Kanā'at > Mey ; Arzu > Göz

Pürdür mey-i kanā'at-ıla çeşm-i arzu

Yok bezm-i şāha cām-ı Cem'e ragbetim benim (G.40-2)

Kār (İş, amel) > Yemm (Deniz); Ümīd > Zevrakçe (Kayık)

Pür-mevc-i felek-sāy-ı hatādır yem-i kārım

Zevrakçe-i ümmīdi nigūn eyleme yā Rab (G.4-4)

Kayd-ı māsivā (Dünya bağı, ilgisi) > Cisr (Köprü)

Demezler sana zāhid terk-i esbāb et kabādan geç

Derūnī-āşinā ol cisr-i kayd-ı māsivādan geç (G.8-1)

Kazā > Dām (Tuzak)

Ol tūtī-i melāhati āhir şikār edip

Kırdı benim de dām-ı kazā per ü bālimi (G.54-4)

Kazā > Çāh (Kuyu)

Çıkıp çāh-ı kazādan bulmak istersen eğer me'men

Sakın hablü'l-metīn şer'ini koyuverme destinden (B. 6)

Kerem , Aferīn > Kālā (Kumaş)

Kanda kālā-yı kerem şimdi kumāş-ı āferīn

Çıkmaz erbāb-ı dilin bālā-yı istidādına (G.48-4)

Kulūb (Kalpler) > Kasr;   Nazar-ı merhamet (Acıma bakışı) > Bennā (Mīmar)

Nice vīrān şüdeyi böylece ma'mūr etdi

Nazar-ı merhameti kasr-ı kulūba bennā (T.18-8)

Kubbe > Hātem-i fīrūze (Māvi taşlı yüzük); Seng (Taş) > Dürr-i semīn (Değerli inci)

Zīb-bahş olmuş benān-ı dehre kim her kubbesi

Hātem-i firūzedir her sengi bir dürr-i semīn (T.16-10)

La'l-i hūy-gerden (Terlemiş lal: Tahammür eden şarap) > Mercān

La'l-i hūy-gerden ile meyde habāb-engīz ol

Zīver-i rişte-i dürdāne de mercān-ıladır (G.15-3)

Leb > Gülşeker (tatlısı);   kand-i mīnā (Cam şeker)

O gülşeker leb-i la'le denilse şemsiyye

Ruhunda perveriş olmuş ki kand-i mīnādır (G.28-2)

Letāfet > Kālā-yı mevc-rīz (Dalgalı kumaş);   Şīve-i nāz > Kabā (Elbise)

Kālā-yı mevc-rīz-i letāfetden eklidir

Zīrā kabā-yı şīve-i nāzı eteklidir (G.18-1)

Letāfet > kāle ; Hüsn > Kārgāh ; Cān > Nakd

Kāle-rīz olmuş letāfet kārgāh-ı hüsnüne

Nakd-i cānım sarf edip cümle perīşān eyledim (G.37-3)

Lutf > Nesīm

Kaldır nesīm-i lutfuna bir i'tibar ile

Bu hāk-i āsitānın olan 'abd-i çākeri (K.4-23)

Lutf > Sāye (gölge); Meh (Sevgili) > Hūrşīd

Düşmez zemīne sā'ye-i hūrşīd Mekkiyā

Etme ümīd-i lutfun o meh de feleklidir (G.18-6)

Maksūd > Gül

Güşāyiş-i gül-i maksūda Mekkiyā hergiz

Medār-ı neşv ü nemā kesret-i bükādandır (G.20-5)

Ma'nā > 'Arūs (Gelin)

Yazar yüzün şu'arā Mekkiyā veliyy-zīver

'Arūs-ı ma'nāya hüsn-i edā değil de nedir (G.10-5)

Ma'nā > Kāle (Kumaş)

Nev-kumaş-ı hāce-i 'irfāna tanzīr etmeğe

Kāle-i ma'nāyı hāmem Mekkiyā ölçer döker (G.11-5)

Māsivā (Varlık ālemi) > Rūy-ı bed (Çirkin yüz);   Dil (Gönül) > Āyine

Māsivā etmez takarrür dilde kalmaz bir eser

Rūy-ı bedden jeng-yāb olmaz bizim āyinemiz (G.31-2)

Miyān (Bel) > Reh-güzār-ı vuslat (Kavuşma geçidi); Hançer-i ser-tīz > Rehzen

Reh-güzār-ı vuslat olurdu miyānı neyleyim

Hançer-i ser-tīz 'aceb ol belde rehzendir bana (G.1-3)

Me'āş (Ömür, yaşam) > Nīl

Erbāb-ı zevk ü şevk geçer hāy u hūy-ile

Nīl-i ma'āşı ben gezerim cüst ü cū ile (G.51-1)

Medh (Övgü) > Şerbet

Medh-i cenāb-ı bā'is-i īcād-ı kā'ināt

Dil-mürdegāna şerbet-i cān-perver-i hayāt (M.1 -IX- 1,2)

Menzil (Ev) > Genc-i esrār-ı fazīlet (Fazīlet sırlarının hazīnesi)

Bārek-Allāh menzil-i yümn ü sa'ādet kim odur

Genc-i esrār-ı fazīlet mehbit-i feyz-i Hudā (T.13-1)

Meserret (Sevinç) > Yenābī' (Kaynaklar)

Yenābī'-i meserret oldu cūşān cümlede şimdi

Husūsā dā'ī-i dīrīnesi Mekkī-i şeydāda (T.3-15)

Meserret > Şehrāh (Ana yol) ; Sāgar (Kadeh) > Esb (At)

Kat'-ı şehrāh-ı meserret hep şitābımdan mıdır

Yoksa esb-i sāgar-i simīn-rikābımdan mıdır (G.25-1)

Meşakkat > Reh

Düştük reh-i meşakkate āh u enīn ile

Hem-menzil-i visāl iken ol nāzenīn ile (47-1)

Mey > Bahr ; Nedāmet > El ; Habāb (Kabarcık) > Tesbīh (tanesi)

Bahr-ı gülgūn-ı meyin āhir nedāmet destine

Her habābın Mekkiyā tesbīh-i mercān eyledim (G.37-5)

Mihnet (Keder) > Pençe ; Vücūd > Āşiyān (Kuş yuvası); Dil > Murg (Kuş)

Yıkıldı pençe-i mihnetle āşiyān-ı vücūd

Dahī bu murg-ı dilim Mekkiyā hevāda gezer (G.16-5)

Mihnet > Ceyş (Asker) ; Dil > Mülk

Ben oldum pāymāl-ı ceyş-i mihnet şimdiden sonra

Harāb-ābad olan mülk-i dilim ta'mir müşkildir (T.19-3)

Mihnet > Bār (Yük) ; Melāmet > Cām (Kadeh)

Bār-ı girān-ı mihnete tākat zamānıdır

Derd-i humār-ı cām-ı melāmet zamānıdır (G.22-1)

Mihnet > Rāh

Destgīr-i fütādegān sensin

Rāh-ı mihnette reh-nümā senden (G.46-2)

Mihnet (Eziyet) > Kemān (Yay)

Kemān-ı mihnet-i tākāt-güdāzın şimdi ey āfet

Salādır kim çeker gelsin dil-i nā-şāddan gayrı (G.57-2)

Mihr (Güneş) > Mühre (Kağıt cilalamakta kullanılan billur top)

Evrāka verse mühre-i mihr ile incilā (M.3 -IV- 2)

Mihr > 'Alem (Çadır tepesindeki metal şekil); Encüm (Yıldızlar) > Zer şemseler (Güneş şeklindeki altın işleme); Nūr > Tınāb (Çadır ipi)

Ona mihr-i münevverdir 'alem zer şemseler encüm

Tınāb-ı nūr ile bālāda olmuşdur 'aceb ber-pā (K.1-19)

Mihr ü māh (Güneş ve ay) > Şem' (Mum);   Āhterān (Yıldızlar) > Kanādil (Kandiller)

Yapdı şehrāyin içün mühr-i Süleymān'ın felek

Şem' mihr ü māhdır olmuş kanādil ahterān (T.4-8)

Murād > Tohum

Sula çeşminle hāk-i dergehini

Mekkiyā tā bitince tohm-ı murād (K.2-36)

Murād > Reh

Edip şikest pāyını seng-i reh-i murād (M.1 -VII- 1)

Müjgān > Sūzen; Firkat > Kabā; Eşk > Rişte

Sūzen-i müjgān ile şimdi kabā-yı firkate

Rişte-i sīmīn-i eşki zīb-i dāmān eyledim (G.37-4)

Mülk-i fenā (Ölüm) > Şehr ; Hayāl > Dūrbīn

Dūrbīn-i şehr-i mülk-i fenā eyleyem meğer

Mekkī o yāri görmeğe gayrı hayālimi (G.54-6)

Nāz > Hār

Tahammül ey gül-i ter hār-ı nāza müşkildir

Yeter yeter bu cefā 'andelīb-i nālāne (G.49-3)

Nazm > Kārgeh

Çok bekledik bu kārgeh-i nazmı Mekkiyā

Bir gün olur ki sen de 'aceb kār eder misin (G.45-4)

Nigāh > Şāne (Tarak) ; Zülf > Sünbülzār

Şevk-i dilden çāk çāk etdim nigāhım şāne-veş

Geşt-i sünbülzār-ı zülf-ı yāre şāyān eyledim (G.37-2)

Nigeh > Rişte (İp)

Kemend-i rişe-i medd-i nigeh pāyına ermezken

Ben ol āhū-yı hüsn-i bī-karārı ohşadım öpdüm (G.39-3)

Nihāl > Gehvāre (Beşik) ; Gonça > Tıfl

Gehvāre-i nihālde görüp tıfl-ı gonçayı

Efsāne-i hezāra ne dersin sözün nedir (G.26-4)

Niyāz (Dua) > Bār (Meyve)

Bār-ı niyāz ile eğilir ihtimāldir

Meyl etmez oldu gerçi ki serkeş nihāl olup (G.6-2)

Niyāz > Bār (meyve) ; Vefā > Bāğ

Bār-ı niyāz ile eğilir ihtimāldir

Ol nev-nihāl-i bāg-ı vefā nevresīsidir (G.23-2)

Niyāz > Nesīm

Mūcib misāl-i cūş-ı mūhit ez nesīm ile

Kemter niyāz fart-ı atā-yı keremveri (K.4-3)

Niyāz > Yed (El)

Kat' et yed-i niyāzını dāmān-ı gayrdan

Dergāh-ı kibriyāda ikāmet zamānıdır (G.22-4)

Ömr > Kāse

Destin 'asāda alma yeter eşk-i çeşmimiz

Zāhid unutma kāse-i 'ömrün derklidir (G.18-5)

Rahmet > Hūrşīd (Güneş)

Hūrşīd-i nūr-ı rahmet-i Hak'sın ne şübhe kim

Gitdi zulām-ı şirki zamān-ı şakiyyenin (G.35-2)

Rakībān > Zükām-ālūdeler (Nezleliler)

Zükām-ālūdeler hep kīl ü kāle mā'il olmuşlar

Rakībān eylemişler Mekkiyā katlinde çok fermān (Z.2-5)

Recā (Ümit) > Bād;   Temennā > Bahr;   Dil > Fülk;   Hırmān > Girdāb

Yetişdi bād-ı akdām-ı recā bahr-ı temennāda

Hemān fülk-i dili girdāb-ı hırmānı çeker çekmez (G.30-3)

Rezālet > Zehr-i cām-ı girān (Zehir dolu kadeh)

Nūş etme zehr-i cām-ı girān-ı rezāleti (M.1 -I- 2)

Rızā > Lenger (Çapa); Teslīm > Sāhil; Cān > Fülk; Selāmet > Eyyām (Rüzgar)

Lenger-endāz-ı rızāyız sāhil-i teslīmde

Fülk-i cāna Hak'dan eyyām-ı selāmet bekleriz (G.34-5)

Rīş-i sefīd (Ak sakal) > Meknese (Süpürge)

Rīş-i sefīdi meknese kıl eyle iftihār (M.1 -XII- 2)

Riyā > Sermāye ; Aya (Avuç içi) > Hāle

Der-kef-i takbīl edip vā'iz riyā sermāyesin

Hāle eyler māh-rīyāna derūn-ı āyasın (G.44-1)

Ruh (Yanak) > Berg (Gül yaprağı); Mār (Yılan: Zülf) > Keder

Üftāde olan berg-i ruhundan düşünün

Gül mü açılır sīnede mārı kederinden (Z.1-4)

Ruhsār (Yüz) > Gül-i ter (Tāze / ıslak gül); Eşk > Gülāb (Gül suyu)

Aks-i ruhsārınla çeşmim pür-gül-i terdir bana

Eşk-i dīdem hem gülāb-ı kām-perverdir bana (G.2-1)

Ruhsār > Verd (Yaprak); Sirişk (Gözyaşı) > Seylāb

Āb-ı tāb-ı verd-i ruhsārı o şāhın Mekkiyā

Cūş-ı seylāb-ı sirişk ü sūz u tābımdan mıdır (G.25-5)

Rūy (yüz) > Āteş

Āteş-i rūyunla geh dāğım fürūzān eylerim (M.2 -I- 2)

Rūy > Gül

Hūy-gerde rūyu hüsn-ile ān perverīsidir

Feyz-i letāfetin gül-i nāzik-terīsidir (G.24-1)

Rūy > Ferş (Yaygı) ; Afv u kerem > Dāmen

Rūy-ı pür-'ayb-ı siyāhım ferş-i rāhındır senin

Dāmen-ı afv u keremden hak-pā mestūr olur (G.29-4)

Rūy > Mushaf

Dem cūş edip nazārede giryān iken gözüm

Takbīle kor mu mushaf-ı rūyun vuzū'-ıla (G.51-2)

Sah resmi > gülbün

Verir sah resmi revnak gülbün-āsā gülşen-i şer'e

Ki feyz-i nāvidān-ı hāme-i emriyle iskādan (T.11-5)

Sāye (Gölge) > Sāyebān (Gölgelik)

Tāk-ı bāb-ı devleti mihrāb-ı kalb-i müstā'īn

Sāye-i devlet-medārı sāyebān-ı ilticā (T.14-2)

Sedād (Doğruluk, hatasızlık) > Mülk (Ülke)

Oldu o şāh-ı hüsrev-i mülk-i sedād-ı Hak (M.1 -X- 1)

Seng-i der (Kapı eşiği) > Kehrübā

Teveccühü sanadır hastegān-ı 'uşşākın

Bakılsa seng-i derin kehrubā değil de nedir (G.10-2)

Sīne > Tahte (Remil tahtası); Mihnet (Gam) > Nokta

Tahte-i sīnemde dil fāl-ı visāl-ı yār içün

Nokta-i dag-ı siyāh-ı mihneti yer yer döker (G.11-4)

Sīne > Gehvāre (Beşik)

Alıp gehvāre-i pür-ıztırāb-ı sīne-i cāna

O tıfl-ı şīve-i-zād-ı rūzigārı ohşadım öpdüm (G.39-2)

Sīne > Elviyet (Sancaklar)

Mesken ihdās ederek bāb-ı rakībe varma

Bir gün eyler o civān sīnesini elviyet (Z.7-3)

Sirişk (Gözyaşı) > Bārān-ı gam; Zahm (Yara) > Çiçek; Muhabbet > Dağ

Sīrāb olur sirişk-ile her zahm-ı penbedār

Bārān-ı gamla dağ-ı muhabbet çiçeklidir (G.18-4)

Sirişk > Nakd; Maksād > Metā'; Eltāf-ı ilāhī> Sūk

Alınır nakd-i sirişk ile metā'-ı maksūd

Sūk-ı eltāf-ı ilāhīde bu hemvāre geçer (G.27-5)

Sirişk > Nukūd

Sirişkimiz dökeriz pīşgāh-ı cānāna

Nukūd-ı mihnet-i 'aşkı hesāba muhtācız (G.32-2)

Sübha (Tesbih) > Süllem (Merdiven)

Sübha arş-ı vusūla süllem olur

Ahz-ı dest-i irāde bāl-i güşād (K.2-62)

Sühan > Kişver-i mülk

Mekkiyā emr-i şeh-in-şāh-ı tabī'atla sana

Kişver-i mülk-i sühan cümlesi meshūr gibi (G.56-5)

Şādırvān > Zerrīn-küleh bir mevlevī

Devr eder dāmen saçıp zerrīn-küleh bir mevlevī

Zer 'alemli gūyiyā şādırvān-ı dil-nişīn (T.16-11)

Şarab > Hūn (Kan) ; Seyr-i bahār > Hār (Diken)

Sensiz şarāb-ı meykede hūn-ı ciğer gelir

Seyr-i bahār çeşmime hārdan beter gelir (G.13-1)

Şāri' (Şeriat koyucu: Hz. Muhammed) > Bağbān; Dest > Maksim (Musluk)

Bağbān-ı şāri'in feyz-i usūlünden midir

Oldu dest-i pāki gülzār-ı fürū'ın maksimi (T.21-3) .

Şefā'at > Zeyl (Etek)

Setreyle zeyl-i pāk-i şefā'atle cürmünü

Mekkī günāhkār-ı rediyyü't-taviyyenin (G.35-7)

Şer' >Nahlzār

Nahlzār-ı şer'e zīb evrāk-ı fetvāsıyladır

Nāvidān-ı hāmesinden feyz alır ahkām-ı dīn (T.10-4)

Şerī'at > Seyf (Kılıç)

Münāzi'ān be-huzūreş neyāmed ez-sahtī

Be-tāb-ı seyf-i şerī'at nerm zi-mūm āmed (T.22-4)

[Tartışanlar (davalı ve dāvācılar) onun huzūrunda sertlik yapamadılar. Şerī'at kılıcının gücüyle mumdan yumuşak oldular.]

Şeyhülislām > Beyt-i 'ilm (İlim evi)

Sāhib-i 'ālī-tebārī şeyhülislām-ı güzīn

Beyt-i 'ilm ü hānedān-ı fazl u en'ām ü sehā (T.13-11)

Şikāyet > Dest; Nigāh > Rişte; Müjgān > Sūzenān

Alır mı dest-i şikāyetle çāk çāk olsam

Nigāhı riştesini sūzenān-ı müjgāne (G.49-2)

Tab' > Tevsen (Başı sert at); İkrār > Vādī

Sebkat etdikçe senin tevsen-i tab'ın Mekkī

Şehsüvārān-ı sühan vādī-i ikrāra geçer (G.27-6)

Tahtānī büyūt (Altttaki evler) > Arza meyletmiş hümā

Eyledi hāke tenezzül hākdan ref' eyleyip

Oldu tahtānī büyūtu arza meyl etmiş hümā (T.13-8)

Tāk (Yarım daire şeklindeki kapı üstü) > Mihrāb

Sāye-i devlet-medārı sāyebān-ı bī-kesān

Tāk-ı bāb-ı devleti mihrāb-ı kalb-i müsta'īn (T.10-4)

Tedāvī > Dest

Mekkā ümmīd eylemez dest-i tedāvīden sükūn

Zahm-ı merhem-nā-pezīrin renc-i māderzādına (G.48-5)

Tedbīr > Merhem

Alīl ü nā-ümīdim derd-i dil Mevlā'ya kalmıştır

Bu zahm-ı lā-'ilāca merhem-i tedbīr müşkildir (G.19-2)

Tedbīr > Nāhun (Tırnak); Safā > Rişte (İp)

Dükendi nāhun-ı tedbīr kalmadı dendān

Şikāyetim girih-i rişte-i safādandır (G.20-2)

Te'emmül (Düşünme) > Tār (Saç teli)

Hem pīç ü tāb-ı bendini tār-ı te'emmülün (M.1 -V- 2)

Tefekkür > Dest;   Hatt ü hāl > Berāt;   Ālām (Elemler) > Defter

Bulur dest-i tefekkür cüst ü cū etdikçe dillerde

Berāt-ı hatt ü hālin defter-i ālām-ı kaydında (G.50-2)

Temennā > Nahl

Olmadık nahl-ı temennādan dirīgā mīve-çīn

Destbürd-i rūzgār elbet onu silker döker (G.11-3)

Temennā > Kūhsār (Dağ tepesi)

Gördüm bu kūhsār-ı temennāda kārımı (M.3 -I- 2)

Tevvekkül (Kadere razı olma) > Dest

Eyler güşāde şānesi dest-i tevekkülün (M.1 -V- 3)

Tevekkül > Cadde;   Lutf-ı Hudā > Delīl ü yāver (Kılavuz ve yardımcı)

Azīmet eyleyenin cadde-i tevekkülde

Delīl ü yāveri lutf-ı Hudā değil de nedir (G.10-4)

Tīg (Kılıç) > Mā'-i hayāt ;   'İzām (Kemikler) > (Su) kemer(i)

Akarsa tīgi belinden 'izām-ı sīnemizi

Mesīl-i mā'-i hayāta birer kemer edelim (G.42-5)

Ukbā (Ahiret) > Şehrāh (Ana yol)

Āzim-i şehrāh-ı 'ukbā oldu bā-hükm-i İlāh

Kasd edip tahsīl-i kām ü maksad-ı 'ulyāsını (T.26-2)

Ulūm (İlimler) > Fütūha (Fethedilen memleketler / Fütūhat-ı Mekkiyye kitabı)

Dergeh-i fazlı fütūhāt-ı 'ulūmun maksimi

Kim olur erbāb-ı haysiyyet o derden dāne-çīn (T.16-4)

Umūr (İşler) > Silk (Kolye ipi)

Ya'ni Nūrullāh Efendi ol ma'ārif matla'ı

Sadr-ı zī-şān-ı efāzıl nāzım-ı silk-i umūr (T.12-2)

Ümīd > Serrişte (İpucu)

Dilden kesilmeze hele serrişte-i ümīd (M.3 -III- 4)

Ümīd > Sūret (Görüntü)   ; Emel > Bahr (Deniz)

Sūret-i ümmīd bir kez olmadı hayfā bedīd

Sāhil-i bahr-ı emel çokdan nişīmendir bana (G.1-4)

Ümīd > Çeşm (Göz)

Kapanmaz çeşm-i ümmīdi dil-figārān-ı hicrānın

Olursa tā-be-mahşer mübtelā-yı firkatin cānā (G.3-4)

Ümīd > Reh; Ye's (Ümitsizlik) > Reh-zenān (Yol kesiciler,haydutlar)

Etdi reh-i ümīdimi sed reh-zenān-ı ye's

Ey lutf-ı Hak yetiş ki refākat zamānıdır (G.22-2)

Ümīd > Nihāl

Etmem 'abes hamīde nihāl-i ümīdimi

Olur fütāde her ne ise kısmetim benim (G.40-3)

Ümīd ü recā > Reh

Mu'īn ü yāver olunca 'ināyet-i Bārī

Reh-i ümīd ü recāda neden hazer edelim (G.42-4)

Üstühān-ı sīne (Kaburga kemikleri) > Mıstar (Satır çizgilerini gösteren alet)

Şerha çekdim dāg yakdım meşk-i 'ışk etdim yine

Üstühān-ı sīne tahrīre mıstardır bana

Va'd-ı visāl (Kavuşma vādi) > Şerbet

Şerbet-i va'd-i visāl olsa da ger bī-te'sīr

Renciş-i derd-i derūnum hele bir pāre geçer (G.27-4)

Vasl > Kabā ; Sirişk-i vefā > Cūy-bār

"Tār-ı kabā-yı vasl-ı hōd ān şūh-ı şīvekār

Ez mevc-i cūy-bār-ı sirişk-i vefā koned" (G.9-3)

(Sevgili, kavuşma elbisesinin ipliğini vefanın gözyaşı ırmağı dalgasından dokur.)

Vatan (Ruhlar ālemi) > Makarr (Karargah); Gam > Düşman

Vatan diyārını şimden geri makarr edelim

Hisār-ı düşmen-i gamdan kaçıp sefer edelim (G.42-1)

Vucūd (Varlık, beden) > Dāne ; Fenā (Yokluk) > Gubār (Toz : un)

"Ez dāne-i vucūd ki gubār-ı fenā koned

Āhir felek zi-gerdiş-i hōd āsiyā koned" (G.9-1)

[Sonunda felek, dönüşüyle öğütür. (Ve) varlık tanesinden yokluk tozu yapar.]

Yād-ı vatan (Yurdu anış) > Ahker (Ateş koru)

Mekkiyā hātır-perīşān eyledi gurbet beni

Āh kim yād-ı vatan kalbimde ahkerdir bana (G.2-5)

Ye'is (Ümitsizlik) > Ābile (Çıban)

Gam çekme olsa ābile-i ye'is izdiyād (M.1 -VII- 2)

Zarūret (Yoksulluk) > Ye'cūc ; Cūd (Cömertlik) > sedd-i ramak

Cūdu Ye'cūc-ı zarūret def'ine

Ehl-i istihkākadır sedd-i ramak (T.19-7)

Zillet > Şīrāze (Kitap yapraklarını tutan şerit); Çīn-i cebīn (Alın kırışıklığı) > Rişte

Şīrāze-gīr-i zillet olur nüsha-i gurūr

Āhir vufūr-ı rişte-i çīn-i cebīn ile (G.47-2)

Zulm > Bār (Yük);   Kazā > Tīr;   Kāmet-i dü-tā > Kemān

Fütāde-i feleği etme bār-ı zülm ile ham

Kemān-ı tīr-i kazā kāmet-i dü-tādandır (G.20-3)

a. Ayrıntılı benzetme(Teşbih-i mufassal)

Bilād (Beldeler) > Hāne-i diller (Gönül evleri)

Devletinde cümle ma'mūr olmada

Hāne-i diller gibi yer yer bilād (T.7-10)

(Cām-ı revzen) derūn(u) > mir'ātü's-safā (Berrak ayna) > Dil (gönül)

Çü mir'ātü's-safā rūşen derūnu ser-te-ser sāfī

Dil-i bānī-i sāhib-tab'a benzer şübhesiz hakkā (T.17-8)

Kasr > 'Anka

Kūhisār-ı cān-fezāya kondu bir 'anka gibi

Medhimi sanma uçurma eyledim bil ki kusūr (T.12-5)

Sākī > Būriyā (Hasır)

Gel ey sākī bu 'işretle yayıl kim būriyā-āsā

Gezip üftādeler hāk-i derinde eylesin devrān (Z.2-4)

Üftāde (Düşkün āşık) > Kemend

Kemand-āsā sarıldım mū-miyān-ı yāre çevrildim

Gel ey sīm-beden sen sinerek üftādenindir dil (Z.3-3)

Zevk ü safā-yı 'ālem > Serāb

Zevk ü safā-yı 'āleme bak sanki bir serāb

Dil-hāhı üzre kimdir olan bunda kām-yāb (M.1 -XIX- 1)

2. İstiare

a. Açık istiare (İstiare-i musarraha)

Āfitāb: Sevgili

Pisterim hūn ile rengīn eyledim şebnem gibi

Yine hırmān-ı takarrüb āfitābımdan mıdır (G.25-4)

Āhū: Sevgili

Kemend-i rişte-i medd-i nigeh pāyına ermezken

Ben ol āhū-yı hüsn-i bī-karārı ohşadım öpdüm (G.39-3)

Bağbān: Mürşid

Serv-i ser-sebz-i ravzatü's-sādāt

Bağbān-ı hadīka-i irşād (K.2-3)

Bender (Ticarethane): Dergah

Budur ol bender-i hakīkat kim

Māsivā masraf oldu Hakk īrād (K.2-12)

Beyt-i sūzān (Yanmış ev): Kederli gönül

Beytler yapmadayım medh ü du'āsında hemān

Beyt-i sūzānımı yab yab yapar eyler ihyā (T.18-9)

Bezm-i mihnet (Keder meclisi) : Dünya hayatı

Bu bezm-i mihnetin elbet humārı neş'esindendir

Kederden dūr olam dersen hemān zevk ü safādan geç (G.8-4)

Büt (Put) : Sevgili / Dünya

Tenhāda böyle ol büte zāhid perestişin

Şirk-i hafīnin anla ki pek kāferīsidir (G.24-3)

Ceyş-i adū: Humma hastalığı

Kondu sahrā-yı cisme ceyş-i adū

Etdi āteşle merkez-i nāri (K.3-2)

Fülk-i murād (İstek gemisi) :   Kereste mahzeni

Sāhil-i bahra yanaşdı gūyiyā

Emr-i şāh-en-şāh ile fülk-i murād (T.7-8)

Gül :Sevgili ; Bülbül: Āşık

Tā key tahammül ey gül-i ter hār-ı cevrine

Bülbüllerin kıyāmete dek zār eder misin (G.45-3)

Hāne-i mir'āt (Ayna evi: Her yanı ayna olan oda salon veya köşk): Göz bebeği

Nigāh-ı çeşm ruhsat görmedi agyārdan hālī

Bulunmaz hāne-i mir'āta baksam fırsatın cānā (G.3-2)

Hüsn (Güzellik) : Padişah

Hallerle piişgāh-ı hüsnüne hatt-ı şerīf

Kat'ī fermān etmeğe i'lām ile mahzar döker (G.11-2)

Kebg-i bāğ-ı letāfet (Güzellik bağının kekliği) : Sevgili

Aldı o kebg-i bāg-ı letāfet karārımı (M.3 -I- 1)

Kıblegāh-ı ma'delet: Pādişāh

Āfitāb-ı burc-ı devlet kıblegāh-ı ma'delet

Gevher-i genc-i hilāfet zıll-ı Rabb-i müste'ān (T.4-2)

Kurret-i 'ayn-ı fazā'il (Fazīletlerin göz nūru):Şeyhülislām

Kurret-i 'ayn-ı fazā'il dürretü't-tāc-ı fuhūl

Zīver-i sadrü'ş-şerī'a nāzır-ı şer'-i mübīn (T.10-3)

Kuzu : Sevgili

Giderken koynuna ol kuzucağım 'āşıka rağmen

Onu ağyāra karşı ben de bārī ohşadım öpdüm (G.39-4)

Muhallā mahfaza (Süslü kap/cilt) : Kasr

Lāyık-ı sadrü'ş-şerī'a bir muhallā mahfaza

Nüsha-i nā-yāb-ı zāt-ı pākine yapdı Hudā (T.13-10)

Nevr-i nahl-i saltanat (Saltanat ağacının çiçeği): Şehzāde

Gonça-i gülzār-ı devlet nevr-i nahl-ı saltanat

Mā-hasal-ı feyz-i bahar lutf-ı Hak rūh-ı revān (T.4-7)

Nihāl (Fidan): Sevgili

Bār-ı niyāz ile eğilir ihtimāldir

Meyl etmez oldu gerçi ki serkeş nihāl olup (G.6-2)

Serv: Sevgili

Sāye-endāz-ı letāfetdir kenār-ı cūyda

Serv-i nāzım hisse-mend-i lutf eder hem-sāyesin (G.44-2)

Şahbāz: Sevgili; Nāz u istiğnā: Gök

Onun pervāzı evc-i nāz u istiğnādır ammā

Yine ol şāhbāz-ı dil-şikārı ohşadım öpdüm (G.39-5)

Şeh: Allah

Mekkī-i ser-be-hāk-i 'acze yine

Senden olur kerem şehā senden (G.46-7)

Şem': Sevgili

Çokdan eylerdim o şem'i zīver-i bezm-i visāl

Bakmasam pervāne-zārın hātır-ı nā-şādına (G.48-3)

Şem': Sevgili; Pervāne: Āşık

Bu denli sūziş-i dil sūz-ı yārdandır hep

Şemi'de olmasa āteş yanar mı pervāne (G.49-4)

Tabīb : Sevgili

Ey dil recā-yı vuslatı iş'ār eder misin

Derdin tabīb-i cānına izhār eder misin (G.45-1)

Tūtī : Sevgili

Ol tūtī-i melāhati āhir şikār edip

Kırdı benim de dām-ı kazā per ü bālimi (G.54-4)

b.Kapalı istiare (İstiare-i mekniye)

Āh : Ucu bağlı ip, yular/ kement

Cezb eyler idi nāka-i Leylā'yı āh-ı Kays

Dest-i dırāz-ı dilde seri ber-'ikāl olup (G.6-4)

Aşk: Rüzgār

Zevrak-ı cānı 'aşka çekdirigör

Sal bu ummāna herçi-bād-ābād (K.2-51)

Aşk: (Saçaklı ince kökleri olan bir) bitki

Çıkar mı rīşehā-yı 'aşk dilden hūn-ı firkatle

Dem-i hasm ile çıkmak cevher-i şemşīr müşkildir (G.19-4)

Bād-ı sabā: Ulak

Ol berg-i gülün bülbüle tenhāca sözünden

Erdi hele ol bād-ı sabādan haber aldık (Z.19-1)

Felek: Değirmen

Ez dāne-i vucūd ki gubār-ı fenā koned

Āhir felek zi-gerdiş-i hōd āsiyā koned (G.9-1)

Hāme (Kalem): Tüccar

Kāle-i endīşeyi hāmen 'abes ölçer biçer

Şimdi bāzār-ı hünerde Mekkiyā yokdur revāc (G.7-4)

Kām: Gökyüzü

Yüz süren dergāhına pervāz-ı evc-i kām eder

Mısra'-i bāb-ı refī'idir cenāh-ı ilticā (T.13-7)

Nāle : Külünk

Tīr-i āhım hedef-i çarh-ı sitemkāra geçer

Nāle-i saht-ı derūnum dil-i kühsāra geçer (G.27-1)

Sāgar (Kadeh) : At

Kemiyyet-i sāgar sīmin-rikāba muhtācız

Güzāra vādī-i gamdan şitāba muhtācız (G.33-1)

Zāhid: Dilenci

Destin 'asāda alma yeter eşk-i çeşmimiz

Zāhid unutma kāse-i 'ömrün derklidir (G.18-5)

3. Mecaz-ı mürsel

Zihī zāt-ı mükerrem sadrā'zam dāver-i efham
Odur insān-ı 'ayn-ı 'akl-ı evvel çeşm-i dānāda (T.3-8)

Gözünde... olmak, nazarında öyle olmak anlamıyla kullanılmıştır. İnsan, merdümek gibi gözbebeği anlamında da kullanılmıştır.

Kudūm-ı pāki halka mevsīm-i 'īd-i sürūr oldu
Safā-yāb olmamış yokdur hele ednā vü a'lāda (T.3-13)

Edna vü a'lā aşağı ve yukarı seviyedeki insanlardır.

Benān-ı re'y-i pākinden olur hall 'ukde-i eşyā
Komaz gerd-i küdūret himmeti tab'-ı sühan-zāda (T.3-14)

Sühan-zād, kelime doğuran, kelime yaratan yani şairdir.

Şi'r ü inşā 'ilm ü fazl u hüsn-i hat
Onda kat kat çeşm-i insāf ile bak (T.19-5)

İnsaf gözü ile bakmak o şeyin değerini teslim etmektir.

Çeşm-i cihāna hāk-i rehi kühl-i dād-ı Hak (M.1 -X- 2)

Göz, en değerli olan şey, o şeyin can damarıdır.

Sūret-i ümmīd bir kez olmadı hayfā bedīd
Sāhil-i bahr-ı emel çokdan nişīmendir bana (G.1-4)

Sūret gemi siluetidir.

Mekkiyā emr-i şeh-in-şāh-ı tabī'atla sana
Kişver-i mülk-i sühan cümlesi meshūr gibi (G.56-5)

Ülke ile kastedilen içindeki insanlardır.

Dest-i 'adū-yı nefse düşen bir giriftesin (M.1 -XIII- 1)

Eline düşmek deyim anlamıyla kullanılmıştır.

4. Kinaye

Der-kayd iken safāsı nedir gülşenin dahī
Āzādelikle zevkini sür külhanın dahı (G.55-1)

[(Dünyaya) bağlı (bir köle) iken gül bahçesinin neşesi nedir? Özgürlükle külhanın dahi zevkini sür.]

Der-kayd zincirli, bağlı demektir. Asıl kastedilen anlamı endişe, gaile, telaştır. Azade hür, serbest demektir. Ama rahat ve gailesiz olmayı ifade eder.

Her mukārinle olan bezm-i safāda hem-reng
Verir esrār-ı dili sāgar-ı billur gibi (G.56-2)

Hem-reng olmak aynı renge girmektir. (Kadeh içine konan şarapla aynı renge bürünür.) Kelime, huyları bir olmak anlamında kullanılır. Burada içli dışlı olmak anlamında kullanılmıştır.

Bir yanar var mı benim-çün ciğerimden gayrı
Acır ağlar kim ola dīdelerimden gayrı (G.58-1)

Yanmanın, ciğerin aşk hararetiyle yara olması veya tutuşması dışında, mecazī anlamı çok üzülmektir. Acımanın ağrılı olmak anlamının dışında merhamet etmek anlamı da kastedilmiştir.

4. Teşhis ve intak

Mihr ü māhın şavk-ıla envārı nūr-ı çeşmidir
Cām-ı revzenden derūnun seyr eder subh u mesā (T.13-6)
[Güneş ve ayın ışıkları ile nurları onların görme kuvvetleridir. Sabah akşam pencerenin camından (kasrın) içini seyrederler.]

Güneş ve ay, pencereden evin içine bakan meraklı birer şahıs olarak düşünülmüş.

Gencīnesine dikmiş iken dīdesin kadeh
Kadr-i sebūyu pest edemez serfürū-ıla (G.51-3)
(Kadeh testinin hazinesine göz dikmişken ona baş eğdirerek değerini alçaltamaz.)

Testi, kendinden değersiz ve aç gözlü birine (kadehe), itaat eden bir şahsa benzetilmiştir.

Kim gelir kalb-i hazīnim benim istifsāra
Ol vefādār-ı kadīmim kederimden gayrı (G.58-2)
[Üzgün kalbimi arayıp sormaya o eski vefalı(dostu)m kederimden başka kim gelir?]

Keder vefalı bir arkadaş gibi düşünülmüş.

Dedim aslā isābet etmedin hīç bilmedin kendin
Felekden dem urup ey nāy-ı kilk-i menkabet-pīrā (K.1-17)

Kalem yersiz konuşan bir insana benzetilmiştir.

Der sarīr-i bābı etrāfındaki gülzār için
Hāzihī cennāti 'adnin fedhulūhā hālidīn (T.16-12)

Kapı gıcırtısı, konuşma olarak düşünülmüş.

Açar āgūş-ı istikbāli halka mısra'-ı bābı
Rehi me'lūf-ı ahbāb u derūnu sofra-i na'mā (T.17-6)

Kapı, misafirleri karşılamak için kollarını açan bir ev sahibi olarak düşünülmüş.

Tahte-i sīnemde dil fāl-i visāl-i yār içün
Nokta-i dāg-ı siyāh-ı mihneti yer yer döker (G.11-4)

Gönül, remil falı bakan biri olarak düşünülmüş.

B. Anlamla ilgili sanatlar

1. İham

Kelimenin iki anlamı da beytin genel anlamıyla uyumludur.

Derde (Kapıda / Kedere, hastalığa)
Olmuş güşāde herkese dergāh-ı 'izzeti
Ey hasta-dil bu derde ifākat zamānıdır (G.22-3)

Derde kelimesindeki hal eki yönelme eki olarak düşünüldüğünde hastalık anlamındaki derd sözcüğü kullanılmış olur. Bu hal eki bulunma anlamı taşıyorsa kapı anlamındaki der sözcüğü kullanılmış olur.

Hevā (Hava / İstek)
Yıkıldı pençe-i mihnetle āşiyān-ı vücūd
Dahī bu murg-ı dilim Mekkiyā hevāda gezer (G.16-5)

Eyyām (Günler,zaman / Geminin hareketine elverişli rüzgar)
Lenger-endāz-ı rızāyız sāhil-i teslīmde
Fülk-i cāna Hak'dan eyyām-ı selāmet bekleriz (G.34-5)

a.İham-ı tenasüp

Kelimenin ilk verilen anlamı, genel anlamı; ikinci verilen anlamı ise diğer kelimelerle hatırlatılan anlamıdır.

Bebek (Göz bebeği / İnsan yavrusu)

"Gehvāre-i dü dīdede eyler hırāmanı

Tıfl-ı hayāl-i yārimiz ey dil bebeklidir" (G.18-2)

Çekdirigör (Çekdirmekten sürek fiili / Çekdiri: Bir direkli kürekli kayık) ;

Sal (Salmaktan emir / Düz ve korkuluksuz deniz taşıtı) ;

Herçi-bād-ābād (Ne olursa olsun / Bād: Rüzgar)

Zevrak-ı cānı 'aşka çekdiri gör

Sal bu ummāna herçi-bādā-bād (K.2-51)

Dāg (Far. Yanık yarası / T. Yer kabuğunun yüksek ve eğimli kısmı. Dağ.)

Feyz-i bahār-ı 'aşk-ıla gör dāg-ı sīnemi

Tābında lālezāra ne dersin sözün nedir (G.26-2)

Dem (Zaman / Kan); Kan ağlamak (Kanlı göz yaşı dökmek/ çok üzülmek) ; Al (Kırmızı / Serap)

Çeşm-i terimde 'aks-i ruhu bir hayāl olup

Kan ağladır bana nice dem al al olup (G.6-1)

Dem etmek (Vakit geçirmek / Hunharlık etmek)

Kasr-ı dilimde demler eder mihmān-ı gam

Hūn-ı ciğerle 'ayş-ı dem-ā-demle beslenir (G.17-4)

Dil (Gönül / Tat alma organı)

Etmez ümīd-i merhem şūrīdegān-ı 'aşk

Fikr-i lebinle yāre-i diller nemeklidir (G.18-3)

Evrāk (Sayfalar / Yapraklar)

Bi-i'zāz-ı şer'e zīb evrāk-ı fetvāsıyladır

Nāvidān-ı hāmesinden feyz alır ser-tā-be-pā (T.14-4)

Gubār (Keder / Toz)

Hāk-pāy-ı devletinde hātıra ermez gubār

Bāliş-i rāhat demişler südde-i 'ulyāsına (T.8-12)

Ka'r (Dip / Su kabı olarak da kullanılan su kabağı: Göz bebeği)

Çeşm-i pür-nemden hayāl-i yār gitmez Mekkiyā

Ka'r-ı yemde şīşede habs-i perīzād eyledim (G.41-6)

Kutb (Dönen bir çarkın mili / Bir mevzuda geniş bilgisi olan kişi / Bir grubun başı / Tarīkat ulusu)

Kutb-ı çarh-ı 'ulūm seyyid-i kavm

Sa'd-ı sadrü'ş-şerī'a-i fudalā (T.9-5)

La'l (Kırmızı şarap / Değerli bir taş)

La'l-i hūy-gerden ile meyde habāb-engīz ol

Zīver-i rişte-i dürdāne de mercān-ıladır (G.15-3)

Mahdūm (Efendi / Evlād)

Hazret-i mahdūm-ı 'ālī-kadr vālā-menzilet

Kevkeb-i dürrī-i devlet matla'-ı nūru's-sudūr (T.12-1)

Muktezā (Gerekli / Kanun icabına göre yazılan yazı, derkenar)

Zīverle olmaz 'izzeti zāt ola muktezā

Eyler mi nām-ı kesb-i şeref zer nigīn ile (G.47-4)

Müşteri (Alıcı / Jüpiter - Mars)

Görse felekde Sünbüle-i kākülün senin

Meh nakd-i encüm ile onun müşterīsidir (G.24-4)

Nakş-bend (Nakş-bendī tarīkati / Kumaşların nakışlarını bağlayan dokuma sanatkarı)

Destmāl-i devlet-i kevn-i fenādan nakş alıp

Nakş-bend'e yapdı bir nev cāygāh-ı dil-nişīn (T.16-8)

Nāy (Kamış / Ney)

Nāy-ı hāmem urdu dem tāb-ı kudūm-ı şevk-ile

Dergeh-i devlet-me'āba eyleyip vaz'-ı cebīn (T.16-16)

Penbedār (Pamuklu / Pembe yastık -su toplamış yara-);

Dağ (T.Yer kabuğunun yüksek ve eğimli kısmı / Far.Yanık yarası.Dāg.)

Sīrāb olur sirişk-ile her zahm-ı penbedār

Bārān-ı gamla dāğ-ı muhabbet çiçeklidir (G.18-4)

Vefk (Uygun / Muska)

Hānesidir vefk-i tevfīkin ki konmuş hayr içün

Oldu ahkāmı anınçün cümleden hayr-ı du'ā (T.13-3)

Yem (Balık tutmak için oltaya takılan yiyecek / Ar. Deniz)

Āşüfte etdi va'de-i vuslatla 'āşıkı

Māhī-i bahr-ı 'aşk olanı böyle yem tutar (T.21-3)

b. İham-ı tezat

Enfes (Çok kıymetli / Pek geniş, pek uzun)

Āyāt-ı hüsne zīb hatt-ı enfesīsidir

Ammā ki 'āşıkın ramak-ı vāpesīsidir (G.23-1)

2. Tevriye

"Zīver-i sadrü'ş-şerī'a dürretü't-tāc-ı fuhūl

Mecma'ü'l-bahreyndir fazl-ı 'ulūm īfāsına" (T.8-6)

[Şeyhülislamlık makāmının süsü, ālimlerin tacının incisi; ilimlerin faziletinin ifa edilmesinde denizlerin kavşak noktası (olan şeyhülislam).]

Eski şiirde, bereket ,ihsan ve ilim kelimeleri genellikle su ve deniz kelimeleriyle bir arada geçer. Bundan maksat güzel özelliklerin çokluğunu ifāde edebilmektir. Kutadgu Bilig'de de bu kullanım yaygındır: "Bilgi bir denizdir, onun ucu bucağı yoktur.(6609)" vb. (Arat,1998:474)

Mecma'ü'l-bahreyn'in tasavvufī ma'nāsı ise imkān ve zorunluluk denizlerinin bileşim yeridir. Bu mertebe ilāhī isimlerin ve mümkün varlıkların hakikatlerini içerir. Bu makāmın sahibi ,insān-ı kāmildir. (Kāşānī, 2004: 487,524) Şair mübalağa ederek şeyhülislamın, zahiri ilmin yanısıra bātınī imin de sahibi olduğunu anlatmak istemektedir.

"Lāyık-ı sadrü'ş-şerī'a bir muhallā mahfaza
Nüsha-i nā-yāb-ı zāt-ı pākine yapdı Hudā" (T.13-10)

(Allah, temiz zatının benzersiz nüshası için; şeriat makamına layık, süslü bir kap yaptı.)

Nüsha, yazılı şey (kitap) anlamında kullanıldığında mahfaza, kitap cildi veya sandık olarak düşünülebilir. Fakat nüsha, muska olarak düşünülecek olursa mahfaza da boyna asılan metal dua kabı anlamını taşıyacaktır.

"Dediler bi'l-ittifāk itmāmına tārīh-i tam
Beyt-i dīvān-ı keremdir menzil-i cūd u 'atā (T.13-13)

[Birleşerek (kasrın) tamamlanmasına tārīh-i tām düşürdüler. Cömertlik ve bağış evi, lütuf meclisinin (toplandığı) hānedir.]

Dīvān kelimesi şeyhülislamın dīvān-ı hümāyün üyesi olması sebebiyle kullanılmıştır. Bu mecliste halkın dava ve şikayetleri dinlenip çözümlenirdi. Bu yüzden kerem ifādesi uygundur. Öte yandan "Beyt-i dīvān-ı kerem" ibāresi, 'lütuf konulu şiirlerin yazılı olduğu bir şiir kitabındaki beyit' anlamını da hatırlatacak şekilde kurulmuştur.

“Olmadık nahl-ı temennādan dirīgā mīve-çīn

Destbürd-i rūzgār elbet onu silker döker” (G.11-3)

(Eyvahlar olsun ki dilek ağacından meyve toplayamadık.(Fakat) elbette rüzgarın gücü onu silkip döker.)

Rüzgārdan asıl kastedilen zamandır.Şair:“Zamanla isteğimiz gerçekleşir.” diyor.

“Müstedām etsin Hudā ser-menzil-i ikbālde

Olsun erbāb-ı niyāza bābı dā'im mültecā (T.14-8)

Şair, yeni evin hayırlı olması için dua ederken bir yandan da “ser-menzil-i ikbāl” sözüyle şeyhülislamlık makamını kastetmektedir.

“Havāss-ı nüsha-i erkānı hayrü'n-nās olub cümle

'İbāde emn ü rāhat intizām olurdu her cādan (T.2-5)

Havās kelimesinin seçkinler ve manevi tesir için okunan dualar anlamlarıyla nüsha kelimesinin yardımıyla tevriye yapmış.

“Nev-heves şā'irin ancak bu kadardır sühanı

Bulamaz tāze-kalem mīve-i şirīn-edā” (K.5-25)

Tāze kalem derken kastetdiği, şairliğe yeni başlamiş olmasıdır. Uzak anlamıyla da çubuklar halinde toprağa dikilen ağaç dallarının hemen meyve veremeyeceği veya çiçek açamayacağıdır.

“Sa'y etme berg ü bāra ma'ārifle Mekkiyā

Bu şūrezār-ı 'asrda sanma kalem tutar” (G.21-5)

Kalemin, ağaçlardan kesilip köklenmek üzere toprağa dikilen çubuk şeklinde dal parçası, anlamı cümlenin genel anlamına uygundur. Ama asıl söylenmek istenen kalemin üslup anlamına mebnidir.

“Kayd u bend-i murg-ı dil gittikçe efzūn olmada

Dām-ı zülf-i dilrubāda ıztırābımdan mıdır” (G.25-2)

Kaydın bağ anlamının dışında önem verme anlamı da vardır. Iztırābın dalgalanma, kıpırdanma anlamının dışında acı, sıkıntı anlamı da vardır. Asıl kastedilen kelimelerin ikinci anlamlarıdır.

“Arar mı dil gülü bülbül muhabbet olmayıcak

Girer mi cennete Ādem meserret olmayıcak” (Z.5-1)

Ādemin genel anlamı insan, uzak anlamı ise Hz. Ādem'dir.

“Ciğer-hūn etse de ellerle cām-ı işretin cānā

Gider mi bezm-i gamdan āşinā-yı mihnetin cānā” (G.3-1)

Sevgili başkalarıyla içki meclisindedir. Öte yandan içki ellerle tutularak içilir.

“Āyāt-ı hüsne zīb hatt-ı enfesīsidir

Ammā ki 'āşıkın ramak-ı vāpesīsidir (G.23-1)

Ayet kelimesiyle ilgisinden dolayı hatt yazıdır. Fakat asıl kastedilen sevgilinin yüzündeki tüylerdir.

3. Mugālata-i ma'neviye

“Akan seylāb-ı eşkim mā-cerā-yı hasret olmagla

Çıkar mı levh-i dilden nakş-ı fikr-i tāl'atın cānā” (G.3-3)

(Gözyaşı selim hasretin aktığı mecrādır. Ey sevgili düşüncenin parlak nakşı gönül levhasından çıkar mı?)

“Mā-cerā”nın cereyan eden , akan şey, anlamı düşünüldüğünde hasreti içeren bir gözyaşı seli söz konusudur. Ve gönlün levhası ırmak kenarındaki taşlar gibidir. Su bu taşları şekillendirir. Mācerā kelimesi sergüzeşt ve hikaye olarak da düşünülebilecek

şekilde kullanılmıştır. Bu durumda gönül, sevgilinin güzelliğiyle renklendirilmiş; resimli, süslemeli bir aşk mesnevīsinin işlendiği bir levha gibidir. Eski mürekkepler su ile silinirmiş. Fakat gönül sayfasındaki sevgiliyi anlatan yazıları ve resimleri seller halindeki gözyaşları bile silememektedir. Fuzūlī de bu silme işlemi için gözyaşı kullanmaktadır: "Levh-i ālemden yudum eşk ile Mecnūn adını" (Fuzūlī,1998:480)

"Ol gül-ruh-ı letāfet ile duhter-i rezi
Zāhid de görse hürmet eder muhterem tutar" (G.21-2)

Hürmet kelimesinin hem saygı hem de haramlık anlamı vardır. İkinci anlamıyla alırsak cümle şöyle olur: " O güzel gül yanağıyla asma kızını (:şarabı) zahit de görse günah işler. (O) muhterem (de onu elinde) tutar."

4. Tenasüp

Aşağıdaki üç beyitte kelimeler ticaretle ilgilidir:

Sūk-ı husūl olmuş-iken beste-i kesād
Kālā-yı 'arz-ı hāhişi etmem 'abes mezād (M.1 -IV- 1,2)

Mezād-ı sūk-ı muhabbetde çokdu hicrānı
Metā'-ı 'aşkı anınçün ucuz bahāda gezer (G.16-2)

Kāle-rīz olmuş letāfet kārgāh-ı hüsnüne
Nakd-i cānım sarf edip cümle perīşān eyledim (G.37-3)

Bu beyit ise mimarlıkla ilgilidir:

Çıksa mi'mār-ı hayāl süllem-i eflāk üzre
Edemez kasr-ı celālini mesāhat aslā (K.5-14)

Aşağıdaki beyitte kelimeler terzilikle ilgilidir:

Sūzen-i müjgān ile şimdi kabā-yı firkate
Rişte-i sīmīn-i eşki zīb-i dāmān eyledim (G.37-4)

Şu beyit tıpla ilgilidir:
Bir derd-i bī-emān ki atıbbā nükūl eder
Ne kābil-i devā vü ne merhem kabūl eder
Bir gün şifā-yı hāne-i Hakk'a duhūl eder (M.1 -VI- 1,2,3)

Aşağıdaki beyitte gemicilikle ilgili kelimeler kullanılmıştır:
Lenger-endāz-ı rızāyız sāhil-i teslīmde
Fülk-i cāna Hak'tan eyyām-ı selāmet bekleriz (G.34-5)

Aşağıdaki beyitlerde farklı anlam evrenleri kullanılmıştır:
Ona mihr-imünevverdir 'alem zer şemseler encüm
Tınāb-ı nūr ile bālāda olmuşdur 'aceb ber-pā (K.1-19)

Mihr, şemse, encüm, bālā kelimeleri gökyüzüyle; münevver ,zer, nūr ışıkla; 'alem, şemse, tınāb kelimeleri ise çadırla ilgilidir.

Yüz süren dergāhına pervāz-ı evc-i kām eder
Mısra'-ı bāb-ı refī'idir cenāh-ı ilticā (T.13-7)

Dergāh, mısra' ve bāb; refī' ve evc ; pervāz ve cenāh kelimeleri aralarında uyumludur.

Zalām-ı cehl ü dalālet içinde idi enām
Delālet eyledi nūr-ı hidāyetin yā Rab (G.5-2)

Kelimeler mısra içinde uyumlu mısralar arasında tezattır.

5. Leff ü neşr

a. Leff ü neşr-i müretteb

Devr eder dāmen saçıp zerrīn-küleh bir mevlevī
Zer 'alemli gūyiyā şādırvān-ı dil-nişīn (T.16-11)

(Altın sarısı külahıyla bir mevlevī eteklerini havalandırarak döner. Gönül süsleyen bu şadırvanın alemi altına benzer.)

Şadırvanın alemi (:kubbesinin üzerindeki metal şekil) altın rengi bir mevlevī külahına benzetilmiş. Şadırvanın kubbesinin şekli ise mevlevīlerin sema sırasında dalgalanmış eteklerinin şekline benzetilmiştir. Hakikaten bazı kubbelerin şekli, dönen; kat kat olmuş kabarık eteklere benzer.(Bkz.:Eldem,t.y.)

Aşağıdaki beyitlerde de ilk mısralardaki kavramlar ikincilere düzenli olarak karşılık gelmektedir:

Nigāh-ı hışm-ıla nāzik-vefā değil de nedir
Bu nā-nümūde cefālar safā değil de nedir (G.10-1)

Dü-çeşm-i 'āşıkı gör la'l-i dilrubāda gezer
O mest-i cām-ı muhabbet elinde bāde gezer (G.16-1)

Ta'bım ki lutf-ı sākī-i gül-femle beslenir
Bīmār-ı 'aşk rūh-ı mücessemle beslenir (G.17-1)

Bār-ı cefā vü tīg-i elem derd-i bī-amān
Etdi hamīde kaddimi kesdi mecālimi (G.54-5)

b. Leff ü neşr-i gayr-i müretteb

Mūcib misāl-i cūş-ı muhīt ez-nesim ile
Kemter niyāz fart-ı atā-yı keremveri (K.4-3)

(Rüzgardan denizin coşması misali kusurlu bir dua cömert ihsānın fazlasına sebep olur.)

Nesīm, niyāz kelimesine; cūş-ı muhīt, fart-ı atā-yı keremver tamlamasına karşılıktır.

Merd-i āgāh-ı Hudā eyler mi meyl-i mülk ü tāc
Eylemez bālīn ü beyt-i gayra mihmān imtizac (G.7-1)

Merd-i āgāh-ı Hudā, mihmān; mülk, ev ; tāc ise bālīn kavramlarına karşılık gelir.

Ruhunda kākülü kim fark-ı hāle düşmüştür
O Hindī āfeti zıll-ı per-i hümāda gezer (G.17-4)

Kākül, zıll-ı per-i hümā; hāl ise Hindī āfet kavramlarını karşılar.

Vakf oldu nakd-i eşkimiz ālām-ı firkate
Ehl-i vazīfedir ki o dirhemle beslenir (G.17-3)

Nakd-i eşk, dirhem; ālām-ı firkat ise ehl-i vazīfedir.

6. Tecahül-i arif

Tā key tahammül ey gül-i ter hār-ı cevrine
Bülbüllerin kıyāmete dek zār eder misin (G.45-3)

7.Hüsn-i talil

Hezār-pāre olursa 'aceb mi peymāne
Tahammül eyleyemez tāb-ı rūy-ı cānāne (G.49-1
[Kadeh bin parça olursa buna şaşılır mı. (Zira) sevgilinin yanağının hararetine tahammül edemez.]

Kendi hüsnün kendine seyretdirir
Sanma yemm āyine tutdu ona bād (T.7-7)
[Denizin ona (kereste mahzeni bināsına) kendi güzelliğini seyrettirdiğini sanma ona ayna tutan rüzgārdır.]

Kalb-i a'dāya a'ceb kundak bırakdı ol harīk
Kim bu istihkāme mūcib oldu ber-vefk-i murād (T.6-4)
(O ateş istendiği gibi sağlamlaştırma yapılmasına sebep olduğundan düşmanların kalplerini kundaklamıştır.)

Çemende kāmetini seyre serv ber-pādır
'İzār-ı ālına gül-i 'andelīb şeydādır (G.28-1)

Servi ağacının gövdesi üzerinde duruşu sevgilinin boyunu seyretmek içinmiş gibi gösteriliyor.

Mekkī o zālim etmedi mahrem derūnuna
Çāk olmadıkça sīnesi pirāhenin dahī (G.55-5)

Gömleğin göğsü yani önü yarıktır. Düğmelerle kapatılır. Bu yarıklığın sebebi sevgiliye olan aşkını kanıtlamak için göğsünde yaralar açması olarak gösterilmiş.

a. Şibh-i hüsn-i ta'lil

Durulmaz rūzigārın şiddetinden fasl-ı germāda
Nesīm-i cān-fezāya el salar revzenleri gūyā (T.17-5)
[Yaz mevsiminde (bile) rüzgarın şiddetinden durulmaz. Sanki pencereleri(n kanatları) iç açıcı rüzgara el sallar/ uzatır.]

Pencerelerin kanatlarının rüzgardan ötürü açılıp kapanmasının rüzgara el sallamaları nedeniyle olabileceği söylenmektedir.

8. Sihr-i helal

O dānā dil alır envār-ı fazlı şu'le-pāş olsa
Ki her bir zerresi bir āfitāb-ı 'ālem-i ma'nā (T.17-9)

Dil kelimesi öne bağlanrsa, dānā-dil (Gönlü aydınlık) ;arkaya bağlanırsa, dil almak (Gönül almak) ifadeleri oluşur.

Kalır nakşında hayrān görse Mānī fart-ı şevkinden
Ederdi rişte-i medd-i nigāhın perde-i zībā (T.17-2)

'Fart-ı şevkinden' ifadesindeki şevk kelimesini şavk okursak ifade birinci mısraya bağlanır. Aksi taktirde ikinci mısraya bağlanacaktır.

Aşağıdaki beyitlerde de temeyyüz ve kalem kelimeleri bunun için kullanılmıştır:
Bulur ashāb-ı haysiyyet temeyyüz vaktidir şimdi
Giyāh ile yoğıdı ayrık aslā verd-i ra'nāda (T.3-10)

Beyāz-ı safha-i eyyāma çün zerrāt-ı mihr olsa
Kalem derd-i derūnum eylemek tahrīr müşkildir (G.19-5)

9. Mübalağa

Akl-ı küll dībācesin fehm etse istikmāl eder
Zātıdır ol nüsha-i hikmet kelām-ı ihtidā (T.14-6)
[O, (öyle bir) hikmet kitabı ve hidayete erdiren sözdür (ki) küllī akıl (bu kitabın) önsözünü anlasa kemale erer.]

Akl-ı küll, tabiatta görülen genel düzendir. Mecazen de Cebrāil yerine kullanılır. Beyitte özellikleri sayılan kişi bir şeyhülislamdır.

Aşağıdaki beyitlerde de idarecilerin adaletini ve güvenlik sistemini övmek için kullanılan kalıplaşmış ifadeler vardır. Kuşlar av kuşlarının pençelerinde korkusuzca yuva yapmaktadır:

Emr-i hıfz u 'adli sārī cümleye bir rütbe kim
Pençe-i bāzı eder murg āşiyān bī-havf u bīm (T.1-8)

Devr-i hıfzında değil ızrāra kādir bir ahad
Pençe-i bāz içre yapdı şimdī murgān āşiyān (T.4-5)

Pençe-i bāzı eder murg āşiyān etmez hazer
Emr-i hıfz u 'adli şöye 'āleme olmuş medīd (T.5-8)

Sultanın vasıflarına sayılar yetmemektedir:

Şumār-ı hüsn-i zātında yetişmez rütbe-i a'dād
Senā-yı vasf-ı pākinde kalem 'ācizdir imlādan (T.2-6)

Sultanın gelişiyle kulların her günü bayrama dönmüştür:

Makdemi 'ayn-ı sa'ādet manzarı nūr-ı hıred
Hak bu kim oldu 'ibādın her günü 'īd-i sa'īd (T.5-5)

Düşman, sultanın kılıcının ışıltısını rüyasında görse korkudan küle dönecektir:

Şu'le-i tīgin o şāhın görse rü'yāda eğer
Cism-i a'dā heybetinden ser-te-ser olur remād (T.6-5)

10. Tezad

Matla'-ı sa'd-ı hilāfetden doğup hurşīd-i feyz
Geldi eyyām-ı meserret oldu şām-ı gam 'adīm (T.1-6)

Mekkī-i dā'ī kadīmin dedi bir tārīh-i nev
Mihr-i ikbālinle bu kasr ola dā'im cāy-ı nūr (T.12-8)

Beytler yapmadayım medh ü du'āsında hemān
Beyt-i sūzānımı yab yab yapar eyler ihyā (T.18-9)

Bu bezm-i mihnetin elbet humārı neş'esindendir
Kederden dūr olam dersen hemān zevk ü safādan geç (G.8-4)

11. Tekrir

Tahammül ey gül-i ter hār-ı nāza müşkildir
Yeter yeter bu cefā 'andelīb-i nālāne (G.49-3)

12.Nida

Şair şu varlıklara seslenmiştir: Kalem (üslup), hasta-dil (kendisi), dil (gönül), Hz.Muhammed, Allah, yara, felek.

Dedim aslā isābet etmedin hīç bilmedin kendin
Felekden dem urup ey nāy-i kilk-i menkabet-pīrā (K.1-17)

Olmuş güşāde herkese dergāh-i 'izzeti
Ey hasta-dil bu derde ifākat zamānıdır (G.22-3)

Ser-i kūyunda mukīm olmag içün eyle niyāz
Umarız ey dil-i şeydā sözümüz yāre geçer (G.27-3)

Hāk-i dergāhınla çeşmim sürmeden pür-nūr olur
Yā resūlullah bu cān senden nice mehcūr olur (G.29-1)

Yā İlāhī bana 'atā senden
Derd-i cāngāhıma devā senden (G.46-1)

Gelsin hadengi sīneme hemdemlik eylesin
Ey yāre inşirāhın o demdir senin dahī (G.55-3)

Menzilim vādī-i hicr olsa n'ola mānend-i tīr
Ey felek bir kaşları yādan çıkardın sen beni (Kıt'a 4)

13. Telmih

"Āyet-i Nūr'u müfessir tal'at-i feyz-akdesi
Her kelāmı nazm-ı dīn ü devlete rūhu'l-beyān" (T.4-3)

Nūr kelimesinin tasavvūfī manası: Allah'ın zāhir ismiyle tecellī etmesi; yani tüm eşyanın suretlerinde kendini gösteren ilahi varlıktır.(Uludağ,2002:277) Nūr sūresinde : "Allah göklerin ve yerin Nūr'udur." , "Allah dilediği kimseyi nūruna kavuşturur." buyrulmuştur.(Kur'an xxiv. 35) Beyitte Nūr sūresinin açıklayıcısı mezkur kişinin yüz güzelliğidir. Pādişāhın yüzü ve güzelliği zatī tecellīnin ortaya çıkış mahalli olarak gösterilmiştir. Zirā Feyz-i akdes (Zāt āleminden gelen tecelliyat) ile a'yān-ı sābite (Mahlukların ezelī Tanrı bilgisindeki sūretleri) ve bunların aslī istidatları ilimde husūle gelir.(Uludağ, 2002: 137; Arabī, 1992: 22-23) Bir hadiste: "Allah yaratıklarını karanlıkta yaratmış, ardından nūrundan onların üzerine yaymıştır " buyrulmuştur. Burada yaratmak ifadesi takdīr etmek anlamında kullanılmıştır. Allah'ın ilmindeki

a'yān-ı sābite, takdīr edilen şeylerdir. Karanlık, Allah'ın dışındaki her şeyin hakikatidir. Fakat İlāhī irade üzerlerine nūru yaymak için yönelmiştir. (Kāşānī, 2004: 357)

İkinci mısrāda din ve devlet şiire benzetilmiş pādişāhın sözlerinin ise bu şiire belāgatın bir şūbesi olan beyānın özünü vereceği söylenmiştir. Kelām ve rūh sözcüklerinin bir ibārede bulunması Hz. Īsā'yı akla getirir. Īsā hakkında Nīsā Sūresinde , "Allah'ın Meryem'e gönderdiği kelimesi ve ondan bir ruhtur." (Kur'an iv. 171) ; Āl-i imrān sūresinde, "Doğrusu Īsā'nın yaratılışındaki durum, Ādem'in durumu gibidir; onu topraktan yarattı, sonra ona 'ol!' dedi, o da oluverdi." denmiştir. (Kur'an iii. 59) Ne var ki Allah insan bedenini düzenleyince ona kendi ruhundan üflemiştir. Fakat **Īsā'nın varlığı Cebrail'in vāsıtasıyla ortaya çıkmıştır.** Cebrāil ruhtur ve ruhların hassası da temas etdiği şeyde hayatın yayılmasını sağlamaktır. Üfleme Cebrail'den ve kelime Allah'tan idi . Īsā'nın ölüleri diriltme mūcizesinde de can vermek Allah'tan ve üflemek Īsā'dan oldu. (Arabī, 1992: 183-184) **Söz, bir anlam taşıyan nefestir.** İncil'de Īsā'nın ölü bir çocuğun elinden tutarak ona "Kızım sana söylüyorum kalk" dediği. Ve çocuğun hemen ayağa kalkıp yürümeğe başladığı anlatılır. (Mar. 5:35-43) Kelimelerin can bağışlayıcı ilāhī özelliği vardır.

"Üryānī-i tecerrüd-i ālāyiş-i sivā
Vermez vücūda bārını bir sūzenin dahī" (G.55-2)

Hz. Īsā', göğe çekilirken, üzerinde dünya malından bir iğne bulunduğu için dördüncü kattan yukarı çıkamamıştır.

"Tıfl-ı nāzım o sühanlar nedir ol şīve vü nāz
Mehd-i i'cāze seni yohsa ki Meryem mi kodu" (G.53-2)

Īsā'nın bebekken konuşma mucizesine telmih. Söz söyleme yeteneği, Īsā'nın bebekken konuşması, bir sözü ile ölüleri diriltmesi mucizeleri nedeniyle mucizeyle özdeşleşmiştir.

Etmem 'abes hamīde nihāl-i ümīdimi
Olur fütāde her ne ise kısmetim benim (G.40-3)

Hz. Meryem hamileyken yiyeceklerin yanında hazır hale gelişine telmih.

Zulmet-i Tīh-i hevāda kaldı dil güm-gerde-rāh
Dāg-ı sīnemde anınçün āteş īkād eyledim (G.41-5)

Şair, heves çölünün karanlığında yolunu kaybettiği için sinesini yakarak yaralar açtığını söylüyor. Tīh, Mısır ile Şam arasında, Sīnā dağının bulunduğu yarımadada bir çöldür. Tīh kelimesinin fiili yolu sapıtmak, hayrette kalmak anlamındadır. İstiare olarak bir şeyi arzulayıp da doğru yönü bulamayan kimseye tā'ih: şaşkın denir. Yetīhun kelimesiyle Musa'nın kavminin mukaddes yere girmeleri emredildiğinde girmek istemeyişleri, inad edişlerine ceza olarak fetret devresinde yolu sapıtmaları ve hayretleri tasvir edilir. (Çanga,2004;110) Maide suresinde bu kavmin kırk sene yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacakları bildirilmiştir.(Kur'an v. 26) Bu konu şöyle hikaye edilir: Musa'nın kavmi Firavun'dan kurtulduktan sonra yolda gördükleri öküze tapanlarınki gibi bir tanrı istediler. Sonra Tīh çölüne düşüp yollarını kaybettiler. Gökten inen et ve helvadan bıkarak başka şeyler istediklerinden Mūsā peygamberi darılttılar. Bunun için kırk yıl çölde kaldılar. (Görüldüğü gibi istek ve kaybolma kavramları arasında sıkı bir ilişki vardır.) Ardından Musa, Tūr dağına gitmiş ve kırk gün ibadetten sonra Allah dağa tecelli etmiştir. (Hirevī, t.y.: 845) Şiirdeki dāg kelimesiyle anlatılmak istenen Sīnā dağı (Tūr-ı Sīnā)dır. Allah buraya ateş şeklinde tecelli etmiştir. Çünkü ateş Mūsā'nın aradığı bir şeydi. Allah da arzuladığı şey şeklinde tecelli etti ki bu şekilde yönelsin ve bundan yüz çevirmesin. (Arābī,1992;321) Zira Mūsā ateşi gördüğünde, ailesine: "Bir ateş gördüm. Ya bir kor getirir ya da yanında yol gösteren birini bulurum" diyerek ateşe yönelmiştir. (Kur'an xx. 10)

Helāk olsam n'ola āvāze-i pāy-ı hayālinden
Ki mebhut-ı sadā-yı dil tabīden hāy-ı mūrānım (G.38-3)

(Hayalinin ayak sesinden mahvolsam buna şaşılmaz. Zira gönlün sesinden hayrette kalmış, eyvahlarla sıçrayan karıncalar gibiyim.)

Karınca küçüklük, acizlik ve ayak altında oluşun simgesidir. Neml suresinde Süleyman ordusuyla giderken sesi duyan karınca beyinin, karıncaları kaçıp yuvalarına girmeleri konusunda uyardığı anlatılır. (Kur'an xxvıı. 17-19)

Bu 'azizin de makdem-i dünya
Nazarında değildi ricl-i cerad (K.2-31)

Hz. Süleyman dünya mülküne sahip olmanın sembolü olmuş hükümdar bir peygamberdir. Karınca beyinin kendisine hediye ettiği çekirge buduyla askerlerini doyurmuştur.

Nazarında değildi perr-i meges
'İzz ü ikbal ü saltanat evlad (K.2-27)

Bu beyitte de Süleyman ve karınca mazmunu vardır. Karınca gibi dünya malı biriktirmek, sözü de bolca kullanılmıştır.

Kafir-i nefs elinde oldum esir
Ederim mahbes içre şimdi cihad (K.2-40)

Nefsin düşman olduğu ve onunla savaşılması gerektiği birçok hadiste belirtilmiştir:
"Mücāhid, Allah'a itaat hususunda nefsi ile cihad eden kimsedir"; "Büyük cihad insanın nefsī arzularıyla mücadelesidir"; "En azılı düşmanın, iki kaburga kemiğinin arasında (devamlı seninle beraber) bulunan nefsindir." (Selvi,1997;.293-294)

Yani eşya nazarda mahv olsun
'Ālem olsun sana 'adem-abad (K.2-55)

[Varlık gözünde yok olsun. Dünya senin için yokluk diyarı (ölüm) olsun.]

Ölmeden önce ölünüz sözüne telmih. Aslında kastedilen nefsi öldürmektir.

Böyle sultān-ı 'azīmin rūz u şeb
Nass ile vācib du'āsı ber-'ibād (T.7-11)

(Böyle büyük bir sultan için gece gündüz dua etmek açık biçimde vacip olmuştur.)

Emir sahiplerine itaat hususunda ayet ve hadisler mevcuttur. (Nevevī,2001:458)

Der sarīr-i bābı etrāfındaki gülzār için
Hāzihī cennāti 'adnin fedhulūhā hālidīn (T.16-12)

(Kapı gıcırtısı, etrafındaki gül bahçesi için ; 'Adn cennetinin kendisidir. Buraya ebediyen girin' der.)

Ra'd sūresinde: "Adn cennetleri bunlar içindir ...birlikte girerler oraya meleklerse her kapıdan yanlarına sokulurlar...Ne güzeldir şu sonsuzluk yurdu derler." (Kur'an xiii. 23-24) buyrulmuştur. Ayrıca Nahl 31, Kehf 31, Meryem 61, Tāhā 76, Fātır 33 , Sād 50, Mü'min 8 ve Beyyine 8'de de benzer ifādeler yer alır.

Gör sabāh el-hayrı buldu kā'ināt
Şām-ı gam gitdi açıldı çün şafak (T.19-6)

(Kāinat hayır sabahını buldu. Alacakaranlık açıldığı için gam gecesi gitti)

Kur'an'da uyarılanların azap vakti sabah olarak belirtilir.(Kur'an xi. 81 ; xxxvii. 177) Öte yandan sabah, Allah'ın yemin ettiği varlıklardandır. Ve Felak suresinde, karanlıktan sabahın Rabb'ine sığınılması buyrulmuştur. (Kur'an cxiii. 1-3) Bu durumda

sabah, vaad edilen zaman olarak algılanabilir.Ve bütün bunların ışığında dinī yasaların temsilcisi olan şeyhülislamın, müminlerin ulaştığı hayırlı sabah gibi oluşu daha iyi anlaşılabilir.

Ağlayıp zahm-ı derūna çeşmin eşhād eylesen
'Arz edip derd-i hezārın za'fın īrād eylesen (M.2 -III- 1,2)

(Ağlayarak gözlerini, gönlünün yarasına şahid tutsan ; binlerce derdini arz edip ācizliğini / aşkını dile getirsen...)

Şeriate göre bir konuda davacı olmak için iki şahid gerekir. Bunlar burada iki gözdür. Öte yandan āşıklık, gizlidir. Onu ifşa ve işaret eden ise hastalıkla yaralanmış ciğerden gelen kanlarla karışan gözyaşlarıdır.

Değil bu rū-siyehe cümle nāse kāfīdir
Kemīne katre-i deryā-yı rahmetin yā Rab (G.5-4)

(Ey Allah'ım! Sadece bu günahkara değil bütün insanlara, rahmet deryanın küçücük bir damlası yeter.)

Bir kutsī hadiste Allah şöyle buyurmuştur : "...Ey kullarım, sizden önceki ve sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz bir yerde ve hep birlikte ayağa kalkıp Ben'den istekte bulunsanız, herkesin istediği şeyi veririm de, bu benim nezdimde ancak iğnenin denize daldırıldığı zaman eksilttiği şey kadar bir noksanlığa yol açar. Ey kullarım, bu saydıklarım sizlerin amelleriniz ve benim onlara verdiğim karşılıklar...." (Arabī, 2004: 60)

Kerem hātırda olsun Mekkī-i nā-şāda düşdükçe
Dirīg etme gedālardan nigāh-ı şefkatin cānā (G.3-5)

(Kederli Mekkī uğradıkça / aklına geldikçe bahşişi unutma. Ey sevgili! Şefkat bakışını dilencilerden esirgeme.)

Söz konusu dilenci āşık olduğuna göre bahşişi de merhametli bir bakış olacaktır. (Buradaki dilenciler gözler de olabilir. Çünkü bu gazelin kuruluşu gözler üzerinedir.) Öte yandan İslam inancında iyi davranış ve güleryüz de sadaka hükmündedir. Peygamberimiz ; "Hoş bir kelime de sadakadır." ; "Din kardeşini güler yüzle karşılamak olsa bile, iyilikden hiç bir şeyi hakir görme." buyurmuştur. (Nevevī, 2001: 478,479)

Mevkūf-ı rāh-ı hasret olup olma çāk çāk
Kūyundan ol mehin sana elbet haber gelir (G.13-2)

Bu beyitte söz konusu edilen, aşkından yollara düşmüş ve harab olmuş Mecnun'un Leylā'nın semtinden haber beklemesidir.

Şu beyitte de Mecnun mazmunu vardır:
Hevā-yı vasl-ı dūra-dūra düşdüm hükm-i firkatle
'Aceb dīvāne-i ser-dāde-i vādī-i hicrānım (G.38-4)

(Ayrılık hükmüyle uzun uzadıya kavuşma isteğine kapıldım. Ayrılık vadisine baş vermiş tuhaf bir āşığım.)

Geldikçe hāne-i dilime mihmān-ı gam
Mekkī miyāna laht-ı ciğer mā-hazar gelir (G.13-5)

[Mekkī, gönlümün evine keder misafiri geldikçe hazırdaki ciğer parçası (yemek olarak) ortaya gelir.]

Kederin bağışıklık sistemini zayıflatarak bir ciğer hastalığı olan vereme sebep oluşu sık işlenen bir konudur. Ciğerden gelen kan da ciğer parçası olarak yorumlanır. Ciğer yemeği çabuk olan bir yemektir. Bu açıdan ikrama uygundur. "Hayrü't-taamı mā-hazar (yemeğin hayırlısı daha önceden hazır olanıdır.) denmiştir. Bir hadiste de :"Cennet ehline cennette ilk verilen yemek ciğerdir." buyrulmuştur.(Attar,2001:68)

Der-kayd iken safāsı nedir gülşenin dahī
Āzādelikle zevkini sür külhanın dahī (G.55-1)

Hakīm Senāi'nin, aşk şiirleri yazan; hükümdarlara şiirler sunan bir şairken Külhānī-i lāyhar'ı tanıyıp tasavvufa yönelişi ve onun hayatına ortak oluşuna telmih.

Zā'irān tebrīk ederse sadra tebrīk eylesin
Erdi zīrā makdemiyle devlet-i 'uzmāsına (T.8-5)

(Ziyaretçiler tebrik edeceklerse makamı tebrik etsinler. Zira (şeyhülislamın) gelişiyle en büyük mutluluğuna erişti.)

Şerefü'l-mekān bi'l-mekīn (Makamın şerefi oturan iledir.) sözüne telmihtir.

C. Sözle ilgili sanatlar

1. Cinas

Bende (İntisab eden, taraftar / Kul, bağlı)
Bir gün ola ki dāmen-i zīrinde kılarsın
Ol **bende**leri bendine **bende**-i fermān (Z.21-3)

a. Cinas-ı lāhık (Bir harfi değişik olan cinas)

Pertev-endāz-ı 'imāret olıcak bu kasra da
Mehbit-i **nūr**-ı ilāhī eyledi mānend-i **hūr** (T.12-3)

Zulām-ı cehl ü **dalālet** içinde idi enām
Delālet eyledi nār-ı hidāyetin yā Rab (G.5-2)

“Gelmesen bezm-i meye zāhid sevāb etmez misin
Fikr edip bir kerre de re'y-i savāb etmez misin” (G.43-1)

2.İştikak

Be-sadr-ı Rūm zi-kudūmeş şerāfet ü ikbāl
Misāl-i lāzım-ı melzūm ber-ān lüzūm āmed (T.22-2)
[Lüzumlu kılınmış ve gerekli olanın örneği, gereği üzerine geldi. Rūm sadrı (Rumeli kazaskerliği), onun gelişinden şeref ve ikbāl buldu.]

Ahter-i ikbāl ü devlet onda eyler iktirān
Habbezā beytü'ş-şeref sa'd ü sa'ādet-ihtivā (T.13-2)

Hānesidir vefk-i tevfīkin ki konmuş hayr içün
Oldu ahkāmı anınçün cümleden hayr-ı du'ā (T.13-4)

Mihr ü māhın şavk-ıla envārı nūr-ı çeşmidir
Cām-ı revzenden derūnun seyr eder subh u mesā (T.13-6)

Mufahham zāt-ı ekrem Hazret-i Nāfiz Efendi kim
Nufūz-ı emr-i Hak'da hükmü dā'im müstebīd olsun (T.15-4)

Ol gül-ruh-ı letāfet ile duhter-i rezi
Zāhid de görse hürmet eder muhterem tutar (G.21-2)

Görse melāmet ey dil-i şeydā bu hāl ile
Olmak melūl emr-i mukarrer melālimi (G.54-3)

a. Şibh-i iştikak

Dūde-i āh-ı siyehle ben midād-ı hāmeye
Derd-i bī-pāyānımı tafsīle imdād eyledim (G.41-2)

IV. DİVANDA YER ALAN TEMEL KONULAR VE BU KONULARIN İŞLENİŞİ

A. Şiir ve inşa

“Şi'r-i Hassān olamaz hemtā kelām-ı nesrine
Düşmüş ebkār-ı me'ānī şi'rine inşāsına” (T.8-9)

[Hassān (b. Sābit)'ın şiiri (bile onun) nesir cümlelerine denk olamaz. Şiir ve inşāsına mānā bākireleri düşmüş(tür).]

Hassān b. Sābit, şairdir. Peygamberimiz düşmanlara karşı etkili şiirler söyleyen Sābit'ten faydalanmıştır. Hz. Muhammed'in ona "Cebrāil yardımcın olsun." diye dua etdiği rivayet edilmiştir. (Şentürk,1999:590) Cebrāil rūhtur. Ve canlılık kaynağı olan rūhun can verme özelliği bulunur. Ayrıca Cebrāil vahiy meleğidir. Bu söz şairliğe bakış açısını değiştirmiştir. O zamana kadar cinleriyle sihir yaptıklarına inanılan şāirlerin şiir kudretini ilāhī bir kaynaktan aldıkları inancı yerleşmiştir. Mekkī, bu beytinde; söz konusu kişinin düz yazısının bile, peygamberin övgüsüne mazhar olan şairin şiirinden üstün olduğunu söyleyerek abartılı bir övgüde bulunuyor. “Ebkār-ı me'āni” evvelce düşünülmemiş olan manalar demektir. Eski edebiyatta, daha önce söylenmemiş güzel söz ve manalar bākire güzellere benzetilmiştir.

Mekkī'nin şiir hakkında bundan başka söyledikleri kendi şairliğiyle bağlantılıdır. (Bkz. yuk.: Üslup özellikleri)

Hayal bir terazi gibi iki mısrayı tartarak ahengini sağlamaktadır:

“Eyleyip sencīde ol beyti terāzū-yı hayāl
Oldu mevzūn vasf-ı pākinde dü mısra' Mekkiyā” (T.14-9)

Şair yeni manalar bulmaya çok önem vermiştir. Bu manalar da ilham yoluyla ortaya çıkacaktır:

"Rāmiz Efendi şi'rine Mekkī nazīre der
Mazmūn-ı tāze ma'nī-i mülhemle beslenir" (G.17-5)

Bir söz dünyaya hayat bahşedici olabilmaktedir. (Ne de olsa varlık ol Kelamıyla yaratılmıştır. Hz. Īsā ise bir sözüyle ölüyü diriltmiştir.) Bir şeyhülislam da fetvalarındaki sözlerle dünyaya şer'ī düzeni verecektir:

"Sühanı 'āleme nesīm-i hayāt
Nigehi ehl-i derde 'ayn-ı şifā" (T.9-7)

1.Yazı ve malzemeleri

Kalem suresindeki "Nūn ve kalem ve ehl-i kalemin satıra dizdikleri ve dizecekleri hakkı için!" ifadesi hakkında yapılan çeşitli yorumlar dolayısıyla yazı islam aleminde daha önemli bir hal almıştır. Bu yüzden kalemler, yazılar ve yazanlar kader ve kalemin tecelliyatının aksetmesine mahal olarak görülmüştür. Yazı ve yazılı olan herşeye hürmet dinī bir görev olmuş; yazı titizlikle yazılmış ve bir sanat halini almıştır. (Yazır,1972:71-73)

Talik yazısında usta olan Mekkī yazı ve yazı malzemeleri konusunu şiirinde bolca kullanmıştır.

a.Mıstar

Mıstar, satır yapacak aletin adıdır. Sayfa adedi arttıkça kalemle satır çizgisi yapmak zorlaşır. Mıstar satırlar ve sayfalar arasında tam bir ahenk sağlamaya yardımcı olur. Meşk mıstarı, sayfa mıstarı, hilye mıstarı, kıt'a mıstarı gibi çeşitleri vardır. (Yazır,1974:208)

“Şerha çekdim dāg yakdım meşk-i 'ışk etdim yine

Üstühān-ı sīne hep tahrīre mıstardır bana” (G.2-2)

[(Göğsümü) dilim dilim çizdim. Ve (tenimi) dağladım ("Allah" kelimesinin elif lam ve he harflerini yazdım). (Böylece) aşk alıştırması yaptım. Göğsümdeki (kaburga) kemikler(i) yazı yazmaya (yardımcı olan) mıstar gibidir.]

Meşk, yazmayı öğrenmek maksadıyla yapılan çalışmadır.

“Levh-i hūrşīde sezā mıstar-ı zerrīn üzre

Halledip sīm-i mehi vasfını yazsam farzā” (K.5-9)

(Mesela, güneş levhasına / sayfasına layık bir altın mıstar üzerinde, ay gümüşünü ezerek senin özelliklerini yazsam)

Burada ayrıca, sayfaların çeşitli renklerinin olduğunu belirtmek gereklidir. Altın sarısı bunlardan biridir. (a.g.e.:191) Sīmi halletmek ise gümüş rengi bir mürekkeb yapmak üzere ezmektir.

b. Midād

Mürekkeb, is, zamk, su vb. maddelerin döküle döküle birbirine binercesine karıştırılmış olmasından oluşmuş yazı yazmak için kullanılan sıvıdır. Sonradan yazı yazılan her sıvıya isim olmuştur. İçine konulan maddelere ve yapılışına göre çok çeşitlidir. (a.g.e.:180)

Şu mısrada içine altın ve elmas tozları konmuş bir mürekkeb söz konusudur:

“Akd edip dahme-i elfāza tılsımāt-ı hayāl

Eylemiş zīr-i midād içre güherler ahfā” (K.5-7)

Şu mısrada ise bazı yazının sayfadan su ile çıkarıldığı söyleniyor. (Hatta yalayarak da çıkarıldığından mürekkeb yalamış deyimi oluşmuştur.):

“Akan seylāb-ı eşkim mācerā-yı hasret olmagla

Çıkar mı levh-i dilden nakş-ı fikr-i tal'atın cānā” (G.3-3)

c. Mühre

Kağıdın yüzeyini sıkılaştırıp pürüzsüzleştirerek cilalamakta kullanılan toptur. Cam bir yuvarlaktır. Fakat düz ağaçtan çakmak mühre ve deniz kulağı da bu işlevde kullanılır. Altın mühreleri ise akik, yeşim gibi taşlardan yapılır. (a.g.e.:201-203)

"Tā ki ay tamgalı bu kağıd-ı ebrū-yı felek
Mühre-i mihr-i cihān-tābı ile bula cilā" (K.5-29)

Bu mısrada güneşin cam bir mühreye benzetilmesinden başka gökyüzünün dalgalı deseniyle bir ebru kağıdına, ayın da bu kağıdın damgasına benzetrilmesiyle tam bir levha tasviri yapılmıştır.

"Tezhībe sīm-i māh-ı nevi halledip kazā
Evrāka verse mühre-i mihr ile incilā
Āsār-ı feyz-i Hudā'dır bu Mekkiyā" (M.3 -IV- 1,2,3,)

Burada gökyüzü yine bir kağıd, güneş yine bir mühredir. Fakat ay damga değil gümüşlü bir mürekkebin malzemesidir.

d. Şīrāze

Şirāze, kitabın sayfalarını düz tutmaya yardım eden; cildin iki ucunda bulunan ibrişimden örülü şerittir. Şirāze-gīr ise şirāze yapmaya elverişli kitaptır.

"Şīrāze-gīr-i zillet olur nüsha-i gurūr
Āhir vufūr-ı rişte-i çīn-i cebīn ile" (G.47-2)

(Gurur nüshası, sonunda alın kırışıklığı iplerinin bolluğuyla horluk şirazesini tutar.)

e. Kalem

Yazının en önemli malzemesi olan kalemin, kamış, kargı, tahta, çifte, demir, kurşun, renkli çeşitlerinin yanısıra tarama kalemi, cedvel kalemi, fırça çeşitleri de vardır. En çok kullanılanları kamış kalemlerdir. Ve bunun koyu kestane, sarı, alaca, benekli; İran, Irak, Hind ve Cava çeşitleri ünlüdür. (a.g.e.:166) Lifleri ayıklandıktan sonra ucu ortadan ikiye ayrılıp eğik biçinde oval olarak kesilir. Yazının güzelliğinde kalemin çeşidi ve kesimi mühim bir faktördür. Kalemin şair için önemi ise, dostu ve sırdaşı, kendini ifade etme aracı oluşudur. Şairin üslubu da onun kalemidir.

Kalem, sözünün cismiyle manalar ruhu peyda eden mucizeli söz söylemeye nail olmuş bir Mesīhadır:

"Hāme ol nā'il-i i'cāz-ı Mesīhādır kim
Cism-i lafzıyla eder rūh-ı me'āni peydā" (K.5-2)

Zihin hazinesini açıp düşünce cevherlerini saçacak olan kalemdir. Zira kalemin bir anlamı da üsluptur:

"Açıp gencīne-i ezhānı īsāl etmedir kārın
Heme şehr-i sutāra sūret-i pür-gevher-i ma'nā" (K.1-5)

Kalem irfan tüccarların başı, şiir ve inşa kafilesinin koruyucusudur:

"Gelir sāyın ile niçe kavāfil şi'r ü inşādan
Sana ger hāce-i şehbender-i 'irfān desem ahrā" (K.1-4)

Satırlar şehrine söz kumaşı götürmektedir:

"Götürür kāfile-i nazm ile kālā-yı sühan
Hˇāce-i bender-i dil şehr-i sütūra gūyā" (K.5-5)

Kalem bazen bir menkabe anlatıcısı ozan gibi boş konulardan (felekten) bahsetmektedir:

“Dedim aslā isābet etmedin hiç bilmedin kendin
Felekden dem urup ey nāy-ı kilk-i menkabet-pīrā” (K.1-17)

Kalem, mana haremindeki ruhlara mahrem olmuş şiir güzeli süsleyicisidir:

“Hāmedir mahrem-i ervāh-ı harīm-i ma'nā
Şāhid-i nazm-ı dil-āvize bulur hüsn-i edā” (K.5-1)

Kalem burada da nazım gelininin süsleyicisidir:

“Dibācesinde māşıta-i kilk-i dür-nisār
Versin velīk nazma bu vech üzre zīveri” (K.4-17)

İçi oyuk olan kalem irfan sayfalarının gül bahçesini ucundan akan mürekkeble sulamaktadır:

“Hāme mizāb-ı füyūzāt-ı letāfetdir kim
Gülşen-i safha-i 'irfānı ederler iskā” (K.5-3)

Kalemin oyuğu hayal ülkesinde olanları gösteren bir dürbünün içi gibidir:

“Dūrbīn olsa n'ola çeşm-i dil-i dānāya
Olur iklīm-i hayālinde olan çehre-nümā” (K.5-6)

Bu oyuk aynı zamanda hayat suyuna mecradır:

“Olsa ser-sebz n'ola nahl-i gülistān-ı emel
Nāvidān-ı kalemi āb-ı hayāta mecrā” (K.5-21)

Kalem düşünce denizlerinden nazım sahiline mısra incileri çıkaran bir dalgıçtır:

“Hāme gavvās-ı yemm-i kulzüm-i fikretdir kim
Çıkarır sāhil-i nazma nice dürr-i yektā(K.5-4)

Kalem övgüye vasıta olduğu için övülmeye değerdir:

“Olmasan vāsıta-i midhat-i sadr-ı zī-şān

Seni medh etmaz idim ey kalem-i dilkeş-edā” (K.5-8)

Mekkī'nin kalemi anber (/kül) renklidir:

“Gezip hām-ı tefekkür devr edip bir ālem eylerken

Der-i hātırdan ol dem geldi kilk-i anberīn sima” (K.1-2)

Kalemin dili kesilmiştir yani ucu yarılmış ve yontulmuştur:

“Ümīd-i merhamet yok kimselerden Mekkiyā şimdi

Kesildi hāme-veş derd-i dilim ta'dāddan gayrı” (G.57-4)

Bazı kalitesiz kalemler kullanıldıkça eğilirler:

“Āsafā nūsha-i evsāfın olunmaz tahrīr

Kilk-i fikrin ne kadar kātib-i dil etse dü-tā” (K.5-24)

Fetva sahibinin elindeki kalem istek yoluna ulaştıran izler bırakır:

“Hādī tarīk-i maksāda her isr-i hāmesi

Mūsil hezār-ı matlaba yek lafz-ı hoşteri” (K.4-13)

Aynı şekilde bu kalemle yapılan noktalar ümit güzelini süslemektedir:

“Nokta-i kilki 'izār-ı şāhīd-i ümmīde hāl

İsr-i pāy-ı hāmesidir reh-nümā ihyāsına” (T.8-11)

Kalem bazen kötü talihe uyup ihanet de etmektedir:

“İşgāl-i kat'-i hāme komaz harf-i matlabı

Tahrīre seng-i hāre olur çün midādımız” (G.32-4)

(Kalemin sözü bitirmeye engel olması maksadı söylemeğe bırakmaz.Zira mürekkebimiz yazı için sert bir taş olur.)

Sözü söylemeğe dili bir türlü varmadığından (veya talihsizliğinden) mürekkebi de ona uyarak kuruyup taş kesilmektedir. Böylece kuruyan mürekkeb kalemin ucunu

tıkayacak kalem de yazmayacaktır. Kat' kelimesi aynı zamanda işlevsiz kalan kalemin ucunu kesmekle meşgul olduğunu da ifade eder. Harf kelimesi Farsçada söz ve Türkçede alfabe birimi anlamında kullanılır. Sözcüğün pek bilinmeyen bir anlamı da her şeyin ucu, kenarı; keskin ve sivri kıyısıdır. Bu şekilde düşününce iham-ı tenasüp söz konusu olur. Bunun da dışında şair: Meselenin asıl önemli yerinde yani dileğimi anlatmaya başlayacakken... demek istiyor.

B.Din ve iman

Mekkī'nin şiirinde inanç çok önemli bir yer tutar. Şair münacat ve kasidelerin dua bölümü dışında da sıkça dua eder.

1. Dua

Allah'a gönülden bağlılıkla, tam anlamıyla yönelince dualar kabul olunacaktır:

"Du'ā-yı hayr ile sıdk-ı derūnun oldu te'sīri
Teveccüh tam olunca kārgerdir lutf-ı Mevlā'dan" (T.2-7)

Mü'min sūresinde : Rabbiniz şöyle buyurdu: "Bana dua edin ki size karşılık vereyim." denmiştir. (Kur'an XL. 60) Bir hadiste ise şöyle buyrulur: "Acele etmedikçe, her birinizin düası kabul olunur..." Başka bir rivayette ise acele etmenin bıkıp yoruluvererek duayı terk etme olduğu ifade edilmiştir. (Nevevī, 2001;872)

Allah azameti karşısında tevazu gösterenlerin dualarını daima kabul eder. (Arabī,2004,134) :

"Alınır nakd-i sirişk ile metā'-ı maksūd
Sūk-ı eltāf-ı ilāhīde bu hemvāre geçer" (G.27-5)

Bir kutsī hadiste Allah'tan başkasına ümit bağlayanın Allah'ı tanımadığı, ona kulluk etmeyeceği, onun gazabına maruz kalacağı söylenmiştir. (a.g.e.:86) Şair de ancak ona ümit bağlamıştır:

“Lāyık mı bāb-ı gayra varıp Mekkiyā recā
Dergāh-ı Hālik'e var iken istinādımız” (G.32-5)

“Ne şāhdan ne gedādan ne agniyādandır
Niyāzımız der-i in'ām-ı kibriyādandır” (G.20-1)

“Kat' et yed-i niyāzını dāmān-ı gayrdan
Dergāh-i kibriyāda ikāmet zamānıdır” (G.22-4)

“Husūl-ı matlabı āhirden eyleme ümmīd
Der-i Hudā'ya gönül intisāba muhtācız” (G.33-4)

“Nice dergāh-ı gayra yüz süreyim
Bana in'am-ı dā'imā senden (G.46-6)

Mekkī şu konularda dua etmiştir:

Allah sevgisi ve ihlasın artması

“Bize himmetlerin nasīb ede Hak
Hubb u ihlāsımız edip müzdād” (K.2-65)

Allah aşkı

“Düşür derūnuma nār-ı muhabbetin yā Rab
Soğutma 'aşk-ıla dilden harāretin yā Rab” (G.5-1)

Sevgili'nin (Allah'ın) iltifatı

“Bār-ı niyāz ile eğilir ihtimāldir
Meyl etmez oldu gerçi ki serkeş nihāl olup” (G.6-2)

“Ser-i kūyunda mukīm olmag içün eyle niyāz
Umarız ey dil-i şeydā sözümüz yāre geçer” (G.27-3)

Masivadan kurtulmak

“Māsivādan beni çek ey kerem issi Allah

Nefsin ıslahı

“Hayā etmez gider gayra dururken der-i kibārı

Masūn yā İlāhī eyle sālih nefs-i bed-kārı” (G.59-1)

İnayet

“Cāna lutfundan senin dārū-yı sıhhat bekleriz

Yā İlāhī derdliyiz senden 'ināyet bekleriz” (G.34-1)

İhtiyaç

“Etme yā Rab kimseyi pāmāl-ı bāb-ı ihtiyāc” (G.7-3)

“Fakīrin derd-mendin 'āciz ü bī-kadr-i nāçārın

Kulundur gayre muhtāc etme Rabb'im Mekkī-i zārı” (G.59-5)

Refakat

“Etdi reh-i ümiidimi sed reh-zenān-ı ye's

Ey lutf-ı Hak yetiş ki refākat zamānıdır” (G.22-2)

Hidayet

“Koma yā Rab beni dalāletde

Kıl hidāyet bi-hakk-ı nūr-ı 'ibād” (K.2-42)

Merhum veliler

“Kaddesallāhü sırrıhüm ebeden

Zayyaf-ı küllehüm bi-hayri'z-zād” (K.2-67)

(Allah sırlarını daima mübarek etsin. Ziyaretçileri hayırla çoğalsın)

Hasretten korunmak

“Āteşgede-i hasret edip kalb-i hazīnim

Ahım hıyem-i çarha sütūn eyleme yā Rab” (G.4-3)

“Be-der et kalb-i nedāmet eserimden gayrı” (G.58-3)

Timar

"Sendedir çünkü her marīze 'ilāc

Lutfun eyler za'yıfa tīmārı" (K.3-17)

Gurbetten sığınmak

"Mekkī-i lā-'ilāce eyle meded

Gurbet içre bırakma nāçārı" (K.3-21)

2. Allah ve kul

Allah, halleri değiştirendir. Mekkī onunla sevgi ve dostluk haline sahip olmayı ister:

"Matlabım yā Muhavvile'l-ahvāl

Ola hāim seninle hubb u vidād (K.2-43)

Allah, güçlü ve merhamet sahibidir. Çaresizlere çare bulacak odur:

"Rūh-ı bīçāreye meded senden

Ey kaviyy ü rahīm olan Bārī" (K.3-15)

Yokluktan var edip dokuz gök tertip ettiği dünyaya rızık vericidir:

"Edip īcād 'ademden rızkın etmiş cümle nüh tertīb

Bilen rezzāk-ı kevni Hak'dır ancak dilde muhtārı" (G.59-2)

Herşeyde ancak Allah'ı görüp gerisini uzaklaştırmak gerekir.:

"Meşhed ü manzarın olup Allāh

Gayrıyı kıl vücāddan ib'ād" (K.2-56)

İlim ve fazilet Allah vergisidir:

"Müdebbir 'akl-ı evvel mālik-i genc-i ma'ārifdir

Kemāl-i 'ilm ü fazl olmuş müsellem ona Mevlā'dan" (T.11-2)

Allah'ın şan ve şevketini icra eden padişahtır:

"Olursa böyle olsun Hakk-ı şān u şevketi icrā

Göründü bir teveccühle tezelzül saff-ı a'dāda" (T.3-5)

Allah her işi hayır üzerine düzenler:

"Verirmiş anladım Hak hayr-ile her kāra bir sūret

Görünce şāhid-i maksūdu mirat-ı temennāda" (T.3-17)

Daralma ve ferahlama, değerin artması azalması Allah'tandır. Bu yüzden insanları yüceltmek faydasızdır:

"Cihānın kabz u bast-ı 'izzeti Hak'dan irādetle

Ne sūd eyler ta'azzüz Mekkiyā medh ü senādan geç" (G.8-5)

Allah'ın takdirine rıza gösterek selamet beklenmektedir:

"Lenger-endāz-ı rızāyız sāhil-i tesliimde

Fülk-i cāna Hak'dan eyyām-ı selāmet bekleriz" (G.34-5)

Kul Allah'ın eşiğinde bir dilenci gibi yardım dilenmektedir:

"Elde Mekkī kāse-i deryūzedir kalb-i şikest

Sā'iliz dergāh-ı Mevlā'da 'ināyet bekleriz" (G.34-6)

Allah tevekkül edene yardım edecektir:

"Azīmet eyleyenin cadde-i tevekkülde

Delīl ü yāveri lutf-ı Hudā değil de nedir" (G.10-4)

"Etmem 'abes hamīde nihāl-i ümīdimi

Olur fütāde her ne ise kısmetim benim" (G.40-3)

3. Kur'an ve islam

Kur'an'dan Hablü'l-metin (Sağlam ip) adıyla bahsetmiştir:

“Garīk-i bahr-ı cürm üftāde-i girdāb-ı 'isyāndır
Sarılmış cān ile hablü'l-metīn-i lutfuna ammā” (K.1-38)
[Suç denizine batmış isyan girdabının düşkünüdür. Fakat lutfunun sağlam ipine (Kur'an ve İslam'a) candan sarılmıştır.]

Nūr suresinde: "Yahut o inanmayanların durumu, engin denizin karanlıklarına benzer. Onu üstüste dalgalar ve dalgaların üstünde de bulutlar örter." buyrulmuştur. (Kur’an xxıv. 40) Fakat Āl-i imrān suresinde: "Hep birlikte Allah'ın ipine (islama) sımsıkı yapışın; parçalanmayın." buyrulmaktadır. (Kur’an iii. 103) Hz. Muhammed: "...Allah yüce kitabı Kur'an'ı sağlam bir ip, zikr-i hakīm ve doğru yol kılmıştır..." demiştir. (Erzurumlu, t.y.:533)

“Çıkıp çāh-ı kazādan bulmak istersen eğer me'men
Sakın hablü'l-metīn şer'ini koyuverme destinden” (B. 6)
(Tehlikeli bir kuyu gibi olan bu dünyanın kötülüklerinden emin olmak istersen sağlam bir ipe benzeyen Kur'an'ın şeriatını elinden bırakma.)

Maddī ālem kuyuya benzetilir. Beden karanlığına hapsedilen insan ruhu da Yusuf gibidir.(Uludağ,2002:208) Ruhu selamete eriştirecek olan Allah'ın sözlerine uymaktır.

4.Hz Muhammed

a.Özellikleri

Hz. Muhammed habibullahtır (Allah'ın 'Ya habibim' hitabına mazhar olmuştur):
“Habīb-i kibriyā Ahmed resūl-i ekrem-i emced
Sezā-yı iftihār ced-be-ced ensāb-ı müstesnā” (K.1-24)

Yaratılmışların ileri gelenlerinin övünç tacıdır. Hayru'l beriyyedir:
“Ey tāc-ı iftihārı sudūr-ı beriyyenin
Ve'y mazhar-ı 'atāsı müfīzü'l-'atiyyenin” (G.35-1)

İki cihan sultanıdır. Dünya o gelmeden onun için yaratılmıştır (Levlāke levlāk... Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım hadis-i kutsīsine binaen.) :

"Otağ-ı bārgāhıdır ki bir sultān-ı kevneynin
Kuruldu kendi teşrīfinden evvel menzil-i garrā" (K.1-18)

"İllet-i gā'iyedir zātın serāy-ı kā'ināt
Şevk-i teşrīfinle böyle gelmeden ma'mūr olur" (G.29-2)

"Odur asl-ı makāsıd mebde'-i dībāce-i hilkat
Tekevvün nüshasında 'illet-i gā'iye-i eşyā" (K.1-29)

İlk yaratılan Nūr-ı muhammeddir. Diğer varlıklar bu nurdan yaratılmıştır:

"Nesīm-i hilkati cūş etdirince kulzüm-i sun'u
Habāb-āsā bu çarh oldu ondan bi't-tabi' peydā" (K.1-28)

En üstün peygamberdir:

"Sultān-ı mürseliin ü şeh-in-şāh-ı enbiyā
Gencīne bahşı 'āleme lutf-ı hafiyyenin" (G.35-6)

"Cemī'-i enbiyānın serveri ser-defteri sensin
Nazīrin gelmemiştir ey resūl-i Hālik-i yektā" (K.1-35)

Kendisinden sonra peygamber gelmeyecektir. (/ Mührü sembolize eden bene sahiptir.) Tüm insanları doğru yola davet etmiştir. İstiğna sahibidir. (Cebrail'in tavsiyesiyle halktan bir peygamber olmayı seçmiştir.):

"Şeh-in-şāh-ı bülend-ikbāl ü sāhib-mühr-i hatmiyyet
Gül-i bāğ-ı hidāyet sünbül-i destār-ı istiğnā (K.1-23)

Mahşer günü ümmeti Livā'ül-hamd denen bayrağı altında toplayacaktır.

"O gāzī safderin yā Rab livā'ül-hamd olup cāyı
Ola evlād-ı emcādı heme 'ömr-i sa'ādetle" (T.24-6)

Şefaatçidir. Allah'tan ümmeti için bağışlanma isteyecektir. Hz. Peygamber, kendisine salavat getirene Allah'ın on rahmet edeceğini ve selam edene de on lutufta

bulunacağını bildirmiştir. (Arabī,2004:154) Ayrıca duanın tamamının kendisine (salat ü selama) ayrıldığında her önemli isteğin gerçekleşeceği ve günahların bağışlanacağını söylemiştir. (Nevevī,2001:415)] :

"Hak yanında i'tibār-ı kadr-i zātın öyle kim
'Abd-i müznib yād-ı istişfā'-ıla magfūr olur" (G.29-3)

"Ādem ne denli efkar ise kāmrān olur
Bābında bir seng gibi sāhib-i 'atiyyenin" (G.35-5)

"Setreyle zeyl-i pāk-i şefā'atle cürmünü
Mekkī günāhkār-ı rediyyü't-taviyyenin" (G.35-7)

Allah, onu ālemlere rahmet olarak yarattığını bildirmiştir:

"Nass-ı katı'-la çü sensin rahmeten li'l-'ālemīn
Hāşelillāh Mekkī-i mücrim derinden dūr olur" (G.29-5)

Bir kimse üzerine salat okuduğunda Allah, o selamı alsın diye ruhunu iade etmektedir. (Nevevī,2001:820) Hoş kokuludur ve hoşlandığı üç şeyden biri de hoş kokudur. Bu yüzden şair rahmanī rüzgar yardımıyla ona ulaşacak salātı gül yaprağına benzetiyor:

"Nesīm-i rūh-bahşā-yı muhabbet Rabb-i 'izzetden
Ede rūhunu gül-berg-i salāt-ı tam ile būyā" (K.1-41)

Miraç'ta rahmanī bir katreyi yuttuktan sonra, evvel ve ahir ilmi ona keşf olmuştur. (Hirevī, t.y.: 413):

"Gavvās-ı dürr-i hikmetisin emr-i Hakk-ıla
Ebhār-ı sun' u kulzüm-i sırr-ı hafiyyenin" (G.35-3)

Ezelde nur halindeydi bu yüzden nur yüzlüdür:

"Cemālin nūr-ı mihr-i kibriyādır yā resūlallāh
Kelāmın nefha-i feyz-i Hudā'dır yā resūlallāh" (G.52-1)

Onun gelişiyle cahiliye döneminin batıl uygulamaları kalkmıştır. Bunun dışında doğduğunda, mecūsī ateşinin sönmesi gibi alametler zuhur etmiştir :

"Hurşīd-i nūr-ı rahmet-i Hak'sın ne şübhe kim
Gitdi zulām-ı şirki zamān-ı şakiyyenin" (G.35-2)

b.Miraç

Onun devrinde bile miraçtan şüphe eden inananlar çıkmıştır. Fakat ışık hızı mümkündür. Allah'ın kudretinde bir önemi yoktur :

"Ān-ı tulū'-ı mihrde ziyā garba dek gider
Ol nūr-ı Hak'da çok mu görürsün bu hāleti" (M.1 -XI- 4,5)

Gök tabakalarını birbiri ardınca geçmiştir:

"Felekler ol şeh-i zī-şānın oldu tūde-i rāhı
Olunca ferr ü şevketle diyār-ı kurba reh-peymā" (K.1-30)

"Kasr-ı bülend-i vaslına nā-reste süllemi
Eflāk gibi bir derecāt-ı 'aliyyenin (G.35-4)

Miraçta Allah'a bir yay aralığı yahut daha yakın olmuştur:

"O sultān-ı serīr-ārāy-ı evreng-i risālet kim
Onun devlet-serāy-ı tahtgāhı **kurb-ı ev-ednā**" (K.1-20)

"Şeh-i vālā-nişīn-i tahtgāh-ı mülk-i mahbūbī
Makāmı 'aşkı hā'iz cāygāhı **kurb-ı ev-ednā**" (K.1-25)

b. Mucizeleri

İşaretiyle ay ikiye yarılmıştır (şakkü'l-kamer) :

"Benān-ı iltifāt-ı yek işāret sīne-çāk etdi
Kamer māhiyyet-i 'aşk-ı derūnun eyledi īmā" (K.1-32)

Gittiği yerde kendisini bir bulut takip etmekte; gölgesi yere düşmemektedir:

"Hudā mirāt-ı mihre perde tutdu ebri farkında
Değil çün sāye bir sūretle misli olmasın peydā (K.1-34)

İhtiyaç olduğunda parmaklarından sular fışkırmıştır. Şaire göre bağbān-ı şari'dir:

"Bāğbān-ı şāri'in feyz-i usūlünden midir
Oldu dest-i pāki gülzār-ı fürū'ın maksimi" (T.21-3)

C. Tasavvuf

Tasavvufī terimler dīvanda çok yaygın olarak, sıklıkla ve çeşitlilikle kullanılmıştır. Şiirde kullanılan kalıpların hep tasavvufī bir karşılığı vardır.

1.Akıl ve ilim

Akıl

"Tūr-ı 'aklın verāsı dedi fuhūl
Hāl olur mu makāl ile īrād" (K.2-60)

(Hāl, hiç sözle ifade edilebilir mi? Akıl sahibi adamlar , (bunun) akıl Tūr'unun ötesi olduğunu söylediler.)

Aklın ulaştığı son nokta hayret, hayretin sonucu sekrdir. Rubūbiyeti seyreden sālik aklını kaybeder. (Uludağ,2002:34) Fuhūl kelimesinin bir anlamı da; beyit, hadis ve rivayetleri çok iyi anlatan kimsedir. Başka bir ifadeyle onlar bile bu konuyu anlatamamışlardır. Tasavvuf kālden çok hāle önem verir.

"Güşād etmek ne mümkün 'ukde-i gīsū-yı cānānı
Ki āb-ı nerm-i dilden Mekkiyā işkeste dendānım" (G.38-5)

(Ey Mekkī dilin yumuşak suyundan dişim kırılmıştır. Bu yüzden sevgilinin saçının düğümünü çözmek mümkün değildir.)

AE nüshasında ‘ukde-i’ yerine akılla kelimesi vardır. Bu durumun da işaret ettiği gibi dendān akıldır. Dil ise gönüldür. Gönüldeki yumuşaklık katı ve sınırlı aklı kırmıştır.

İlāhī ilmin ilk zuhuru 'akl-ı evvel

“Zihī zāt-ı mükerrem sadrā'zam dāver-i efham
Odur insān-ı 'ayn-ı 'akl-ı evvel çeşm-i dānāda” (T.3-9)

Akli evvelin mazharı akl-ı küllī

“Akl-ı küll dībācesin fehm etse istikmāl eder
Zātıdır ol nüsha-i hikmet kelām-ı ihtidā” (T.14-6)

Kalbin hakikī vahdeti gördüğü ayne'l yakīn

“Merdüm-i 'ayne'l-yakīn etmekle zāt-ı enverin
Nāzır etmişdir Hudā ahkām-ı şer' icrāsına” (T.8-7)

2.Birlik inancı

Vahdet benliği yok etmektir:

“Sırr-ı vahdetle kam-yāb eyle
Benlik etsin arada ref'-i sevād” (K.2-45)

Vahdetin sırrı mazhariyyettedir:

“Mazhariyyetle sırr-ı vahdete bak
Bunları ma'rifetdir asl-ı murād” (K.2-52)

İttihad kendi nefsini yok etmendir:

“İttihādı kibār-ı sūfiyye
Kankı ma'nāda etdiler īrād
Istılāh oldu mahv-ı nefs ile hem
Hakka isbat-ı emre anla murād” (K.2-57-58)

Ondan başkasını düşünmemek tevhittir:

“Māverasından aklımız kāsır
Sırr-ı tevhīd olur böyle müfād” (K.2-59)

2. Ulvī ve süflī ālemler

Kevn(Varlık alemi)

Bu dünya görüntüdeden ibarettir. Ona kapılmamak gerekir.

“Sūr-ı derd-encām-ı fānī eski nevbethānedir
Gūş-ı tabl-ı irtihāle biz de nevbet bekleriz” (G.34-3)

[Sonu dert olan geçici kale (:bu dünya) eski nöbet yeridir. Göç davulunu duymak için biz de nöbet tutuyoruz. (:Ölmeyi bekliyoruz.)]

“Nā-müretteb bezm-i bī-sahbā-yı dehr-i dūnda
Tā gelelden turfe Mecnūn'uz şetāret bekleriz” (G.34-4)

(Alçak dünyanın şarabı bulunmayan, düzensiz meclisinde , geldiğinden beri şenlik bekleyen yeni bir Mecnūn'uz.)

“Ber-cā 'acūz-ı dehr-i denīden bi'ādımız
Müstevcib-i nedāmet olur ittihādımız” (G.32-1)

[Alçak dünya cadısından uzaklaşmamız yerindedir. (Ona yaklaşmanın) pişmanlık gerektirdiği konusunda hemfikiriz.]

“Kevn ancak teceddüd-i emsāl
Sanma vardır vücūd-ı kevn ü fesād” (K.2-54)

“Zen-i dünyāyı hep ricālullāh
Hacle-i dilden eylemiş ib'ād” (K.2-28)

Māsivā

"Mükedder hātırın Mekkī hevā-yı māsivā 'ankebūt-āsā

Hele bād-ı sabā açmış o yārin zülfünü tel tel" (Z.3-5)

(Gönlün, örümcek gibi masiva hevesi (ile) kederli tozlu. Doğu rüzgarı o yarin zülfünü tel tel açmıştır)

Ankebut suresinde Allah'tan başka dostlar edinenlerin (dünyayı avlamak için) kurdukları düzen çürük bir örümcek yuvasına benzetilmiştir. (Kur'an xxıx. 41) Örümceğin ağının telleri saç telleri gibidir. Nasıl zülfün telleri açıldığında sevgilinin yüzü gizlenirse Allah'ın zatı da çokluk ve taayyünler olan sınırsız varlıklarla öylece örtülür. Sabā rüzgarı ifadesi bu taayyünlerin kaynağının ruhānī oluşunu açıklar.

"Māsivā etmez takarrür dilde kalmaz bir eser

Rūy-ı bedden jeng-yāb olmaz bizim āyīnemiz" (G.31-2)

"Dergāh-ı gayra yüz süremem Mekkiyā henüz

Yok mihr-i çarha zerre kadar minnetim benim (G.40-6)

"Edip kat'-ı ta'alluk tard olunca māsivā dilden

Olur her demde matlūb-ı hakīki yāver ü yārı" (G.59-4)

Nefs

Tasavufta, dünya nimetlerine meyl eden nefsin tazkiye edilmesi önceliklidir.

"Nefsi tashīh içün be-dergāh ol

Bekle kullukda isteme āzād" (K.2-37)

Vatan

Vatan kelimesinin iki tasavvufī manası vardır. Bunlardan ilki salikin hālinin ulaştığı ve sabitlendiği noktadır. Vatan ortaya çıkar, yerleşir ve gerçekleşir. Vatan sahibinin davası yoktur. Bu huzur makamıdır. Yakinden üstündür. Kelimenin ikinci

anlamı ruhlar alemidir. Bu ālemde geçici olarak bulunan ruhlar önceki aslī yurtlarını özlerler. (Uludağ,2002:368)

"Vatan diyārını şimden geri makarr edelim
Hisār-i düşmen-i gamdan kaçıp sefer edelim" (G.42-1)

(Gam düşmanının kuşatmasından kaçarak sefer edelim. Bundan böyle vatan diyarı karargahımız olsun.)

Bu dünyanın tasasından bıkmış olan şair bir yandan öteki ālemin özlemini çekerken bir yandan da vatan makamındaki sürekli yakınlık ve huzur haline sığınmak istiyor.

"Mekkiyā hātır-perīşān eyledi gurbet beni
Āh kim yād-ı vatan kalbimde ahkerdir bana" (G.2-5)

"Hemdemim yok bu diyār içre garībim Mekkī
Āh-ı pür-sūz-ı ney-i kilk-i terimden gayrı" (G.58-5)

(Mekki, bu diyar içinde kimsesizim. Taze kalemimin yanık dolu kamışından başka arkadaşım yok.)

Söz konusu diyar bu dünyadır. Garībin ikinci anlamı yabancı, kendi diyarının dışında bulunandır. İnsan bu dünyada gurbettedir. Asıl vatanı olan ruhlar alemini özler. Kalemin yakılarak üstünün süslenmesinin dışında asıl kastedilen yakılarak delik açılan çalgıdır. Kalemin yazarken cızırdamasının ah olarak nitelenmesi dışında neyin sesi hatırlatılır. Hemdem kelimesi de nefes tarikiyle neyi işaret ediyor. Ney insanı yani toprağı, āh havayı, ter kelimesi suyu, sūz ateşi temsil ediyor. Böylece dünyayı oluşturan unsurlardan dördü sayılarak diyar kelimesi açıklanıyor.

Hicran - vuslat

"Terk edip cānānemiz düştük diyār-ı gurbete
Pāsbān-ı genc-i hicrānız vilāyet bekleriz" (G.34-2)

(Sevgilimizi terk ederek gurbet diyarına düştük. Ayrılık hazinesinin bekçisiyiz. Muhabbet bekleriz.)

“Düşdük reh-i meşakkate āh u enīn ile
 Hem-menzil-i visāl iken ol nāzenīn ile” (G.47-1)

Fakr ve dünya malı

Fakr, sürekli olarak kendini Allah'a muhtaç hissetme halidir. Manevi bir mertebeyi ifade eder. Fātır suresinde: "Ey insanlar sizler fakirsiniz Allah'a muhtaçsınız." buyrulmaktadır. (Kur'an xxxv. 15) Hz. Muhammed de "Fakr benim övüncümdür." buyurmuştur. Mekkī kelimeyi kullanmadan kavramı tarif etmiştir.

“Kurb-ı zerrīnde biter ayrık
 Zere bakmaz karīb-i Rabb-i cevād” (K.2-30)

(Cömert olan Allah'a yakınlık altın ile değildir. Zerrin çiçeğinin yakınında ayrık otu biter.)

Allah, en özenilecek velisinin malı az, insanların içinde adeta kaybolmuş, rızkı kendine yetecek kadar olup buna sabredeni olduğunu bildirmiştir. (Arabī,2004:62)

“Yed-i 'ulyāsı dağ-ber-dil idi
 Zerden öyle eylerdi istib'ād” (K.2-32)

Velīler, altına sahip olmaktan çok korkmuş ve bunun kendilerini Hak'tan uzaklaştıracağını düşünmüşlerdir. Hatta ellerine biraz para geçse kurtulmadan rahat etmemişlerdir. (Attar, 2002) Burada ise sözkonusu veli sanki nefsini tazkiye olsun diye altına dokunmamak için elini dağlamıştır.

Hırka, tecerrüd

Hırka-i peşmīne ve delk derviş hırkasıdır. Mürit adayı tarikate ehil ve şeyhe layık görülürse ona törenle hırka giydirilir. Bu, şeyh, dolayısıyla da Hakk tarafından kabul edildiğinin simgesidir.(Uludağ,2002;166) Bu bağlamda hırka müritlik alametidir.

Ve hırkanın değer kazanması da tarikat yolunda ilerlemedir. Zira tarikate yeni girenler siyah, ilerleyenler māvi, yolculuğu tamamlayanlar ise siyah renkli hırka giyer.

Tecerrüd, soyunma, çıplak olma; her şeyden uzak olma; Allah'a yönelmedir.

“Kārgāh-ı hālde delk-i tecerrüdden dahī
İktisāb-ı kıymet eyler hırka-i peşmīnemiz” (G.31-3)

(Derviş hırkamız hāl ticarethanesinde sıyrılma hırkasından da kıymet kapar.)

Bu beyit ayrıca, cezbeye gelen dervişlerin hırkalarını yırtmaları ve hırkanın birçok parçadan dikilişini hatırlatır.

4. Allah ve salikin ilişkisiyle ilgili sıfatlar

Allah'ın zatı ve künhü olan zülf

“Dil zevrākı visāl-i ümīdden nehr bulup
Bahr-ı siyāh-ı zülfüne fikrim senin benim” (K.4-2)

Zülf, siyah ve karanlıktır. Meçhuldür. Allah'ın zatı da meçhul ve ulaşılamazdır. Fakat şairler bu visalden ümidi kesmezler.

“Gösterdi devri tahşiye-i hat cemālini
Halleyledi teselsülü zülf-i mu'anberi” (K.4-4)

Kaş (ebru,perde)

Allah'ın zatını perdelediği için sıfata ebru denmiştir. Keman ebru ise salikin kendi kusuru sebebiyle derecesinin düşmesi fakat sonra tekrar yükselmesidir. Böyle denmesinin sebebi yükselme ve alçalmanın kavisli oluşudur. Terim aynı zamanda sevgiliden gelen cefa olarak da tanımlanır. (Uludağ,2002:115,208)

“Menzilim vādī-i hicr olsa n'ola mānend-i tīr
Ey felek bir kaşları yādan çıkardın sen beni” (Kıt'a 4)

Āşık, Allah'tan zatını perdeleyen varlık ālemine düşerek ayrılmıştır.

“Kemān-ebrū kurulmuş cāna kasd etmek dilermiş dil
Gel ey şūh-ı cefākārım bunu eyyām-ı vuslat bil” (Z.3-1)

Keman-ebru cefa ise de cefa sefadır. Yani ilāhī temaşadır. Cana kastedildiğinde ise kul ölecek ve başlangıç noktasına dönüp Allah’a kavuşacaktır. Veyahut kendi benliğinden fanī olacaktır.

Havf u recā (Allah'ın zatından korkmak ve lutfundan ümitlenmek)

“Yetişti bād-ı akdām-ı recā bahr-ı temennāda
Hemān fülk-i dili girdāb-i hırmānı çeker çekmez” (G.30-3)

“Mu'īn ü yāver olunca 'ināyet-i Bārī
Reh-i ümīd ü recāda neden hazer edelim” (G.42-4)

Hayret (Kalpteki tecelliyle düşünemez hale gelmek)

“Hayretle kaldı Mekkī-i zār ıztırābda
Ey Rabb çāre-sāz-ı 'ināyet zamānıdır” (G.22-5)

5. Gönül

Kalp (Tecelli aynası)

“Aks-i nūr-ı tecellī-i zātın
Vere mir'āt-ı kalbe nūr-ı güşād” (K.2-44)

Safā ve keder

Safā, temizlik, duruluk, zevk, keyftir. Safa ve keder ruhi haz ve elem anlamındadır. Yakınlık safa, uzaklık bulanıklıktır. (Uudağ,2002:299) Safā mertebesinde Hak halkla zuhur eder. Bu mertebede halk çokluk kirlerinden arınıp gerçek birliğe ulaşır. (Kāşānī,2004:213)

“Oldu cūşān derd-ile zehrābe-i cām-ı firāk
Çek gönül bezm-i safādan gayrı dest ü dāmeni” (Kt. 4)

Firāk yani ayrılık, vahdet makamından uzak kalmaktır. (Uludağ,2002:138) Safānın tam tersidir. Firak derdi mucibdir. Derd, kederdir.

"Dükendi nāhun-ı tedbīr kalmadı dendān
Şikāyetim girih-i rişte-i safādandır" (G.20-2)

"Fülk-i dil sāhil-nişān-i bahr-ı gamdır Mekkiyā
Gitdi eyyām-ı safā-yı hātır-ı dīrīnemiz" (G.31-4)

Cefā

Cefā, İşkence, azaptır. Tasavvufī manası salikin gönlünü marifet ve temaşaya kaptırmasıdır. (Uludağ, 2002: 85)

"Nigāh-ı hışm-ıla nāzik-vefā değil de nedir
Bu nā-nümūde cefālar safā değil de nedir" (G.10-5)

Cefa, yani ilahi temaşa bir bakıma safa yani visaldir. Salik için arzu edilen bir haldir.

6. Evliyayı ziyaret

Sūfilere göre ölü olan büyük şahsiyetler de istendiğinde yardım yapabilirler. Buna istigase ve tevessül denmektedir. İstimdat (yardım dilemek) tasarruf, iştifa (şifa beklemek) kelimeleri de bu konu ile ilgili olarak kullanılır. Ölü olan bir şeyhin irşadıyla sülukunu tamamlayan sūfiler bile vardır. (Kara,1999:240)

"Umarız kim 'ināyet eyleyeler
Bize himmetle edeler imdād" (K.2-39)

"Himmeti çekdi beni Hazret-i Muhyiddīn'in
Şevki nūr etdi teni Hazret-i Muhyiddīn'in" (G.36-1)

"Azm-i dergāh-ı refī'i reh-i züvvārından
Oldu dāfi' kederi Hazret-i Muhyiddīn'in" (G.36-2)

(Hazret-i Muhyiddīn'in yüce eşiğine yönelmek, ziyaretçilerinin yolunden kederi defedici oldu.)

İstimdat hakkında peygamberimizin, yapılan işlerde bocalandığında kabir ehlinden yardım istenmesini tavsiye eden hadisi delil gösterilir. (A.g.e.:242) Bu yüzden olsa gerek Mekkī bunu normal ve faydalı bulmaktadır.

"Hāk-i dergāhını iksir-i gınā-yı ebedī
Eylemiş Rabb-i ganī Hazret-i Muhyiddīn'in" (G.36-3)

Kabrin toprağı da bir çeşit iksir gibi toprağı altın eden madde olarak görülüyor. Bunun gibi her derde deva olarak da görülür. Nitekim "Maruf'un kabri tecrübe edilmiş bir tiryaktır" sözü meşhurdur.(A.g.e.:241)

Sünbül Sinan'ın kabri hakkında da bunlar geçerlidir. İstekleri elde etmenin yolu evliya toprağına yüz sürmektir.:

"Yüz sürenler bu āsitāna gönül
Bulur elbette neyl-i kām-ı murād" (K.2-10)

D.Aşk, āşık, sevgili

1. Aşk

Aşk, hakkında en çok konuşulmuş ve yazılmış olan konudur. Olumlu olup olmadığı; caiz olup olmadığı; Allah'a duyulup duyulamayacağı; Allah'a ulaştırıp ulaştırmayacağı çok tartışılmıştır. Fakat ne olursa olsun bir şair daima aşıktır. Dininin de kıblesinin de sevgi olduğunu söyleyen İbnī Arabī 'nin yanısıra; aşk dinine inanan Mevlana gibi mutasavvıfların da tesiriyle Allah aşkı sevgiliyle ilgili kavram ve sembollere aktarılan anlamlarla şiiri kaplamıştır. Mekkī'nin şiirlerinde de tasavvufī sembollerle katmerlenmiş bir aşk anlayışı belirmektedir.

Aşka istidad doğuştandır:

"Mekkī ümmīd eylemez dest-i tedāvīden sükūn

Zahm-ı merhem-nā-pezīrin renc-i māderzādına" (G.48-5)

(Mekkī tedavi elinin, merhem kabul etmez yaranın doğuştan ağrısını dindirmesini ümit etmez.)

Doğuştan yaralı olmak, ruhun bu dünyaya Allah aşkıyla gelişidir. Bu motif Leyla ve Mecnun hikayesinde işlenerek belirginleşmiştir. Kays'ın, daha doğuştan aşık olduğu, bebekken her kucakta ağladığı halde sadece çok güzel bir kadının kucağına verilince ağlamamasıyla anlaşılmıştır. Zira güzelliğe meylettiren aşktır. (Fuzūlī, 1996: 95)

Āşık ölünceye kadar aşkından vazgeçmez. Güzellik aşka sebeptir:

"Derbān-ı gam-ı 'aşkıyız ol-yārin ölünce

Fevt eyleme yaz 'aşkım hūbān görünce" (Z.6-1)

Ālem aşkla yaratılmıştır. Aşk ile dönmektedir. Tasavvuf özdür. Zahir ālimlerinin söyledikleri işin görüntü kısmıdır:

"Aşk imiş her ne var ki 'ālemde

'İlm-i zāhir o fende nakş-ı sevād" (K.2-47)

Allah sevdiği kuluyla birliktedir. Tecellisi ile onu yoluna davet eder:

"Aşk kasr-ı mesāfedir derler

Berk-i hātıf ile odur hem-zād"(K.2-49)

Gönül aşkla cilalandığı gibi masivayla tozlanır:

"Mir'āt-ı 'aşka mün'akis oldu küdūreti" (M.3-11-3)

Aşk duygusu daima vuslatın önündedir. Aşk elde edilemeyene karşı duyulur:

"Vuslat taleb eyler mi gönül 'aşkdan evvel

Sabr eylemeğe rāzıyız hicrānı görünce" (Z.6-2)

Aşk, pervane gibi yandığın halde bunu sevgiliye duyurmamaktır:

“Mekkī bedenin āteşe yak yāre duyurma

Pervānede ol 'aşk-ıla efgānı görünce” (K.6-5)

Aşk düşmanlarına karşı aşkı bir bayrak gibi aşikar etmekten perva yoktur:

Derdinle olup haste-i derd ehline serdar

“A'daya hüveydā çekilir 'aşk u livāsı (Z.8-II-4,5)

Aşk yolunda kınanmak makbuldür:

“Tefekkür kıl teşekkür et ol ta'n-ı a'dāyı

Demezler rāh-ı 'aşka mühtedīer gizli iş'ār var” (Z.9-4)

Gönülde 'aşk mıknatısının cezbesi eksik olsa sevgilinin sert huyu nasıl çekilecektir:

“Olunca dilde mıknātīs-ı 'aşkın cezbesi nākıs

Dil-i āhen sirişt-i saht-ı cānānı çeker çekmez” (G.30-2)

Aşk rüzgarı āşığın zayıf bedenini bir oraya bir buraya götürür:

“Vücūdgāh-ı nümūd-ı nizārım ey Mekkī

Nesīm-ı 'aşk-ıla nā-ber-karār-ı hasretdir” (G.14-5)

Bahar gelince aşk çılgınlığı artar ve āşık her yerini dağlar:

“Feyz-i bahār-ı 'aşk-ıla gör dāg-ı sīnemi

Tābında lālezāra ne dersin sözün nedir “(G.25-2)

Aşk dertli bir hikayedir.Ve āşık bu hikayedeki dertlerin tesiriyle göğsünü yırtmaktadır:

“Cānā hikāyet-ı gam-ı 'aşkında sīnemi

Dest-i elemle çāk edecek nice yer gelir” (G.13-4)

Aşk daima yakıcı, ciğer ise daima kebaptır:

“Āteş-i 'aşkın eyleyip te'sīr

Yana mahv-ı vücūd ede ekbād” (K.2-46)

2. 'Āşık

Āşık, daima perişan ve dertli bir halde sevgilisini arayan bir adam durumundadır.

Āşığın hasılı hasret gülü ve ayrılık dikenidir:

“Nigeh gülçīn-i hasret dāmenim pür-hār-i firkatdir
Açıl ey verd-i nāzım 'āşıka cevr ü cefādan geç” (G.8-2)

Aşkın yakıcılığıyla āşığın dağı kıvılcımlar saçarak yanmakta ve elemden külleri savrulmaktadır:

“Sūziş-i hasretle 'āşık dāgı hep ahker döker
Dest-i gam gerd-i cefādan ona hākister döker” (G.11-1)

Āşık sevgilinin hasretiyle ruhen yandığı gibi kendine yanık yaraları da açarak aşkını ifade etmektedir. Dertle durmadan yakasını yırtan bir adam görüntüsündedir:

“Dāg-ı hasretden olup firkatle pür-te'sīr
'Āşıkın her sühanı çāk-ı girībān-ıladır” (G.15-4)

Kendisini paralayarak sevgilisinin dikkatini çekip acıma hissini celbetme niyetindedir:

“Alır mı dest-i şikāyetle çāk çāk olsam
Nigāhı riştesini sūzenān-ı müjgāne” (G.49-2)

Kalbe yansıyan yüzün, tüylerle kaplanması āşığın kalbini dertle karartmaz.

“Sanman ki hüsnü hatt-ıla rāh-ı 'adem tutar
Mirāt-ı kalb-i 'āşıkı gerd-i elem tutar” (G.21-1)

Āşık, aşk denizinin balığıdır. Vuslat vaadi yemini yutmuştur:

“Āşüfte etdi va'de-i vuslatla 'āşıkı
Māhī-i bahr-ı 'aşk olanı böyle yem tutar” (G.21-3)

Esasen sarhoş değildir sevgilinin güzelliğine hayran kalmıştır:

"Mest-i mey sanma seni gördüğü demde sākī
Kendüden hayret ile 'āşık-ı bīçāre geçer" (G.27-2)

Şarap içince nasıl baş ağrırsa aşık olunca da ayrılık derdi çekilir. Ama bunu bilenler şarabı yine de içerler:

"Humār-ı bezm-i firkatden değil āzāde-ser ammā
Mey-āşāmān-ı 'aşkın olmamış encām-ı kaydında" (G.50-3)

3. Sevgili

Asıl sevgili Allah olup padişah, peygamber, mürşid de sevgili vasıflarında anlatılabilmektedir. Sevgili bunlardan hangisi olursa olsun güzelin vasıflarıyla ve davranışlarıyla anlatılır. Divan edebiyatının güzeli ise belli kalıplarda idealize edilmiştir. Zamanın ve coğrafyanın güzellik anlayışını yansıtmaktadır. Şair hem bu belirli kalıpları kullanmak hem de özgün olmak zorundadır.

"Görüp rūyunda hatt-ı müşk-bārı ohşadım öpdüm
O hatla mushaf-ı ruhsār-ı yārı ohşadım öpdüm (G.39-1)

Şairin genelde tasavvufī yorumlanabilecek sevgili ve hat betimlemelerinin dışında, bu şiirde mecāzī aşk görüntüsü daha yoğundur. Ve şairin kendi çizgisinin bir parça dışındadır. Zira bir naziredir. Hat, gençlerde yeni çıkmağa başlayan bıyık ve sakaldır. (Sami,1998:583) Bu, kadın için yorumlandığında ayva tüyü olarak düşünülebilir.

Eşler, cariyeler ve gayrimüslim kadınlar dışında kadınların yüzünü görmenin mümkün olmadığı düşünülecek olursa bu edebiyatta geliştirilen genç erkek övgülerinin altında yatan sebebi daha iyi düşünmek ihtiyacı kendisini hissettirir. Bir kere kadının erişilmezliğinden, göz önünde bulunamamasından kaynaklanan geleneksel bir saygı kadından alenī biçimde bahsetmeye engeldir. Velev ki bu kadın kendi karısı olsun şair

ondan kesin hatlarla bahsedemez. (Son dönemde yazılan bazı şiirler müstesna.) Zaten amacın da bu olduğunu kimse iddia edemez. Nedim'e kadar sevgilinin cinsiyeti belli edilmez. Edebiyatımızın tasavvufla iç içe geçen kalıplaşmış sembolleri ve mazmunları çevresinde örülen ve renklendirilen yapısı içinde yer etmiş bir özelliği gereği sevgili idealize edilmiştir. Bu doğu inanç ve davranış sisteminin de bir sonucudur. Batı inanç sistemi (Hristiyanlık) dahilinde, bu ulvīleştirmeyi anlamak zordur. Zira en yüce varlık olan Tanrı'nın bile bir oğlu olması mümkün görülmektedir. Batı'nın en yüksek emeli kendini gerçekleştirmek iken Doğu'nun emeli daima kendini aşmak olmuştur. Bu Hint mistisizminde nirvanaya ermek iken bizde insan-ı kamil olarak tezahür eder. Ve fenafillah gayedir. (Walsh, Vaughan, 2001)

Bu günün yalnız, kendini birey olarak görme; kalabalıkta kaybolmama çabasında olan insanı için kendini kainatın özü sayan ve Tanrı'nın ruhundan üflediği benliğinin emanetini saygıyla korumaya çalışan dünün insanını anlamak da oldukça zordur. Bizim için anlaması çok zor olan asıl mesele ise insanın baktığı her şeyde (özellikle insan yüzünde) tanrısal güzelliği (tecellīleri) görmesi hatta Mevlana gibi kadınlığın ve erkekliğin ruhta değil bedende oluşuna inanmasıdır.

Burada kastedilen sapkın bir ilişki midir? Hayır! Ayak takımından ya da çoğunlukla dīnī konularda geleneksel davranışlar ve batıl inançlardan başka bir şey bilmeyen bir halk tabakasından değil çoğunlukla dīnī ilimlerde ileri seviyede bilgi sahibi bulunan şairlerden "özellikle de bir şeyhülislamdan" bahsederken Kur'an'da lanetlenmiş bir ilişki biçimine yönelik bir ima bile söz konusu edilemez. Sadece bu değil, sevgili teması çevresinde oluşturulan bütün sahneler yüzlerce yıldır yerleşmiş kalıplara dayanır. Çoğunlukla içki meclisleri gibi kurgusaldırlar. Ve şairliğin gereği olarak kullanılırlar.

Aşağıda verilen, bu gazelin çözüm beyti olarak değerlendirilebilecek beyitte de görülebileceği gibi bütün söylenenler kurmacadır.

"Kemend-i rişte-i medd-i nigeh pāyına ermezken
Ben ol āhū-yı hüsn-i bī-karārı ohşadım öpdüm" (G.39-3)

Aşağıdaki beyitte ise şahid seyri söz konusu olabileceği gibi sevgilinin mürşid olması da ihtimal dahilindedir. Zira Kuşadalı gibi mürşidler müridlerine, sūretlerini zihne alarak ona teveccüh rābıtasını telkin etmişlerdir. (Cevdet Paşa,1986:15)

“Resm etmeyip hayāline āyāt-ı hüsnünü
Gözden geçirmeği yine tekrar eder misin” (G.45-2)

Şu beyitte ise şair bağlanacak bir mürşid bulup yol göstericiliğinde ilerlemek istese de Allah aşkıyla divane gibi olmuştur bir kere:

“Mürşīd ararım destini pūs etmeğe ammā”
Dīvāne gibi gönlümü ol yāre çevirdim” (Z.20-4)

Aşağıdaki beyitte, Mekkī'nin sevgilisinin saçları neden gümüş rengidir? Söz konusu kişi yaşlı eşi midir? Bir şeyh midir? Sīmin Tasavvufī anlamı bedeni ve ruhu arındırmaktır. Sabā rüzgarı ise sağdan esen rahmānī rüzgardır. Tozu toprağı ve masiva dertlerini alıp götürür. Zülfün ise Allah'ın zatı olduğu hatırlanırsa tablo aydınlanır.

“Asıl zülf-i dil-āvize heme fart-ı muhabbetle
Gönül sīmīn kāküller sabādan tahirdir gūyā” (Z.18-5)

Sevgiliye ulaşmak için daima türlü dert ve belalar çekilir. Kınanacak işler yapılır. Mekkī de aşk yolunda melamīdir:

“Karīn-i vuslat-ı cānāne olmaga Mekkī
Hezār derd ü belā irtikāba muhtācız” (G.33-5)

Sevgiliyle pazarlık edilirse gönül daima vergi olur:

“Ol yār ile dün tenhā pāzār eyledik ammā
Meks oldu gönül zevk-i safādan keder aldık” (Z.19-2)

Yusuf peygamber, İnsan güzeliğinin kemal noktası olduğundan Yusuf kelimesi güzellik sembolü olarak kullanılmıştır. Sevgili ise daima mükemmel güzelliktedir. Öyleyse ancak Yusuf'tur:

“Yanarsın āteş-i 'aşkıyla Mekkī Yūsuf-ı dehrin
Niçün feryād eylersin āh ile teshīl kābil mi” (Z.15-5)

Sevgili hep tıfldır en fazlası nev-civandır. Bütün canlıların küçüğünün sevimli ve güzel olmasının dışında çocukluk makamının kuvveti konuya tasavvufī bir boyut katar. Çocuğun Rabb'ine ilgisi yakındır. Zira doğuşu daha yenidir. Büyük Rabb'inden daha uzaktır. Allah'a en yakın olan kimse ondan uzak olanı teshir eder (Arabī, 1992: 295) :

“Alıp gehvāre-i pür-ıztırāb-ı sīne-i cāna
O tıfl-ı şīve-zād-ı rūzigārı ohşadım öpdüm” (G.39-2)

Nitekim şu şiir de bunun tersinin olumsuzuğunu göstermektedir:

“Yaramaz pīr-i mugān sāde-tırāş olsa bile
Hat çekilmiş turşīde rūyunu şeytan görsün” (Z.13-2)

E. Zamandan ve felekten şikayet

1.Zamandan şikayet

Hangi devirde yaşamış olurlarsa olsunlar şairler daima yaşadıkları devirden şikayet etmişler; değerlerinin bilinmediğinden yakınmışlardır. Fakat Mekkī'nin, yaşadığı dönemin şiiri konusundaki sözlerini, yalanlamamız mümkün değildir.

Boş yere düşünüp düşünce kumaşını ölçüp biçmektedir. Zira artık hüner pazarında alıcı yoktur:

“Kāle-i endīşeyi hāmen 'abes ölçer biçer
Şimdi bāzār-ı hünerde Mekkiyā yokdur revāc (G.7-4)

Yaşadığı asır, kalem şeklinde kesilip toprağa dikilen dalların köklenmeyeceği çorak bir yere benzemektedir. Bu yüzden üslubunu geliştirmeye ve eser meyvelerini elde etmeye çalışması beyhudedir:

"Sa'y etme berg ü bāra ma'ārifle Mekkiyā
Bu şūrezār-ı 'asrda sanma kalem tutar" (G.21-5)

Tecrübe mimarı bile devrin dostluğunun temelsiz yapısına güvenini sağlayamayacaktır:

"Bünyād-ı bī-esās-ı hulūs-ı zemāneye
Mi'mār-ı tecrübe veremez i'timādımız" (G.32-2)

Bu devirde hüner sahipleri bal veren arı gibi inlemektedir:

"Ehl-i hüner zamānede elbette zār olur
Zenbūra Mekkī eyle nazar engübīn ile" (G.47-5)

Cömertlik ve taktir etme kumaşı gönül ehlinin yeteneğine erişememektedir:

"Kanda kālā-yı kerem şimdi kumāş-ı āferīn
Çıkmaz erbāb-ı dilin bālā-yı isti'dādına" (G.48-4)

Yine de şairin, değerinin derecesini yükseltenlerin bir gün yükseleceğine inancı vardır:

"Bir gün eyler kasr-ı 'ālī-cāh-ı ikbāle su'ud
Süllem-i haysiyyetin efzūn edenler pāyesin (G.44-5)

2. Felekten şikayet

Edebiyatın temel motiflerinden biri felek ve felekten şikayettir. Allah'a isyan edemeyen, kadere boyun eğen şairler hazırda duran feleğe yüklenmeyi ādet haline getirmişlerdir.

Felek, bir değirmen gibi dönerek insanları ezip öğütmektedir:

"Hayfā ki uncuzāde-i pākize gevheri
Mahv etdi āsiyāb-ı felek dā'ir-i kazā((T.25-1)

"Ez dāne-i vucūd ki gubār-ı fenā koned
Āhir felek zi-gerdiş-i hōd āsiyā koned" (G.9-1)

[Sonunda felek dönüşüyle öğütür. (Ve) varlık tanesinden yokluk tozu yapar.]

Feleğin çarkı bazen ileri, bazen ileri giden; bazen tersine dönen kararsız bir yapıdadır (İbrahim Hakkı, t.y.):

"Bir lahzada yapar yıkar erbāb-ı devleti
Bu çarh-ı bī-karāra ne dersin sözün nedir (G.26-3)

Felekten ve ona dair herhangi birşeyden hayır gelmez:

"Düşmez zemīne sā'ye-i hūrşīd Mekkiyā
Etme ümīd-i lutfun o meh de feleklidir" (G.18-6)

Mazlumların ah okları bir hedef tahtası gibi olan feleğe isabet etmektedir:

"Tīr-i āhım hedef-i çarh-ı sitemkāra geçer
Nāle-i saht-ı derūnum dil-i kühsāra geçer" (G.27-1)

Felek kuyumcudur. Fakat yine de halisleşmiş mücevherden anlamaz:

"Etmiş iken vücūdumu ifnā-yı tecrübe
Sarrāf-ı çarh anlamadı kıymetim benim" (G.40-4)

Felek o kadar acımasızdır ki şairin tek dostu olan kaleminin kırılmasına bile o sebep olmuştur:

"Nāy-ı hāmem de bulup etdi şikest ü nālān
Bezm-i 'ālemde felek Mekkī'ye hem-dem mi kodu" (G.53-5)

Şair, en nihayetinde kader ve ölüm Allah'a bağlıyken feleğin ters dönüşüyle işlerin kötü gitmesinden korkmanın yersiz olduğunu bilmektedir:

"Mukadderāt-ı Hudā'ya olunca serdāde
Hilāf-ı devr-i felekten niçün hazer edelim" (G.42-2)

F. Rakib ,ağyar

Rakīb, divan şiirinin klişeleşmiş tiplerinden biridir. Sevgilinin öteki āşığı gibi dar bir manadan başka; bekçi, dadı, nedim, teşrifatçı vb. çok geniş bir kavramlar

yelpazesi oluşturmaktadır. Rakīb sevgilinin yakınında olan ve yakınlaşmaya engel teşkil eden kişidir. Zira daima sevgiliyi göz hapsinde tutmaktadır. Bazen bu kişi herhangi bir başka kişi de olabilmektedir. Kim olursa olsun rakīb daima kötü vasıflandırılmış ; halkın ve āşıkların sesi olan şair tarafından hakarete maruz kalmıştır. (Şentürk,1995)

"Nigāh-ı çeşm ruhsat görmedi agyardan hālī
Bulunmaz hāne-i mir'āta baksam fırsatın cānā" (G.3-2)
[Ey sevgili! Gözlerim, ağyar yanında olmadan (sevgiliye) bakmağa izin alamadı. Aynalı odaya baksam buna fırsat yoktur. (Sevgilinin göz bebeklerinde daima ağyarın yansıması vardır. Sürekli onun gözlerine bakmaktadır.)]

Şair burada kendi aksini bile agyar olarak nitelemiş olabilir. Konunun öteki boyutu da hāne-i mir'atın gerçek anlamıyla ilgilidir. Ağyar sürekli odadadır ve görüşmeye fırsat yoktur. Gelenek gereği genç kızların yanında dadıları, padişahların yanında da devlet erkānı veya nedimleri bulunurdu. Ve yalnız görüşme imkanı bulunmaması doğaldır.

Sevgili nedense hep bu bir başkalarına iltifat etmektedir. Fakat şair ciğeri kanasa da ondan vazgeçmez:
"Ciğer-hūn etse de ellerle cām-ı 'işretin cānā
Gider mi bezm-i gamdan āşinā-yı mihnetin cānā" (G.3-1)

Sevgili giderken biçare şairin tek yapacağı seyretmektir:
"Giderken koynuna ol kuzucağım 'āşıka rağmen
Onu agyāra karşı ben de bārī ohşadım öpdüm" (G.39-4)

Rakib, sevgilinin güneşe benzeyen güzelliğini pencere gibi gözleriyle seyretmektedir:
"Çeşmin ayırsın yeter mihr-i cemālinden rakīb
Perde-i ruhsārını ref'-i nikāb etmez misin" (G.43-3)

Sevgilinin bir defter oluşturacak kadar çok āşıkları arasına girmek ağyardan gizli olmalıdır:

“Yaz defter-i 'uşşākına agyāra duyurma
Hāk-i ruhunun bendesi yaz tā ezelinden” (Z.1-2)

Rakipler nezlelidir. Āşığa bulaşarak sürekli dedikodusunu yapmakta, aleyhine çalışmaktadırlar:

“Zükām-ālūdeler hep kīl ü kāle mā'il olmuşlar
Rakībān eylemişler Mekkiyā katlinde çok fermān” (Z.2-5)

Şair daima temiz gönüllüdür. Fakat rakip hep onun kötülüğünü istemekte ona iftira atmaktadır:

“Oldu rakīb boş yere bed-hāh-ı bed-zebān
Dā'im du'ā-yı hayrına zikrim senin benim” (Z.4-3)

Rakipler mecliste bin küme oluşturacak kadar kalabalıktır. Gönlün sesini kesmek gerekmektedir:

“Gönüldür bu çekilmez eyleme ey dil figān aslā
Rakībān meclis-i 'işretde zīrā kurdular bin tell” (Z.2-2)

Rakib şiire kulp takmak için meclise gelen bir nādāndır:

“Kalır mı ta'n-ı rakībe dilerse Mekkī-i zār
Gelir mi meskene o şi're kabahat olmayıcak” (Z.5-5)

Rakip kıskanç yaradılışlıdır:

“Haset-tab'-ı rakīb 'ārife ihsān eyler
'Āleme fart-ı muhabbetle değil halkıyet” (Z.7-4)

Aşığın dileği, rakībin başına en yüksek göğün geçmesi(dünyanın başına yıkılması)dir.

“Geçsin o rakībin başına künbed-i keyvān” (Z.8-III-3)

Rakip gammazdır. Fakat yeni edinilmiş dostlara da güvenilmemelidir:

“Yāri görünce hāl-i dilim söylemektedir
Ta'n-ı rakībe benzedi ahbāb-ı nev-heves” (Z.14-4)

Rakibin zühdü de zāhidinki gibi sahtedir. Gösteriş içindir. Hacılar gibi dolaşmaktadır:

“Rakībin hāl-i zühdü belde tesbīh elde 'asāsı
Görenler Mekkiyā derler Hicāz'dan merredir gūyā” (Z.18-5)

G. Zāhid, vāiz, sūfī

Şairler kendilerini āşık ve rind olarak vasıflandırdığından menfaat için sofu görünen tipleri hedef almışlardır. Şairimizin de gerçek zühd sahibi bir insan olması onun rind olup sofuları eleştirmesine engel teşkil etmemiştir. Maksat edebī geleneği yaşatmaktır. Bunun yanısıra şair sosyal bir tenkit oluşturmaktadır. Zīrā gerçek dindarlar ve zürefa bu tayfanın yobazlığından ve cahilliğinden bıkmıştır. (Şentürk,1996)

Z.16 sūfīyi konu alan yek-āhenk bir gazeldir.

Gösteriş budalası sūfī, çıplak ata binip üstünde çeşitli numaralar yapan cündīler gibi halka gösteri yapar. Yani ibadeti Hak için değil kul görsün diye yapmaktadır. Dizginsiz bir ata benzeyen nefsine teslim olmuştur. Şaire göre şirktedir ve dinsizdir.

“Bir espe süvār oldu kim ol sūfī-i bi-dīn
İl seyre çıkar dizgini vü kuskunu hiç yok” (Z.16-1)

Afyon sarhoşluğuna benzeyen aşk için dinini bile terkedebilecek durumdadır. Ama afyonu yokken afyon tentürünü ne yapacaktır:

“Zāhid dīnini terk eder ol neş'e-i yāre
Ammā ne ede lāzeni bir afyonu hiç yok” (Z.16-4)

Sūfī, gösteriş için daima tespihle dolaşmaktadır. Zikir dairesine benzeyen tespihin tanelerini irşad etmektedir. Hiç halkadan çıkan olmamıştır:

“Destinde riyā tesbihi var Mekkī o şeyhin
 Kim dā'irem mürşidi bir şaşkını hiç yok” (Z.16-5)

Zahide dünya kaydından ve riya için giydiği cübbesinden vazgeçip gönül ehli olmasını teklif etmek yersizdir:
“Demezler sana zāhid terk-i esbāb et kabādan geç
 Derūnī-āşinā ol cisr-i kayd-ı māsivādan geç” (G.8-1)

Zahid daima soğuk nefeslidir. Halbuki aynanın temizlenmesi için sıcak nefesdeki buhar gereklidir. Zahidin söyleyecekleri kimsenin gönlüne şifa olmaz:
“Āyineem zi-gerd-i ta'alluk siyāh-şod
 Enfās-ı serd-i zāhid-i mā key cilā koned” (G.9-4)
(Aynam üstündeki tozdan karardı. Zāhidimizin soğuk nefesleri onu nasıl cilalasın?)

Zahide, aşkın sırları nakitlerini / esrarı içeren keseyi, bahşiş olarak değil sayıyla / parayla bile vermek muhaldir:
“Nukūd-ı kīse-i esrār-ı 'aşk-ı cānānı
 Kerem değil sana zāhid şumāra vermezler” (G.12-2)

Zahid, elinde dünyaya dayanma asası dilenmektedir. Kendi yüzü gülmediği gibi İnsanları da ağlatmaktadır. Dilenci çanağı dipsiz bile olsa (dolmasa da) ömrün sonu gelecektir. Ve artık yaptıklarından vazgeçmelidir:
“Destin 'asāda alma yeter eşk-i çeşmimiz
 Zāhid unutma kāse-i 'ömrün derklidir” (G.18-5)

Şarabı görünce o da dayanamayacak sonunda haram olan bu işi yapıp kadehi tutacaktır:
“Ol gül-ruh-ı letaafet ile duhter-i rezi
 Zāhid de görse hürmet eder muhterem tutar” (G.21-2)

O da gizlice sevgiliye āşıktır.(Veya dünyaya tapar) Zaten müşrik olsa da bu gizlilik onu daha bir kara kafir yapar:

“Tenhāda böyle ol büte zāhid perestişin
Şirk-i hafīnin anla ki pek kāferīsidir” (G.24-3)

Şair, zahidi alaya alarak onun içki meclisine müdavim olduğunu iddia eder. Şu zahid bir kere de doğru birşey yapıp sevabı seçmemektedir:

“Gelmesen bezm-i meye zāhid sevāb etmez misin
Fikr edip bir kerre de re'y-i savāb etmez misin” (G.43-1)

Kimi vaizler kaba sofudur. Onları kızdıracak şeyler sormak şairin görevidir:

“Vā'iz miyān-ı yāra ne dersin sözün sözün nedir
Teklīf-i der-kenāra ne dersin sözün nedir” (G.25-1)

Vaiz elindeki riya sermayesini öperek ay yüzlülere avuçlarını hale gibi sarmaktadır:

“Der-kef-i takbīl edip vā'iz riyā sermāyesin
Hāle eyler māh-rūyāna derīn-ı āyasın” (G.44-1)

Meclise sūfiyle gelen sevgiliyi onun elinden almak şair için zor değildir:

“Tenhāca bulup mey içelim yārin elinden
Sūfī getire meclise yāri ne keder var” (G.12-2)

Zahidin talihsizliği āleme talihtir:

“Alanlar bāğ-ı hüsnün tez elden biçdi mīvāsın
Senin bahtın açılmaz zāhidā 'ālemde ikbāl var” (Z.9-3)

Şair sonunda sūfīye insaflı yaklaşarak aşk meclisinde oturmakta kararsız kalmamasını istiyor:

“Rükū etme kıyām et meclis-i 'aşka gel ey sūfī
Cihāna gelmeden maksūd budur ehl-i ferāsetsin” (Z.10-2,3)

H. Tabiat

1. Bitkiler ve çiçekler

Konu münferit beyitlerden başka Z.17'de bütün olarak işlenir.

Baharın gelmesi bitkiler için canlanma habercisidir:

"Kitāb-ı hüsn ki yārin açıldı gonce-i gül
Bahār erdi visālin haber verir bülbül" (Z.17-1)

Saba rüzgarı genç kākülüne benzeyen civan perçemi bitkisine değse baygın kokulu sümbül kıskanacaktır:

"Dokunsa bād-ı sabā ol cevān perçemine
Olurdu reşk-i mahmūr fütāde-i sünbül" (Z.17-2)

Karabiber, gül yapraklarının arasına hile için serpilir. Bu yüzden güle olan isteği riyakarcadır:

"O gonce-i la'l-i dehenden visāl-i kām umanın
Sorardı fitne-i devrān riyā nene fülfül" (Z.17-3)

Fidana sarmaşık gülleri sarılmıştır. Beşikteki bir çocuk gibi rüzgarda sallanıp bülbülün hikayesini dinleyecektir:

"Gehvāre-i nihālde görüp tıfl-ı gonçayı
Efsāne-i hezāra ne dersin sözün nedir" (G.26-4)

İki renkli güzel gül bile bir zaman önce taç yaprakları görünmeyen yeşille kaplı bir haldedir:

"Bulur ashāb-ı haysiyyet temeyyüz vaktidir şimdi
Giyāh ile yoğıdı ayrık aslā verd-i ra'nāda" (T.3-10)

Sünbül sevgi ahının dumanı gibi kıvrımlıdır:

"Dud-ı ah-ı muhabbetin Mevla
Şekl-i sünbülde eylemiş inşād"

Sünbül, bahar gelip yaseminler açıldığı halde açılmamaktadır. Çünkü talihsiz bir çiçektir (şairin bahtı gibi karışık, perişandır):

“Bahār oldu açıldı yāseminler sen açılmazsın
Nedir ey gonce-i nā-şüfte sünbül sende idbār var” (Z.9-1)

Baharda menekşe, nergis ve Yusuf çiçeği de açılmıştır:

“Açıldı hüsn-i Yūsuf hem benefşe nergiz-i vuslat
Açılmazsın hele şūrīde bahtım sende bir hāl var” (Z.9-2)

Sarı renkli ve güzel nergisin yanında ayrık otu da bitmektedir:

“Kurb-ı zerrīnde biter ayrık
Zere bakmaz karīb-i Rabb-i cevād” (K.2-30)

2. Jāle / Şebnem

Çiğ damlası gece gündüz sıcaklık farklarıyla oluşur. Ve güneş çıkınca buharlaşır. Bir bakıma yükselir:

“Çün jāle evc-i kāma erer hāksār iken
Her kim nigāh-ı mihrinin olursa manzarı” (K.4-14)

Şebnem su damlasıdır ve parlaktır:

“Pisterim hūn ile rengīn eyledim şebnem gibi
Yine hırmān-ı takarrüb āfitābımdan mıdır” (G.25-4)

Goncalar, bir çocuğun sütle beslenmesi gibi şebnemle beslenmektedirler.

“Gonçalar etfāl-i gülşendir sipihre fem-güşā
Şīr-i şebnemden alır her gece feyz-i dāyesin” (G.44-3)

İ. Sosyal hayat

1. Günlük yaşam

Donanma, şehrāyin

Bayramlarda, düğünlerde; bayrak, ışık kullanarak, fişek yakarak yapılan şenliktir. Donanmada festivallerdeki gibi temsili geçit törenleri yapılır; üstü çeşitli şekillerdeki mumlarla süslü nahıllar taşınır. Burada söz konusu olan esnaf geçididir:

“Yapdı şehrāyin içün mühr-i Süleymān'ın felek
Şem' mihr ü māhdır olmuş kanādīl ahterān” (T.4-8)

(Felek, şenlik için Süleyman'ın mührünü yaptı. Güneş ve ay birer mumdur. Yıldızlar ise kandiller olmuştur.)

III.Mustafa dönemindeki bir şehrāyinin anlatıldığı Haşmet'in Sūrnāme'sinde, şenlik dolayısıyla toplanan ve minyatür dükkanlarıyla yoldan geçen esnafın latife icabı donanma muhtesibinin terazi kontrolünden geçişi konu edilir. Her bir esnaf ürünlerini sergilemektedir. (Levend,1984: 289)

III. Murad'ın şehzādesinin sünnet düğününü anlatan bir eserde de kuyumcu esnafının yaptığı eşyaları pādişāha hediye edişi ve karşılığında parayla ödüllendirilişi tasvir edilir. (Mustafa 'Alī,1996:192)

Mekkī’nin bu beytinde felek, bir kuyumcu esnafı olarak sünnet şenliği için Süleyman'ın yüzüğünü yapmıştır. Mührün yuvarlak şekli bu hayale uygun düşmektedir. Güneş ve ay ise ışık vermeleri sebebiyle muma benzetilmiş; yıldızlar kandiller olarak tasavvur edilmiştir. Bu şehrāyin betimlemesine uygun bir hayaldir. Zira şehzādelerin sünnetlerinde saray, gemiler, minâreler ışıklandırılır; büyük ateşler yakılır; havaī fişekler göğe doğru yükselir. (A.e., 270-274)

Fānūs-ı hayāl

Fānūs-ı hayāl, bürüncekten yapılıp içine renkli şekil, yazı ve resimlerin konduğu bir çeşit fenerdir. İçindeki mum döndükçe aydınlattığı şekil görülür. Dünyadan kinayedir. (Onay, 2000:208)

“Döner gūyā fenerdir şem'-i kudretden edip tezyīn
Tasāvīr-i 'acībü'ş-şekl ile sūret-ger-i eşyā” (K.1-16)
[(Dünya) eşyayı canlandıran tuhaf şekiller ile kudret mumundan süslenmiş bir fener gibi döner.]

Hatem

“Kabūl-i rū-siyāhı eylemem hātem gibi Mekkī
Değildir tab'-ı sāfım gevher-āsā nām kaydında” (G.50-4)
(Mekkī, mühür gibi siyah yüzlülüğü kabul edemem. Temiz tabiatım mücevher gibi nam kaydında değildir.)

Şairin tabiatı zaten çiziksiz ve mükemmel kesilmiş bir elmas gibi temizdir. Kara yüzlü yani ayıplı ve kusurlu olmayı kabul edemez. Mühürler mürekkebe batırıldığından siyah yüzlüdür. Gevher nam kaydındadır çünkü debdebeyi temsil eder. Mühürle ilgisi ise mühürlerin kolay taşınması için yüzük şeklinde ve akik, süleymānī taşı gibi taşlardan yapılıyor olması ve taşıyan kişinin işaretini içeriyor olmasıdır.

Nakş

18.yy. mendile resim yapmanın yaygınlaştığı bir dönemdir. Bu esnafın yeri de Bayezıt Camii avlusudur. (Uzunçarşılı, 1959:560)

“Destmāl-i devlet-i kevn-i fenādan nakş alıp
Nakş-bend'e yapdı bir nev cāygāh-ı dil-nişīn” (T.16-8)

Av

“Aldı o kebg-i letāfet karārımı
Gördüm bu kūhsār-ı temennāda kārımı
Dām eyleyip figānım ile āh u zārımı” (M.3 -I- 1,2,3)
[Güzellik bağının kekliği (gibi olan sevgili) aklımı başımdan aldı. Bu istek dağlığında, ağlayıp inlemelerimi tuzak olarak kullanıp kazanç sağladım.]

Kuşlar, sesleri taklit edilerek avlanmaya çalışılır. Hatta keklik avında evcil bir babaç keklik kullanılır. Bu keklik ötünce keklikler yanına toplanır. Avlar evcil keklikle beraber kafese girerler. (Onay, 2000: 288)

Şair ağlayıp inleyerek sevgilisinin acıma hissini celbedip kuşu tuzağa düşürmüş oluyor.

"İkbāl-murg-i hāb-ı huzūrī ne-yāmedest
Çeşmem be-dām-ı dīde zi-eşk dāne-hā koned" (G.9-2)
(Huzur uykusunun şans kuşu gelmemiştır. Göz pınarım göz tuzağı için gözyaşından taneler yapar.)

Kuş avlamak için tuzağa yem konmasını anlatmiştır.

"Kayd u bend-i murg-ı dil gitdikçe efzūn olmada
Dām-ı zülf-i dilrubāda ıztırābımdan mıdır" (G.25-2)
(Gönül kuşunun bağı gittikçe artmada. Sevgilinin zülfünün tuzağında çırpınmamdan mıdır?)

Kuş avlanırkan tuzağa saç teli konarak kuşun ayağından bağlanması sağlanırmış. Bu durumda kuş hareket ettikçe bağ daha çok sıkılaşacaktır. Kaydın bir anlamı da ayağa vurulan zincirdir.

Şu beyitte ise bir ceylanın kemendle avlanışından yola çıkılmıştır:
"Kemend-i rişte-i medd-i nigeh pāyına ermezken
Ben ol āhū-yı hüsn-i bī-karārı ohşadım öpdüm" (G.39-3)

Meyhane geleneği

Sakinin kadehi öpmesi ya da önce kendisi içmesi:
"Nūş-ı mey būs-ı lebinle ne güzeldir sākī
Bezme bu 'ādet-i cān-bahşı 'aceb Cem mi kodu" (G.53-3)

Hukuk

“Harīm-i kasr-ı cemāle nezāreti vardır
 Dü-çeşm-i revzen-i agyār kapansa ber-cādır” (G.28-3)
(Güzellik kasrının haremine baktığı için ağyarın pencereye benzeyen iki gözü kapansa yeridir.)

Dönemin hukukunda başkasının evine, bahçesine bakacak şekilde pencere açmak yasaktır.

Necāti Beğ'in şu beyti de buna benzerdir:

“Gözümün penceresin yapmağa hükm eğledi şer'
 Ki nigārun harem-i hüsnüne karşudur bu” (Necāti Beğ, 1997; 415)
[Şeriat (hukuk, kanun), sevgilinin güzellik evine karşı olduğu için gözümün penceresini yıkmağa karar verdi.]

“Hāllerle pīşgāh-ı hüsnüne hatt-ı şerīf
 Kat'ī fermān etmeğe i'lām ile mahzar döker (G.11-2)
(Yazılar gibi çizgi çizgi olan sakalın, noktalara benzeyen benlerinle birlikte, güzelliğinin önüne, kesin ferman etmek için resmī vesīka ve dilekçe döker.)

Güzellik, dilekçe ve dava sonucu belgeleri ile huzuruna çıkılıp kesin buyruğu beklenen bir padişah gibi düşünülmüş. Padişahların dilekçelerin üzerine kendi el yazılarıyla onay yazdığı örnekler görülmektedir.

“Geldi 'uşşākına hat pādişeh-i hüsnünden
 Zabt içün memleket-i vuslatı menşūr gibi” (G.56-4)
 [Güzellik padişahından āşıklarına yazı (:yüzdeki ince tüy) geldi. Bu, vuslat ülkesini ele geçirmek için çıkarılmış bir ferman gibidir.]

“Bulur dest-i tefekkür cüst ü cū etdikçe dillerde
 Berāt-ı hatt ü hālin defter-i ālām-ı kaydında” (G.50-2)
[Düşünce eli gönüllerde aradıkça elemler defterinin kaydında sakal ve beninin beratını bulur.]

Eskiden devlet dairelerinde iki çeşit defter tutulurmuş. Birincisi gül veya çiçek ikincisi dilli defterdir. Dil kelimesinin işaretiyle burada söz konusu edilen dilli defterdir. Buna önce taleb edilen yazılır, hizasına (diline) da açıklaması yapılırmış. (Onay,2000:171) Berat ise rütbe, nişan ve imtiyaz verildiğini bildiren fermandır. Vergiden muaf tutulma, hazine veya vakfa ait paraları toplama yetkisi vb. imtiyaz çeşitleri mevcuttu.

2. Ordu, savaş ve savaş aletleri

Ordu

Ordu geçtiği şehrin harap olmasına sebep olur:

"Ben oldum pāymāl-i ceyş-i mihnet şimdiden sonra
Harāb-ābad olan mülk-i dilim ta'mir müşkildir" (G.19-3)

Düşman askeri, meydanı ateş çemberine alır:

"Kondu sahra-yı cisme ceyş-i 'adū
Etdi āteşle merkez-i nārī" (K.3-2)

Kılıç

Cevher-i şemşir; yani kılıç demirindeki menevişler kullanılmakla silinmez:

"Çıkar mı rīşehā-yı 'aşk dilden hūn-ı firkatle
Dem-i hasm ile çıkmak cevher-i şemşīr müşkildir" (G.19-4)

[Aşkın saçaklı ince kökleri, (hiç) ayrılık kanıyla çıkar mı. Kılıc demirinin çizgilerinin düşman kanıyla çıkması zordur.]

Çeliğe su verilir. Bu işlem kılıcın sağlamlığını ve keskinliğini arttırır. Kılıçlar parlak olmaları sebebiyle suya benzetilir:

"Esīr-i derdi kalır murg-ı nīm-bismil-veş
Bir āb-ı merhamet ol tīg-i yāre vermezler" (G.12-3)

Yay ve ok

"Rastī kec-tāb'a kat kat bādī-i teb'īd olur

Fart-ı devrī-i kemāndan tīre seddir i'vicāc" (G.7-3)

Türk yayları refleks yaylardır. Yay kurulu değilken tersine doğru kıvrık olan yay kolları atış sırasında gerdirilir. (Aydın,2000:38) Doğal olarak ok ne kadar düzgün imal edilmişse ve yay ne kadar kuvvetle gerdirilirse ok o kadar uzağa gidecektir.

"Ayn-ı ahbāba ağaçlık seyrgāh

Tīrkeştir çeşm-i a'dā-yı cerād" (T.7- 6)

Beyitte düşman çekirgesini gözünden vuran bir okçu sözkonusu. Belki çekirge değil ama, ceylanlar avcı Araplar tarafından gözünden vurulurmuş. Düşmanla ilgisi ise peygamberimizin okçuluğu öven birçok hadisinin bulunmasını ve bizzat kendisinin de iyi bir okçu oluşunu hatırlatır. Bunun yanısıra ok ağaçtan yapılır. Yenilenen yer de bir kereste mahsenidir. (a.g.e.,a.y.)

"Kemān-ı mihnet-i tākat-güdāzın ey āfet

Salādır kim çeker gelsin dil-i nā-şāddan gayrı" (G.57-2)

[Ey āfet, takatsız bırakan eziyetinin yayı saladır. Şimdi mutsuz gönülden başka (ne varsa) gelsin diye çeker.(?)]

Salā, meydan okumadır. Gönülden başka bu derdi kim çekerse buyursun gelsin deniyor bir bakıma. Bu, usta bir okçunun diğerlerine meydan okumasına benziyor. Öte yandan cümlenin kuruluşu biraz muallaktır. Sanki ucuna ip bağlı bir okun çekildiğinde hedefiyle beraber geri gelişi tasviri vardır.

Bazı atıcıların okları bir kilometreye yakın bir mesafeye atabildikleri rivayet edilir.

"Etdim çü tīr kat'-ı reh-ı vādī-i cünūn

Zūr-ı kemān-ı firkate yok tākatim benim" (G.40-5)

Düşman, saldırmak için okçu saflarıyla ilerlemektedir:

"Kāfir-i gamzesi çok kimseleri etdi esīr

Yürüyüş mülk-i derūna saf-ı müjgān-ıladır" (G.15-2)

"Gelsin hadengi sīneme hemdemlik eylesin

Ey yāre inşirāhın o demdir senin dahī" (G.55-3)

Hadenk, bir çeşit savaş okudur. Kayın ağacından yapılıp ucuna üçgen şeklinde büyük bir demir konmuştur. Ucuna yanıcı bir madde konup ateşlenir. (Pakalın,1946)

"Çeker mi dūr olup Mekkī kemān-ı hicrini bir kez

Durur tīr-i cefāya zahm-ı peykānı çeker çekmez" (G.30-5)

"Tīr-i āhım hedef-i çarh-ı sitemkāra geçer" (G.27-1)

2. Musiki

"Bezm-i tarab yanarsa n'ola sūz-ı nāydan

Ehl-i muhabbetin demidir menfesīsidir" (G.23-3)

(Coşkunluk meclisi neyin yanışından, ıztırabından yanarsa bunda ne var. Zira āşıkların nefesi ve nefes alacak yeridir.)

Neyin yanıklığı deliklerinin yakılarak açılmasındandır. Neyin içine giren nefesler bu deliklerden çıkacaktır.

"Nevāy-ı nāle makām-ı hisārdır Mekkī

Ney-i yerā'a ile böyle nağmeler edelim" (G.42-6)

(Mekkī, inleme sesleri hisar makamıdır. Kamış(tan yapılmış olan) neyle böyle nağmeler edelim.)

Hisār, sūz-ı dil makamına hüseynī makamının eklenmesinden oluşmuştur. Türk müziğinin en eski mürekkeb makamlarındandır. Peki inleme sesleri neden hisar makamıdır? Mekkī'nin hisarla kastettiği ruhların aslī vatanıdır. Ney, dertli bir insanın iç

çekişlerini, inleyişlerini hatırlatan sesiyle dünyaya atılmış acılı ve yalnız insana benzetilmiştir. Kamışlık da ruhlar alemi(bu şiirde hisar)dir. Ney, üflendikçe işte bu ayrılıkları anlatır. Ve kavuşma zamanını arar.

“Olalı evc-i muhabbetde girift-i hüsnü

Gelir efgānım o şehnāzıma tanbūr gibi” (G.56-3)

[Güzelliği aşkın doruğunu tuttuğundan beri inlemelerim o sevgiliye saz (sesi) gibi gelir.]

Evc, eski bir makamdır. **Girift** neye benzer bir nefesli sazdır. **Şehnāz**, makam adıdır. **Tanbur**, halk müziğinde kullanılan mızrapla çalınan telli çalgıların genel adıdır. Bu bilgilerin ışığında ilk mısra: "Güzelliği neyi, aşkın evc makamında çalındığından beri" şeklinde düşünülebilir.

“Garaz olsa nifāka dilleri bāng-i bezme da'vetden

Çalınmaz pūselik meclisde zīrā halka-i rindān (Z.2-2)

Pūselik Türk müziğinin en eski makamlarındandır. Basittir. Batı müziğindeki mineurün karşılığıdır. Burada kullanılmasının sebebi **būse** kelimesiyle ilgilidir.

“**Dü iniler** hicāzın mübtelāsı mahfil-i gamdan

Olaydı iftirākı sīne-i ihrāka şadırvan” (Z.2-3)

Hicaz, Türk müziğinin en eski basit makamlarındandır. Durağı **dügah** ve dizisi inici çıkıcıdır. Hicaz aynı zamanda **Mekke ve Medīne** yani kutsal topraklardır.

3. Hastalık ve tedavi

Hummā

Hastanın midesi sudan başka bir şey almamaktadır. Bir türlü uyuyamayıp yatağında kıvranır. Ve ateşi çok yüksektir:

“Mi'de nefret edip gıdālardan

Suya vakf etti dār u dīvārı" (K.3-4)
"Nevm -i pür-āfiyet nigāh etmez
Dīdeye düşman oldu her bārı" (K.3-6)
"Dest-i hummādayım keşākeşde
Yakmak ister bu şehr-i devvārı" (K.3-16)

Habbü'z-zeheb:

Habb-ı müzehheb yani kağıda sarılı afyon hapıdır. Afyon nadiren ilaç olarak da kullanılmıştır. Burada kastedilen ise, gerçek bir hap olma ihtimaliyle birlikte, fakirlik derdine duçar olmuşlara şifa veren altın paradır:

"Hasta-i renc-i zarūrāt o tabībü'l-lutfun
Nev-be-nev olmada habbü'z-zehebinden ihyā" (K.5-20)

Kehribar şifalıdır:

"Teveccühü sanadır hastegān-ı 'uşşākın
Bakılsa seng-i derin kehrübā değil de nedir" (G.10-2)

(Aşk hastalarının yönelişi sanadır. Kapı eşiğine bakılsa kehribardan başka bir şey değildir.)

Kehribar, süs eşyalarının yapımında kullanılan yarı saydam, açık sarıdan kızıla kadar renklerde, fosilleşmiş reçinedir. Kan tükürmeğe , kalp çarpıntısına, terlemeye, mide zayıflığına şifalıdır. (Pamuk, t.y.: 652) Bu tür semptomlar, āşıkların yemeden içmeden kesilme ve üzüntü sebebiyle sık sık duçar oldukları verem, depresyon gibi hastalıklarda görülür.

Āşıklar, kehribar taşından yapılmışçasına kendilerine şifālı gelecek; sevgiliye yakınlığı sembolize eden eşiğe yöneleceklerdir.

Ayrıca kehrübānın 'samankapan' şeklinde çevrildiği ve bir yere hızlıca sürtüldüğünde hafif maddeleri kendine çektiği düşünülecek olursa sevgilinin eşiğinin; kehribarın kıl, saman gibi hafif maddeleri çektiği gibi, iyice zayıflamış ve bir çöp

hükmünde olan āşığı çekeceği anlaşılır. Bu gazelde söz konusu sevgilinin Allah olduğu da unutulmamalıdır.

Sarılan yaralar hava almadığı için geç iyileşir:

"Zahm-ı füzūn olur seni sardıkça sevdiğim
Etmez kabūl edviye merhemle beslenir" (G.17-2)

Tuz yarayı açar:

"Etmez ümīd-i merhem şūrīdegān-ı 'aşk
Fikr-i lebinle yāre-i diller nemeklidir" (G.18-3)

Şerbet çare değilse de avuntu sağlar:

"Şerbet-i va'd-i visāl olsa da ger bī-te'sīr
Renciş-i derd-i derūnum hele bir pāre geçer" (G.27-4)

Badem yağı şifalıdır:

"Tedāvī revgan-ı bādām-ı telh eyler ger eylerse
Ben ol dil-haste-i çeşm-i gazab-peymā-yı cānānım" (G.38-2)

[Ben sevgilinin hiddet ölçen gözünün gönül hastasıyım. Tedavi aderse ancak acı badem yağı (:Sevgilinin gözleri) tedavi eder.]

Acı badem yağının çoğu hastalığa iyi geldiğine inanılır. Göz rahatsızlığı için de yağdan sürme yapılıp göze sürülür.(a.g.e.: 615, 272)

Yaraya pamuk basılır:

"Sīrāb olur sirişk-ile her zahm-ı penbedār
Bārān-ı gamla dāg-ı muhabbet çiçeklidir" (G.18-4)

Yanık yarası (güya gözyaşından) su toplayarak pembe bir yastık halini alır. Veya yaranın üstüne pamuk basılır. Bu pamuk suyu çeker.

J. Efsanevī kişi ve kavramlar

1. Efsanevī kişilikler

Leylā , Kays

“Cazb eyler idi nāka-i Leylā'yı āh-ı Kays
Dest-i dırāz-ı dilde seri ber-'ikāl olup” (G.6-4)

(Mecnūn'un ahı, gönlün uzun elinde başı bağlanarak Leylā'nın devesini çekerdi."

Ah kelimesini oluşturan harflerden elif, bir ip gibi ince ve düzdür. He harfi ise gevşek bir düğüme benzer.

Leylā ve Mecnūn mesnevisinde Leylā devesine şöyle hitap eder:

"Men kimi yoh elde ihtiyārun
Bir özge elindedir mehārun

Çün düşdi senünle ittifākum
Rahm eyle mana gör iştiyākum

Lutf eyle binā-yı kār-ı hayr et
Mecnūnum olan diyāra seyr et"

Sonunda kervanın kaybettiği Leylā deve sayesinde Mecnūn'a ulaşır. (Fuzūlī, 1996: 424-427)

Ferhād

“Merg erer erbāb-ı derdin 'ākıbet imdādına
Bīsütūn'un çeşm-i im'ān ile bak Ferhād'ına” (G.48-1)

(Sonunda dertlilerin imdadına ölüm yetişir. Bīsütūn dağının Ferhād'ına dikkatle düşünerek bak.)

Ferhad, Şirin'e kavuşmak için dağları delmiştir. Fakat Şirin'in öldüğünü sanarak külüngünün altında can varmıştır.

“Ser-i zencīr-i 'aşkım kim tutar Ferhād'dan gayrı
Dil-i dīvāne bilmez āh ile feryāddan gayrı (G.57-1)

Zāl

Zāl, savaşçılığı ve zalimliğiyle ünlü Īran kahramanıdır. Genelde felekle ilgili benzetmelerde kullanılır.

“Aceb etmez bu denli tīğ-i āh-ı ehl-i gam te'sīr
Serinde Zāl-ı dehrin mifer-i āhen midir āyā” (K.1-11)

Cem, Dārā , Āsaf

Dāra ve Cem yerli büyükleri övmek için kullanılan Īran esatir tipleridir. Cem, şarabı icad etmesi, içki meclisleri ve yedi madenden yapılmış dünyayı gösteren sihirli kadehiyle konu edilir. Āsaf ise Süleyman'ın veziridir. Gizli ilimlerin mucididir. Edebiyatımızda vezirleri vasıflandırırken kullanılmıştır.

“Āsaf-ı Cem-'azamet hıred-i Dārā-haşmet
Hātemi menkabet-ārāyiş-i sadr-ı vālā” (K.5-11)

“Pādişāh-ı bahr ü ber şāh-en-şeh-i dārā-hadem
Ya'nī hākān-ı selātīn-i cihān Sultān Hamīd” (T.6-3)

“Pürdür mey-i kanā'at-ıla çeşm-i arzu
Yok bezm-i şāha cām-ı Cem'e rağbetim benim” (G.40-2)

İbn-i Sīnā

İbn-i Sīnā ünlü Türk ālimidir. Tıp bilgisiyle konu edilmiştir. Şifa adlı felsefe kitabı vardır.

“Sıhhat-i emn ü emān buldu mizāc-ı 'ālem
Getirip Bū-'Ali Sīnā-yı zemān sadra şifā” (K.5-18)

Nizāmü'l-mülk , Bermekī

Nizamü'l-mülk, Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın veziridir. Akıl, tedbir ve adalet sahibidir. Vezirlerin övülmesinde adı kullanılır. Bermek, Harun Reşid'in vezirliğini yapan ailenin ismidir. Vezirlerin cömertliği övülürken bu ad geçer.

"Muhit-i fazl ü 'irfān kenz-i vāfīdir kemālātı
Nizāmü'l-mülk'e sānī Bermekī'dir cūd u a'tāda" (T.3-9)

İskender

İskender, Çin'e kadar dünyayı zapteden Makedonya kralıdır. Zekası ve kudretiyle sultan benzetmelerinde kullanılmıştır.

"Şehriyār-ı bahr ü ber sultān-ı dīn
Şāh-ı İskender-haşem vālā-nijād" (T.7-1)

Mānī

Zerdüştlükle Hristiyanlığı birleştiren bir dinin kurucusudur. Resimleri mucize sayılmıştır. Nakıştaki ustalığıyla edebiyatımıza konu olmuştur.

"Kalır nakşında hayrān görse Mānī fart-ı şevkinden
Ederdi rişte-i medd-i nigāhın perde-i zibā" (T.17-2)

2. Efsanevī kavramlar

Ye'cūc

"Cūdu Ye'cūc-ı zarūret def'ine
Ehl-i istihkākadır sedd-i ramak" (T.19-7)

[Cömertliği, hak sāhipleri için yoksulluk Ye'cūc'unu uzak tutmaya (yarayan) son engeldir.]

Sedd-i ramak, ölmeyecek kadar yiyip içmedir. Ye'cūc kelimesiyle birlikte düşünülünce İskender'in seddini hatırlatır. Türklerin saldırılarını önlemek için yapılan Çin Seddi'nin İskender'in Ye'cūc ve Mecūc dolayısıyla yaptırdığı rivayet edilir. Ye'cūc

aynı zamanda dīnī bir kavramdır. Mecūc ile birlikte adı geçen kıyamet alāmetlerindendir. (Kur'an xxi. 96) Kehf suresinde, bir doğu ülkesinde bozgunculuk yapan ikilinin şerrinden halkı korumak için Zülkarneyn'in bir sedd yaptığı anlatılır. (Kur'an xviii. 94-98) Halk arasında da ne var ne yoksa isteyen, ortalığı talan eden insanlar için bu ikilinin adı kullanılır.

Hümā (Devlet kuşu)

İsmi var cismi yok renkli bir masal yaratığıdır. Devlet kuşudur. Gölgesi kime düşse bahtı açılır. Kemikle beslendiği için kanaat sembolüdür. Havada yaşadığı için yüksaklikle ilgili ifadelerde de kullanılır.

"Eyledi hāke tenezzül hākdan ref' eyleyip
Oldu tahtānī büyūtu arza meyl etmiş hümā" (T.13-8)

Mā'ü'l-hayāt (/ Āb-ı hayāt)

İçene sonsuz hayatı bahşeden sudur. Meçhul bir yer olan karanlıklar diyarında olduğuna inanılır. Su verilmiş çelik bu suya benzetilir. Çünkü āşık için ölüm sonsuz hayattır.

"Tās-ı zerrīn çeşmesi sākī-i sīm-endāmdır
Lezzet-i Mā'ü'l-hayāt'ı eyler ihyā ādemi" (T.21-5)

"Kemerden hançer-i ser-tīzin aksın teşnegān üzre
Ver ol mā'ü'l-hayāt-ı vuslatı rāh-ı vefādan geç" (G.8-3)

"Akarsa tīgi belinden 'izām-ı sīnemizi
Mesīl-i mā'-i hayāta birer kemer edelim" (G.42-5)

Merhem-i mūmyā (Hayat iksiri)

Merhem-i mûmyâ, her türlü derde devâ olduğuna inanılan bir tür masal ilacıdır. Ve elbette derdi olmayan için bir değeri yoktur.

"Elbette sana merhem-i mūmyāyı tekellüf
Bī-şübhe olur rūz-ı sa'īd içre firāvān (Z.21-2)

V. KARŞILAŞTIRMALI DĪVĀN METNİ

A. KASĪDELER

1. [Naᶜt][1]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Bu şeb gülşen-serāy-ı vüsᶜat- ābād-ı taḫayyülde
   Açılmışdı nesīm-i şevk-ile revzenleri Ḥaḳḳ'a[2]

2. Gezip ḫām-ı tefekkür devr edip bir ᶜālem eylerken
   Der-i ḫāṭırdan ol dem geldi kilk-i ᶜanberīn sīmā[3]

3. Dedim ey hem-nişīnim hem-zebānım yār-ı sırdāşım
   Maᶜārifden mürekkep tercümān-ı ᶜallemeˡl-eşyā[4]

4. Gelir saᶜyıñ ile niçe ḳavāfil şiᶜr ü inşādan
   Saña ger ḫᵛāce-i şehbender-i ᶜirfān desem aḥrā[5]

5. Açıp gencīne-i eẕhānı īṣāl etmedir kārıñ
   Heme şehr-i suṭūra ṣūret-i pür-ġevher-i maᶜnā[6]

6. Baḳan bu ḳubbe-i eflāke bir maᶜnā verir herkes
   Seniñle olalım bizler de bir taḫmīn ile gūyā[7]

---

1 AE:Naᶜt-ı şerīf-i diğer HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T(Önceki na't gazeller bölümüne alındı. (Bkz.: 29. gazel)

2 vüsᶜat-ābād-ı taḫayyülde : şāhid-i maᶜnāda şevḳimden AE//şevḳ-ile : fikr ile AE

3 ḫām : cām AE Ü1 Ü2 Ü3;ḥām T // ḫāṭırdan : ḫāṭırımdan Ü4 ; ḥāṭırdan Ü1

4 Maᶜārifden:Muᶜallemden AE ; Saᶜādetden Ü3 Ü4 T

5 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4

6 Açıp ġencīne-i pür-cevher-i ẕihn-i ḫıred-mendi AE // Getirmektir işiñ şehr-i süṭūra cevher-i maᶜnā AE

7 Baḳan bu kubbe-i eflāke : Baḳarlar günbed-i eflāke AE / verir : derer HE

7. Dedi ᶜālem-nümā bir aylı günlü ḳubbe sāᶜatdir

Döner ol burc-ı ᶜaḳreble taḫallüf eylemez aṣlā[8]

8. Yāḫūd dōlab-ı cūy-ı feyż-i Ḥaḳ'dır dönmede dā᾿im

Eder bāġ-ı cihānı delv-i māh u mihr ile irvā

9. Seḥābıdır duḫānı ṭopu raᶜd-ı āteş-efşāndır[9]

Bu deñli burc u bārūlarla baḳsañ ḳalᶜadır gūyā

10. Muᶜallaḳ ḫāne-i ᶜālemde bir ḳandīl-i mīnādır

Fürūzāndır fitīl-i mihr ü māḥı rūz u şeb ḥālā[10]

11. ᶜAceb etmez bu deñli tīġ-i āh-ı ehl-i ġam te᾿s̲īr

Serinde zāl-i dehriñ miġfer-i āhen midir āyā

12. Zen-i dehriñ tenūrudur ki menḳal kūre-i nārı

Liḥāf-ı āsumānī renkdir pūşīde-i raᶜnā

13. Ḳumāş-ı kārgāh-ı ṣunᶜ-ı rabbānī ki ebrinden

Varaḳ-ı pīçīde ḳılmış devşirip ḳat ḳat onu Mevlā[11]

14. Zemīn-i ḥikmet içre gūy-ı çevgān-ı ḳażādır kim

Odur ser-dāde-i emr-i Ḫudā fermān-ber-i Mevlā

15. Meğer zīr-i nigīn-i ḥükmüne verdikde aḥkāmı

O gün bir ferve-i sincābī Mevlā eylemiş iksā[12]

---

8 Döner ol burc-ı ᶜaḳreble : Eṣaḥdır bir daḳīḳa hīç AE

9 Seḥābıdır : Seḫābıdır Ü2

10 mihr ü māhı : māh u mihri AE / rūz u şeb : rūz-ı şeb HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

11 ḳat ḳat onu : hem ḳat ḳat AE

12 bir ferve : nev-kūre AE / sincābī : sübḫānī HE Ü1 (Yazım hatāsı)

16. Döner gūyā fenerdir şemᶜ-i ḳudretden edip tezyīn

Taṣāvīr-i ᶜacībü'ş-şekl ile ṣūret-ger-i eşyā[13]

17. Dedim aṣlā iṣābet etmediñ hīç bilmediñ kendiñ

Felekden dem urup ey nāy-ı kilk-i menḳabet-pīrā[14]

18. Oṭaġ u bārgāhıdır ki bir sulṭān-ı kevneyniñ

Ḳuruldu kendi teşrīfinden evvel menzil-i ġarrā[15]

19. Oña mihr-i münevverdir ᶜalem zer şemseler encüm

Ṭınāb-ı nūr ile bālāda olmuşdur ᶜaceb ber-pā[16]

20. O sulṭān-ı serir-ārāy-ı evreng-i risālet kim

Onuñ devlet-serāy-ı ta<u>h</u>tgāhı ḳurb-ı ev-ednā[17]

21. Şeh-i iḳlīm-i raḥmet pādişāh-ı kişver-i ᶜizzet

Dür-i tāc-ı saᶜādet gevher-i gencīne-i Mevlā

22. Ten-i kevne ḥayāt-āver şifā-yı ṣadr-ı her muġber

Ṭabīb-i rūh-perver-i zinde-sāz-ı mürde vü merżā[18]

23. Şeh-in-şāh-ı bülend-iḳbāl ü ṣāḥib-mühr-i <u>h</u>atmiyyet

Gül-i bāġ-ı hidāyet sünbül-i destār-ı istiġnā

---

13 ḳudretden : ḳudretle HE T

14 Dedim aṣlā iṣābet etmediñ hīç bilmediñ kendiñ : Dedim fehm etmemişsin ne olduğun bu çarh-ı vālānın AE / kendiñ : onu Ü4; gitdiñ T

15 Otaġ u : oṭaġ-ı Ü2 / bārgāhıdır : bārgārhıdır (?) Ü3 Ü4 T

16 Oña : ᶜAlem AE / ᶜalem : oña AE

17 Onuñ : Onun HE Ü1 ; Hemān AE Ü4 / ḳurb-ı ev-ednā : milket-i dünyā AE

18 mürde vü : mürde - i Ü1

24. Ḥabīb-i kibriyā Ahmed resūl-i ekrem-i emced

Sezā-yı iftih̲ār ced-be-ced ensāb-ı müstes̲nā[19]

25. Şeh-i vālā-nişīn-i tahtgāh-ı mülk-i maḥbūbī

Maḳāmı ʿaşḳı ḥāʿiz cāygāhı ḳurb-ı ev-ednā[20]

26. Binā-yı ṭāḳ-ı ʿālī-ḳadri ber-çarh̲-ı saʿādetdir

Revāḳ-ı ʿizzetine nā-resādır süllem-i aḥṣā[21]

27. Kerūbiyyān-ı ḳurbuñ ʿaks-i emvāc-ı cebīninden

Ḥaṣīr-i āsitānı nev-be-nev tebdīl olur ḥālā[22]

28. Nesīm-i h̲ilḳati cūş etdirince ḳulzüm-i ṣunʿu

Ḥabāb-āsā bu çarh̲ oldu ondan bi't-tabiʿ peydā

29. Odur aṣl-ı maḳāṣıd mebdeʾ-i dībāce-i h̲ilḳat

Tekevvün nüsh̲asında ʿillet-i ġāʾiye-i eşyā[23]

30. Felekler ol şeh-i z̲ī-şānıñ oldu tūde-i rāhı

Olunca ferr ü şevketle diyār-ı ḳurba reh-peymā[24]

31. Şeref-bah̲ş ol ḳıbāb-ı merḳadi dehriñ benānında

Nigīn-i fah̲r-i dünyā h̲ātem-i pīrūzedir gūyā

---

[19] Sezā-yı iftih̲ār ced-be-ced ensāb-ı müstes̲nā : Sezādır iftih̲āra ced-be-ced ensābına ḥaḳḳā HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

[20] AE

[21] ber-çarh̲ : ber-ser-i çarh̲ AE // süllem-i : süllem ü Ü2

[22] Kerūbiyyān : Kerūbiyān HE Ü1 Ü2 ; Kerrūbiyān Ü4 (Kelimenin esas yazılışı budur. Vezin için Ü3 nüshası seçildi)

[23] Odur aṣl-i maḳāṣıd mebdeʾ-i dībāce-i h̲ilḳat : Odur maḳsūd-ı aṣlī mebdeʾ vü dībāce-i h̲ilʿat AE

[24] ferr : fer Ü2

32. Benān-ı iltifāt-ı yek işāret sīne-çāk etdi
Ḳamer māhiyyet-i ᶜaşḳ-ı derūnuñ eyledi īmā[25]

33. ᶜAceb mi görse her sūyu teveccüh çār-etrāfı
Odur rūḥ-ı mücessem nūr-ı çeşm-i ʻālem-i dünyā[26]

34. Hudā mirāt-ı mihre perde ṭutdu ebri farḳında
Değil çün sāye bir ṣūretle misli olmasın peydā[27]

35. Cemīᶜ-i enbiyānıñ serveri ser-defteri sensin
Naẓīriñ gelmemişdir ey resūl-i Hāliḳ-i yektā[28]

36. Hudā meddāḥ-ı zātıñ bunca āyāt ile olmuşken
Seni nevᶜ-i beşer vaṣf etmeğe ḳādir midir ḥāşā[29]

37. Nigāh-ı merḥamet ḳıl ḥāline ᶜayn-ı ᶜināyetle
Faḳīriñ derd-mendiñ pür-haṭādır Mekkī-i şeydā[30]

38. Garīḳ-i baḥr-ı cürm üftāde-i girdāb-ı ᶜiṣyandır
Ṣarılmış cān ile ḥablü'l-metīn-i luṭfuña ammā[31]

39. Nigāh et çeşm-i iḥsānıñla imdād eyle sulṭānım
Şefāᶜat ḳıl kerem ḳıl dest-i ġayre eyleme ᶜaṭā

---

[25] iltifāt-ı : iltifātıñ Ü2 // derūnuñ : derūnun HE Ü1
[26] rūh : nūr HE / çeşm : cism AE
[27] perde ṭutdu ebri farḳında : berḳ ṭutdu ebr-i firḳatden AE
[28] Serveri : Server ü AE
[29] bunca āyāt ile olmuşken : gū nice ebyāt-ı muaẓẓamla AE
[30] pür-haṭādır : bī-kesiñdir AE
[31] ammā : ḥaḳḳā AE

40. Hemīşe keştī-i gerdūn baḥr-ı nīl-gūn içre

Yaḳıp fanūs-ı māh u mihrini olduḳça tā-ber-cā[32]

41. Nesīm-i ruḥ-baḫşā-yı muḥabbet Rabb-i ᶜizzetden

Ede rūḥunu gül-berg-i ṣalāt-ı tam ile būyā[33]

2. Ḳoca Muṣṭafa Paşa Cāmiᶜi ḥatīresinde medfūn Sünbül Efendi ve Nūreddīn Efendi Ḥażretlerinin Medīhalarıdır.[34]

Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Aḫẕ-ı būy-ı muhabbet ise murād

Ḫāk-i Sünbül'den eyle istimdād

2. Nīce Sünbül Muhammedī güldür

Açmış onu şerāfet-i ecdād

3. Serv-i ser-sebz-i ravżatü's-sādāt

Baġbān-ı ḥadīḳa-i irşād

4. Dūd-ı āh-ı muḥabbetin Mevlā

Şekl-i sünbülde eylemiş inşād[35]

5. Ṭāᵓir-i lāne-gāh-ı vaḥdetdir

Mıṣraᶜ-ı bābıdır cenāḥ-ı güşād[36]

---

[32] māh u mihrini : māh-ı mihrini HE Ü1 Ü3 T

[33] būyā : pūyā AE

[34] AE: Koca Muṣṭafā Paşa Cāmiᶜ ḥarīminde vedīᶜa-i defīne-i nūr olan Sünbül Efendi Ḥażretleriniñ ziyāretinde merḳad-i münevverlerinde ḳıyām u duᶜā es̱nāsında bedīhī ẓuhūr eden matlaᶜdır ki müşārün-ileyh Ḥażretleriniñ ve Nūreddīn Efendi Ḥażretleriniñ ḳadesallāhü sırrıhümā medāyiḥ-i evṣāf-ı celīleleriyle teẕyīl olunmuş idi HE Ü1 Ü2 T; Ḳoca Muṣṭafā Paşa Cāmiᶜ ḥarīminde defīne-i nūr olan Sünbül Efendi Ḥażretleriniñ ve Nūreddīn Efendi Ḥażretleriniñ medāyih-i evsāf-ı ᶜaliyyeleridir Ü4; Ḳoca Muṣṭafā Paşa Cāmiᶜ Şerīfine levḥā ile taᶜlīḳ olunmuşdur Ü3

[35] muḥabbetin : muḥabbetiñ Ü2

[36] AE

6. Feyż-i h̲ākinde var bu h̲āṣṣiyyet

Müteᵓellim gelen gider pür-şād

7. Ḳalb-i māhiyyet-i ḥaḳīḳat eder

Ondadır kimyā-yı aṣl-ı murād[37]

8. Çekdi zincīre cez̲be-i ᶜaşḳı

Verdi feyżi cemāda istiᶜdād[38]

9. Eylemişdir bu h̲ānedān-ı iᶜẓām

Silsile ile kerāmetin īrād

10. Yüz sürenler bu āsitāne gönül

Bulur elbette neyl-i kām u murād

11. Uçurur āşiyāne-i ḳurba

Mıṣraᶜ-i bābıdır cenāḥ-ı güşād

12. Budur ol bender-i ḥaḳīḳat kim

Māsivā maṣraf oldu Ḥaḳḳ īrād

13. Ne mübārek maḳām olur yā Rab

Dil bulur inşirāḥ-ı feyż-ābād

14. Ḳoca Paşa yeriñ cinān olsun

Ne güzel cāmiᶜ eyledin bünyād

---

37 māḥiyyeti:māḥiyyet-i Ü1 Ü2 Ü3 Ü4

38 feyżi : feyżin Ü2

15. Ẓāhir ü bāṭının ᶜibādātın

Oldu cāmiᶜ bu tekye-i irşād

16. Şeyẖ Sünbül ᶜazīz-i muḥteremiñ

Ravża-i pākidir bu ẖayr-ābād

17. Açılır bunda her gül-i maḳṣūd

Müs̱mir olur bu yerde naẖl-i murād

18. Cemᶜ-i aḳṭāb u evliyādır bu

Oldu burc-ı şemūs-ı nūr-ı reşād[39]

19. Bā-ẖuṣūṣ ol ᶜazīz Nūreddīn

Ne büyük ẕāt idi o ᶜālī-zād

20. Nice keşf ü kerāmetin gördük

Nicesin daẖı etdiler taᶜdād

21. Ḥamdülillāh yed-i mübārekesin

Ḥaḳ naṣīb etdi būs-ı istīsᶜād

22. Hele görsen ne nūr-ı maḥż idi ol

Ne ᶜazīz idi bāhirü'l esᶜād

23. Nūr-ı Ḥaḳ cebhesinde ẓāhir idi

Berḳ ururdu tecellī-i irşād

---

39 aḳṭāb u : aḳṭāb-ı AE//reşād : ᶜibād AE

24. Ne idi ʿālemiñ o taʿẓīmi
Ḳul idi cümle bende vü āzād

25. Etdi taḳbīle destini iḳbāl
H̲ān Maḥmūd-ı salṭanat-bünyād

26. Gelmedi hīç tevāżuʿuna h̲alel
Kim yanında berāber idi ʿibād

27. Naẓarında değildi perr-i meges
ʿİzz ü iḳbal ü salṭanat evlād

28. Zen-i dünyāyı hep ricālullāh
Ḥacle-i dilden eylemiş ibʿād

29. Çul giyermiş vücūd-ı pāke mümās
Setr içünmüş ḳamīṣden de murād

30. Ḳurb-ı zerrīnde biter ayrıḳ
Zere baḳmaz ḳarīb-i Rabb-i cevād

31. Bu ʿazīzin de maḳdem-i dünyā
Naẓarında değildi ricl-i cerād

32. Yed-i ʿulyāsı dāġ-ber-dil idi
Zerden eylerdi öyle istibʿād

33. Merkez-i feyż-i Ḥaḳ bu dāʾireye
Oldu aḳṭāb-ı ʿālem-i irşād

34. Böyle h̲āk-i muḳarrebīne yüzüñ

Sürmedir çeşm-i cāne küḥl-i murād

35. Bu maḳāma naẓarları vardır

Bāṭınīdir taṣarruf u imdād

36. Ṣula çeşmiñle h̲āk-i dergehiñi

Mekkiyā tā bitince toh̲m-ı murād

37. Nefsi taṣḥīḥ içün be-dergāh ol

Bekle ḳullukda isteme āzād

38. Melik-i milk-i lā-yezāl olalım

Salṭanatdır bu derde istiʿbād

39. Umarız kim ʿināyet eyleyeler

Bize himmetle edeler imdād

40. Kāfir-i nefs elinde oldum esīr

Ederim maḥbes içre şimdi cihād

41. Açılıp kārgāh-ı sūḳ-ı hevā

Kār ü kesb oldu cümle fısḳ u fesād[40]

42. Ḳoma yā Rab beni ḍalāletde

Ḳıl hidāyet bi-ḥaḳḳ-ı nūr-ı ʿibād

---

[40] sūk : şevk Ü2

43. Maṭlabım yā Muḥavvile'l-aḥvāl

Ola ḥālim seniñle ḥubb u vidād

44. ʿAks-i nūr-ı tecellī-i ẕātıñ

Vere mirʾāt-i ḳalbe nūr-ı güşād

45. Sırr-ı vaḥdetle ḳām-yāb eyle

Benlik etsin arada refʿ-i sevād

46. Āteş-i ʿaşḳıñ eyleyip teʾs̱īr

Yana maḥv-ı vücūd ede ekbād

47. ʿAşḳ imiş her ne var ki ʿālemde

ʿİlm-i ẓāhir o fende naḳş-ı sevād

48. Maġz-ı maʿnā gerek ḥaḳīḳatde

Baḥs̱-i ʿilm oldu onda lafẓī murād

49. ʿAşk ḳaṣr-ı mesāfedir derler

Berḳ-i ẖāṭıf ile odur hem-zād

50. Sālik ol gel ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a göñül

Ondadır ittiṣāl-i kūy-ı murād

51. Zevraḳ-ı cānı ʿaşḳa çekdirigör

Ṣal bu ummāna herçi-bādā-bād

52. Maẓhariyyetle sırr-ı vaḥdete baḳ

Bunları maʿrifetdir aṣl-ı murād

53. Mebdeʾe nisbetidir imkānıñ

Dedi sāʾir vücūdu ehl-i reşād[41]

54. Kevn ancaḳ teceddüd-i ems̱āl

Ṣanma vardır vücūd-ı kevn ü fesād

55. Yaʿni eşyā naẓarda maḥv olsun

ʿĀlem olsun saña ʿadem-ābād

56. Meşhed ü manẓarıñ olup Allāh

Ġayrıyı ḳıl vücūddan ibʿād

57. İttiḥādı kibār-ı ṣūfiyye

Ḳanḳı maʿnāda etdiler īrād[42]

58. Iṣṭılāḥ oldu maḥv-ı nefs-ile hem

Ḥaḳḳa is̱bāt-ı emre añla murād[43]

59. Māverāsından ʿaḳlımız ḳāṣır

Sırr-ı tevḥīd olur böyle müfād[44]

60. Tūr-ı ʿaḳlıñ verāsı dedi fuḥūl

Ḥāl olur mu maḳāl ile īrād

61. Bu ʿazīzān-ı mürşidān-ı hüdā

Bir nefesde eder velī irşād[45]

---

41 Mebde'e : mebde vü Ü4

42 ḳankı : ḳanġı Ü3 T

43 is̱bāṭ:es̱bāb T(Yazım hatāsı)

44 olur : olursa AE Ü4

45 hüdā : bedī Ü4

62. Sübḥa ᶜarş-ı vuṣūla süllem olur

Aḫẕ-ı dest-i irāde bāl-i güşād

63. Birrī bir feyż ederse rūḥānī

Yahṣılu'l-emr mā-yürād ü zād[46]

64. Dest-i miᶜmār-ı feyż-i himmet ile

Edeler ḫāk-i tīremi ābād

65. Bize himmetlerin naṣīb ede Ḥaḳ

Ḥubb u iḫlāṣımız edip müzdād

66. Ede merḳadleriñ defīne-i nūr

Ḥaḳ tecellī ile ile'l-miᶜād

67. Ḳaddesallāhü sırrıhüm ebeden

Żayyaf-ı küllehüm bi-ḫayri'z-zād[47]

3. Selānik ḳāḍısı iken külbe-i aḥzān-ı ġurbetde ḥummā-zede olduğumda Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ᶜarżuḥāldir[48]

Feᶜilātün mefāᶜilün feᶜilün

1. Ḳalem-i ser-nüvişt-i rūz-ı ezel

Eder elbette ḥükmünü cārī

---

[46] Birrī bir feyż : Biri feyż HE Ü1 Ü2

[47] ebedā : ebeden Ü3

[48] HE Ü1 Ü2 T:AE başlıksız.: Külbe-i aḥzān-ı ġurbetde Selānik ḳādısı iken ḥummāzede olduğumda cenāb-ı Ḥaḳḳ'a ᶜarżuḥāldir Ü3 Ü4

2. Ḳondu ṣaḥrā-yı cisme ceyş-i ᶜadū

Etdi āteşle merkez-i nārī

3. Yaᶜni ḥummā o derd-i pür-āşūb

Ḳaṣd edince bu cism-i nāçārı[49]

4. Miᶜde nefret edip ġıdālardan

Ṣuya vaḳf etdi dār u dīvārı[50]

5. Rūḥ-ı bīçāreniñ eviddāsı

Yaᶜni aḥbāb u yāver ü yāri

6. Nevm-i pür-ᶜāfiyet nigāh etmez

Dīdeye düşmen oldu her bārı

7. Döndü dem leşker-i ḳızılbaşa

ᶜIrḳ-ı ṭāhirden olmadı sārī[51]

8. Oldu ḥiddetle ser-be-ser ṣafrā

Ṣarı beğzādeniñ ᶜalemdārı

9. Cism ü sıḥḥat miyānına balġam

Şimdi balġam bıraḳdı ġam-vārī

10. Ḳondu sevdā sevād-ı mülk-i tene

Aldı dārü'ş-şifā-yı bīmārı

---

[49] nāçārı : bīmārı AE

[50] nefret: نفرب T(yazım hatası)

[51] olmadı:oldu HE Ü1 Ü2

11. Dost iken cümle oldu cāne ᶜadū
Düşmene etdiler meded-kārī

12. Oldu ser-leşker be-ġāyet ᶜadū
Maraż-ı pür-hücūm-ı ġaddārī[52]

13. Geldiler cümleten muḥāṣaraya
Ḥıṣn-ı cism-i żaᶜyıf-ı bīmārı

14. Yevm-i buḥrāna muntaẓırdırlar
Tā ki faṣl-ı h̲ıṣām ola cārī[53]

15. Rūḥ-ı bīçāreye meded senden
Ey ḳaviyy ü raḥīm olan Bārī

16. Dest-i ḥummādayım keşākeşde
Yaḳmaḳ ister bu şehr-i devvārı

17. Sendedir çünkü her marīże ᶜilāc
Luṭfuñ eyler żaᶜyıfa tīmārı

18. Yā ilāhī şīkeste vü zārım
Pisterim oldu ᶜacz ü nāçārī

19. Leşker-i ᶜāfiyetle ḳıl imdād
Defᶜ ü refᶜ et ᶜadū-yı bed-kārı

---

[52] be-ġāyet ᶜadū: bi-ġāt-ı ᶜadū T(yazım hatāsı)
[53] muntaẓırdırlar : muntaẓırlardır HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 // fasl-ı : faslı Ü2

20. Sañadır iᶜtimādı cān u diliñ

Sañadır ittikāsı hem-vārī[54]

21. Mekkī-i lā-ᶜilāce eyle meded

Ġurbet içre bıraḳma nāçārı

4. Āl-i feyżden merḥūm Şeyḫülislām Muṣṭafā Efendiye medrese iᶜtibārı ricāsıyla ḳasīdedir.[55]

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1. Şaḫṣ-ı ḫayāl-i yār ile gör dīde-i teri

Mīnādır oldu yemde nīḥān maḥbes-i perī

2. Ḫūrşīd-i rūy u sünbüle-i kākülüñ ḳamer

Görse olurdu naḳd-i nücūm ile müşteri

3. Mūcib misāl-i cūş-ı muḥīṭ ez-nesim ile

Kemter niyāz farṭ-ı ᶜaṭā-yı keremveri

4. Gösterdi devri taḥşiye-i ḫaṭ cemālini

Ḥalleyledi teselsülü zülf-i muᶜanberi

5. Olsa ᶜaceb mi şimdi göñül gülşen-i ṣafā

Olmuş iken be-feyż-i seḥāb-ı keremverī

6. Şūristān-ı ḳalb-i żaᶜyıfān-ı ümmete

Mecrā-yı āb-ı maḳsim-i elṭāf u yāverī

---

[54] cān u : cān -ı HE Ü1 T

[55] HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

7. Mīzāb-ı kilk-i ḥażret-i mütfī-i kāmkār
Revnaḳ-fezā-yı silsile-i āl-i Ḥaydarī

8. Yaᶜni medār-ı feyż-i gül-i şerᶜ-i Muṣṭafā
Fetvāsı berg-i ravża-i dīn-i peyāmberī

9. Ḥaḳḳā veliyy-i niᶜmet-i küll melce-i ḳadīm
ᶜĀli-neseb-i kerīm-ḥaseb cümle mefh̲arı[56]

10. Ṣadrü'ş-şerīᶜe seyyid-i keşşāf-ı muᶜḍilāt
Ḳuṭb-ı devāᵓir-i felek-i saᶜd u serverī

11. ᶜİzz ü ᶜalāyı cevher-i z̲ātıyla müktesib
Vermiş nigīn-i mesned-i fetvāya zīveri

12. Dest-i kerīm-i maḳsim-i tesnīm her murād
Bāb-ı refīᶜi merḥamet-i luṭf-ı maṣdarı

13. Hādī ṭarīḳ-i maḳṣāda her is̲r-i h̲āmesi
Mūṣil hezār-ı maṭlaba yek lafẓ-ı h̲oşteri

14. Çün jale evc-i kāme erer h̲āksār iken
Her kim nigāh-ı mihriniñ olursa manẓarı

15. Olmuş güşāde h̲ˇān-ı ᶜināyete el ṣalar
Ṣaḥn-ı zemīn-i devlete her mıṣraᶜ-ı deri

16. ᶜAzm eyle ᶜarżuḥāliñi ver sen de Mekkiyā
Düşmez bu deñli himmet ü luṭf u kerem yeri

[56] veliyy-i niᶜmet : velī'ün-niᶜmet HE AE Ü1 Ü4 ; velī-i niᶜmet Ü2

17. Dibācesinde māşıṭa-i kilk-i dür-niṡār

Versin velīk naẓma bu vech üzre zīveri

18. Ey zīb-i ṣadr-ı fażl u kemāl ü keremverī

Ve'y dürr-i şāhvār-ı yem-i izz ü serverī

19. Ey tāc-ı iftiḥār-ı fuḥūl kirām-ı nās

Ve'y muḳtedā-yı meslek-i şerᶜ-i peyāmberī[57]

20. Mevrūṡ-ı devlet ü keremiñ nefᶜi tamdır

İḥyā-yı tam eder bu gülābıñ mükerreri

21. Dil tā-be-gerden oldu ġarīḳ-i baḥr-ı cūdıña

Oldu hezār luṭfuñuñ ᶜālemde maẓharı

22. Vaḳf-ı duᶜā-yı ḫayrdır evḳāt-i ᶜömrümüñ

İşhād ü ṣıdḳ u ḥükm ü çūbuyla ekṡeri

23. Ḳaldır nesīm-i luṭfuña bir iᶜtibār ile

Bu ḫāk-i āsitānıñ olan ᶜabd-i çākeri

24. Ṣadrında müstedām edip etsin hemīşe Ḥaḳ

Üftādegān-ı pür-elemiñ ᶜavn ü yāveri

5.Ḥakīmzāde ᶜAlī Pāşā merḥūmuñ vaḳᶜa-i evveli vezāretinde verilen ḳaṣīdedir[58]

---

[57] meslek-i şerᶜ-i peyāmberī:meslek-i peyāmberi T(yazım hatāsı)

[58] HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 : Ḳasīde berāy-ı sadrᶜāẓam Ḥakīm ṡānī-zāde ᶜAlī Pāşā AE

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilatün Feᶜilün

1. H̲āmedir maḥrem-i ervāḥ-ı ḥarīm-i maᶜnā
Şāhid-i naẓm-ı dil-āvīze bulur ḥüsn-i edā

2. H̲āme ol nā᾿il-i iᶜcāz-ı Mesīḥādır kim
Cism-i lafẓıyla eder rūḥ-ı meᶜānī peydā

3. H̲āme mīzāb-ı füyūżāt-ı leṭāfetdir kim
Gülşen-i ṣafḥa-i ᶜirfānı ederler isḳā

4. H̲āme ġavvāṣ-ı yemm-i ḳulzüm-i fikretdir kim
Çıḳarır sāḥil-i naẓma nice dürr-i yektā[59]

5. Götürür ḳāfile-i naẓm ile kālā-yı süh̲an
H̲ˇāce-i bender-i dil şehr-i süṭūra gūyā

6. Dūrbīn olsa n'ola çeşm-i dil-i dānāya
Olur iḳlīm-i h̲ayālinde olan çehre-nümā

7. ᶜAḳd edip dah̲me-i elfāẓa ṭılsımāt-ı h̲ayāl
Eylemiş zīr-i midād içre güherler ah̲fā

8. Olmasañ vāsıṭa-i midḥat-i ṣadr-ı ẕī-şān
Seni medḥ etmez idim ey ḳalem-i dilkeş-edā

9. Levḥ-i h̲ūrşīde sezā mısṭar-ı zerrīn üzre
Ḥalledip sīm-i mehi vaṣfını yazsam farżā

[59] ġavvāṣ:ġavvāż T(yazım hatāsı)

10. Āb-ı rūy-ı vüzerā yaᶜni ᶜAlī Pāşā kim

Her benānında nihān mühr-i saᶜādet-fermā

11. Āṣaf-ı Cem-ᶜaẓamet h̲ıred-i Dārā-ḥaşmet

H̲ātemi menḳabet-ārāyiş-i ṣadr-ı vālā

12. H̲āl-i ruh̲sār-ı kerem mihr-i cihān-tāb-ı himem

Merdüm-i ᶜayn-ı şeref rūḥ-ı niẓām-ı dünyā

13. Server-i ṣadr-ı nişīnān-ı serīr-i ᶜirfān

Gevher-i baḥr-ı h̲ıred zīver-i silk-i vüzerā

14. Çıḳsa miᶜmār-ı h̲ayāl süllem-i eflāk üzre

Edemez ḳaṣr-ı celālini mesāḥat aṣlā

15. Ḳıymet-i laᶜl verir senge nigāh-ı mihri

Āb olur olsa ḳarīn ḳahrına seng-i h̲ārā

16. Münᶜakis olsa gül-i ṭabᶜı eğer dünyāya

Heft ebḥārıñ olur ābı gülāb-ı būyā[60]

17. Dest-i ᶜafvında görüp bāde-i luṭf u keremi

Sürh̲ī-i h̲aclet ile yanmada rūy-ı aᶜdā[61]

18. Ṣıḥḥat-i emn ü emān buldu mizāc-ı ᶜālem

Getirip Bū-ᶜAli Sīnā-yı zemān ṣadra şifā

---

[60] Heft ebhārıñ : Heft ebhārına HE Ü4 ; heft-i biḥārıñ Ü3;heft biḥārıñ T / ābı : abı HE Ü1 Ü4/ gülāb-ı būyā : gülāb-būyā HE AE Ü4

[61] h̲aclet:ḥaclet T

19. Behre-ver olmadadır zerreler elṭāfından
Miḥr-i iḥsānı olup şāmil-i zīr ü bālā

20. Hasta-i renc-i żarūrāt o ṭabībü'l-luṭfuñ
Nev-be-nev olmada ḥabbü'z-zehebinden iḥyā

21. Olsa ser-sebz n'ola nahl-i gülistān-ı emel
Nāvidān-ı ḳalemi āb-ı ḥayāta mecrā

22. Sensin ol zāt-ı kerem-pīşe mürevvet kānı
Medḥ-i evṣāfıñ eder cümle zebān-ı gūyā

23. Gonca-i ṭabᶜı güşād olmaz idi ehl-i diliñ
Olmasa vaḳt-i bahār-ı keremīñ cilve-nümā

24. Āṣafā nüsha-i evṣāfıñ olunmaz taḥrīr
Ḳilk-i fikrin ne ḳadar kātib-i dil etse dü-tā

25. Nev-heves şāᶜiriñ ancaḳ bu ḳadardır sühanı
Bulamaz tāze-ḳalem mīve-i şīrīn-edā[62]

26. Mū-be-mū cürm ü ḳuṣūru saña pūşīde değil
Çünki miᶜyār-ı hüner-ṭabᶜıñı etmiş Mevlā[63]

27. Setr eder dāmen-i ᶜafvıñ umarım sulṭānım
Hām ᶜanber gibidir micmer-i naẓmımda edā

---

[62] mīve : şīve AE
[63] cürm ü : cümle HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

28. Mekkiyā ḥüsn-i ḳabūlünde bulur zīnet-i tām
Cümleden elzem olan sañadır nice duᶜā[64]

29. Tā ki ay tamġalı bu kağıd-ı ebrū-yı felek
Mühre-i mihr-i cihān-tābı ile bula cilā[65]

30. Geçen eyyām u demi reşk ede müstaḳbeline
Gün-be-gün ber-ter edip devlet ü ḳadrin Mevlā

B- TĀRĪH̲LER

1. Tārīh̲-i vilādet-i şehzāde-i güzīn ḳurretü'l-ᶜayn-ı müslimīn Ḥażret-i Selīm H̲ān[66]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Pādişāh-ı baḥr u ber şāh-en-şeh-i ᶜālī-neseb
H̲üsrev-i vālā-ḥaseb ẓıll-ı H̲udāvend-i kerīm[67]

2. Revnaḳ-efrūz-ı serīr-i salṭanat sulṭān-ı dīn
Rūḥ-ı ᶜālem ḥāmī-i maḥmiyye-i dīn-i ḳavīm[68]

3. Yaᶜni Sulṭān Muṣṭafā H̲ān-ı muᶜaẓẓam kim odur
Mültecā-yı dīn ü devlet maṣdar-ı h̲ayr-ı ᶜaẓīm[69]

---

64 Mekkiyā : Tāb-ıla AE // nice : bunca AE
65 kağıd-ı ebrū-yı felek : kağıdı erdi feleğe AE
66 HE Ü1 Ü3 Ü4 T; Selīm H̲ān Ü2
67 Şāh-en-şeh : Şāh-in-şāh HE AE Ü1 Ü4
68 Maḥmiyye : maḥmiye HE Ü1 Ü2
69 dīn ü : dīn-i HE AE Ü1 Ü2 Ü3 T

4. Oldu dünyā ser-be-ser müstağraḳ-ı nūr-ı sürūr
Ṣulb-ı pākinden gelip devletle bir necl-i kerīm

5. Ḳıldı cism-i kaʾināta raḥm edip feyż-i ḥayāt
Ehl-i islāmı yine iḥyā eden Rabb-i raḥīm

6. Maṭlaᶜ-ı saᶜd-ı h̲ilāfetden doğup h̲urşīd-i feyż
Geldi eyyām-ı meserret oldu şām-ı ġam ᶜadīm[70]

7. Zīb ü fer ārāyiş ü zīnet gelip ᶜālemlere
Oldu ḳandīl-i donanma dāġ-ı aᶜdā-yı leʾīm

8. Emr-i ḥıfẓ u ᶜadli sārī cümleye bir rütbe kim
Pençe-i bāzı eder murġ āşiyān bī-h̲avf u bīm

9. H̲ˇān-ı evfā-yı meserretden olup hep ḥiṣṣedār
H̲alḳ-ı ᶜālem oldular müstağraḳ-ı luṭf-ı ᶜamīm[71]

10. Hibetullāh şāh-ı sulṭāndır h̲ıdīv-i ᶜāleme
Şükrü vācib niᶜmet-i Ḥaḳ her biri nūr-ı cesīm[72]

11. Ber-devām eyle serīr-i saṭanatda yā İlāh
Tā-be-maḥşer h̲anedān-ı devleti olsun ḳavīm

12. İki sulṭān-ı mükerrem müjde-res evvel gelip
Maḳdem-i şehzādesiyle etdi tebşīr-i ᶜaẓīm[73]

---

[70] ġam : ġam-ı Ü3
[71] HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4
[72] nūr-ı cesīm : lutf-ı ᶜaẓīm AE
[73] Makdem-i şehzādesiyle etdi tebşīr-i ᶜaẓīm / ᶜĀleme ᶜayn-ı selāmet mevlīd-i Sulṭān Selīm AE

13. Çıḳdı tārī<u>h</u>-i beşāret böyle nuṭḳ-ı vāṣılīn

ᶜĀleme ᶜayn-ı selāmet mevlid-i Sulṭān Selīm[74]

2. Tārī<u>h</u>-i vilādet-i şehzāde-i emced Ḥażret-i Sulṭān Muḥammed[75]

Mefāᶜīlün Mefāᶜilün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. <u>H</u>ıdiv-i baḥr u ber sulṭān-ı ekrem dāver-i ᶜālem

Muḳārin luṭf-ı Mevlā'ya müᶜeyyed Ḥaḳ-teᶜālā'dan

2. Odur ḥāmīsi dīniñ hem muᶜīni şerᶜ-i vālānıñ

ᶜİbādıñ yāveri kehfi'l-emānı ḍarr-ı eşyādan

3. Muᶜaẓẓam-sāye Sulṭān Muṣṭafā <u>H</u>ān-ı mükerrem kim

Cihān sīr oldu ḥaḳḳā devletinde basṭ-ı naᶜmādan

4. Nigehbān olduğunda şübhe yoḳ tevfīḳ-i rabbānī

Ki her emri iṣābet reᵓyi mülhem ṣavb-ı vālādan[76]

5. <u>H</u>avāṣṣ-ı nüs<u>h</u>a-i erkānı hayrü'n-nās olub cümle

ᶜİbāde emn ü rāhat intiẓām olurdu her cādan[77]

6. Şūmār-ı ḥüsn-i ẕātında yetişmez rütbe-i aᶜdād

<u>S</u>enā-yı vaṣf-ı pākinde ḳalem ᶜācizdir imlādan

7. Duᶜā-yı <u>h</u>ayr ile ṣıdḳ-ı derūnuñ oldu teᵓ<u>s</u>īri

Teveccüh tam olunca kārgerdir luṭf-ı Mevlā'dan

---

74 İkinci mısraya ayrılan yer AE'de boş.

75 HE Ü1 Ü3 Ü4 T :AE başlıksız.:Selīm <u>H</u>ān Ü2

76 vālādan : bāladan AE

77 AE

8. Doğup şems-i saᶜādet maṭlaᶜ-ı saᶜd-ı h̲ilāfetden
Zamānında açıldı ẓulmet-i ġam çeşm-i dünyādan

9. H̲udā pāyende ḳılsın yümn ile tah̲t-ı h̲ilāfetde
O şāh-en-şāh kim ᶜayn-ı saᶜādet geldi Mevlā'dan[78]

10. Gelip şehzāde-i s̲ānīsi ol sulṭān-ı z̲ī-şānıñ
Gürūh-ı müʾminīne ᶜīd-ber-ᶜīd oldu Mevlā'dan[79]

11. Vücūdu āyet-i kübrā-yı raḥmetdir enām üzre
Ḳudūmu maḥż-ı h̲ayr u yümn-i devlet H̲aḳ-teᶜālādan

12. Bu eyyām-ı teşekkür bir dem-i şādī ki farż oldu
Duᶜāyā ḥaṣr-ı evḳāt eylemek āᶜlā vü ednādan

13. Dirīġ etme nigāh-ı luṭfuñu ᶜafv-ı ḳuṣūr-ıla
Ḳadīmī āsitānıñ bendesi Mekkī-i şeydādan[80]

14. İlāhī müstedām eyle serīr-i ᶜizz ü devletde
Ḳavīm et h̲ānedān-ı devletin ḥıfẓ eyle aᶜdādan

15. Melāʾik ṭāḳ-ı ᶜarşa yazdılar tebşīr ile tārīh̲
Zihī Sulṭān Muḥammed cūd-ı raḥmet luṭf Mevlā'dan

3. Medāyiḥ-i Ḥażret-i Sulṭan Muṣṭafā H̲ān bā-tārīh̲-i ṣadāret-i Ḥamza Paşa-i silāḥdār[81]

---

[78] yümn ile: yümnn-ile Ü1 Ü2 Ü3 T
[79] AE Ü3 Ü4 T
[80] ḳusūr-ıla : ḳuṣūr ile Ü3 Ü4
[81] HE Ü1 Ü2 T: Medāyiḥ-i Ḥażret-i Sulṭan Muṣṭafā H̲ān bā-tārīh̲-i ṣadāret-i Ḥamza Paşa-i Silaḥdār-ı Sābıḳ Ü4 ; Tārīh-i ṣadāret-i Ḥamza Paşa Ü3 (Bu tārīh AE'de yok)

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Bi-ḥamdillāh vezān oldu nesīm-i ʿavn-i rabbānī
Ẓuhūr etmekde aṡār-ı ʿināyet luṭf-ı Mevlā'da

2. Ḫudā pāyende ḳılsın pādişāh-ı rubʿ-ı meskūnu
Muvaffaḳ hem müʾeyyed ṭarf-ı Ḥaḳ'dan reʾy ü icrāda

3. Muʿaẓẓam-sāye Sulṭān Musṭafā Ḫān-ı mükerrem kim
Ṡimār-ı hüsn-i ẕātīsin ḳalem ʿācizdir imlāda[82]

4. O ẓıllullāh-ı aʿẓam kim duʿā-yı ḫayrı farż oldu
Vücūh-ı müʾminīne ḳat-be-ḳat ẓāhirde maʿnāda

5. Olursa böyle olsun Ḥaḳḳ-ı şān u şevketi icrā
Göründü bir teveccühle tezelzül ṣaff-ı aʿdāda

6. Nigehbān olduğunda şübhe yoḳ tevfīḳ-i rabbānī
Ki her emri iṣābet reʾyi mülhem cümle eşyāda

7. Olup maẓhar yine tevfīḳ-i Ḥaḳḳ'a ṣāf niyyetle
Ki buldu ṣāḥibin ṣadrıñ muvaffaḳdır bu maʿnāda

8. Zihī ẕāt-ı mükerrem ṣadrāʿẓam dāver-i efḫam
Odur insān-ı ʿayn-ı ʿaḳl-ı evvel çeşm-i dānāda

9. Muḥiṭ-i fażl ü ʿirfān kenz-i vāfīdir kemālātı
Niẓāmü'l-mülk'e ṡānī Bermekī'dir cūd u aʿṭāda

---

[82] ẓatīsin : ẕātīn Ü4

10. Bulur aṣh̲āb-ı ḥays̲iyyet temeyyüz vaḳtidir şimdi
Giyāh ile yoğıdı ayrıḳ aṣlā verd-i raʿnāda

11. Nigīn-i devlet ü iḳbāle zīver cevher-i z̲ātı
Bu maʿnāyı tevāḳḳuf eylemezler h̲atm ü imzāda

12. Budur ol nuh̲be-i eyyām-ı devlet server-i ems̲āl
Naẓīr olmaz taṣavvūrda değil kim mālih̲ulyāda

13. Ḳudūm-ı pāki h̲alḳa mevsim-i ʿīd-i sürūr oldu
Ṣafā-yāb olmamış yoḳdur hele ednā vü aʿlāda

14. Benān-ı reʾy-i pākinden olur ḥall ʿuḳde-i eşyā
Ḳomaz gerd-i küdūret himmeti ṭabʿ-ı sühan-zāda

15. Yenābīʿ-i meserret oldu cūşān cümlede şimdi
H̲uṣūṣā dāʿī-i dīrīnesi Mekkī-i şeydāda

16. Duʿā-yı h̲ayrına meşġūl idem ṣıdḳ-ı ṭaviyyetle
Müşāhed çoḳ şükür ḥüsn-i icābet luṭf-ı Mevlā'da

17. Verirmiş añladım Ḥaḳ h̲ayr-ile her kāra bir ṣūret
Görünce şāhid-i maḳṣūdu mirāt-ı temennāda

18. Maḳām-ı ṣadr-ı devletde hemīşe müstedām olsun
Ola elṭāf-ı bī-ġāyāt-ı Ḥaḳ'la ḥıfẓ-ı Mevlā'da

19. Budur inṭāḳ-ı Ḥaḳ fāl-i duʿā-yı h̲ayr ile tārīh̲
Muvaffaḳ ola yā Rab Ḥamza Paşa ṣadr-ı bālāda

4. Tārīẖ-i vilādet-i şehzāde-i cihān Sulṭān Süleymān[83]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ḥażret-i Sulṭān Ḥamīd ol ḳuṭb-ı ʿālem kim odur
   Vefḳ-i iclāl-i niẓām-ı salṭanat ḥırzü'l-emān[84]

2. Āfitāb-ı burc-ı devlet ḳıblegāh-ı maʿdelet
   Gevher-i genc-i ẖilāfet ẓıll-ı Rabb-i müsteʿān

3. Āyet-i Nūr'u müfessir ṭalʿat-ı feyż-aḳdesi
   Her kelāmı naẓm-ı dīn ü devlete rūḥu'l-beyān[85]

4. Mesleği rāh-ı şerīʿat maṭlabı ihyā-yı din
   Ḳaṣdı teʾmīn-i ʿibād ü fikridir birr-i cihān

5. Devr-i ḥıfẓında değil iżrāra ḳādir bir aḥad
   Pençe-i bāz içre yapdı şimdi murġān āşiyān

6. Ḥaḳ-teʿālā oña bir şehzāde iḥsān etdi kim
   Lāyıḳ-ı mülk-i Süleymān nūr-ı çeşm-i ins ü cān

7. Ġonça-i gülzār-ı devlet nevr-i naẖl-i salṭanat
   Mā-ḥaṣal-ı feyż-i bahār luṭf-ı Ḥaḳ rūḥ-ı revān

8. Yapdı şehrāyīn içün mühr-i Süleymān'ın felek
   Şemʿ mihr ü māhdır olmuş ḳanādīl ahterān

---

83 AE'de başlık yok.
84 Kim : ki HE Ü1 Ü2 Ü4 T / niẓām: نظلام T (Yazım hatāsı)
85 devlete : devlet-i HE AE Ü1 Ü2 T

9. Maḳdem-i saᶜd iḳtirānın etdi Fettāḥ-ı ezel
Fātiḥ-i her müşkilāt ü ᶜuḳde-i ẖalḳ-ı cihān[86]

10. Ḥiṣṣe-yāb-ı ẖᵛān-ı evfā-yı sürūr-ı ẖalḳ ile
Olmasın ᶜacziñ bu demde Mekkiyā ᶜıḳdü'l-lisān[87]

11. Dāmen-i ᶜafv u ᶜināyet setr eder noḳṣānıñı
Maḳṣadı erbāb-ı ṭabᶜıñ çün duᶜādır her zamān

12. Eylesin şehzādegānı ile Mevlā ber-devām
Ṭūl-i ᶜömr ile serīr-i salṭanat olsun mekān

13. H̱āme tebşīr etdi bir tārīẖ kim inṭāḳ-i Rab
Yümn-i devlet ṣavn-ı Ḥaḳ ḥaḳḳā Süleymān-ı zemān[88]

5. Tārīẖ-i cülūs-ı Sulṭān ᶜAbdülḥamīd H̱ān-ı ᶜaleyhir'r-raḥmete ve'l ġufrān[89]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Ḥamdülillāh kevn olup luṭf-ı H̱udā'dan müstefīd
Nūr-ı feyżin ḳıldı sārī ᶜāleme Rabb-i mecīd

2. Āfitāb-ı salṭanat nūr-ı ẖilāfetdir gelen
Āyet-i kübrā-yı raḥmet oldu bālādan bedīd

---
[86] Müşkilāt ü : müşkilāt-ı HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4
[87] lisān : līsān Y
[88] intāḳ : eltāf AE
[89] Ü3'te karalanmış.

3. Pādişāh-ı baḥr ü ber şāh-en-şeh-i dārā-ḫadem

Yaʿnī ḫāḳān-ı selāṭīn-i cihān Sulṭān Ḥamīd

4. Cümle şāhān-ı cihānıñ server-i ser-defteri

Cebhe-i pākinde envār-ı ẓafer lāmiʿ bedīd

5. Maḳdemi ʿayn-i saʿādet manẓarı nūr-ı ḫıred

Ḥaḳ bu kim oldu ʿibādıñ her günü ʿīd-i saʿīd

6. Ḥāmī-i ṣadrü'ş-şerīʿa ḥāfıẓ-ı mülk ü ʿibād

Sāye-i rāḥat-penāhı ẓıll-ı Mevlā'dır medīd

7. Buldu iksīr-i ġubār-ı āsitān-ı devletin

Muġber-i vāżʿ-ı felek sürmeyle oldu müstefīd

8. Pençe-i bāzı eder murġ āşiyān etmez ḥaẕer

Emr-i ḥıfẓ u ʿadli şöyle ʿāleme olmuş medīd

9. Mekkiyā taṣdīʿi ḳo ḥamd ü duʿā hengāmıdır

Ḥażret-i Ḥaḳ'dan erişdi bir mededgāh-ı medīd

10. Ola zīb-i salṭanat dāʾim o sulṭān-ı güzīn

Naṣr u teʾyīd-i ilāhī gün-be-gün olsun mezīd

11. Çıkdı tārīḫ-i cülūsu mıṣraʿ-i tebşīr ile

Ḳuṭb-ı ʿālem pādişāh u naṣr-ı Ḥaḳ ʿAbdülḥamīd[90]

---

[90] pādişāh u : pādişāh-ı Ü1

6. Merḥūm Sulṭān Maḥmūd'uñ Tersāne-i ᶜĀmire'de muḥteriḳ maḫzen-i kebīriñ tecdīdine tārīh̲dir[91]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Pādişāh-ı milk ü millet mülke z̲ātı fażl-ı Ḥaḳ
   H̲āk-pāy-ı devleti iksīr-i kān-ı ᶜadl ü dād[92]

2. Ḳuṭb-ı ᶜālem Ḥażret-i Sulṭān Maḥmūdü'ş-şiyem
   Ol h̲ıdīv-i nuṣret-ārā-yı ᶜināyet-iᶜtiyād[93]

3. Gördü çünkim muḥteriḳ oldu bu mevżiᶜ ez-ḳażā
   Eyledi maᶜmūr o dem evvelkiden biñ ḳat ziyād

4. Ḳalb-i aᶜdāya ᶜaceb ḳundaḳ bıraḳdı ol ḥarīḳ
   Kim bu istiḥkāme mūcib oldu ber-vefḳ-i murād

5. Şuᶜle-i tīġin o şāhıñ görse rüʾyāda eğer
   Cism-i aᶜdā heybetînden ser-te-ser olur remād[94]

6. Tah̲t-ı devletde serīr-i salṭānatda dāʾimā
   Ber-ḳarār etsin H̲udā nuṣretle tā yevmü't-tenād

7. Yazdı h̲āmem Mekkiyā taḥsīn edip tārīh̲-i tām
   Mah̲zen-i Sulṭān Maḥmūd oldu bil kenzü'l-cihād[95]

---

[91] AE'de başlıksız.
[92] millet : milket AE ; devlet Ü2
[93] Sulṭan : Süleymān AE
[94] remād : mād Ü1 (yazım hatāsı)
[95] h̲āmem : h̲āme AE // Mah̲zen : Maḥzen HE Ü1 Ü2 Ü3 / bil : beğ AE

7. Bu daẖī kerāste maẖzenine tārīẖdir[96]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Şehriyār-ı baḥr ü ber ṣulṭān-ı dīn
   Şāh-ı İskender-ḥaşem vālā-nijād

2. Ḳuṭb-ı ᶜālem H̱ān Mahmūdü'ş-şiyem
   Ol şeh-in-şāh-ı kerāmet-iᶜtiyād

3. Maḥzen-i çūb olmaġın çūbīn binā
   Eyledi emr-i celīlü'l-inḳıyād[97]

4. Yapdılar bu ṭarḥ-ı vālā manẓarı
   Muḥkem ü sengīn çün subᶜü'ş-Şeddād

5. İntīẓām-ı resmi mānend-i nigīn
   Ṭāḳıdır reşk-āver-i ḥıṣn-ı bilād

6. ᶜAyn-ı aḥbāba ağaçlıḳ seyrgāh
   Tīrkeşdir çeşm-i aᶜdā-yı cerād

7. Kendi ḥüsnüñ kendine seyretdirir[98]
   Ṣanma yemm āyīne ṭutdu oña bād

8. Sāḥil-i baḥra yanaşdı gūyiyā
   Emr-i şāh-en-şāh ile fülk-i murād

---

96 AE'de başlık yok.
97 çūb : çūp HE Ü1 Ü3 Ü4 / çūbin : cūpīn HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4
98 seyretdirir : setretdirir AE

9. Şehriyār-ı maᶜdelet deryā-yı cūd

Āb-rūy-ı ḥüsrevān ᶜālī-nihād

10. Devletinde cümle maᶜmūr olmada

H̲āne-i diller gibi yer yer bilād

11. Böyle sulṭān-ı ᶜaẓīmiñ rūz u şeb

Naṣṣ ile vācib duᶜāsı ber-ᶜibād

12. Ber-devām et salṭanatda yā İlāh

İzz ü iḳbāliyle tā rūz-ı meᶜād

13. Mekkiyā tārīh̲ine el-ḥaḳ güvāh

Düşdü bir beytü'l-celīl-i iştihād[99]

14. Yāpdı Maḥmūd-ı selāṭīn-i cevād

Mah̲zen-i çūbu zihī kenzü'l-cihād[100]

8. Īrānī ᶜAbdullāh Efendiniñ fetvāsına tārīh̲dir[101]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Ḥamdülillāh vaḳt olur feyż-i ṣafādan behre-ver

Luṭf-ı Ḥaḳ etdi taᶜalluḳ ᶜālemiñ iḥyāsına

2. Ḥaẓret-i ᶜOsmān H̲ān-ı maᶜdelet-güster gibi

Salṭanat oldu muvaffaḳ bir şeh-i dānāsına

---

99 beytü'l-celīl-i iştihād : beyt-i celīlü'l-iştihād HE T

100 çūbu : çūpu HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4

101 AE'de başlık yok.

3. Ḥaḳ'dan etmekle temennā her maḳāmıñ ṣāḥibin
Oldu tevfīḳ-i Hudā bir fāżıl-ı yektāsına

4. Ṣadr-ı fetvāyı edip tefvīż o ẕāt-ı ekreme
Ehl-i ᶜilmi etdi müstaġraḳ kerem deryāsına

5. Zāʾirān tebrīk ederse ṣadra tebrīk eylesin
Erdi zīrā maḳdemiyle devlet-i ᶜuẓmāsına[102]

6. Zīver-i ṣadrü'ş-şerīᶜa dürretü't-tāc-ı fuḥūl
Mecmaᶜü'l-bahreyndir fażl-ı ᶜulūm īfāsına

7. Merdüm-i ᶜayne'l-yakīn etmekle ẕāt-ı enverin
Nāẓır etmişdir Hudā aḥkām-ı şerᶜ icrāsına[103]

8. Ḳatre olmaz ᶜilmine nisbetle baḥr-ı bī-kenār
ᶜAḳl erişmez noḳṭa-i ᶜirfānınıñ maᶜnāsına

9. Şiᶜr-i Ḥassān olamaz hemtā kelām-ı nesrine
Düşmüş ebkār-ı meᶜānī şiᶜrine inşāsına[104]

10. Micmer-i ᶜafv u kerem vā-beste-i dāmānıdır
Dosta luṭf eyler gibi iḥsan eder aᶜdāsına

11. Noḳṭa-i kilki ᶜiẕār-ı şāhid-i ümmīde hāl[105]
İs̱r-i pāy-ı hāmesidir reh-nümā iḥyāsına

---

[102] Zāᶜirān:Zaᶜirān T(Yazım hatāsı)
[103] enverin : enverden Ü2
[104] AE
[105] ümmīde : ümīde HE AE Ü1 Ü2 Ü3

12. H̲āk-pāy-ı devletinde h̲āṭıra ermez ġubār
Bāliş-i rāḥat demişler südde-i ᶜulyāsına

13. Oldu bürhān-ı temānüᶜ ehl-i ṭabᶜa maḳdemi
Çarh̲ıñ ibṭāl eyledi devrīñ gider peydāsına

14. Add-i evṣāf-ı kemālatıyla istişhād eder
Lā-tenāhī derkiniñ ol kim düşer daᶜvāsına

15. Ber-devām et yā İlāhī mesned-i iḳbālde
Ere herkes devletinde maḳṣad-ı aḳṣāsına[106]

16. Nūr-ı çeşmi yaᶜnī mah̲dūm-ı fażāʾil-perveri
Ola devletle emānet Ḥażret-i Mevlā'sına[107]

17. Yazdı bir tārīh̲ Mekkī-i bende-i dīrīnesi
Geldi ᶜAbdullāh Efendi ᶜilm-ile fetvāsına

8. Āl-i feyżden taḳvā vü iffet ile meşhūr merhūmü's- seyyīd Murteżā Efendi fetvāsına tārīh̲dir[108]

Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Cūş edip h̲ānedān-ı feyż-i İlāh
Verdi gülzār-ı şerᶜe neşv ü nemā

106 aḳṣāsına:aḳżāsına T(Yazım hatāsı)
107 mah̲dūm:mah̲z̲ūm T(Yazım hatāsı)
108 AE'de başlık yok.

2. Yaᶜni bir fāżıl-ı felek-cādan
Kesb-i şān etdi mesned-i fetvā

3. Murteżā Efendi ol ᶜaliyyü'z̲-z̲āt
Ol celīyyü'ş-şiyem ser-i fuḍalā

4. Şeref-i z̲ātı izz-i ensābı
Eyledi bi'ż-żarūre cez̲b-i ᶜalā

5. Ḳuṭb-ı çarẖ-ı ᶜulūm seyyid-i ḳavm
Saᶜd-ı ṣadrü'ş-şerīᶜa-i fuḍalā

6. Berg-i gülzār-ı şerᶜ fetvāsı
Ḳalemi āb-ı himmete mecrā

7. Süẖanı ᶜāleme nesīm-i ḥayāt
Nigehi ehl-i derde ᶜayn-ı şifā

8. Mekkiyā fāl-i ẖayr edip tārīẖ
Oldu cümle bu beyt ile gūyā[109]

9. Muḥyī-i sünen müᵓeyyid-i dīn
Geldi fetvāya seyyidü'l-ᶜulemā

10. Çelebi-zāde merḥūm ᶜĀṣım Efendiniñ fetvāsına tārīẖdir[110]

[109] beyt ile : beyt-ile AE
[110] AE'de başlık yok.

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilatün Fāʿilün

1. Ḥamdülillāh vaḳt olup feyż-i ṣafādan kāmbīn
Oldu envār-ı meserret lemʿa-baẖşāy-ı zemīn

2. Müjdeler āfāḳı tebşīr etdi ẖayr-ı maḥż-ıla[111]
Eyledi teşrīf-i fetvā yaʿni bir ẕāt-ı behīn

3. Ḳurret-i ʿayn-ı fażāʾil dürretü't-tāc-ı fuḥūl
Zīver-i sadrü'ş-şerīʿa nāẓır-ı şerʿ-i mübīn

4. Sāye-i devlet-medārı sāyebān-ı bī-kesān
Ṭāḳ-ı bāb-ı devleti miḥrāb-ı ḳalb-i müstaʿīn

5. Naẖlzār-ı şerʿe zīb evrāḳ-ı fetvāsıyladır
Nāvidān-ı ẖāmesinden feyż alır aḥkām-ı dīn

6. Bū-Ḥanīfe bāġ-ı şerʿe lāle-i nuʿmān-ı Ḥaḳ
Ḥażret-i ʿĀṣım Efendi şeyẖülislām-ı güzīn

7. Noḳṭa-i kilki ʿiẕār-ı şāhid-i maḳṣūda ẖāl
İs̱r-i pāy-ı ẖāmesidir rehber-i ḳalb-i ḥazīn[112]

8. Zāʾirān tebşīr ederse ṣadrı tebşīr eylesin
Buldu zīrā maḳdemiyle başḳa iʿzāz-ı mekīn

9. ʿAdd-i evṣāf-ı kemālātıyla istişhād eder
Lā-tenāhī derkin imkānında baḥs̱-i mülzimīn

---

[111] Maḥż-ıla : maḥż ile AE
[112] maḳṣūda: maḳṣūd T

10. Böyle bir ṣāḥib-kemāliñ girdi deste dāmeni

Ṭabʿı ḳor mu ḥāline iḳdāmdan fikr-i zerīn

11. Yoḳsa taʿdād-ı kemālātı ne ḥaddimdir benim

Maḳṣadım h̲ayr-ı duʿādır eyleyip važʿ-ı cebīn[113]

12. Ber-devām et yā İlāhī mesned-i iḳbālde

H̲ayr-ı tevfīḳiñ ḳarīn et yār edip luṭfuñ hemīn

13. Girdi farṭ-ı şevḳden tārīh̲e h̲āmem Mekkiyā

Oldu İsmaʿīl Efendi saʿd ile müftī-i din

11. Faḳīr Selānīk ḳaḍısıyken vālī-i vilāyet naṣb olunan Ḥamza Pāşā'ya tārih̲dir[114]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Zihī düstūr-ı ekrem ḥażret-i pāşā-yı ẕī-şān kim

Olur evṣāf-ı ẕāt-ı pāki bīrūn ḥadd ü ıṭrādan[115]

2. Müdebbir ʿaḳl-ı evvel mālik-i genc-i maʿārifdir

Kemāl ü ʿilm ü fażl olmuş müsellem oña Mevlā'dan[116]

3. Eder kesb-i şeref ẕātıyla el-ḥaḳ mesned-i iḳbāl

Sezā fah̲r etse devlet izz ü rifʿat böyle dānādan[117]

---

[113] Yoḳsa : Yoh̲sa HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

[114] HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 : Tārīh̲-pirā-yı vālī-i Selānīk Ḥamza Paşa AE

[115] ḥadd : ced Ü2

[116] Kemāl ü : Kemāl-i Ü2

[117] rifʿat: reft T(Yazım hatāsı)

4. ᶜAṭāver maᶜdelet-güster hüner-ver ẕāt-ı ekremdir
Budur ġūş etdiğim her yerdeki aᶜlā vü ednādan

5. Verir ṣaḥ resmi revnaḳ gülbün-āsā gülşen-i şerᶜe
Ki feyż-i nāvidān-ı h̲āme-i emriyle isḳādan[118]

6. Naẓīr olmaz oña fażl u hünerde luṭf u himmetde
Anıñçün ḳadri ᶜālī sāʾir ehl-i cāh-ı vālādan[119]

7. H̲udā iḳbāl-ile pāyende ḳılsın ṣadr-ı devletde
Budur ih̲lāṣ-ile her dem duᶜāmız Ḥaḳ-teᶜālādan[120]

8. Edip tebşīr h̲alḳı ḥākimü'ş-şerᶜī dedi tārīh̲
Selānīk buldu zībā ᶜizz ü devlet Ḥamza Paşa'dan[121]

12. Dürrī-zāde Nūrullāh Efendi'nin sāḥilh̲ānesinde dağ içinde yapdığı ḳaṣra tārīh̲dir[122]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Ḥażret-i mah̲dūm-ı ᶜālī-ḳadr vālā-menzilet
Kevkeb-i dürrī-i devlet maṭlaᶜ-ı nūru'ṣ-ṣudūr

2. Yaᶜni Nūrullāh Efendi ol maᶜārif maṭlaᶜı
Ṣadr-ı ẕī-şān-ı efāżıl nāẓım-ı silk-i umūr

---

118 nāvidān: tāvidān T (Yazım hatāsı)
119 fażl : luṭf AE / luṭf : fażl AE
120 iḳbāl-ile : iḳbāl ile AE / ih̲lās-ile : ih̲lās ile AE Ü2
121 ḥākim : h̲ākim HE // ᶜizz ü devlet: ᶜizz-i devlet T
122 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T: Tārīh-i ḳasr-ı Nūrullāh Efendi Ḳāżī-ᶜasker Rum ili AE

3. Pertev-endāz-ı ᶜimāret olıcaḳ bu ḳasra da
Mehbiṭ-i nūr-ı ilāhī eyledi mānend-i h̲ūr[123]

4. Ḥabbez̲ā ḳaṣr-ı ferāḥ-bünyād ṭarḥ-ı tāze kim
Eyler īrās̲ ādeme bir demde ṣad feyż-i sürūr

5. Kūhisār-ı cān-fezāya ḳondu bir ᶜanḳā gibi
Medḥimi ṣanma uçurma eyledim bil ki ḳuṣūr

6. Ḥavża nāẓır dāᶜimā ᶜāşıḳ mı āyā ᶜaksine
Ḳaṣr-ı ᶜadn etmiş meğer ḥavż içre kendüye ẓuhūr

7. Mesned-i iḳbāl-i devlet eyleyip Ḥaḳ z̲ātıñā
ᶜÖmr ü ṣıḥḥatle ṣafālar eyle ṣad devr-i dühūr

8. Mekkī-i dāᶜī ḳadīmiñ dedi bir tārīh̲-i nev
Mihr-i iḳbāliñle bu ḳaṣr ola dāᵓim cāy-ı nūr

13. Şeyhülislām merḥūm Pirīzāde ᶜOs̲mān Mollā Efendi'niñ menziline tārīh̲dir[124]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Bārek-Allāh menzil-i yümn ü saᶜādet kim odur
Genc-i esrār-ı fażīlet mehbiṭ-i feyż-i H̲udā[125]

2. Ah̲ter-i iḳbāl ü devlet onda eyler iḳtirān
Ḥabbez̲ā beytü'ş-şeref saᶜd ü saᶜādet-iḥtivā

---

[123] ḳaṣra da : ḳaṣırda AE
[124] AE'de başlık yok.
[125] Mehbit : muhīṭ Ü4

3. H̲ānesidir vefḳ-i tevfīḳiñ ki ḳonmuş h̲ayr içün

Oldu aḥkāmı anıñçün cümleden h̲ayr-ı duᶜā

4. Devlet ü iḳbāl ü ᶜizzet devr eder pīrāmenin

Merkez eṭrāfında girdān bir muḥīṭ olmuş oña[126]

5. Süllemi maᶜmūre-i iḥsān ü cūda muttaṣıl

Ondan eyler ḳaṣr-ı kāma irtiḳā ehl-i recā

6. Mihr ü māhıñ şavḳ-ıla envārı nūr-ı çeşmidir

Cām-ı revzenden derūnun seyr eder ṣubḥ u mesā

7. Yüz süren dergāhına pervāz-ı evc-i kām eder

Mıṣraᶜ-ı bāb-ı refīᶜidir cenāḥ-ı ilticā

8. Eyledi h̲āke tenezzül h̲ākdan refᶜ eyleyip

Oldu taḥtānī büyūtu arża meyl etmiş hümā[127]

9. Dil-nişīn-i ᶜālem olmaḳ çoḳ mu kim bānīsidir

Nice biñ vīrāne-zār-ı ḳalb eden her gün binā[128]

10. Lāyıḳ-ı ṣadrü'ş-şerīᶜa bir muḥallā maḥfaẓa

Nüsh̲a-i nā-yāb-ı z̲āt-ı pākine yapdı H̲udā[129]

11. Ṣāḥib-i ᶜālī-tebārī şeyh̲ülislām-ı güzīn

Beyt-i ᶜilm ü h̲ānedān-ı fażl u enᶜām ü sah̲ā

---

126 eder : eden Ü2

127 tenezzül : tezelzül Ü2

128 Nice : Günde AE

129 muḥallā : mücellā

12. Yaᶜnī kim ᶜOs̲mān Efendi ᶜizz ü devlet mefh̲arı

Ṣadr-ı fetvānıñ odur zīb-āveri ser-tā-be-pā[130]

13. Dediler bi'l-ittifāḳ itmāmına tārīh̲-i tām

Beyt-i dīvān-ı keremdir menzil-i cūd u ᶜaṭā[131]

14. Tārīh̲-i s̲ānī[132]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Ḳurretü'l-ᶜayn-ı feżāʾil dürretü't-tāc-ı fuḥūl

   Fah̲r-ı erkān-ı ekārim yemm-i himem baḥr-ᶜaṭa[133]

2. Ṭāḳ-ı bāb-ı devleti mihrāb-ı ḳalb-i müstāᶜīn

   Sāye-i devlet-medārı sāyebān-ı ilticā

3. Noḳṭa-i kilki ᶜiz̲ār-ı şāhid-i maḳṣūda h̲āl

   İs̲r-i pāy-ı h̲āmesi ṣavb-ı murāda rehnümā[134]

4. Bi-iᶜzāz-ı şerᶜe zīb evrāḳ-ı fetvāsıyladır

   Nāvidān-ı h̲āmesinden feyż alır ser-tā-be-pā[135]

5. Şiᶜr-i Ḥasān'dan kelām-ı nes̲ri aḥsen söz budur

   H̲āne-zād-ı ṭabᶜıdır bikr-i meᶜānī dāʾimā[136]

---

130 mefh̲arı : mefḥarı HE

131 AE

132 AE (Diğer nüshalarda tarih beyti verilmediğinden şiir aynı tārih manzūmesi olarak devām ediyor.)

133 Ḳuretü'l-ᶜayn : Ḳurre-i ᶜayn AE // ekārim : mekārim HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

134 kilki : kilk-i Ü2

135 Bi-iᶜzāz : Bi-aġzār AE (yazım hatāsı)

136 AE

6. ᶜAḳl-ı küll dībācesin fehm etse istikmāl eder
Ẕātıdır ol nüs̱ha-i ḥikmet kelām-ı ihtidā

7. ᶜAdd-i evṣāf-ı kemālātıyla istidlāl eder
Lā-tenāhī derkiniñ isbātın eden iddiᶜā[137]

8. Müstedām etsin H̱udā ser-menzil-i iḳbālde
Olsun erbāb-ı niyāza bābı dāᶜim mültecā

9. Eyleyip sencīde ol beyti terāzū-yı ẖayāl
Oldu mevzūn vaṣf-ı pākinde dü mıṣraᶜ Mekkiyā

10. Dediler bi'l-ittifāḳ itmāmına tārīẖ-i tam
Beyt-i dīvān-ı keremdir menzil-i cūd u ᶜaṭā[138]

11. Cevherī ᶜaḳd-i mücevher oldu tārīẖ-i diğer
Beyt-i dīvān-ı saᶜādet maṭlaᶜ-ı şems-i ᶜaṭā

15. Merhūm Nāfiẕ Efendi'niñ ṣadr-ı Rūm'a teşrīfi tārīẖidir[139]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Bi-ḥamdillāh vezān oldu nesīm-i ᶜavn-i rabbānī
Dil-i erbāb-ı dānīşden küdūret nā-bedīd olsun

2. Eden teşrīf-i ṣadr-ı Rūm'u bir ẕāt-ı mükerremdir
Ḳużāt-ı Rūm iliye mevsim-i ᶜīd-i saᶜīd olsun

---

137 İstidlāl : istişhād AE
138 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T
139 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T: Tārīẖ-berāy-ı menḳabet ṣadr-ı Rūm ili Nāfiẕ Efendi AE

3. Olan ṣadrü'ş-şerīʿa ḥādī-i fażl ü maʿārifdir

ʿAṭālar böyle teʾlīf-i ḳulūb üzre medīd olsun[140]

4. Mufaẖẖam ẕāt-ı ekrem Ḥażret-i Nāfiẕ Efendi kim

Nufūẕ-ı emr-i Ḥaḳ'da ḥükmü dāʾim müstebīd olsun

5. Taḥarrī ile tevcīhāt-ı taʿdīl-i ʿulūmundan

Der-i fażlında gelsin müsteḥaḳlar müstefīd olsun[141]

6. Bulunmaz böyle cāmʿ-ı ʿilm ü ʿaḳl u fażl-ı ensābı

Ki hem kāmil müdebbir şiʿr ü inşāda ferīd olsun[142]

7. Ḳarīn-i manẓar-ı iḥsān eder dūrbīn-i inṣāfı

Derinden ehl-i ḥays̱iyyet ḳarīb olsun baʿīd olsun

8. Ola tevfīḳ-i rabbānī hemīşe yāver ü yārı

Olup maẓhar duʿāya ṣavn-ı Bārī'de medīd olsun

9. Dedim tārīẖini dest-i duʿāmı refʿ edip Mekkī

Aḥaḳḳın buldu ṣadr-ı Rūm yümn-ile saʿīd olsun

16. Şeyhülislām Muṣṭafā Efendi'niñ zāviyesine tārīẖdir[143]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Mesned-ārā-yı şerāfet ẖāne-zād-ı feyż-i Ḥaḳ

Saʿd-ı millet seyyid-i ümmet imāmü'l-müttaḳīn

---

140 ḥādī : ḥamī Ü2

141 ʿulūmundan: ʿulūmdan T (Yazım hatāsı)

142 ʿaḳl u : ʿaḳl-ı Ü2 // inşāda : inşād HE Ü1 Ü3 Ü4

143 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

2. Ḳurretü'l-ᶜayn-i feżāʾil dürretü't-tāc-ı fuḥūl

Zīver-i ṣadrü'ş-şerīᶜa zīb-i mesnedgāh-ı dīn[144]

3. Sāye-i devlet-medārı sāyebān-ı bī-kesān

Ṭāḳ-ı bāb-ı devleti miḥrāb-ı ḳalb-i müstaᶜīn[145]

4. Dergeh-i fażlı fütūḥāt-ı ᶜulūmuñ maḳsimi

Kim olur erbāb-ı ḥayṡiyyet o derden dāne-çīn

5. Şeyḫülislām-ı zemān āl-i kerīm-i Muṣṭafā

Feylesōf-ı ᶜaḳl-ı küll ᶜallāme-i rūy-ı zemīn

6. Tekyegāh-ı devletiñ bir şeyḫ-i ṣāḥib-himmeti

Ḫānıḳāh-ı mekremetde mürşid-i ḳalb-i ḥazīn[146]

7. Fikri maṣrūf-ı meᶜād u ẕikri zād-ı āḫiret

Ḫayr u birre etdiği-çün dāʾimā reʾy-i zerīn[147]

8. Destmāl-i devlet-i kevn-i fenādan naḳş alıp

Naḳş-bend'e yapdı bir nev cāygāh-ı dil-nişīn

9. İntiẓām-ı ṭarḥı verdi naḳş-ı māʾīden eṡer

Heyʾet-i mecmūᶜası maṭbūᶜa-i faṣṣ-ı nigīn

10. Zīb-bāḫş olmuş benān-ı dehre kim her ḳubbesi

Ḫātem-i fīrūzedir her sengi bir dürr-i ṡemīn

---

144 Ḳurretü'l-ᶜayn : kurre-i ᶜayn AE

145 Tāḳ-ı bāb:Bāb-ı ṭāḳ AE

146 Ḫānḳāh:Ḫānıḳāh HE Ü3

147 reʾy : rāy HE Ü1 Ü3 Ü4

11. Devr eder dāmen ṣaçıp zerrīn-küleh bir mevlevī

Zer ᶜalemli gūyiyā şādırvān-ı dil-nişīn[148]

12. Der ṣarīr-i bābı etrāfındaki gülzār için

Hāẕihī cennāti ᶜadnin fedḫulūhā ḫālidīn[149]

13. Ḳuṭb-ı çarḫ-ı zühd ü taḳvā olduğundan ṣāḥibi

Yapdı oñu himmet-i ᶜālem-güşā-yı ᶜārifīn

14. Yoḫsa olmaz böyle ḫayrāta muvaffaḳ her kişi

Kim odur mevḳūf-ı iẕn ü hem-ḳabūl-i vāṣılīn

15. Müstedām edip maḳām-ı devletinde dāʾimā

Maṣdar-ı ḫayr u ᶜaṭāyā ede Rabbü'l-ᶜālemīn[150]

16. Nāy-ı ḫāmemem urdu dem tāb-ı ḳudūm-ı şevḳ-ile

Dergeh-i devlet-meʾāba eyleyip vażᶜ-ı cebīn

17. Āsitānıñ bendesi Mekkī dedi tārīḫini

Yapdı kenz-i sırr-ı maᶜnā zāviye müftī-i dīn

17. ᶜUlemādan bir ẕātıñ tecdīd-i ḫānesine tārīḫdir[151]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Feraḥ-baḫş u ṣafā-güster zihī nev-ṭarḥ-ı bī-hemtā

Ḫoşā cāy-ı ḥayāt-āver meserret-ḫāne-i ᶜulyā

148 dāmen saçıp:pīrāmenin T
149 bābı : pāyı AE
150 maḳām : maḳam Ü2
151 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

2. Ḳalır naḳşında ḥayrān görse Mānī farṭ-ı şevḳinden
Ederdi rişte-i medd-i nigāhın perde-i zībā[152]

3. Becā-yı būrīyā zer-beft ü dībā ferşe lāyıḳdır
Sezādır cām-ı revzen olsa mihr-i ṭārem-i mīnā

4. Eder her ġoncası h̲ande gül-i ṣad-berg-i raᶜnaya
ᶜİẕār-ı yārı eyler reng-i verdi ᶜāşıḳa īmā

5. Durulmaz rūzīgārıñ şiddetinden faṣl-ı germāda
Nesīm-i cān-fezāya el ṣalar revzenleri gūyā

6. Açar āġūş-ı istiḳbāli h̲alḳa mıṣraᶜ-i bābı
Rehi meᵓlūf-ı aḥbāb u derūnu sofra-i naᶜmā[153]

7. Ḳabā-yı sebzi iksā eyledikçe şuᶜle-i h̲ūrşīd
Olur her cām-ı revzen gör sār-ı efᶜī-i aᶜdā[154]

8. Çü mirᵓātü'ṣ-ṣafā rūşen derūnu ser-te-ser ṣāfī
Dil-i bānī-i ṣāḥib-ṭabᶜa beñzer şübhesiz ḥaḳḳā[155]

9. O dānā-dil alır envār-ı fażlı şuᶜle-pāş olsa
Ki her bir z̲erresi bir āfitāb-ı ᶜālem-i maᶜnā[156]

10. H̲udā maᶜmūr u ābādān edip hemvāre izzetle
Ola pister-nişīn-i emn ü rāḥat bī-ġām-ı dünyā

---

[152] ḥayrān: h̲ayrān Ü1
[153] bābı : s̲ānī HE Ü1 Ü2 T
[154] sār : sāz Ü4
[155] mirᵓātüᶜṣ-ṣafā : mirᵓat-ı ṣafā Ü2
[156] dānā-dil : dānā-dil-ki HE Ü1 Ü2 Ü4 T

11. Görüp taḥsīn edip düşdü dile bir şevḳ-ile tārīḫ

Zihī beyt-i bedīᶜ vü ṭāḳ-ı dilkeş menzil-i vālā[157]

18. Rūm ili ḥiṣārı bālāsında Maḳām-ı Şühedā demekle maᶜrūf **cebel-i ᶜālīniñ** firāzına Şeyḫülislām Dürrīzāde Efendi-çün binā olunan ḳaṣra tārīḫdir[158]

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1. Ḥabbeẕā himmet-i vālā-yı veliyyü'n-niᶜamā

Bir teveccühle bu nüzhetgehi etdi iḥyā

2. Şeyḫülislām-ı enām ᶜaḳl-ı küll-i ᶜallāme

Nāẓır-ı şerᶜ-i ḳavīm ṣāḥib-i cāh-ı iftā

3. Dürretü't-tāc-ı efāżıl durur ṣadr-ı ᶜulūm

Dürrī-i kevkeb-i iḳbāl-i sipihr-i fetvā[159]

4. Oldu nev-cāygehi evc-i semāya mülḥaḳ

İrtifāᶜ-ile eder rütbe-i ḳadrin īmā

5. Ḳaṣrı teşrīfini ġūş eyleyicek şevḳinden

Aldı taᶜẓīm-ile baş üzre bu cāy-ı vālā

6. Bu neẓāret bu leṭāfet bu dem-i rūḥānī

Oldu her sāᶜati cān-baḫş-ı meserret-efzā

---

157 Şevḳ-ile : şevḳ ile Ü2

158 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

159 Sipihr-i : sipihri HE Ü1 Ü2 Ü3

7. Ḥayy ü mevtāya ʿumūm üzre erer neşʾe-i feyż

Cümleden vāṣıl olur çünki ziyāretle duʿā

8. Nice vīrān şüdeyi böylece maʿmūr etdi

Naẓar-ı merḥameti ḳaṣr-ı ḳulūba bennā

9. Beytler yapmadayım medḥ ü duʿāsında hemān

Beyt-i sūzānımı yab yab yapar eyler iḥyā[160]

10. Ber-devām ede Hudā mesned-i iḳbālinde

Nev-be-nev cāy-ı ṣafā ṣaḥt-ı dil ede Hudā

11. Mekkiyā mıṣraʿ-i tārīhi düşürdüm el-ḥaḳ

Ḳaṣr-ı āʿlām-ı cinān oldu maḳām-ı şühedā[161]

19.Berāy-ı fetvā-yı Tevfīḳ Efendi[162]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Gördük aṣḥāb-ı kemāle iʿtibār

Ṣadr-ı fetvā şānla buldu aḥaḳ

2. Geldi fetvāya yine ḥaḳ ṣāḥibi

Ehl-i fażlıyla server-i halḳa baḳ

3. Ḥażret-i Yaḥyā Efendi ḥaḳ bu kim

Fażlına eyler şehādet her varaḳ

---

[160] yapmadayım : yapmada HE Ü1 Ü2 T

[161] āʿlām : iʿlām HE Ü1 Ü2 Ü4

[162] HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

4. Ḥadd-i ẕātın böyle taᶜrīf etdiler

Seyyid-i ᶜālī-neseb nūr-ı falaḳ

5. Şiᶜr ü inşā ᶜilm ü fażl u ḥüsn-i ẖaṭ

Onda ḳat ḳat çeşm-i inṣāf ile baḳ[163]

6. Gör ṣabāḥ el-ẖayrı buldu kāᵓināt

Şām-ı ġam gitdi açıldı çün şafaḳ

7. Cūdu Yeᵓcūc-ı żarūret defᶜine

Ehl-i istiḥḳāḳadır sedd-i ramaḳ

8. ᶜAvn-i Mevlā yāveri olsun müdām

Ola ḥāli fażl-ı Ḥaḳ'la yeknesāḳ

9. Dāᶜī-i yār-i ḳadīmi Mekkiyā

Nev-ārūs-ı kāmdan açdı tataḳ[164]

10. Bā-şeref fetvāsına tāriẖdir

Ṣadra geldi yümn-ile Tevfīḳ-i Ḥaḳ

20. Eḥibbādan birine vilādet tārīẖidir[165]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Yine Ḥacı Muḥammed ol efendi-i ṣadāḳat-kīş

Mübeşşer oldu iḥsān-ı H̱udā'dan luṭf-ı ekmelle[166]

---

[163] inṣāf ile : inṣāf-ile Ü1 Ü2 Ü3

[164] tataḳ : tutaḳ Ü3

[165] HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

[166] ekmelle : ecmelle Ü3

2. Zihī h̲ayrü'l-h̲alef iᶜṭā olundu Rabb-i ᶜizzetden
Vücūda geldi bir necl-i saᶜādet vech-i eshelle

3. Necābet meymenet ḥaḳḳā müşāheddir cebīninden
Nice ih̲vānını tebşīr eder evvel bi-evvelle[167]

4. H̲ulūṣ-ı ḳalb-ile şevḳ-i ziyāret ḥacc-ı mebrūruñ
Nice ās̲ārını görmek muḥaḳḳaḳ bunu pek belle

5. Naẓar ih̲lāṣadır çünkim yeter taṭvīlīn ey h̲āmem
Demişlerdir kelāmıñ aḥsenidir delle mā-ḳalle[168]

6. Çıḳar tārīh̲i bā-inṭāḳ-ı Ḥaḳ h̲ayr-ı duᶜādır bu
Vahīd ola Muḥammed ᶜilm ü taḳvā ᶜömr-i aṭvelle[169]

21. Fetvā emīni merhūm Aḥmed Efendi'niñ çeşmesine tārīh̲dir[170]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün

1. Baḥr-ı zeh̲h̲ār-ı fażīlet behcet-efrūz-ı ᶜaṭā
Yaᶜni kim fetvā emīni emr-i dīniñ maḥremi

2. Ol muḥīṭ-i mecmaᶜü'l-baḥreyn-i fażl u maᶜrifet
Zīver-i ṣadrü'ş-şerīᶜa zīb-i cāh-ı muᶜẓamı

3. Bāġbān-ı şāriᶜiñ feyż-i uṣūlünden midir
Oldu dest-i pāki gülzār-ı fürūᶜıñ maḳsemi

---

[167] cebīninden : cebīninde Ü4
[168] delle mā-ḳalle : delle mā-ḳall HE Ü1 T; delle mā-ḳalli Ü2
[169] bā-inṭāḳ-ı Ḥaḳ:bā-inṭāḳ T
[170] HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

4. Māʾ-i mevṣūl eyledi ās̲ār-ı h̲ayrıñ herkese
Faʿli inʿām cümleye iḥsān żamīr-i ekremi

5. Ṭās-ı zerrīn çeşmesi sāḳī-i sīm-endāmdır
Lez̲z̲et-i māʾü'l-ḥayātı eyler iḥyā ādemi

6. Düşdü bir tārīh̲-i dilkeş Mekkiyā itmāmına
Nūş ḳıl Aḥmed Efendi ḳıldı icrā zemzemi

22. Merḥūm İsḥaḳ Efendi'niñ ṣadr-ı Rūm naṣbı tārīh̲idir[171]

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Cenāb-ı Ḥażret-i İsḥāḳ Efendi z̲ī-şān
Zi-ʿadd-i midḥat-i ū ʿacz ez-ruḳūm āmed[172]

2. Be-ṣadr-ı Rūm zi-ḳudūmeş şerāfet ü iḳbāl
Mis̲āl-i lāzım-ı melzūm ber-ān lüzūm āmed

3. Furūġ-ı çeşm-i fāżīlet ki hemçü nūru'l-ʿayn
Naẓar be-raḥm-ı ḳużāteş ʿale'l-ʿumūm āmed

4. Münāziʿān be-ḥużūreş neyāmed ez-sah̲tī
Be-tāb-ı seyf-i şerīʿat nerm zi-mūm āmed

5. Ū zūr zed ki mihreş be-feyż-i nūr ser rā
Kesī ki ez-sitem-i çarh̲-ı pür-hücūm āmed[173]

---

171 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T
172 ʿacz : ʿaciz T
173 Ū zūr zed: ازوررزر Ü4 ;ازوزدر T

6. Be-bāġ-ı midḥat-ı ū Mekkiyā müdām h̲oşem
Ümīd medār ki be-dīn neşᶜe ez kürūm āmed

7. Be-şeş cihet heme gūyend be-müjde-i tārīh̲
Hümā-yı evc-i saᶜādet be-ṣadr-ı Rūm āmed

23. ᶜArabzāde ᶜAṭā Efendiniñ Ṣadr-ı Rūm'a teşrīfine tārīh̲dir[174]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Bi-hamdillāh vezān oldu nesīm-i fażl-ı rabbānī
Ḳuzāt-ı Rūm iliye maḥż-ı h̲ayrı eylediñ imżā[175]

2. Gelen ol ṣadr-ı vālā-ḳadre bir z̲āt-ı mükerremdir
Kerim-i merḥamet-perver müdebbir-i ᶜāḳil ü dānā

3. Bi-ḥaḳḳın āgeh ol ṣadrü'ş-şerīᶜa ᶜirs̲-ile mevrūs̲
Mükerrer ᶜizz ü devlet ḳat ḳat olsa z̲ātına āḥrā

4. Muḥīṭ-i ᶜāṭıfet baḥr-ı ᶜināyet ḳulzüm-i şefḳat
Odur ol h̲ānedān-ı yümn-i devlet maᶜdelet-pīrā

5. Derūnu h̲ayra sāᶜī iltifātı cümleye vāfī
Żaᶜyıfıñ destgīri bīkesāna melceᵓ vü meᵓvā

6. Duᶜā-yı h̲ayrını gūş eyle gel ednā vü aᶜlādan
Budur Mekkī saᶜādet cāh u rifᶜat Ḥaḳ teᶜālādan

7. H̲udā dāᵓim muvaffaḳ eyleyip maḥfūz ede z̲ātın
Hemīşe ᶜizz ü iḳbāl ü saᶜādetle ola ber-cā

---

174 Ü3 Ü4
175 fażl : feyż Ü4

8. Gelip üçler dediler fāl-i hayr-ile duᶜā tārīh
ᶜAṭā Efendiye ṣadr-ı Rūm'u mesᶜūd eylesin Mevlā

24. Fātīḥ-i Belġrad ᶜİvaż Paşazāde Ḥalīl Beğin ferzedine tārīh-i vilādet[176]

Mefāᶜīlün Mefāᶜilün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. ᶜAtāver mekremet-perver Halīl Beğ ol kerem-meᶜād
Der-i vālāsı fahr eyler ziḥām-ı ehl-i hācetle[177]

2. Peder ferzend ki tahmīr eylemişdir tıynet-i pākin
Şecāᶜat maᶜrifet ikrām ü bezl ü cūd u niᶜmetle[178]

3. Hudā maᶜmūr u dil-şād etdi bir ferzend-i ekremden
Zihī hayrü'l-halef kim geldi luṭf-ı Rabb-i ᶜizzetle[179]

4. Ne Oña şayestedir hem-nāmī-i şīr-i Hudā el-ḥaḳ
Ki cedd-i pākidir ḳahr eyleyen aᶜdāyı nuṣretle

5. Ne nuṣret bir ġazā-yı ekber iḥsān etdi kim Mevlā
Vücūh-ı müslimīne vācib oldu yādı raḥmetle[180]

6. O ġāzī safderiñ yā Rab livā'ül-ḥamd olup cāyı
Ola evlād-ı emcādı heme ᶜömr-i saᶜādetle[181]

---

[176] Ü3 (Sayfa kenarına ekli) : Tārīh-i vilādet AE
[177] ziḥām : zihām Ü3
[178] Peder ferzand : yed-i ḳadrin Ü3 // bezl ü : bežl Ü3 / niᶜamınla Ü3
[179] maᶜmūr : mesrūr Ü3 / etdi : eyledi Ü3
[180] ġazā : ᶜazā Ü3 (yazım hatāsı)
[181] ᶜömr ü : ᶜömr-i Ü3

7. Düşürdüm Mekkiyā mevlūde bir fāl-i duᶜā tārīẖ

   Muᶜammer ola dünyāda ᶜAlī Beğ ᶜizz ü devletle

25. Tārīẖ-i vefāt[182]

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1. Ḥayfā ki Uncuzāde-i pākize gevheri

   Maḥv etdi āsiyāb-ı felek dāʾir-i ḳażā[183]

2. Yaᶜnī ḥafīd-i bānī-i bünyād-ı medrese

   Maẖdūm-ı ᶜırḳ-ı ẓāhir ü şāyeste-i s̱enā

3. Fikr-i daḳīḳ ü ẕihn-i selīm ṭabᶜ-ı müstakīm

   Olmuşdu cümle ẕātına elṭāf-ı kibriyā[184]

4. Ol verd-i nev-şüküfte-i gülzār-ı iffeti

   Pejmürde ḳıldı ṣarṣar-ı ser-pençe-i fenā[185]

5. ᶜIrḳ-ı neccār raḥmet-i Rabb-i kerīm olup

   Meᶜvāsı ola sāʾye-i sulṭān-ı enbiyā[186]

6. Yazdım bir āh-ı serd-ile tārīẖ-i mevtini

   Olsun behişt İlāhi Muḥammed Saᶜīd'e cā[187]

---

[182] AE : Ü3 (Başlıksız. Sayfa kenarına ekli)

[183] āsiyāb: esbāb Ü3

[184] Fikr-i dakīk ü ẕihn-i selīm ṭabᶜ-ı müstakīm : Fikr-i daḳīk ṭabᶜ-ı selīm dīn-i müstaḳīm Ü3

[185] İffeti : behceti Ü3

[186] ᶜIrḳ-ı neccār : Ġarḳ-ı biḥār-ı Ü3 // sulṭān-ı enbiyā : eltāf-ı kibriyā Ü3

[187] mevtini : fevtini Ü3

26. Tārīẖ-i vefāt[188]

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Ketẖüdā-yı pāk-i gevher maẓhar-ı ẖalk-ı ḥasen
   Yaʿni ʿAbdullāh Efendi terk edip dünyāsını

2. ʿĀzim-i şehrāh-ı ʿuḳbā oldu bā-ḥükm-i İlāh
   Ḳasd edip taḥṣīl-i kām ü maḳṣad-ı ʿulyāsını

3. Ser-nigūn bir kāse-i zehr-ābe gelmişdir felek
   Çeşm-i cān-ı ʿāleme bu günbed-i ẖaḍrāsını

4. Ḥaḳ ġarīḳ-i baḥr-ı ġufrān eyleyip elṭāf-ıla
   Ede iʿtā Rabb-i erḥam cennet-i ʿulyāsını

5. Ḥāṭıf-ı ġaybī dedi tebşīr ile tārīẖini
   Buldu ʿAbdullāh cinān-ı raḥmet-i Mevlā'sını

1152[189]

C. MUSAMMAṬLAR[190]

1. Taḥmīs-i ḳasīde-i Nābī müẕeyyel be-medḥ-i nebī-i ʿaleyhi'ṣ-ṣalavātü'ṣ-sellem[191]

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

---

188 AE
189 Mīlādī 1740
190 HE AE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T(Başlıksız)
191 Taḥmīs-i ḳaside-i Nābī müẕeyyel be-medḥ-i nebī-i ʿaleyhi'ṣ-ṣalavātü's-sellem : Muẖammes AE

-I-

1. Rāh-ı hevesde etme telef pāy-ı himmeti
2. Nūş etme zehr-i cām-ı girān-ı rezāleti
3. Bīhūde çekme sürhī-i reng-i hacāleti

4. Bir bendeye erişse Hudā'nıñ ᶜināyeti
5. Ḥāżır olur bilā-taᶜab esbāb-ı ᶜizzeti

-II-

1. Vardır miyān-ı ḥüzn ü meserretde ittiḥād
2. Olsa ne deñli huşkī-i bāġ-ı emel ziyād
3. Etmem elem çekip ġam u efkārı iᶜtiyād

4. Bir nahliñ etse neşv ü nemāsın Hudā murād
5. Cārī olur ayağına cūy-ı saᶜādeti[192]

-III-

1. Olduḳda dest-i ṣıdḳ u ṣadāḳat-per-i duᶜā[193]
2. Evc-i sipihr-i kāme meğer güç mü iᶜtilā
3. Olsun niyāzgāh-ı diliñ bāb-ı kibriyā

4. Tevfīḳ-i īzidī kime olursa rehnümā
5. Baht-ı bülendi cezb eder aḥkām-ı rifᶜati[194]

-IV-

1. Sūḳ-ı ḥuṣūl olmuş-iken beste-i kesād
2. Kālā-yı ᶜarż-ı hᵛāhişi etmem ᶜabes mezād
3. Tār-ı emelden ᶜuḳde-i yeʾsi eden güşād

---

[192] saᶜādeti : saᶜāti Ü4 (yazım hatāsı)

[193] ṣıdḳ u ṣadāḳat-per-i duᶜā : ṣıdḳ ṣadāḳat-perver-i duᶜā AE; ṣıdḳ u ṣadāḳatle ber-duᶜā Ü2 Ü4 ; ṣıdḳ-ı ṣadāḳatle ber-duᶜā Ü1; ṣıdḳ-ı ṣadāḳatle per-i duᶜā T

[194] īzidī : erdi Ü1 Ü2

4. Bir nā-murādı eylemek isterse ber-murād
5. Olur resīde h̲ōd-be-h̲ōd eczā-yı devleti[195]

-V-

1. Dūşīze-i emeldeki pür ʿuḳde-i kākülüñ
2. Hem pīç ü tāb-ı bendini tār-ı teʾemmülüñ
3. Eyler güşāde şānesi dest-i tevekkülüñ

4. Esbāb-ı inḥilāline bir emr-i müşkiliñ
5. Taḳdīr eder müsāʿade geldikde sāʿati

-VI-

1. Bir derd-i bī-emān ki aṭıbbā nükūl eder[196]
2. Ne ḳābil-i devā vü ne merhem ḳabūl eder
3. Bir gün şifā-yı hāne-i Ḥaḳḳ'a duh̲ūl eder[197]

4. Bir h̲astanıñ ʿilācına ʿĪsī nüzūl eder
5. Taṣḥīḥine H̲üdā'nıñ olunca irādeti[198]

-VII-

1. Edip şikest pāyıñı seng-i reh-i murād
2. Ġam çekme olsa ābile-i yeʾis izdiyād
3. Kesme ümīdiñi deme düşvārdır güşād[199]

4. Bir ʿuḳdeniñ ederse H̲udā ḥallini murād
5. Eyler ḥavāle nāh̲un-ı dest-i sühūleti

---

195 eczā : icrā Ü1
196 bi-emān ki : bī-emānına Ü2
197 şifā-yı hāne : şifāhāne AE T / eder : be-der T(Yazım hatāsı)
198 h̲astanıñ : ḥastanıñ Ü1 // irādeti : irās̲eti
199 Bu mısrā AE'de mevcut değil

-VIII-

1. Āġāz-ı cevr edip sipeh-i bah̲t-ı bī-vefā
2. Vīrān ederse beyt-i diliñ tīşe-i cefā
3. Fikr-i ʿimāret ile elem çekme Mekkiyā

4. Miʿmārı çihil merḥaleden gönderir H̲udā
5. Bir h̲āneniñ murādı olunca ʿimareti[200]

-IX-

1. Medḥ-i cenāb-ı bāʿis̱-i īcād-ı kāʾināt
2. Dil-mürdegāna şerbet-i cān-perver-i ḥayāt
3. Bādī budur bu ṭavra edip ben de iltifāt

4. Temhīd olunmadan ġarażım bu muḳaddemāt
4. Basṭ etmeden murād bu şīrīn ḥikāyeti[201]

-X-

1. Oldu o şāh-ı hüsrev-i mülk-i sedād-ı Ḥaḳ[202]
2. Çeşm-i cihāna h̲āk-i rehi küḥl-i dād-ı Ḥaḳ
3. Buldu rehā żulām-ı ʿademden ʿibād-ı Ḥaḳ[203]

4. Olsa kimiñ güşāyiş-i çeşmi murād-ı Ḥaḳ
5. Tāb-efgen eyler üstüne bir nūr-ı raḥmeti

-XI-[204]

---

[200] Miʿmārı : miʿmār-ı AE Ü2
[201] etmeden : etmedir Ü1 Ü2 Ü3 Ü4
[202] Oldu o şāh-ı : Şāh-ı rüsül Ü1 Ü2 Ü3 Ü4; Şāh-ı rüsül o T
[203] Buldu rehā ẓulām-ı ʿademden : Onuñla buldu fevz ü hidāyet Ü4 T ; Onuñla buldu nūr-ı hidāyet Ü1 ; Onuñla buldu fevz-i hidāyet Ü2 Ü3
[204] Bundan sonrası muhammes şeklinde zeyldir. (HE Ü1 Ü2 Ü3 T)

1. Mā-beyn-i şarḳı ġarb-ıla fikr eyleseñ eğer
2. Miʿrācını muḥāl gören ey ḍāll-ı bed-güher
3. İmkān-ı sürʿatinde yeter sāña ḳıl naẓar

4. Ān-ı ṭulūʿ-ı mihrde żiyā ġarba dek gider
5. Ol nūr-ı Ḥaḳ'da çoḳ mu görürsün bu ḥāleti

-XII-

1. Şāh-ı risāletiñ ḳapısın reft-der ü be-dār[205]
2. Rīş-i sefīdi meknese ḳıl eyle iftiḫār[206]
3. Nevbet verir ser-zülf-i melāʿik zihī faḫḫār

4. Envāʿ-ı maʿṣiyyetle ʿalīl oldu cān-ı zār
5. Kesb et bu derde ʿāfiyet-i ʿizz ü devleti[207]

-XIII-

1. Dest-i ʿadū-yı nefse düşen bir giriftesin[208]
2. Sevdā-yı cāh u ṭūl-ı emel ile ḫastasın
3. Bil kim ʿamā-yı ġaflet ile cāha restesin

4. İnsan-ı ʿayn-ı cānınıñ aç çeşm-bestesin
5. Sürme eyle ḫāk-i dergeh-i ṣāḥib-şefāʿati

-XIV-

1. Ẕevḳ ü ṣafā-yı ʿāleme baḳ ṣanki bir serāb
2. Dil-ḫᵛāhı üzre kimdir olan bunda kām-yāb
3. Eyyām-ı irtiḥāl gelir etme irtiyāb[209]

---

205 Şāh : sāh (yazım hatāsı)
206 meknese : megese Ü1 Ü2
207 ʿāfiyet-i :ʿāfiyet ü T
208 giriftesin : giriftesin Ü3
209 irtiyāb : irtibāb Ü1

4. Tā key bu inhimāk-i meᶜāṣīyle irtikāb
5. Mekkī tefekkür eyle biraz da nihāyeti

-XV-

1. Olsun ṣalāt-ı bī-ḥad oña bī-ᶜaded selām
2. Būy-ı muḥabbetiñle İlāhī ᶜaliyyü'd-devām
3. Aṣḥāb u āl-i ḳurret-i ᶜayna bi-iḥtirām

4. Dārü's-selām-ı ravżā-i rıḍvān ola makām
5. Onlarla ḳıl ḥaşrda H̲udāya refāḳati[210]

2. Tah̲mīs-i ġazel-i Rüşdī[211]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

-I-

1. Geh görüp zülfüñ seniñ ᶜaḳlım perīşān eylerim
2. Āteş-i rūyuñla geh dāġım fürūzān eylerim
3. Gūşe-i hicriñde derdim gāh pinhān eylerim

4. Gāh añıp ġamzeñ seniñ feryād u efġān eylerim
5. Gāh cevriñ yād edip çāk-i girībān eylerim

-II-

1. Seyl-i eşkim nāle-i pür-berḳ-i sūziş-kār-ıla
2. Sedd olunmazken cidār-ı çarh̲-ı nā-hemvār-ıla[212]
3. Mācerāmız hīç ḳalır mı böyle ol ġaddār-ıla

210 ravża-i : ravża vü Ü2
211 HE Ü1 Ü2 Ü3 T Ü4: Ġazel-i Rüşdī Tah̲mīs-i Mekkī AE
212 nā-hemvār-ıla : pür-edvār-ıla Ü4 T ; pür-devvār-ıla Ü1 Ü2 Ü3

4. Sen de seyret ey göñül bir āh-ı āteş-bār-ıla
5. Yāri bir gün etdiği cevre peşīmān eylerim

-III-

1. Żaᶜf-ı ḥāliñ gösterip her dürlü ibᶜād eyleseñ
2. Ağlayıp zaẖm-ı derūna çeşmiñ eşhād eyleseñ[213]
3. ᶜArż edip derd-i hezārıñ żaᶜfıñ īrād eyleseñ

4. Çāre yoḳdur ey göñül biñ kerre feryād eyleseñ
4. ᶜĀḳıbet bir gün seni teslīm-i cānān eylerim

-IV-

1. Pāre-i çāk-i girībān ṣanma ẕilletdir baña
2. ᶜArṣagāh-ı ġamda ṣad iᶜlām rifᶜatdir baña
3. Şāh-ı ᶜaşḳım bādī-i esbāb-ı devletdir baña

4. Cān gibi sermāye-i taḥṣīl-i ᶜizzetdir bāña
5. Anıñ-içün ᶜaşḳıñı sīnemde pinhān eylerim

-V-

1. Mekkiyā olsam daẖī pāmāl-i çarẖ-ı pür-cefā
2. Dergeh-i āẖerden olmam ben recā-cūy-ı ᶜaṭā
3. Ġayra varmam var iken bāb-ı cenāb-ı kibriyā

4. Cümleye iḥsān eden çün Ḥaḳ'dır ancaḳ Rüşdiyā
5. Ben niçün yā ġayrıdan ümmīd-i iḥsān eylerim

3. Taẖmīs-i ġazel-i Nābī[214]

---

[213] eşhād : işhād HE Ü3 T
[214] Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 : Ġazel-i Nābī taẖmīs-i Mekkī AE

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

-I-

1. Aldı o kebg-i bāġ-ı leṭāfet ḳarārımı
2. Gördüm bu kūhsār-ı temennāda kārımı
3. Dām eyleyip figānım ile āh u zārımı[215]

4. Rām eyledim niyāz ile ol şīvekārımı
5. Şehbāz-ı deşt-i ḥimmetim aldım şīkārımı[216]

-II-

1. H̱aṭṭıñ ki zāʾil etdi o ḥüsn ü leṭāfeti
2. H̱as-pūş-ı ẖār-ı ʿillet edip çeşm-i rağbeti
3. Mirʾāt-i ʿaşḳa münʿakis oldu küdūreti

4. Evvel ġubār-ı dilden ederdim şikāyeti
5. Görsem eğer müsāʿade-i rūzigārımı

-III-

1. H̱oşdur kesip muṭālebeyi olmadan baʿīd
2. Çekmek belā-yı firḳatini müddet-i medīd
3. Olsun ḳo dāġ-ı şevḳ-i dilim gün-be-gün mezīd

4. Dilden kesilmeze hele serrişte-i ümīd
5. Vermem ṣafā-yı vuṣlata ben intiẓārımı[217]

-IV-

[215] Dām eyleyip figānım ile āh u zārımı : Laẖt-ı ciğerle bez̠l ederek cümle vārımı Ü4; Naḳd-i dilim bez̠l ederek cümle vārımı Ü1 Ü2 ; Naḳd-i dilimle bez̠l ederek cümle vārımı Ü3 T

[216] deşt : dest AE

[217] kesilmeze : kesilmedi AE

1. Te̲zhībe sīm-i māh-ı nevi ḥalledip ḳażā
2. Evrāḳa verse mühre-i mihr ile incilā
3. Ā̲s̲ār-ı maḥż-ı feyż-i H̲udā'dır bu Mekkiyā

4. Zerrīn ḳalemle yazsa sezā mihr Nābiyā
5. Ṭāḳ-ı sipihre bu ġazel-i ābıdārımı

D. DĪVĀN-I ĠAZELİYYĀT[218]

1. İbtidā-yı ġazeliyyāt-ı ḥarfü'l-elif[219]

-1-

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Sāḥa-i ġam dil-güşā bir ṭurfe meskendir baña
Eşk-i dīdem dāġ-ı sīnem cūy u gülşendir baña[220]

2. Ḳaṣr-ı dil tāb-ı ruh̲undan mihrin eyler iktisāb
Dīde-i şeb-zindedārım cām-ı revzendir baña

3. Reh-güz̲ār-ı vuṣlat olurdu miyānı neyleyim
H̲ançer-i ser-tīz ʿaceb ol belde rehzendir baña

4. Ṣūret-i ümmīd bir kez olmadı ḥayfā bedīd
Sāḥil-i baḥr-ı emel çoḳdan nişīmendir baña[221]

---

218 AE : Ġazeliyyāt Ü3 Ü4 T
219 HE Ü1 Ü2
220 Sāḥa : Sāye HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T // cūy u : cūy-ı AE
221 ümmīd : ümīd HE Ü1 Ü2 / bedīd : medīd AE

5. Gerden-efrāz-ı tekebbür ʿuḳdeden bulmaz h̲alāṣ
Mekkiyā fehm etdiren bu sırrı sūzendir baña

-2-

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. ʿAks-i ruh̲sārıñla çeşmim pür-gül-i terdir baña
Eşk-i dīdem hem gülāb-ı kām-perverdir baña

2. Şerḥa çekdim dāġ yaḳdım meşḳ-i ʿışḳ etdim yine
Üstüh̲ᵛān-ı sīne hep taḥrīre mısṭardır baña

3. Etse düşnām ġonce-i laʿl-i leb-i şirīn ile
Çāşnī-i gülşeker ḳand-i mükerrerdir baña

4. Ẓulmet-ābād-ı ġamım mihr-i ruh̲uñdan feyż alır
Ḳaṣr-ı cāna dīdeler cām-ı münevverdir baña[222]

5. Mekkiyā h̲āṭır-perīşān eyledi ġurbet beni
Āh kim yād-ı vaṭan ḳalbimde ah̲kerdir baña

-3-

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Ciğer-h̲ūn etse de ellerle cām-ı ʿişretiñ cānā
Gider mi bezm-i ġamdan āşinā-yı miḥnetiñ cānā

2. Nigāh-ı çeşm ruh̲ṣat görmedi aġyārdan h̲ālī
Bulunmaz h̲āne-i mirʾāta baḳsam fırṣatıñ cānā

[222] ruh̲uñdan : ruh̲undan HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 / alır : olur Ü1

3. Aḳan seylāb-ı eşkim mā-cerā-yı ḥasret olmaġla
Çıḳar mı levḥ-i dilden naḳş-ı fikr-i ṭalᶜatıñ cānā

4. Ḳapanmaz çeşm-i ümmīdi dil-figārān-ı hicrānıñ
Olursa tā-be-maḥşer mübtelā-yı firḳatiñ cānā[223]

5. Kerem h̲āṭırda olsun Mekkī-i nā-şāda düşdükçe
Dirīġ etme gedālardan nigāh-ı şefḳatiñ cānā

2. Ḥarfü'l-bā[224]

-4-[225]

Mefᶜūlü Mefāᶜīlü Mefāᶜīlü Faᶜūlün

1. Derdim ġam-ı firḳatle füzūn eyleme yā Rab
Menzilgehimi rāh-ı cünūn eyleme yā Rab

2. Rencūr-ı h̲umār-ı ġām-ı devrān-ı zamānım
Cām-ı emelim tīre-derūn eyleme yā Rab

3. Āteşgede-i ḥasret edip ḳalb-i ḥazīnim
Āhım h̲ıyem-i çarh̲a sütūn eyleme yā Rab

4. Pür-mevc-i felek-sāy-ı h̲aṭādır yem-i kārım
Zevraḳçe-i ümmīdi nigūn eyleme yā Rab

5. Dārū-yı ᶜināyet var iken Mekkī-i zārı
Bālīn-i felāketde zebūn eyleme yā Rab

[223] ümmīdi : ümīdi HE Ü1 Ü2
[224] AE'de başlık yok.
[225] AE ve Ü4'de gazeliyātın dışında bulunuyor.

-5-[226]

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Düşür derūnuma nār-ı muḥabbetiñ yā Rab
   Ṣoğutma ʿaşḳ-ıla dilden ḥarāretiñ yā Rab[227]

2. Ẓalām-ı cehl ü ḍalālet içinde idi enām
   Delālet eyledi nūr-ı hidāyetiñ yā Rab

3. Gider bu nefs-i rezīl etmeyip ḥayā ġayra
   Dururken istemeğe bāb-ı ʿizzetiñ yā Rab

4. Değil bu rū-siyehe cümle nāse kāfīdir
   Kemīne ḳaṭre-i deryā-yı raḥmetiñ yā Rab[228]

5. Bu derd-mend ḳuluñ Mekkī-i ʿaṭā-cūyuñ
   Alışdı lūṭfuña kesme ʿināyetiñ yā Rab

-6-

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Çeşm-i terimde ʿaks-i ruh̲u bir h̲ayāl olup
   Ḳan ağladır baña nice dem al al olup

2. Bār-ı niyāz ile eğilir iḥtimāldir
   Meyl etmez oldu gerçi ki serkeş nihāl olup

226 Bütün nüshalarda dīvān başlangıcı.
227 Nār : tāb HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4
228 cümle : cümle-i HE Ü1 // Kemīne : Kemīne-i HE Ü1

3. Ol sīm-sāḳa eyleyemem mūyu istinād

Maḥv oldu ᶜaybı būte-i ᶜaşḳımda ḳāl olup

4. Cez̲b eyler idi nāḳa-i Leylā'yı āh-ı Ḳays

Dest-i dırāz-ı dilde seri ber-ᶜiḳāl olup

5. Şiᶜār-ı ᶜāşıḳāne-i Mekkī-i pür-figār

Söyler kitāb-ı ᶜaşḳı beyān-ber-meāl olup[229]

3. Ḥarfü'l-cim

-7-

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Merd-i āgāh-ı H̲udā eyler mi meyl-i mülk ü tāc

Eylemez bālīn ü beyt-i ġayra mihmān imtizāc

3. Rāstī kec-tābᶜa ḳat ḳat bādī-i tebᶜīd olur

Farṭ-ı devrī-i kemāndan tīre seddir iᶜvicāc

3. Zehr olur tesnīme maḳsim olsa ger dest-i leʾīm

Etme yā Rab kimseyi pāmāl-i bāb-ı iḥtiyāc[230]

4. Kāle-i endīşeyi h̲āmeñ ᶜabes̲ ölçer biçer

Şimdi bāzār-ı hünerde Mekkiyā yoḳdur revāc[231]

---

[229] Şiᶜār: Ās̲ār-ı şiᶜr HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T // Söyler : Eyler HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T / beyān-ber-meāl : beyān ber-meāl HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

[230] olur : olu Ü1 (yazım hatāsı)

[231] endīşeyi : endīşeni AE

-8-

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Demezler saña zāhid terk-i esbāb et ḳabādan geç
   Derūnī-āşinā ol cisr-i ḳayd-ı māsivādan geç

2. Nigeh gülçīn-i ḥasret dāmenim pür-h̲ār-ı firḳatdir
   Açıl ey verd-i nāzım ʿāşıḳa cevr ü cefādan geç

3. Kemerden h̲ançer-i ser-tīziñ aḳsın teşnegān üzre
   Ver ol māʾü'l-ḥayāt-ı vuṣlatı rāh-ı vefādan geç[232]

4. Bu bezm-i miḥnetiñ elbet h̲umārı neşʾesindendir
   Kederden dūr olam derseñ hemān z̲evḳ ü ṣafādan geç

5. Cihānıñ ḳabż u basṭ-ı ʿizzeti Ḥaḳ'dan irādetle
   Ne sūd eyler taʿazzüz Mekkiyā medḥ ü s̲enādan geç[233]

4. Ḥarfü'd-dāl

-9-

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Ez dāne-i vucūd ki ġubār-ı fenā koned
   Āhir felek zi-gerdiş-i h̲ōd āsiyā koned

2. İḳbāl-murġ-ı h̲ᵛāb-ı ḥużūrī ne-yāmedest
   Çeşmem be-dām-ı dīde zi-eşk dane-hā koned

---

232 māʾül-ḥayāt : māʾil-ḥayāt Ü3

233 Cihānıñ ḳabż u basṭ-ı ʿizzeti : Olunca ḳabż u basṭı ʿālemiñ AE; Cihānıñ ḳabż u basṭı ʿālemiñ Ü4; Cihānıñ ḳabż-ı basṭ u ʿizzeti T

3. Tār-ı ḳabā-yı vaṣl-ı h̲ōd ān şūh̲-ı şīvekār

Ez mevc-i cūy-bār-ı sirişk-i vefā koned[234]

4. Āyineem zi-gerd-i taᶜalluḳ siyāh-şod

Enfās-ı serd-i zāhid-i mā key cilā koned

5. Ṣad süllemest behr-i duᶜā āh-ı serbülend

Tā-ber-firāz-ı ḳaṣr-ı icābet-resā koned

6. Mekkī ne-refte-est ezīn rāh-ı Fārsī

Maᶜzūr-dār be-yek ḳalem ger h̲aṭā koned[235]

5. Ḥarfü'r-rā

-10-

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Nigāh-ı h̲ışm-ıla nāzik-vefā değil de nedir

Bu nā-nümūde cefālar ṣafā değil de nedir

2. Teveccühü sañadır h̲astegān-ı ᶜuşşāḳıñ

Baḳılsa seng-i deriñ kehrübā değil de nedir[236]

3. Ḳoyup giden der-i ġayra cenāb-ı Mevlā'yı

Rez̲ālet-i cühelāya sezā değil de nedir[237]

4. ᶜAzīmet eyleyeniñ cādde-i tevekkülde

Delīl ü yāveri luṭf-ı H̲udā değil de nedir

---

234 vaṣl : nāz AE ; cevr Ü4 / şūh̲-ı şīvekār:şīvekār Ü1 // vefā: cefā AE T

235 Maᶜzūr-dār be-yek: Ġamgīn-i me-bāʾs̲ AE Ü4

236 ᶜuşşāḳıñ : ᶜaşḳānıñ Ü1

237 ġayra : ġayr-ı Ü1

5. Yazar yüzün şuʿarā Mekkiyā veliyy-zīver
ʿArūs-ı maʿnāya ḥüsn-i edā değil de nedir

-11-

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1. Sūziş-i ḥasretle ʿāşıḳ dāġı hep ah̲ker döker
Dest-i ġam gerd-i cefādan oña h̲ākister döker

2. H̲āllerle pīşgāh-ı ḥüsnüne h̲aṭṭ-ı şerīf
Ḳaṭʿī fermān etmeğe iʿlām ile maḥżar döker[238]

3. Olmadıḳ nah̲l-ı temennādan dirīgā mīve-çīn
Destbürd-i rūzgār elbet onu silker döker

4. Tah̲te-i sīnemde dil fāl-i viṣāl-i yār içün
Noḳṭa-i dāġ-ı siyāh-ı miḥneti yer yer döker[239]

5. Nev-ḳumāş-ı h̲ᵛāce-i ʿirfāna tanẓīr etmeğe
Kāle-i maʿnāyı h̲āmem Mekkiyā ölçer döker

-12-

Mefāʿilün Feʿilün Mefāʿilün Feʿilün

1. Peyām-ı kākülünü cān-ı zāra vermezler
Şemīm-i sünbülü ḥayfā hezāra vermezler

2. Nuḳūd-ı kīse-i esrār-ı ʿaşḳ-ı cānānı
Kerem değil saña zāhid şümāra vermezler

---

[238] iʿlām ile : ilʿām-ile AE
[239] Tah̲te : Taḥte Ü1

3. Esīr-i derdi ḳalır murġ-ı nīm-bismil-veş
Bir āb-ı merḥamet ol tīġ-i yāre vermezler

4. Bu derdgehde bulursa külāh-ı devleti ser
Libās-ı ʿāfiyeti cism-i zāra vermezler[240]

5. Ḥarāb-ı vaḳf-ı cihāndan vaẓīfedir Mekkī
Neşāṭ ü miḥneti hep bir ḳarāra vermezler[241]

-13-

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Sensiz şarāb-ı meykede h̲ūn-ı ciğer gelir
Seyr-i bahār çeşmime h̲ārdan beter gelir[242]

2. Mevḳūf-ı rāh-ı ḥasret olup olma çāk çāk
Ḳūyundan ol mehīñ sāña elbet h̲aber gelir

3. Şām-ı hicrde ṭāʾir-i h̲ᵛāb-ı ferāġate
Fikr-i h̲aṭ-ı ʿiẕārıñ ile bāl ü per gelir

4. Cānā ḥikāyet-i ġam-ı ʿaşḳıñda sīnemi
Dest-i elemle çāk edecek nice yer gelir

5. Geldikçe h̲āne-i dilime mīhmān-ı ġam
Mekkī miyāna lah̲t-ı ciğer mā-ḥażar gelir

---

[240] derdgehde : dergehde T
[241] Neşāt ü : Neşāt-ı AE Ü2
[242] h̲ārdan : h̲ārın Ü1 (yazım hatāsı)

-14-

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Göñülde dāġ değil lālezār-ı ḥasretdir
Tenimde şerḥa değil rehgüẕār-ı ḥasretdir

2. Derīçe-i emel ṣavb-ı şāhid-i maḳṣūd
Reh-i niyāza baḳar giryezār-ı ḥasretdir[243]

3. Eder mezāriᶜ-i āmāli ser-be-ser sīrāb
Onuñ ki çeşm-i teri cūybār-ı ḥasretdir

4. O serve olmuş iken āb-dāde eşkim-ile
Yine resīde olan berg ü bār-ı ḥasretdir

5 Vücūdgāh-ı nümūd-ı nizārım ey Mekkī
Nesīm-i ᶜaşḳ-ıla nā-ber-ḳarār-ı ḥasretdir

-15-

Feᶜilatün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1. Bezm-i ᶜālemde meserret baña cānān-ıladır
İnbisāṭ-ı ezelī vāsıṭa-i cān-ıladır

2. Kāfir-i ġamzesi çoḳ kimseleri etdi esīr
Yürüyüş mülk-i derūna ṣaf-ı müjgān-ıladır

3. Laᶜl-i h̲ūy-kerdeñ ile meyde h̲abāb-engīz ol
Zīver-i rişte-i dürdāne de mercān-ıladır

[243] emel : ᶜamel AE

4. Dāġ-ı ḥasretden olup firḳatle pür-teʾs̱īr
ʿĀşıḳıñ her süẖanı çāk-ı girībān-ıladır

5. Mekkiyā ʿārif olan ẖalḳa tekāpū etmez
İʿtibārı kişiniñ māye-i ʿirfān-ıladır

-16-

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Dü-çeşm-i ʿāşıḳı gör laʿl-i dilrubāda gezer
O mest-i cām-ı muḥabbet elinde bāde gezer

2. Mezād-ı sūḳ-ı muḥabbetde çoḳdu hicrānı
Metāʿ-ı ʿaşḳı anıñçün ucuz bahāda gezer

3. Ne deñli tār ise şām-ı firāḳ-ı cānāne
Göñül şuʿāʿ-ı ẖayāliyle rūşenāda gezer

4. Ruẖunda kākülü kim farḳ-ı ẖāle düşmüşdür
O Hindī āfeti ẓıll-ı per-i hümāda gezer

5. Yıḳıldı pençe-i miḥnetle āşiyān-ı vücūd
Daẖī bu murġ-ı dilim Mekkiyā hevāda gezer

17

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Ṭaʿbım ki luṭf-ı sāḳī-i gül-femle beslenir
Bīmār-ı ʿaşḳ rūḥ-ı mücessemle beslenir

2. Zah̲m-ı füzūn olur seni ṣardıḳça sevdiğim

Etmez ḳabūl edviye merhemle beslenir

3. Vaḳf oldu naḳd-i eşkimiz ālām-ı firḳate

Ehl-i vaẓīfedir ki o dirhemle beslenir

4. Ḳaṣr-ı dilimde demler eder mīhmān-ı ġam

H̲ūn-ı ciğerle ʿayş-ı dem-ā-demle beslenir[244]

5. Rāmiz Efendi şiʿrine Mekkī naẓīre der

Mażmūn-ı tāze maʿnī-i mülhemle beslenir[245]

-18-

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Kālā-yı mevc-rīz-i leṭāfetden eklidir

Zīrā ḳabā-yı şīve-i nāzı eteklidir[246]

2. Gehvāre-i dü dīdede eyler h̲ırāmanı

Ṭıfl-ı h̲ayāl-i yārimiz ey dil bebeklidir

3. Etmez ümīd-i merhem şūrīdegān-ı ʿaşḳ

Fikr-i lebiñle yāre-i diller nemeklidir

4. Sīrāb olur sirişk-ile her zah̲m-ı penbedār

Bārān-ı ġamla dağ-ı muḥabbet çiçeklidir

---

[244] ʿayş : ʿīş Ü3
[245] der : de AE T
[246] Zīrā : Zīr-i Ü4

5. Destiñ ʿaṣādā alma yeter eşk-i çeşmimiz
Zāhid unutma kāse-i ʿömrüñ derklidir[247]

6. Düşmez zemīne sāʾye-i h̲ūrşīd Mekkiyā
Etme ümīd-i luṭfun o meh de feleklidir[248]

-19-

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Ḥikāyāt-ı ġamım güftār ile taḳrīr müşkildir
Nice ḥayret-fezā yerler gelir taʿbīr müşkildir[249]

2. ʿAlīl ü nā-ümīdim derd-i dil Mevlā'ya ḳalmışdır
Bu zah̲m-ı lā-ʿilāca merhem-i tedbīr müşkildir[250]

3. Ben oldum pāymāl-i ceyş-i miḥnet şimdiden ṣoñra
H̲arāb-ābad olan mülk-i dilim taʿmir müşkildir

4. Çıḳar mı rīşehā-yı ʿaşḳ dilden h̲ūn-ı firḳatle
Dem-i h̲aṣm ile çıḳmaḳ cevher-i şemşīr müşkildir

5. Beyāż-ı ṣafḥa-i eyyāma çün z̲errāt-ı mihr olsa
Ḳalem derd-i derūnum eylemek taḥrīr müşkildir

6. Ḥaṭṭıñ yād eyledikçe girye-i Mekkī'den incinme
Ṣafā-yı vaṣlı eyyām-ı ġama teʾh̲īr müşkildir[251]

---

247 eşk-i çeşmimiz : inkisārımız HE Ü1 Ü2 // unutma : ṣaḳın ki HE Ü1 Ü2
248 h̲ūrşīd : h̲ūrşīde AE
249 güftār ile : güftār-ıla AE
250 Ālīl ü : ʿālīl-i HE AE T / derd : der Ü2 (yazım hatāsı)
251 Ḥaṭṭıñ yād eyledikçe : Firāḳın yād edince Ü4

-20-

1. Ne şāhdan ne gedādan ne aġniyādandır
   Niyāzımız der-i inᶜām-ı kibriyādandır[252]

2. Dükendi nāhun-ı tedbīr ḳalmadı dendān
   Şikāyetim girih-i rişte-i ṣafādandır

3. Fütāde-i feleği etme bār-ı ẓulm ile ẖam
   Kemān-ı tīr-i ḳażā ḳāmet-i dü-tādandır

4. Edince basṭ ḥaṣīr-i ḳanāᶜat ᶜālemde
   Kişiye cūy-ı ṣafā mevc-i būriyādandır

5. Güşāyiş-i gül-i maḳṣūda Mekkiyā hergiz
   Medār-ı neşv ü nemā keṡret-i bükādandır

-21-[253]

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1. Ṣanmañ ki ḥüsnü ẖaṭṭ-ıla rāh-ı ᶜadem ṭutar
   Mirāt-ı ḳalb-i ᶜāşıḳı gerd-i elem ṭutar

2. Ol gül-ruẖ-ı leṭāfet ile duẖter-i rezi
   Zāhid de görse ḥürmet eder muḥterem ṭutar

3. Āşüfte etdi vaᶜde-i vuṣlatla ᶜāşıḳı
   Māhī-i baḥr-ı ᶜaşḳ olanı böyle yem ṭutar[254]

---

252 şāhdan : çarẖdan Ü4
253 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4
254 vuṣlatla:vuṣlatda:Ü4 // olanı:olalı Ü4

4. Ẓanneyleme bu şiddet-i bād-ı hevā ile

ᶜUmmān-ı dilde lenger-i fülk nedem ṭutar

5. Saᶜy etme berg ü bāra maᶜārifle Mekkiyā

Bu şūrezār-ı ᶜaṣrda ṣanma ḳalem ṭutar

-22-

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1. Bār-ı girān-ı miḥnete ṭāḳat zamānıdır

Derd-i h̲umār-ı cām-ı melāmet zamānıdır

2. Etdi reh-i ümīdimi sed reh-zenān-ı yeʾs

Ey luṭf-ı Ḥaḳ yetiş ki refāḳat zamānıdır[255]

3. Olmuş güşāde herkese dergāh-ı ᶜizzeti

Ey h̲asta-dil bu derde ifāḳat zamānıdır[256]

4. Ḳaṭᶜ et yed-i niyāzıñı dāmān-ı ġayrdan

Dergāh-ı kibriyāda iḳamet zamānıdır

5. Ḥayretle ḳaldı Mekkī-i zār ıżṭırābda

Ey Rabb çāre-sāz-ı ᶜināyet zamānıdır

-23-

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

[255] luṭf : طفل Ü3 (yazım hatası)

[256] ᶜizzeti : izzet HE Ü1 Ü2

1. Āyāt-ı ḥüsne zīb h̲aṭṭ-ı enfesīsidir
Ammā ki ᶜāşıḳıñ ramaḳ-ı vāpesīsidir

2. Bār-ı niyāz ile eğilir iḥtimāldir
Ol nev-nihāl-i bāġ-ı vefā nevresīsidir

3. Bezm-i ṭarab yanarsa n'ola sūz-ı nāydan
Ehl-i muḥabbetiñ demidir menfesīsidir[257]

4. Keyvān'a çıḳsa şöhreti iḥsān-ıla yine
Çarh̲ıñ ᶜaṭāsını çekemem çirkesīsidir

5 Mekkī cenāb-ı defterī-i pür-mekārimīñ
ᶜĀlem yanında dehr-i denīniñ ḥasīsidir

-24-

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1. H̲ūy-gerde rūyu ḥüsn-ile ān perverīsidir
Feyż-i letāfetiñ gül-i nāzik-terīsidir

2. Çeşm-i terimde şah̲ṣ-ı h̲ayāli o āfetiñ
Ḳaᶜr-ı yem içre maḥbes-i mīnā-perīsidir[258]

3. Tenhāda böyle ol büte zāhid perestişiñ
Şirk-i h̲afīniñ añla ki pek kāferīsidir

---

257 nāydan : nāydır Ü3
258 o : ol AE

4. Görse felekde Sünbüle-i kākülüñ seniñ
Meh naḳd-i encüm ile onuñ müşterīsidir

5. Mekkī bu ṣarf-ı cevheriñi nūr-ı sāyesin
ᶜArż et ki ehl-i maᶜrifetiñ cevherīsidir[259]

-25-

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Ḳaṭᶜ-ı şehrāh-ı meserret hep şitābımdan mıdır
Yoḳsa esb-i sāġar-ı sīmīn-rikābımdan mıdır[260]

2. Ḳayd u bend-i murġ-ı dil gitdikçe efzūn olmada
Dām-ı zülf-i dilrubāda ıżṭırābımdan mıdır

3. Bulmadıḳ neşv ü nemā dökdük bu deñli āb-ı rū
Cūy-ı gülzār-ı emel āb-ı serābımdan mıdır[261]

4. Pisterim hūn ile rengīn eyledim şebnem gibi
Yine ḥırmān-ı taḳarrüb āfitābımdan mıdır[262]

5. Āb u tāb-ı verd-i ruḫsārı o şāhıñ Mekkiyā
Cūş-ı seylāb-ı sirişk ü sūz u tābımdan mıdır[263]

-25-

---

259 ᶜArż : Ṣarf AE
260 Yoḳsa : Yoḫsa HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4
261 bulmadıḳ : Bulmadı AE
262 Pisterim:Bisterim AE T //ḥırmān : ḫırmān HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T
263 şāhıñ : māhın AE

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1. Vāᶜiẓ miyān-ı yāra ne dersin sözüñ nedir
Teklīf-i der-kenāra ne dersin sözüñ nedir[264]

2. Feyż-i bahār-ı ᶜaşḳ-ıla gör dāġ-ı sīnemi
Tābında lālezāra ne dersin sözüñ nedir[265]

3. Bir laḥẓada yapar yıḳar erbāb-ı devleti
Bu çarḫ-ı bī-ḳarāra ne dersin sözüñ nedir[266]

4. Gehvāre-i nihālde görüp ṭıfl-ı ġonçayı
Efsāne-i hezāra ne dersin sözüñ nedir[267]

5. Sermed naẓīredir saña Mekkī-i zārdan
Bu şiᶜr-i ābıdāra ne dersin sözüñ nedir[268]

-26-

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilatün Feᶜilün

1. Tīr-i āhım hedef-i çarḫ-ı sitemkāra geçer
Nāle-i saḫt-ı derūnum dil-i kühsāra geçer

2. Mest-i mey ṣanma seni gördüğü demde saḳī
Kendüden ḥayret ile ᶜāşıḳ-ı bīçāre geçer [269]

3. Ser-i kūyunda muḳīm olmaġ içün eyle niyāz
Umarız ey dil-i şeydā sözümüz yāre geçer

---

264 Vāᶜiẓ : Zāhid HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T/dersin: dersiñ Ü2 Ü4 // dersin: dersiñ HE Ü1 Ü4
265 dersin: dersiñ HE Ü1 Ü2
266 AE'de 2. beyitle yer değiştirmiş/ Y'de 2. mısrā yok / dersin : dersiñ HE Ü1
267 dersin: dersiñ HE Ü1 Ü2
268 dersin : dersiñ HE Ü1
269 Mest-i mey sanma : Mest meyḥānede AE

4. Şerbet-i vaᶜd-i viṣāl olsa da ger bī-teʾs̱īr

Renciş-i derd-i derūnum hele bir pāre geçer

5. Alınır naḳd-i sirişk ile metāᶜ-ı maḳṣūd

Sūḳ-ı elṭāf-ı ilāhīde bu hemvāre geçer

6. Sebḳat etdikçe seniñ tevsen-i ṭabᶜıñ Mekkī

Şehsüvārān-ı sü<u>h</u>an vadī-i iḳrāra geçer[270]

-28-

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Çemende ḳāmetini seyre serv ber-pādır

ᶜİẕār-ı ālına gül-i ᶜandelīb şeydādır[271]

2. O gülşeker leb-i laᶜle denilse şemsiyye

Ru<u>h</u>unda perveriş olmuş ki ḳand-i mīnādır[272]

3. Ḥarīm-i ḳaṣr-ı cemāle nezāreti vardır

Dü-çeşm-i revzen-i aġyār ḳapansa ber-cādır

-29-[273]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. <u>H</u>āk-i dergāhıñla çeşmim sürmeden pür-nūr olur

Yā resūlullāh bu cān senden nice mehcūr olur

---

270 ṭabᶜıñ : ṭabᶜın Ü2

271 seyre serv : serv seyre AE

272 ki : o AE

273 Naᶜt-ı şerīf HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 (Bütün nüshalarda gezeliyātın dışında)

2. ʿİllet-i gāʾiyedir ẕātıñ serāy-ı kāʾināt
Şevḳ-i teşrīfiñle böyle gelmeden maʿmūr olur

3. Ḥaḳ yanında iʿtibār-ı ḳadr-i ẕātıñ öyle kim
ʿAbd-i müẕnib yād-ı istişfāʿ-ıla maġfūr olur

4. Rūy-ı pür-ʿayb-ı siyāhım ferş-i rāhıñdır seniñ
Dāmen-i afv u keremden h̲ak-pā mestūr olur

5. Naṣṣ-ı ḳaṭıʿ-la çü sensin rahmeten li'l-ʿālemīñ
Ḥāşelillāh Mekkī-i mücrim deriñden dūr olur

6. Ḥarfü'z-zā

-30-

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Ten-i bī-tāb-ı ḥasret bār-ı hicrānı çeker çekmez
Dil-i rencūr-ı ġam bir āh-ı sūzānı çeker çekmez

2. Olunca dilde mıḳnāṭīs-ı ʿaşḳıñ ceẕbesi nāḳıṣ
Dil-i āhen sirişt-i sah̲t-ı cānānı çeker çekmez

3. Yetişdi bād-ı aḳdām-ı recā baḥr-ı temennāda
Hemān fülk-i dili girdāb-ı h̲ırmānı çeker çekmez

4. Terāzū-yı h̲ayāl-i vuṣlatı h̲ūn-āb-ı ḥasretden
Dü çeşmim bī-ʿaded tesbīḥ-i mercānı çeker çekmez

5. Çeker mi dūr olup Mekkī kemān-ı hicrini bir kez
Durur tīr-i cefāya zaẖm-ı peykānı çeker çekmez[274]

-31-

Fāᶜilātün Fāᶜilatün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Cevher-i esrār-ı ᶜaşḳa cāy olaldan sīnemiz
Dāġ-ı ẖūn-ālūd ile memhūrdur gencīnemiz

2. Māsivā etmez taḳarrür dilde ḳalmaz bir es̱er
Rūy-ı bedden jeng-yāb olmaz bizim āyīnemiz

3. Kārgāh-ı ḥālde delḳ-i tecerrüdden daẖī
İktisāb-ı ḳıymet eyler ẖırḳa-i peşmīnemiz

4. Fülk-i dil sāḥil-nişīn-i baḥr-ı ġāmdır Mekkiyā
Gitdi eyyām-ı ṣafā-yı ẖāṭır-ı dīrīnemiz

-32-

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Meᶜfāīlü Fāᶜilün

1. Bercā ᶜacūz-ı dehr-i denīden biᶜādımız
Müstevcib-i nedāmet olur ittiḥādımız

2. Bünyād-ı bī-esās-ı ẖulūṣ-ı zemāneye
Miᶜmār-ı tecrübe veremez iᶜtimādımız

[274] Durur : Düzer AE

2. Germiyyet üzre ṣoḥbet-i ebnā-yı rüzgār

Çeşm-i sipihre küḥl-i ġam eyler remādımız[275]

4. İşġāl-i ḳatᶜ-ı h̲āme ḳomaz ḥarf-i maṭlabı

Taḥrīre seng-i h̲āre olur çün midādımız[276]

5. Lāyıḳ mı bāb-ı ġayra varıp Mekkiyā recā

Dergāh-ı H̲āliḳ'e var iken istinādımız[277]

-33-

Mefāᶜilün Feᶜilatün Mefaᶜilün Feᶜilün

1. Kemiyyet-i sāġar sīmīn-rikāba muḥtācız

Güẕāra vādī-i ġamdan şitāba muḥtācız[278]

2. Sirişkimiz dökeriz pīşgāh-ı cānāna

Nuḳūd-ı miḥnet-i ᶜaşḳı ḥesāba muḥtācız[279]

3. Açıp dü çeşmi reh-i kūy-ı yāra muntaẓır

Güşāde revzenimiz āfitāba muḥtācız[280]

4. Ḥuṣūl-ı maṭlabı āh̲irden eyleme ümmīd

Der-i H̲udā'ya göñül intisāba muḥtācız

5. Ḳarīn-i vuṣlat-ı cānāne olmaġa Mekkī

Hezār derd ü belā irtikāba muḥtācız[281]

---

275 sipihre : nifāḳa HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T / remādımız : rimādımız Ü3
276 işġāl : işᶜāl AE ; eşġāl Ü3 T
277 istinādımız : isnādımız Ü2
278 sīmīn : simin AE
279 hesāba : hisāba Ü3
280 dü çeşmi : dü çeşm AE
281 cānāne : cānān HE AE Ü2 Ü3 Ü4 T

-34-

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Cāna luṭfuñdan seniñ dārū-yı ṣıḥḥat bekleriz
   Yā İlāhī derdliyiz senden ᶜināyet bekleriz

2. Terk edip cānānemiz düşdük diyār-ı ġurbete
   Pāsbān-ı genc-i hicrānız vilāyet bekleriz

3. Sūr-ı derd-encām-ı fāni eski nevbetḫānedir
   Gūş-ı ṭabl-ı irtiḥāle biz de nevbet bekleriz[282]

4. Nā-müretteb bezm-i bī-ṣahbā-yı dehr-i dūnda
   Tā gelelden ṭurfe Mecnūn'uz şeṭāret bekleriz

5. Lenger-endāz-ı rıżāyız sāḥil-i teslīmde
   Fülk-i cāna Ḥaḳ'dan eyyām-ı selāmet bekleriz

6. Elde Mekkī kāse-i deryūzedir ḳalb-i şikest
   Sāᶜiliz dergāh-ı Mevlā'da ᶜināyet bekleriz[283]

7. Ḥarfü'l-kāf

-35-

Mef'ūlü Fā'ilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1. Ey tāc-ı iftiḫārı ṣudūr-ı beriyyeniñ
   Ve'y maẓhar-ı ᶜaṭāsı Müfīżü'l-ᶜaṭiyyeniñ

---

[282] bekleriz : ekleriz Ü1

[283] deryūzedir ḳalb-i şikest : deryūze-i ḳalb-i şikest AE ; deryūze-i der-ḳalb-i şikest Ü3 T // Sāᵓiliz dergāh-ı Mevlā'da : Dergeh-i Mevlā-yı ekremden AE Ü4;Dergeh-i Mevlā-yı ekremde T

2. H̲ūrşīd-i nūr-ı raḥmet-i Ḥaḳ'sın ne şübhe kim

Gitdi żulām-ı şirki zamān-ı şaḳiyyeniñ[284]

3. Ġavvāṣ-ı dürr-i ḥikmetisin emr-i Ḥaḳḳ-ıla

Ebḥār-ı ṣunᶜ u ḳulzüm-ı sırr-ı h̲afiyyeniñ

4. Ḳaṣr-ı bülend-i vaṣlıña nā-reste süllemi

Eflāk gibi bir derecāt-ı ᶜaliyyeniñ

5. Ādem ne deñli efḳar ise kāmrān olur

Bābında bir seng gibi ṣāḥib-i ᶜaṭiyyeniñ

6. Ṣulṭān-ı mürselīn ü şeh-in-şāh-ı enbiyā

Gencīne bah̲şı ᶜāleme luṭf-ı h̲afiyyeniñ

7. Setreyle z̲eyl-i pāk-i şefāᶜatle cürmünü

Mekkī günāhkār-ı rediyyü't-taviyyeniñ[285]

-36-[286]

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1. Himmeti çekdi beni Ḥażret-i Muḥyiddīn'iñ

Şevḳi nūr etdi teni Ḥażret-i Muḥyiddīn'iñ

---

284 nūr-ı raḥmet-i Ḥaḳ'sın : nūr-pāş-ı cihānsın AE Ü4 T/ zamān : reyān AE

285 rediyyü'ṭ-ṭaviyyeniñ : reviyyü'ṭ-ṭaviyyeniñ Ü1 ; reddiyi'ṭ-ṭaviyyeniñ Ü3 T

286 Ḥażret-i Muḥyiddīn'in evṣaf-ı celīleleridir AE ; Ḥażret-i Şeyh̲in Fütūḥāt-ı Mekkiyye kitābından baᶜde't-tefāl şām-ı şerīf... şevḳle ᶜazīmetimizde inşā olunmuşdu Ü4 ; Şam-ı şerīf mevleviyyetini ḳabūlde nuḥbe-i celīle-i Fütūḥāt-ı Mekkiye'den tefāl ile ᶜazīmet olunmuşdu Ü3 ; Fütūḥāt-ı Mekkīye kitāb-ı celīlinden tefāl ile cezm-i niyyet-i ᶜazīmet olunmuş idi T ;HE Ü1 Ü2'de başlık yok. Bu gazel bütün nüshalarda gazeliyāt kısmının dışında yer almıştır.

2. ᶜAzm-i dergāh-ı refīᶜi reh-i züvvārından
Oldu dāfiᶜ kederi Ḥażret-i Muḥyiddīn'iñ[287]

3. H̲āk-i dergāhını iksīr-i ġınā-yı ebedī
Eylemiş Rabb-i ġanī Ḥażret-i Muḥyiddīn'iñ

4. Dāfiᶜ-i kürbet olur meymenet-i ᶜazm-i deri
Añma derd-i vaṭanı Ḥażret-i Muḥyiddīn'iñ

5. Eyledi fāl-i Fütūḥāt ile Mekkī tebşīr
Sırr-ı Ḥaḳ her süh̲anı Ḥażret-i Muḥyiddīn'iñ[288]

8. Ḥarfü'l-mīm

-37-

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. H̲āk-i kūyuñ tūtiyā-yı dīde-i cān eyledim
Sedd-i seylāb-ı sirişk-i çeşm-i hicrān eyledim[289]

2. Şevḳ-i dilden çāk çāk etdim nigāhım şāne-veş
Geşt-i sünbülzār-ı zülf-i yāre şāyān eyledim

3. Kāle-rīz olmuş leṭāfet kārgāh-ı ḥüsnüne
Naḳd-i cānım ṣarf edip cümle perīşān eyledim

4. Sūzen-i müjgān ile şimdi ḳabā-yı fürḳate
Rişte-i sīmīn-i eşki zīb-i dāmān eyledim

---

287 Züvvārından : züvvārında AE // kederi : hüznü HE Ü2 Ü3
288 Eyledi fāl-i Fütūḥāt ile Mekkī tebşīr HE Ü1 Ü2 : Eyledi ḥāl-i Fütūḥāt Mekkī-i tebşīre AE ; Eyledi fāl-i fütūḥāt Mekkī tebşir ḳademi Ü3 Ü4 ; Eyledi fāl-i fütūḥāt Mekkī tebşīr T(Yazım hatāsı)
289 H̲āk : Ḥāk Ü1 (yazım hatāsı)

5. Baḥr-ı gülgūn-ı meyiñ āh̲ir nedāmet destine
Her ḥabābın Mekkiyā tesbīḥ-i mercān eyledim[290]

-38-

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Hezār-ı nāle-senc-i ber-ser-i dīvār-ı ḥırmānım
Baḳıp gül-ġonce-i ümmīde zār ū çeşm-i giryānım[291]

2. Tedāvī revgan-ı bādām-ı telh̲ eyler ger eylerse
Ben ol dil-h̲aste-i çeşm-i ġaẓab-peymā-yı cānānım[292]

3. Helāk olsam n'ola āvāze-i pāy-i h̲ayālinden
Ki mebhūt-ı ṣadā-yı dil ṭabīden hāy-ı mūrānım

4. Hevā-yı vaṣl-ı dūrā-dūra düşdüm ḥükm-i firḳatle
ʿAceb dīvāne-i ser-dāde-i vādī-i hicrānım

5. Güşād etmek ne mümkün ʿuḳde-i gīsū-yı cānānı
Ki āb-ı nerm-i dilden Mekkiyā işkeste dendānım[293]

-39-

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Görüp rūyunda h̲aṭṭ-ı müşk-bārı oh̲şadım öpdüm
O h̲aṭla muṣḥaf-ı ruh̲sār-ı yārı oh̲şadım öpdüm[294]

---

290 meyiñ : teniñ AE (yazım hatāsı)
291 ḥırmānım : h̲ırmānım HE Ü1 Ü2 Ü3
292 Tedāvī : Tedāvī-i Ü2
293 ʿUḳde-i : ʿaḳılla AE // dendānım : vīrānım HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4
294 O h̲aṭla muṣḥaf-ı : Nezāketle hemān HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

2. Alıp gehvāre-i pür-ıżṭırāb-ı sīne-i cāna
O ṭıfl-ı şīve-zād-ı rūzigārı oẖşadım öpdüm[295]

3. Kemend-i rişte-i medd-i nigeh pāyına ermezken
Ben ol āhū-yı ḥüsn-i bī-ḳarārı oẖşadım öpdüm

4. Giderken ḳoynuna ol ḳuzucağım ʿāşıḳa raġmen
Onu aġyāra ḳarşı ben de bārī oẖşadım öpdüm[296]

5. Onuñ pervāzı evc-i nāz u istiġnādır ammā
Yine ol şāhbāz-ı dil-şikārı oẖşadım öpdüm[297]

6. Reşīd'iñ farṭ-ı ḥüsn-i ṭabʿını seyr eyleyip Mekkī
Bu maʿnāda zemīn-i iʿtiẕārı oẖşadım öpdüm

-40-

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Gencīne-i ġamıñla imiş ʿizzetim benim
Sensin cihānda tāc-ı ser-i devletim benim

2. Pürdür mey-i ḳanāʿat-ıla çeşm-i arzu
Yoḳ bezm-i şāha cām-ı Cem'e raġbetim benim[298]

3. Etmem ʿabes̱ ẖamīde nihāl-i ümīdimi
Olur fütāde her ne ise ḳısmetim benim

---

295 AE'de 3. beyitle yer değiştirmiş
296 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4
297 AE
298 Ḳanāʿat-ile : ḳanāʿat ile AE Ü3 Ü4

4. Etmiş iken vücūdumu ifnā-yı tecrübe

Ṣarrāf-ı çarẖ añlamadı ḳıymetim benim

5. Etdim çü tīr ḳaṭᶜ-ı reh-i vādī-i cünūn

Zūr-ı kemān-ı firkāte yoḳ ṭāḳatim benim

6. Dergāh-ı ġayra yüz süremem Mekkiyā henüz

Yoḳ mihr-i çarẖa ẕerre ḳadar minnetim benim

-41-[299]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Ḥaṭṭ-ıla pür-ẖār olan ruẖsārını yād eyledim

Bülbül-i feryādımı gülşenden āzād eyledim

2. Dūde-i āh-ı siyehle ben midād-ı ẖāmeye

Derd-i bī-pāyānımı tafṣīle imdād eyledim[300]

3. Āteş-i mey sūzişimden etdi bālāya ṣuᶜūd

Penbe-i mīnā-yı meyle cemᶜ-i ażdād eyledim

4. Bādede feyż-i hevā-yı şevḳim oldu her ḥabāb

Meşrebimce laᶜlden meyẖāne peydā eyledim[301]

5. Ẓulmet-i Tīh-i hevāda ḳaldı dil güm-gerde-rāh

Dāġ-ı sīnemde anıñçün āteş īḳād eyledim[302]

---

[299] HE AE Ü1 Ü2 Ü3 (Ü3'te kenara ekli.) T

[300] ẖāmeye : nāmeye AE T

[301] şevḳim : ᶜaşḳım HE Ü1 Ü2 Ü3 // peydā : icād HE Ü1 Ü2 Ü3;bünyād T

[302] Daġ : Zaẖm AE

6. Çeşm-i pür-nemden h̲ayāl-i yār gitmez Mekkiyā
Ḳaʿr-ı yemde şīşede ḥabs-i perīzād eyledim[303]

-42-

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

1. Vaṭan diyārını şimden geri maḳarr edelim
Ḥiṣār-ı düşmen-i ġamdan ḳaçıp sefer edelim[304]

2. Muḳadderāt-ı H̲udā'ya olunca serdāde
H̲ilāf-ı devr-i felekden niçün ḥaz̲er edelim

3. Piyāle-i meyi doldur meded meded sāḳī
Ġumūmu h̲āne-i dilden biraz be-der edelim[305]

4. Muʿīn ü yāver olunca ʿināyet-i Bārī
Reh-i ümīd ü recāda neden ḥaz̲er edelim[306]

5. Aḳarsa tīġi belinden ʿiẓām-ı sīnemizi
Mesīl-i māʾ-i ḥayāta birer kemer edelim[307]

6. Nevāy-ı nāle maḳām-ı ḥiṣārdır Mekkī
Ney-i yerāʿa ile böyle naġmeler edelim

---

[303] şīşede : sīnede AE
[304] Ḥiṣar-ı : Ḥiṣāra HE Ü1 Ü3 Ü4 T
[305] meyi : mey HE Ü1 Ü2
[306] muʿīn ü yāver: muʿīn-i yāver T
[307] tīġi belinden : belinden tīġi HE Ü1 Ü2 // Mesil : Mesīr AE / birer : biraz HE AE Ü1 Ü2

9. Ḥarfü'l-nūn

-43-

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Gelmesen bezm-i meye zāhid s̱evāb etmez misin
   Fikr edip bir kerre de reʾy-i ṣavāb etmez misin

2. Ṣıfr-ı zāᶜid ᶜadd edersin dāġ-ı sīnem sevdiğim
   Nuḳre-i eşkim dah̲ī bārī ḥesāb etmez misin

3. Çeşmin ayırsın yeter mihr-i cemāliñden raḳīb
   Perde-i ruh̲sārıñı refᶜ-i niḳāb etmez misin

4. Eylediñ işkeste saḳī ḥayf mīnā-yı meyi
   İnkisār-ı h̲āṭırımdan ictināb etmez misin

5. Böyle bī-pervā nīs̱ār-ı cān eden kimdir saña
   Cümleden mekkī-i zārı intih̲ab etmez misin

-44-

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Der-kef-i taḳbīl edip vāᶜiẓ riyā sermāyesin
   Hāle eyler māh-rūyāna derūn-ı āyasın

2. Sāye-endāz-ı leṭāfetdir kenār-ı cūyda
   Serv -i nāzım ḥiṣṣe-mend-i luṭf eder hem-sāyesin

3. Gonçalar eṭfāl-i gülşendir sipihre fem-güşā
Şīr-i şebnemden alır her gece feyż-i dāyesin[308]

4. Cevher-i ẕātī gerek yoḳ iḥtişāma iᶜtibār
Feyż-i gevher neylesin sīm ü zeriñ pīrāyesin

5. Bir gün eyler ḳaṣr-ı ᶜālī-cāh-ı iḳbāle ṣuᶜūd
Süllem-i ḥays̱iyyetiñ efzūn edenler pāyesin

6. Luṭf-ı tevfīḳ-i H̱udā'dan feyż alıp Mekkī-i zār
H̱āmesi üstāda ᶜarż eyler kemīne vāyesin

-45-

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜilü Fāᶜilün

1. Ey dil recā-yı vuṣlatı işᶜār eder misin
Derdiñ ṭabīb-i cānıña iẓhār eder misin[309]

2. Resm etmeyip ẖayāliñe āyāt-ı ḥüsnünü
Gözden geçirmeği yine tekrār eder misin

3. Tā key taḥammül ey gül-i ter ẖār-ı cevriñe
Bülbülleriñ ḳıyāmete dek zār eder misin[310]

4. Çoḳ bekledik bu kārgeh-i naẓmı Mekkiyā
Bir gün olur ki sen de ᶜaceb kār eder misin[311]

---

308 dāyesin : vāyesin Ü4 T
309 cānıña : cānana Ü2
310 Bülbülleriñ : Bülbüllerin AE
311 olur ki : olur HE ; olur da Ü3 Ü4 T

-46-[312]

Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Yā ilāhī baña ᶜatā senden
   Derd-i cāngāhıma devā senden
2. Destgīr-i fütādegān sensin
   Rāh-ı miḥnette reh-nümā senden[313]

3. Senden olur şikestegāna meded
   Cāy-ı ümmīdsin recā senden[314]

4. Ṭaleb-i merhem-i ᶜināyet eder
   Zaḫmına cān-ı mübtelā senden[315]

5. Ḳaldı girdāb-ı ġamda fülk-i vücūd
   Şurṭa-i luṭf ile rehā senden[316]

6. Nice dergāh-ı ġayra yüz süreyim
   Bañā inᶜām-ı dā'imā senden

7. Mekkī-i ser-be-ḫāk-i ᶜacze yine
   Senden olur kerem şehā senden

10. Ḥarfü'l-hā

---

312 Münācāt HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T; AE başlıksız (Bütün nüshalarda gazeliyātın dışında)
313 AE
314 meded : ᶜilāc HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 // cāy-ı ümmīdsin recā senden : sen verirsin metāᶜ-ı ᶜacze revāc HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4
315 Mübtelā : mübteẕel Ü1
316 AE

-47-

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1. Düşdük reh-i meşaḳḳate āh u enīn ile
   Hem-menzil-i visāl iken ol nāzenīn ile[317]

2. Şīrāze-gīr-i ẕillet olur nüsh̲a-i ġurūr
   Āh̲ir vufūr-ı rişte-i çīn-i cebīn ile[318]

3. Maḥṣūl-i h̲āl-i h̲irmen-i ḥüsnünden ol mehīñ
   Maḥv oldu cūş-ı mūr-ı h̲aṭṭ-ı dāne-çīn ile

4. Zīverle olmaz ᶜizzeti ẕāt ola muḳteżā
   Eyler mi nām-ı kesb-i şeref zer nigīn ile

5. Ehl-i hüner zamānede elbette zār olur
   Zenbūra Mekkī eyle naẓar engübīn ile[319]

-48-

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Merg erer erbāb-ı derdīñ ᶜāḳıbet imdādına
   Bīsütūn'uñ çeşm-i imᶜān ile baḳ Ferhād'ına

2. Ağladıp ᶜuşşāḳ-ı zārı ey şeh-i bī-merḥamet
   Olma bādī kişver-i milk-i diliñ berbādına

---

317 meşaḳḳate : meşāḳḳa Ü2
318 ẕillet : nefret AE // Āh̲īr : Ālet AE
319 elbette : elbetde AE

3. Çoḳdan eylerdim o şemᶜi zīver-i bezm-i viṣāl
Baḳmasam pervāne-zārıñ h̲āṭır-ı nā-şādına

4. Ḳanda kālā-yı kerem şimdi ḳumāş-ı āferīn
Çıḳmaz erbāb-ı diliñ bālā-yı istiᶜdādına

5. Mekkī ümmīd eylemez dest-i tedāvīden sükūn
Zah̲m-ı merhem-nā-pez̲īriñ renc-i māderzādına[320]

-49-

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Hezār-pāre olursa ᶜaceb mi peymāne
Taḥammül eyleyemez tāb-ı rūy-ı cānāne[321]

2. Alır mı dest-i şikāyetle çāk çāk olsam
Nigāhı riştesini sūzenān-ı müjgāne[322]

3. Taḥammül ey gül-i ter h̲ār-ı nāza müşkildir
Yeter yeter bu cefā ᶜandelīb-i nālāne

4. Bu deñli sūziş-i dil sūz-ı yārdandır hep
Şemiᶜde olmasa āteş yanar mı pervāne

5. Cevābın almış iken Mekkiyā ol āfetden
Dah̲ī ümīd edebilmem bu saᶜy-ı bī-cāne[323]

---

320 tedāvīden : teṭāvülden AE
321 olursa : olur T
322 Nigāhı : Nigāh Ü2 / sūzenān : sūz-ı tar AE
323 edebilmem : ile bilmem HE Ü1 Ü2 Ü3 T / bī-cāne : na-cāne Ü1

-50-

Mefāᶜilün Mefāᶜilün Mefāᶜilün Mefāᶜilün

1. Göñüldür kākül-i pür-pīç-i ᶜanber-fām ḳaydında

   Yine murġ-ı hevā pervāzım oldu dām-ı ḳaydında[324]

2. Bulur dest-i tefekkür cüst ü cū etdikçe dillerde

   Berāt-ı h̲aṭṭ ü h̲āliñ defter-i ālām-ı ḳaydında[325]

3. H̲umār-ı bezm-i firḳatden değil āzāde-ser ammā

   Mey-āşāmān-ı ᶜaşḳıñ olmamış encām-ı ḳaydında

4. Ḳabūl-i rū-siyāhı eylemem h̲ātem gibi Mekkī

   Değildir ṭabᶜ-ı ṣāfım gevher-āsā nām ḳaydında[326]

-51-

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1. Erbāb-ı z̲evḳ ü şevḳ geçer hāy u hūy-ile

   Nīl-i maᶜāşı ben gezerim cüst ü cū ile[327]

2. Dem cūş edip naẓārede giryān iken gözüm

   Taḳbīle ḳor mu muṣḥaf-ı rūyuñ vużū-ıla

3. Gencīnesine dikmiş iken dīdesin ḳadeḥ

   Ḳadr-i sebūyu pest edemez serfürū-ıla

---

[324] Göñüldür . Göñülde AE / pīç : piç HE Ü1

[325] cüst ü cū : cüst-cū HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

[326] h̲ātem : cānım AE

[327] z̲evḳ ü şevḳ : z̲evḳ ṭurma HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T // Nīl : Neyl HE Ü3 T / cüst ü cū ile : cüst-cū-ıla HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T

4. Seylāb-ı eşk-i ᶜāşıḳa peyrevlik eyleyip
Erdim o serviñ ayaġına cüst ü cū ile

-52-[328]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Cemāliñ nūr-ı mihr-i kibriyādır yā resūlallāh
Kelāmıñ nefẖa-i feyż-i Ḫudā'dır yā resūlallāh

2. N'ola girdāb-ı ḥasret ḳılsa çarẖı çeşm-i giryānım
Gözümde ẖāk-i kūyuñ tūtiyādır yā resūlallāh

3. Ḳodu naᶜleyn-i pāyıñ keşmekeşde ᶜarş u Cibril'i
Ki tāc-ı iftihār etmek sezādır yā resūlallāh

4. Zemīn kaṣr-ı cāh-ı şānıña mirḳāt-i ıṭrābı
Hezārān etse diḳḳat nā-resādır yā resūlallāh[329]

5. Nuḳūd-ı ᶜavn ü cūduñdan hemīşe eyleme maḥrūm
Ḳapıñda Mekkī-i şeydā gedādır yā resūlallāh[330]

11. Ḥarfü'l-yā

-53-

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1. Dīdede ḥasret-i cānāne meğer nem mi ḳodu
Sipeh-i derd bu gencīnede dirhem mi ḳodu[331]

---

328 Münacāt HE Ü2 Ü3 Ü4 (Bütün nüshalarda gazeliyātın dışında)
329 cāh-ı : tāc u AE
330 ᶜavn ü : ᶜavn-i HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T
331 sipeh-i derd : سپدر(?) HE Ü1 Ü2 Ü3

2. Ṭıfl-ı nāzım o süh̲anlar nedir ol şīve vü nāz

Mehd-i iᶜcāze seni yoh̲sa ki Meryem mi ḳodu[332]

3. Nūş-ı mey būs-ı lebiñle ne güzeldir sāḳī

Bezme bu ᶜādet-i cān-bah̲şı ᶜaceb Cem mi ḳodu

4. Verdi cān h̲ūn-ı ciğer dilde h̲ayāl-i yāre

Pīş-i mihmānına bu mā-ḥażarı kem mi ḳodu

5. Nāy-ı h̲āmem de bulup etdi şikest ü nālān

Bezm-i ᶜālemde felek Mekki'ye hem-dem mi ḳodu[333]

-54-

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜilü Fāᶜilün

1. Etdi şikeste dest-i ecel nev-nihālimi

Ṣoldurdu ḥayf bād-ı fenā verd-i ālımı

2. Dāġ-ı cefā-yı firḳati ol nāzenīnimiñ

Yaḳdı kül etdi cān u dil ü cism-i nālimi

3. Görse melāmet ey dil-i şeydā bu ḥāl ile

Olmaḳ melūl emr-i muḳarrer melālimi[334]

4. Ol ṭūṭī-i melāḥati āh̲ir şikār edip

Ḳırdı benim de dām-ı ḳażā per ü bālimi

---

[332] yoh̲sa :yoḳsa AE

[333] şikest ü : şikest-i Ü2

[334] AE

5. Bār-ı cefā vü tīġ-i elem derd-i bī-amān
   Etdi h̲amīde ḳaddimi kesdi mecālimi[335]

6. Dūrbīn-i şehr-i mülk-i fenā eyleyem meğer
   Mekkī o yāri görmeğe ġayrı h̲ayālimi

-55-

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜīlü Fāᶜilün

1. Der-ḳayd iken ṣafāsı nedir gülşeniñ dah̲ī
   Āzādelikle ẕevḳini sür külh̲anıñ dah̲ī[336]

2. ᶜÜryānī-i tecerrüd-i ālāyiş-i sivā
   Vermez vücūda bārını bir sūzeniñ dah̲ī

3. Gelsin h̲adengi sīneme hemdemlik eylesin
   Ey yāre inşirāḥıñ o demdir seniñ dah̲ī

4. Yoḳdur yeri bu menzil-i nāgeh ḳıyāmdan
   Pā-der-rikāb-ı rıḥlet iken meskeniñ dah̲ī

5. Mekkī o ẓālim etmedi maḥrem derūnuna
   Çāk olmadıḳça sīnesi pīrāheniñ dah̲ī

-56-

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1. Pāymāl olma yeter ḳısmet için mūr gibi
   Olma zār ellere cemᶜ etmeğe zenbūr gibi[337]

---

[335] Bār : Yār AE
[336] sür : ḳıl AE
[337] yeter : ser-i AE // ellere cemᶜ etmeğe : eller için cemᶜle AE

2. Her muḳārinle olan bezm-i ṣafāda hem-reng
   Verir esrār-ı dili sāgar-ı billūr gibi[338]

3. Olalı evc-i muḥabbetde girift-i ḥüsnü
   Gelir efġānım o şehnāzıma ṭanbūr gibi

4. Geldi ʿuşşāḳına h̲aṭ pādişeh-i ḥüsnünden
   Żabṭ içün memleket-i vuṣlatı menşūr gibi

5. Mekkiyā emr-i şeh-in-şāh-ı ṭabīʿatla saña
   Kişver-i mülk-i süh̲an cümlesi meşḥūr gibi[339]

-57-

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Ser-i zencīr-i ʿaşḳım kim ṭutar Ferhād'dan ġayrı
   Dil-i dīvāne bilmez āh ile feryāddan ġāyrı

2. Kemān-ı mihnet-i ṭāḳat-güdāzıñ şimdi ey āfet
   Ṣalādır kim çeker gelsin dil-i nā-şāddan ġayrı[340]

3. Dil-i sūzāna eşk ü dāġa penbe ile müdāvālar
   Ne sūd etdi bükā āmīziş-i ażdāddan ġayrı[341]

4. Ümīd-i merḥamet yoḳ kimselerden Mekkiyā şimdi
   Kesildi h̲āme-veş derd-i dilim taʿdāddan ġayrı[342]

---

[338] muḳārinle : muḳarinde Ü4
[339] Kişver : milket AE / Bu mısrā AE'de yarım.
[340] Dil-i nā-şāddan ġayrı : nā-şāddan ġayrı Ü3 (yazım hatāsı)
[341] müdāvālar: müdavālar Ü4 T
[342] kesildi : kesildim T

-58-

Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilātün Feᶜilün

1. Bir yanar var mı benim-çün ciğerimden ġayrı
   Acır ağlar kim ola dīdelerimden ġayrı

2. Kim gelir ḳalb-i ḥazīnim benim istifsāra
   Ol vefādār-ı ḳadīmim kederimden ġayrı

3. Māsivādan beni çek ey kerem issi Allāh
   Be-der et ḳalb-i nedāmet es̱erimden ġayrı

4. Rāḥat-ı ᶜālemi ᶜuzletle ḳanāᶜat bildim
   Niyyetim çıḳmamadır ṭaşra derimden ġayrı

5. Hemdemim yoḳ bu diyār içre ġarībim Mekkī
   Āh-ı pür-sūz-ı ney-i kilk-i terimden ġayrı[343]

-59-[344]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Hayā etmez gider ġayra dururken der-i kibārı
   Maṣūn et yā İlāhī eyle ṣāliḥ nefs-i bed-kārı

2. Edip īcād ᶜademden rızḳın etmiş cümle nüh tertīb
   Bilen rezzāḳ-ı kevni Ḥaḳ'dır ancaḳ dilde muḫtārı

2. Çekersin intisāba niçe zaḥmetler rezāletler
   Varıp taᶜcīz edersin bār olup bir ᶜabd-i nāçārı

---

343 ney-i : dili AE
344 AE (gazeliyātın dışında bulunuyor.)

4. Edip ḳatᶜ-ı ṭaᶜalluḳ ṭard olunca māsivā dilden
Olur her demde maṭlūb-ı ḥaḳīḳi yāver ü yārı

5. Faḳīriñ derd-mendiñ ᶜāciz ü bī-ḳadr-i nāçārıñ
Ḳuluñdur ġayre muḥtāc etme Rabb'im Mekkī-i zārı

E. Kıt'alar[345]

1. Medīne-i Münevvere'ye rāh-ı ᶜazīmetimizde ᶜafārīt-i ᶜUryān-ı ᶜArab hücūmu şüyūᶜ bulmaġla ḥāl-i ıżṭırābda dergāh-ı Ḥaḳḳ'a ilticā olunmuş idi.[346]

Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Bize bizden olan yaḳīn ü ḳarīb
Koma Mıṣr illerinde bizi ġarīb

2. Keremiñden ḥabībiñ eyle naṣīb
Meded et yā enīs-i küllü ġarīb

3. Dest-gīr olmaz iseñ ey raḥman
Ḳaṭᶜ eder rāh-ı ᶜazmimiz ᶜUryān

4. Sen esirge efendi yine hemān
Meded et yā enīs-i küllü ġarīb

---

345 Nüshalarda başlık yok.
346 HE Ü1 Ü2 Ü3 : Medīne-i Münevvere'ye mevleviyyet ile سویس tarafından rāh-ı..... T

2.Ḳıṭᶜahümā[347]

Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Fa<u>h</u>rime Rabb'im olduğuñ kāfī
   Saña ḳulluḳ tamāmdır ᶜizzetime

2. Cān u dilden ki sevdiğim sensin
   Ġayrı yaḳ āteş-i muḥabbetime

3.Bālā-yı cidār-ı ḳadem-i şerīf-i nebevī ᶜaleyhi's-selāma levḥa ile taᶜlīḳ irādesiyle inşād olunan ḳıṭᶜadır.[348]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Bu cevherden n'ola pür feyż olursa <u>H</u>ālid-i <u>z</u>ī-şān
   Düşer ᶜāşıḳ ġarīb illerde seng-i kūy-ı yār üzre

2. Ne cānīb kim ḳadem baṣdı yüzüm ol yerde ferş olsun
   Ne yer kim vardı Ḳuṣvā <u>h</u>āk olam ol reh-gü<u>z</u>ār üzre

4.Ḳıṭᶜa[349]

Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilātün Fāᶜilün

1. Oldu cūşān derd-ile zehrābe-i cām-ı firāḳ
   Çek göñül bezm-i ṣafādan ġayrı dest ü dāmeni[350]

2. Menzilim vādī-i hicr olsa n'ola mānend-i tīr
   Ey felek bir ḳaşları yādan çıḳardıñ sen beni

---

[347] HE Ü1 Ü2 Ü3 T
[348] HE Ü1 Ü2 Ü3 T
[349] HE Ü1 Ü2 Ü3 T
[350] Çek : Çekse T

5.Ḳıṭᶜa-i ᶜArabiyye[351]

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. لآح برق الفراق فى قلبي
صار عينى كديمة تهم

2. تأخذالغمرة مدامته
كلما سالت عبرتى بدم[352]

6.Ḳıṭᶜa[353]

Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Aḳçe kesbi edip tedārik ü ṣayd
Kefe ḥabs etmedir biraz megesi[354]

2. Harc u ṣarfında diḳḳat ister kim
Çıḳarırken birin çıḳar hemesi

F.Beyitler[355]

1.Suʾāl-i Fāżıl-ı meşhūr ᶜĀrif Efendi merḥūm[356]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

[351] HE Ü1 Ü2 Ü3 T
[352] مداومته : مدامته Ü2
[353] AE'de başlık yok.
[354] tedārik ü : tedārik-i AE
[355] Nüshalarda başlık yok.
[356] HE Ü1 Ü2 Ü3 : Rubāᶜī-i ᶜĀrif Efendi AE ; Suʾāl-i ᶜĀrif Efendi Ü4 ; Ebyāt-ı Türkiyye ...T

Nedendir bilsem ey ʿĀrif ezelden böyledir kārı
Sitemler āşinālardan kerem bīgānelerdendir hep[357]

2.Cevāb-ı faḳīr-i Mekkī[358]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün
Ḳoyup rezzāḳ-ı kevni āşinādan luṭf ümīd eyler
Bu miḥnetler bize derd-i dil-i dīvānedendir hep

3.Sulṭāniye'de Esʿad Beğiñ yapdığı çeşme vaṣfında inşād olunmuş idi.[359]

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün
Cedvel-i sīmi çemenzāra verir feyż-i kes̱īr
Ḥabbeẕā çeşme-i nev-ʿayni ile ḳıṭʿa-i mīr

4.Beyt[360]

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün
Urdum ayaġa müşteri çıḳmam şırāsına
Bintü'l-ʿineb dedikleri ümmü'l-ẖabāʾis̱iñ

5.Beyt[361]

357 bīgānelerdendir : bīgāne nedendir T (Yazım hatāsı)
358 HE Ü1 Ü2 Ü3 T : Cevāb-ı Mekkī Efendi AE ; Cevāb Ü4
359 HE Ü1 Ü2 Ü3 T
360 HE Ü1 Ü2 Ü3 T : AE'de başlık yok ; Diğer Ü4
361 HE Ü1 Ü2 Ü3 Ü4 T : Ebyāt AE

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Resen-tāb olmadır tār-ı emelden ḳayd-ı taḥṣīli

Nuzūl-i çāh-ı miḥnet cāh-ı dünyāya tenezzüldür[362]

6.Beyt[363]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Çıḳıp çāh-ı ḳażādan bulmaḳ isterseñ eğer meʾmen

Ṣaḳın ḥablü'l-metīn şerʿini ḳoyuverme destiñden[364]

7.Beyt-i Şevket[365]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

Hudā'yā reng-i teʿsīrī kerāmet kon beyānem rā

Be-eşk-i çeşm-i bülbül āb dih tīġ-i zebānem rā[366]

8.Naẓīre-i Ṣāʾib[367]

Mekon bī-behre yā Rab ez-ḳabūl dil-i beyānem rā

Be-zehr-i çeşm-i hūbān āb dih tīġ-i zebānem rā[368]

9.Naẓīre-i faḳīr Mekkī[369]

Ḥayāt-efzāʾ-yi dilhā bi dih yā Rab beyānem rā

Be-demhā-yi mesīḥā āb dih tīġ-i zebānem rā

---

[362] çāh-ı miḥnet : cāh-ı miḥnet HE AE Ü1 Ü2 Ü3 T / cāh-ı dünyāya : çāh-ı dünyāya AE
[363] HE Ü1 Ü2 Ü3 T : AE'de başlık yok.
[364] çāh : cāh HE Ü1 Ü2 Ü3 T // ḥablü'l-metīn : ḥabl-i metīn HE Ü1 Ü2 Ü3
[365] HE Ü1 Ü2 Ü3 T
[366] zebānem rā : zebānem T
[367] HE Ü1 Ü2 Ü3 T
[368] zebānem rā : zebānem T
[369] HE Ü1 Ü2 Ü3 T

Maᶜlūm ola ki nefes-i insānī nem ü ruṭūbetden h̲ālī olmayıp ḥattā bir h̲aṭṭıñ üzerine teneffüs edip nefes ilḳā olunsa ol h̲aṭ nem-nāk olup bozulur. **İmdi** nefes ile ḳılıca ṣu vermek nefesde olan ruṭūbete bināendir ki nefes ile āb ḥuṣūlü emr-i muḥaḳḳaḳdır.Bu ṣūretde Şevket'iñ kemāl-i teᵓsīr için maḥż-ı ruṭūbet olan eşk-i çeşm-i bülbül ile tīġ-i zebāna ṣu vermek ile duᶜā kez̲ālik Ṣāᵓib'iñ ḳabūl-i dilde ruṭūbetden h̲ālī olmayan zehr-i çeşm-i h̲ūbān ile tīġ-i zebāna ṣu vermek ile duᶜā kez̲ālik Mekkī-i faḳīriñ dillere ḥayāt vermekde mūcib-i ruṭūbet olan enfās-ı Mesīḥā ile tīġ-i zebāna ṣu vermek ile duᶜā temām-ı maḳām-ı itmām ü ih̲titāma münāsīb olmaġla dīvānçe-i pür-ḳuṣūrumuz bi-ḥamdillāhi'l-melīki'l-ᶜAllām duᶜā vü tażarrūᶜ-ı dergāh-ı kibriyā ile itmām olundu[370]

G. Gazeliyyāt zeyli[371]

1. Gazel[372]

Mefᶜūlü Mefāᶜīlü Mefāᶜīlü Faᶜūlün

1. Ey bād-ı ṣabā esme ġam u zār eleminden
Ṣardıḳ bu gece tenhāca yāri kemerinden

2. Yaz defter-i ᶜuşşāḳına aġyāra duyurma
H̲āk-i ruh̲unuñ bendesi yaz tā ezelinden

3. Z̲ātında olur z̲āt olanıñ z̲āt-ı ḳadīmi
Dūr etdi bizi bād-ı h̲azān yār emelinden

---

[370] HE Ü1 Ü2 Ü3 T
[371] Bu bölüm yalnızca AE'de, dīvānın bitiminden sonra eklenmiş ve başlıksız olarak bulunmaktadır. Şiirler kıt'a adıyla numaralandırılmışsa da bu şiirlerin nazım biçimi gazeldir. (Çoğunlukla matlaları vardır. Konuları gazel konusudur.)
[372] Bölümdeki şiirler kıta 3 ile başlatılsa da AE nüshasında kıta yoktur.

4. Üftāde olan berg-i ruẖundan düşünüñ
Gül mü açılır sīnede mārı kederinden[373]

5. Mekkī yanaraḳ āteş-i ʿaşḳ-ıla kül ol kim
Pervâne-ile yek imiş âdem hecerinden[374]

2. Gazel[375]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Göñül bu safha-i ʿaşḳ içre yoḳ mu sāḳī-i devrān
Dolansın bādeler neyler düzülsün perde-i ʿünvān

2. Ġaraż olsa nifāḳa dilleri bāng-ı bezme daʿvetden
Çalınmaz pūselik meclisde zīrā ḥalḳa-i rindān

3. Dü iniler ḥicāzıñ mübtelāsı maḥfil-i ġamdan
Olaydı iftirāḳı sīne-i iḥrāḳa şadırvān

4. Gel ey sāḳī bu ʿişretle yayıl kim būriyā-āsā
Gezip üftādeler ẖāk-i derinde eylesin devrān

5. Zükām-ālūdeler hep ḳīl ü ḳāle māʿil olmuşlar
Raḳībān eylemişler Mekkiyā ḳatlinde çoḳ fermān[376]

---

[373] Berg-i:berg ü AE
[374] hecerinden:hecerimden AE
[375] 2. Gazel:Ḳıṭʿa 4 AE
[376] zükām:زکام AE

3. Gazel[377]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Kemān-ebrū ḳurulmuş cāna ḳaṣd etmek dilermiş dil
   Gel ey şūẖ-ı cefākārım bunu eyyām-ı vuṣlat bil

2. Göñüldür bu çekilmez eyleme ey dil figān aṣlā
   Raḳībān meclis-i ʿişretde zīrā ḳurdular biñ tell

3. Kemend-āsā ṣarıldım mū-miyān-ı yāre çevrildim
   Gel ey sīm-beden sen sinerek üftādeniñdir dil

4. Gel ey sāḳī leb-ā-leb doldurup ṣun baña bir bāde
   Tefekkür ḳılma zīrā olma ẖayrān bāḳma gül bülbül

5. Mükedder ḫāṭırıñ Mekkī hevā-yı māsivā ʿankebūt-āsā
   Hele bād-ı ṣabā açmış o yāriñ zülfünü tel tel[378]

4.Gazel[379]

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Yaḳdı donum āteş-i zecriñ seniñ benim
   Beñzer siyāh baẖtıma ḥicriñ seniñ benim

2. Dil zevrāḳı viṣāl-i ümīdden neḥr bulup
   Baḥr-ı siyāh-i zülfüne fikrim seniñ benim

---

[377] 3.Gazel:Ḳıṭʿa 5 AE
[378] māsivā:māsivā AE
[379] 4.Gazel:Ḳıṭʿa 6 AE

3. Oldu raḳīb boş yere bed-hāh-ı bed-zebān
Dāᶜim duᶜā-yı h̲ayrına z̲ikrim seniñ benim

4. Yā Rab nedir bu çekdiceğim derd ü ġam benim
Düşdü viṣāl-i fikrine z̲ikrim seniñ benim

5. Aldıñ kemende yāri bugün Mekkiyā ḳaçan
H̲āk-i derinde ḳalmada fikrim seniñ benim[380]

5. Gazel[381]

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Arar mı dil gülü bülbül muḥabbet olmayıcaḳ
Girer mi cennete ādem meserret olmayıcaḳ

2. Göñül o yāre dūş oldu ḳaçar mı hevādan
Açar mı düşmene sīne şecāᶜat olmayıcaḳ

3. Göñül döner mi elemden emel öñünde iken
Ḳaçar mı onda göñül bir sühūlet olmayıcaḳ

4. Bütün bütün ṭuṭuşur sīnemde āteşler
Verir mi ᶜāşıḳa laᶜliñ sah̲āvet olmayıcaḳ

5. Ḳalır mı ṭaᶜn-ı raḳībe dilerse Mekkī-i zār
Gelir mi meskene o şiᶜre ḳabāḥat olmayıcaḳ

---

[380] Aldıñ:Aldın AE
[381] 5.Gazel:Ḳıṭᶜa 7 AE

6. Gazel[382]

Mefᶜūlü Mefāᶜīlü Mefāᶜīlü Faᶜūlün

1. Derbān-ı ġam-ı ᶜaşḳıyız ol-yāriñ ölünce
   Fevt eyleme yaz ᶜaşḳım ẖūbān görünce

2. Vuṣlat ṭaleb eyler mi göñül ᶜaşḳdan evvel
   Ṣabr eylemeğe rāżıyız hicrānı görünce

3. Feryād ederiz bülbülüyüz bāġ-ı cihānıñ
   Ben terk-i ser etdim hele cānānı görünce

4 Çağlar idi ol-yāri görüp dīde-i eşkim
Keştī-i firāḳ ḳahr ile ᶜummānı ġörünce

5 Mekkī bedenin āteşe yaḳ yāre duyurma
Pervānede ol ᶜaşḳ-ıla efġānı görünce

7. Gazel[383]

Müfteᶜilün Fāᶜilün Müfteᶜilün Fāᶜilün

1. Ağlama dīdelerim baẖt-ı siyāha nisbet
   Eyler ol-ḳaşı kemān nīm-nigāha ülfet

2. H̱āṭır-ı ẖaṭṭınıñ meyl eyler o gül ruẖsārıñ
   ᶜĀşıḳa cevr ederek bir gün eder ünsiyet[384]

---

[382] 6.Gazel:Ḳıṭᶜa 8 AE
[383] 7.Gazel:Ḳıṭᶜa 9 AE
[384] H̱āṭır:Ḥāṭır AE

3. Mesken iḥdās̲ ederek bāb-ı raḳībe varma
Bir gün eyler o civān sīnesini elviyet[385]

4. Ḥaset-ṭabʿ-ı raḳīb ʿārife ih̲sān eyler
ʿĀleme farṭ-ı muḥabbetle değil h̲alḳıyet

5. Mekkiyā oldu bu mevzūn kelāmıñ el-ḥaḳ
Rāīc-i zīnet-i dünyāya muḥibb-i ḥulviyet[386]

8. Muhammes[387]

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün

-I-

1. Berġ-i ruh̲unuñ oldu göñül cām u fezāsı
2. Āteşlere yaḳdı bu dili nāz u edāsı
3. Ol-derd ile üftādeleriñ h̲āk u ġıdāsı
4. Ḥoş geldi baña bu çemeniñ āb u hevāsı
5. Mest etdi beni bülbülüñ avāz-ı nevāsı

-II-

1. Ola bu göñül h̲āk-i reh-i ʿaşḳa teberdār[388]
2. Bir ben gibi üftādesi ʿālemde kimin var
3. Luṭf eyle baña gelmesin aḳrān-ı sebūḳ-vār
4. Derdinle olup ḥaste-i derd ehline serdār
5. Aʿdāya hüveydā çekilir ʿaşḳ-ı livāsı[389]

---

385 iḥdās̲:iḥdās AE
386 ḥulviyet:h̲ulviyet AE
387 Muhammes:Ḳıṭʿa 10 AE
388 h̲āk-i reh-i :hāk ü rehe AE
389 ʿaşḳ-ı :ʿaşḳ u AE

-III-

1. Āyā getirip ṣuna mı aḥbāba hezerān
2. Sāḳī ḳıla devr-i lāle-i ḥamrā ile cevlān[390]
3. Geçsin o raḳībiñ başına künbed-i keyvān[391]
4. Bīmār-ı leb-i laᶜli nem ey āfet-i devrān
5. Laᶜl ü lebiniñ pūsesidir hüsne devāsı

-IV-

1. Nīm-nigehin eyledi ᶜāşıḳları ber-pā[392]
2. Ḳul etme beni sevdiğim ol sīm ü zer-āsā
3. Ol bendeleri bendine al sen de ser-ā-pā
4. Ḳatlimde revā görmüş iseñ ey püt-i tersā
5. Göster baña kim ḳanda yazar ḳatl ü devāsı

9. Gazel[393]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Baḥār oldu açıldı yāsemīnler sen açılmazsın
   Nedir ey ġonce-i nā-şüfte sünbül sende idbār var

2. Açıldı ḥüsn-i Yūsuf hem benefşe nergiz-i vuṣlat
   Açılmazsın hele şūrīde baẖtım sende bir ḥāl var

---

[390] ḥamrā:ẖamrā AE
[391] künbed:künbet AE
[392] Nīm-nigehin:Nīm ü nigehin AE
[393] Gazel:Ḳıṭᶜa 11 AE

3. Alanlar bāġ-ı ḥüsnüñ tez elden biçdi mīvāsın
Seniñ baẖtıñ açılmaz zāhidā ʿālemde ikbāl var

4. Tefekkür ḳıl teşekkür et gözet ol ṭaʿn-ı aʿdāyı
Demezler rāh-ı ʿāşḳa müḥtedīler gizli işʿar var

5. Açıl ey baẖt-ı hemvārım saña yevm-i īd olsun
Açıldı baẖt-ı şiʿriñ Mekkiyā iḳbāl ü iclāl var

10. Gazel[394]

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1. Riyā etme göñül sen ṣāḥib-i ehl-i ẖiṭābetsin
Bu ʿişretgāh-ı ʿālemde otur ehl-i himāyetsin

2. Rükūʿ etme ḳıyām et meclis-i ʿaşḳa gel ey sūfī
Cihāna gelmeden maḳṣūd budur ehl-i ferāsetsiñ

3. Saña ḥüccet yazılmaz āhiretden ḳīl ü ḳāl etme
Bu nuṣḥ u pendim ḥıfẓ eyle yeter ehl-i dirāyetsiñ[395]

4. Gel ol meydāna sen kim ehl-i ʿirfān onda ḥāżırdır
Elinde şiʿr-i ḳalḳan elverir ehl-i şecāʿatsiñ[396]

5. Riyāz ehli olanlar kūşe-gīr-i vaḥdet olmaz mı
Duʿā ḳıl Mekkiyā Ḥaḳḳ'a sen ol ehl-i diyānetsiñ[397]

---

[394] Gazel:Ḳıṭʿa 12 AE
[395] pendim:bendim AE
[396] şiʿr-i:şiʿr ü AE
[397] kūşe-gir-i:kūşe-gīr ü AE

11. Gazel[398]

Mefʿūlü Fāʿilātü Mefāʿīlü Fāʿilün

1. Ol pādişāh-ı hüsn ki cānā bahā mı var
   Beñzer güzellik içre saña bir şehā mı var

2. ʿĀşıḳ olan ki ḳāline iltirdi Yusūf'u
   Vechin ki nūr-ı şems ola mehde ziyā mı var

3. Ḥayli dara düşdü bir vaḳit aġyār-ı beẕirbān
   Ben baġbān-ı zülfüm o māha ġıdā mı var[399]

4. Sevdāsı zülfü-yār olanıñ vay mı ḥāline
   Söyle esīr-i kākülünüm bir cezā mı var

6. Mekkī cihān h̲alḳınıñ ol ḳīl ü ḳāli ne
   Bir sencileyin nāʾib-i ʿaşḳ-ı ḳażā mı var[400]

12. Gazel[401]

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün

1. Bülbül ki fiġān eyledi bārī ne h̲aber var
   Ol rāzı ʿayān etmeğe sāḳī ne żarar var

2. Tenhāca bulup mey içelim yāriñ elinden
   Sūfī getire meclise yāri ne keder var

---

[398] Gazel:Ḳıṭʿa 13 AE
[399] dara:darā AE
[400] kāli ne: kāline
[401] Gazel:Ḳıṭʿa 14 AE

3. Meyl eyle göñül meclise sāḳīye naẓar ḳıl
Luṭf u keremiñ Nīl gibi cārī ne ḥaẕer var

4. Esdikçe göñül bād-ı ẖazān derd-i dil artar
Gūş et hele ol bād-ı ṣabāyı ne es̱er var

5. Olmazsan eğer şiʿrine sen ḳāfiye-nehhāc
Seyr eyle o dem nuṭḳunu Mekkī ne ṭafar var

13. Gazel[402]

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

1. Açıp āteşleri ṣaç sīne-i sūzānından
ʿĀşıḳ nār ile memlūları meyẖāne görsün

2. Yaramaz pīr-i muġān sāde-ṭırāş olsa bile
Ḫaṭ çekilmiş turşīde rūyunu şeyṭān görsün

3. Bāġ-ı dehriñ biliriz bezme gelen sāḳīsiñ
ʿĀrifiz fehmimizi künbed-i keyvān görsün

4. ʿĀşıḳ oldum o gül-i bāġ-ı ġoncasına
Ol dem asmānī gülüñ boynumu zī-cān görsün

5. ʿĀteş-āsā ṭuṭuşur dāġ-ı derūnuñ Mekkī
ʿĀleme bir dolu ṣun sāḳī-i devrān görsün

[402] Gazel:Ḳıṭʿa 15

14. Gazel[403]

Mefᶜūlü Fāᶜilātü Mefāᶜilü Fāᶜilün

1. Yā Rab nedir bu bendeki o yār-i nev-heves
Çoḳdan çözüldü rişte-i iḳbāl-i nev-heves

2. Ṣatmaḳtadır hemīşe göñül cāh-ı devleti
Ṭaᶜn etmeyin ki olmuşum aḳṭar-ı nev-heves

3. Kendiñ şaşırdı çünki dönüp manṣıb ehline
Çekdi çevirdi h̲āne-i iḳbāl-i nev-heves

4. Yāri görünce ḥāl-i dilim söylemekdedir
Ṭaᶜn-ı raḳībe beñzedi aḥbāb-ı nev-heves

5. Mekkī gelince ḳarşısıña ol yār-i nāzenin
Gūyā ṣalındı bāġda eşcār-ı nev-heves[404]

15. Gazel[405]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Ṭuṭuşdu h̲āne-i dil bir hüner teskīn ḳābil mi
Ne rütbe eylesen taᶜmīr-i dil tekmīl ḳābil mi

2. Yanar zülfü telinde biñ ḳadar ᶜuşşāḳ-ı mecbūru
Beğim ᶜuşşāḳa nisbet ben yanam temhīl ḳābil mi

---

403 Gazel:Ḳıṭᶜa 16 AE
404 yār-i:yār ü AE
405 Gazel:Ḳıṭᶜa 17 AE

3. Şeref gitdi h̲arāb-ı h̲irmen-i endīşemiz ḳaldı
Ṣavurduḳ dāne-i āmālimiz taḥsīl ḳābil mi

4. Hünerde yaḳdıñ dīdemiz h̲ūn eyledin ammā
Ḳabāḥat bizim illā neyleyim ṭaᶜṭīl ḳābil mi

5. Yanarsın āteş-i ᶜaşḳıyla Mekkī Yūsuf-ı dehrin
Niçün feryād eylersin āh ile teshīl ḳābil mi

16.Gazel[406]

Mefᶜūlü Mefāᶜīlü Mefāᶜīlü Faᶜūlün

1. Bir espe süvār oldu kim ol ṣūfī-i bī-dīn
İl seyre çıḳar dizgini vü ḳuşḳunu hīç yoḳ

2. Ger bulsa giyer cāme-i pākīzeyi ammā
Sırṭında onuñ gömleği bir içṭonu hīç yoḳ

3. Bir şehre girip gördü kim ol ᶜālemi iflās
Hep nisbet-ile düşkünü bir düzgünü hīç yoḳ

4. Zāhid dīnini terk eder ol neşᵓe-i yāre
Ammā ne ede lāz̲eni bir afyonu hīç yoḳ[407]

5. Destinde riyā tesbīhi var Mekkī o şeyh̲iñ
Kim dāᵓirem mürşidi bir şaşḳını hīç yoḳ

---

[406] Gazel:Ḳıṭᶜa 18 AE
[407] lāz̲en:lāden AE

17.Gazel[408]

Mefāᶜilün Feᶜilātün Mefāᶜilün Feᶜilün

1. Kitāb-ı ḥüsn ki yāriñ açıldı ġonce-i gül
   Bahār erdi viṣālin ẖaber verir bülbül

2. Doḳunsa bād-ı ṣabā ol cevān perçemine
   Olurdu reşk-i mahmūr fütāde-i sünbül

3. O gonce-i laᶜl-i dehenden viṣāl-i ḳām umanıñ
   Sorardı fitne-i devrān riyā nene fülfül

4. Çekerdi çeşmine ṭutyā elinde deste-i gil
   Derūn-ı ẖār u ẖasımda değer idi ḳıl ḳıl

5. O derd-i ᶜaşḳ-ı gülüm kim diken teber gör de
   Ḳalırsa destine Mekkī o sīm-ten-i memlūl [409]

18.Gazel[410]

Mafāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Diğer ḥasbī sivāya ḳalmadı cā ṣaḥn-ı sīnemde
   Göñül her dem ḥayāl-i ẖāl-i dilber ḳılmadan ẖalyā[411]

2. Niyāz-ı bülbülü gör ağlamaḳdan ẖūn-ı dil mebzūl
   Göñül ṣaḥn-ı çemende ḳalma gider ḳalmadan ẖūlyā[412]

---

[408] Gazel:Ḳıṭᶜa 19 AE
[409] derd-i:derdi AE
[410] Gazel:Ḳıṭᶜa 20
[411] ẖāl:ḥāl AE/ ẖalyā:ḥalyā AE
[412] ẖūlyā:ḥalyā AE

3. Gelir mi sāḳiyā iḳbāl-i ḥālim hāne-ber-dūşa

Dil-i zārım ḳarardı görmeyelden sāġār-ı ṣaḥbā[413]

4. Aṣıl zülf-i dil-āvīze heme farṭ-ı muḥabbetle

Göñül sīmīn kāküller ṣabādan ṭahirdir gūyā[414]

5. Raḳībiñ ḥāl-i zühdü belde tesbīḥ elde ʿaṣāsı

Görenler Mekkiyā derler Ḥicāz'dan merredir ġūyā

19.Gazel[415]

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün

1. Ol berg-i gülüñ bülbüle tenhāca sözünden

Esdi hele ol bād-ı ṣabādan haber aldıḳ

2. Ol yār ile dün tenhā pāzār eyledik ammā

Meks oldu göñül zevḳ-i ṣafādan keder aldıḳ

3. ʿĀşıḳ olana terk-i vaṭan eylemek olmaz

Bülbül gibi biz derd ü belādan eser aldıḳ

4. Devr eyleyerek dāver ü āteşi murāda

Aʿdaya olan cevr ü ṣafādan sūr aldıḳ

5. Ṣaldıḳdı göñül zevraḳını baḥr-ı muḥīṭe

Mekkī hele ol mevc-i belādan ṭafar aldıḳ

---

[413] Dil-i:Dil ü AE/ görmeyelden:görmeyeliden AE/ sāġar:s̱āġar AE /ṣahbā:ṣahpā AE

[414] zülf-i:zülfü AE

[415] Gazel:Ḳıṭʿa 21 AE

20.Gazel[416]

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün

1. Ser-rişte-i gīsū-yı murād üzre dönerken
   Kendim gibi h̠irmende dili zāḍa çevirdim[417]

6. Görmüş değilim ḥāsılı iḳbālime beñzer
   Dūn çarh̠ u felek devleti idbāra çevirdim

7. Pervāne gibi ʿaşḳ-ıla yanmaḳdan uṣanmam
   Ḥāṣıl bedenim derd ile bir nāra çevirdim

8. Mürşid ararım destini pūs etmeğe ammā
   Dīvāne gibi göñlümü ol yāre çevirdim

9. Bir vech-ile taʿrīf edemem derd-i derūnu
   Mekkī bedenim zūr ile icbāra çevirdim

21.Gazel[418]

Mefʿūlü Mefāʿīlü Mefāʿīlü Faʿūlün

1. Ey ʿāşıḳ-ı bīmār-ı felek ḥaste-i devrān
   Ve'y ḥāli mükedder-i pür-nāle-i efġān

---

[416] Gazel:Ḳıṭʿa 22 AE
[417] h̠irmende:ḥirmende AE
[418] Gazel:Ḳıṭʿa 23 AE

2. Elbetde saña merhem-i mumyāyı tekellüf
Bī-şübhe olur rūz-ı saᶜīd içre firāvān

3 Bir gün ola ki dāmen-i zīrinde ḳılarsın [419]
Ol bendeleri bendine hep bende-i fermān

4. Ṣabr eyle göñül rāżı-ı hicrān-ı zamān ol
Şāyed ki saña mesken ola künbed-i keyvān

5. Devlet deñilen vergisidir bār-ı Hudā'nıñ
Mekkī hele iḳbāl-i felek eyleye cevlān

22.Gazel[420]

Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün Mefāᶜīlün

1. Dilā pervāne-veş yanmaḳtan aṣlā ber-amān olma
Gülistān içre bülbül nārā-sāz ol bī-zebān olma

2 Dalıp hem nażar ḳıl künbed-i çarh-ı felek ṣad çāk
Yetirmek eşheb-i evbāle ṣalāmī-i ᶜinān olma

10. Göñül baḥr-ı emelde zevraḳ-ı ġam badbān olmaz
Gel artıḳ küşe-i iḳbāle ey dil bī-mekān olma

11. Göñül hāk-i siyāha rağbet et çoḳdur ᶜubūdiyyet
Olursañ hāk-i pāy ol zīnet-i baht-ı żubān olma

[419] kılarsın:ḳılarsız AE(Yazım hatāsı)
[420] Gazel: AE'de başlıksız

12. Yıḳıp halḳıñ diliñ Mekkī cihāna eyleme raġbet

Felek-meşreb olup da tīrendāz-ı kemān olma[421]

[421] tīrendāz:tīrendār AE

SONUÇ

Çalışmaya başlarken amaçlanan 18. yy şairlerinden Şeyhülislam Muhammed Mekkī'nin şiirinin ve üslubunun ortaya konması gerçekleştirilmiştir. Divan nüshaları karşılaştırılmış; ana nüshalar tespit edilmiş; farklar gösterilmiştir. Şairin hayatı, kişiliği ve üslubu göz önüne alınarak metin edebī sanatlar ve konular açısından incelenmiştir. Sonuçta Mekkī'nin ilmini şiirine de yansıtan bir şair olduğu ; 18. yy. şairlerinin temel özelliklerini barındırdığı; Nabī'nin hikemī söyleyişinin yanı sıra yer yer Fuzūlī'nin tasavvufī ve melāmī anlayışını taşıdığı ; nadiren de olsa Nedim'in rahat söyleyişlerini yakaladığı görülmüştür.

Sonuçta bir şairimizin daha, şiirlerinin anlayarak ortaya konulmasının ve anlatılmasının mutluluğuyla bu tez sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Abdullah Yeğin v.d.: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lūgat, İstanbul, TÜRDAV yay., 2000

Ahmet Paşa: Ahmet Paşa Divanı, haz. Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, Ankara, Akçağ yay., 1992

Arabī, Muhyiddin: Fusūs ül Hikem, çev.Nuri Gencosman, 5.bs., İstanbul, M.E.B. yay., 1992

Arabī, Muhyiddin: Nurlar Hazinesi (Mişkātü'l-envār), çev.: Prof. Dr. Mehmet Demirci, 5. bs., İstanbul, İz yay., 2004

Attar, Feridüddin: Mantık al-tayr, çev. Abdülbaki Gölpınarlı, 2c., 3.bs., İstanbul, M.E.B. yay., C:1, 2001

Attar, Feridüddin: Tezkiretü'l-evliyā, Ter.: Prof. Dr.Süleyman Uludağ, 2c., İstanbul, Mavi yay., 2002

Aydın, Hilmi: "Türk yay ve okları", TDTKD, İstanbul, Asır matb., no.165, 2000, s.38-41.

Bağdadī, Şevkat: Tezkīre-i Şuara-i Şevkatī, İstanbul, Millet Ktb. (Beyazıt), Ali Emīrī, tarih, nr. 770, H. 1229

Bākī: Bākī Dīvānı, haz. Dr. Sabahattin Küçük, Ankara, TDK yay., 1994

Banarlı, Nihat Sāmi: Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, M.E.B. yay., 2001

Cevdet Paşa: Tezākir-i Cevdet, haz.: Ord. Prof.Dr. Cevdet Baysun, TTK yay., C:1,4 (1, 40 Tetimme), 1986

Çanga, Mahmut: Kur'an-ı Kerim Lügati (İlavelerle Mu'cemü'l müfehres), İstanbul, Timaş yay., 2004

Devellioğlu, Ferit: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lūgat, 15.bs., Ankara, Aydın Kitabevi yay., 1998

Dilçin, Cem: Yeni Tarama Sözlüğü, Ankara, TDK yay., 1983

Eldem, Sedad: Köşkler ve Kasırlar, 2c., Devlet güzel sanatlar akademisi yüksek mimarlık bölümü röleve kürsüsü, t.y.

Erkan, Arif: El-Beyan Arapça-Türkçe Büyük Sözlük, 2c., İstanbul, Yasin yay., 2004

Erzurumlu, İbrahim Hakkı: Marifetnāme, haz.: Abdullah Aydın, İstanbul, Akpınar, Huzur yay., t.y.

Fatin,Davud: Tezkire-i Şuara-i Fatin, İstanbul, Millet Ktb. (Beyazit), Ali Emīrī, tarih, no.775, t.y.

Fehmi Edhem Karatay (Haz.): Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. Türkçe Yazmalar Kataloğu, İstanbul, TSM, 1961

Fehmi Edhem Karatay (Haz.): I.Ü. Türkçe Basmalar Alfabe Kataloğu, İ.Ü. yay., C:IV, 1956, s.491

Fuzūlī: Fuzūlī Divanı Şerhi, haz.: Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, 2.bs., Ankara, Akçağ yay., 1998

Fuzūlī: Leylā ve Mecnūn, haz.: Doç. Dr. Muhammed Nur Doğan, İstanbul, Çantay ktbv., 1996

Gelibolulu Mustafa 'Ālī: Cāmi'u'l-buhūr Der Mecālis-i Sūr, haz.: Ali Öztekin, Ankara, TTK yay., 1996

Hikmet, Arif: Mecmuatü't-terācim, İstanbul, Millet Ktb. (Beyazıt), Ali Emīrī, tarih, nr.:789, t.y.

Hirevī, Muīnüd-dīn Muhammed Emin: Altıparmak Peygamberler tarihi (Mearicün Nübüvve), çev. Muhammed bin Muhammed, 11.bs., İstanbul, Bereket yay., t.y.

İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, Son Asır Türk Şairleri, İstanbul 1969

İpekten, Haluk: Şair tezkireleri, haz.: Dr. Mustafa İsen vd., Ankara, Grafiker yay., 2002

Kara,Mustafa: Tasavvuf ve Tarikatler Tarihi, 5.bs., İstanbul, Dergah yay., 1999

Kāşānī, Abdurrezzak: Tasavvuf Sözlüğü (Letāifu'l-a'lām fī işarātı ehli'l-ilhām), çev. Dr. Ekrem Demirli, İstanbul, İz yay. 2004

Komisyon: İmlā Kılavuzu, Ankara, TDK yay., 2000

Komisyon: Türkçe Sözlük, 2c., 9.bs., Ankara, TDK yay., 1998

Kutman, Şevket: Nedim Divanından Seçmeler, İstanbul, KB. yay.1981

Levend, Agāh Sırrı: Divan Edebiyatı, 4.bs., Enderun ktb., İstanbul, 1984

Mazıoğlu, Hasibe: Fuzūlī üzerine makaleler, Ankara, 6. bs., TDK yay., 1997

Mekkī, Mehmed: Tevessül. Şerh-i Kasīde-i Bürde, İstanbul, İ.Ü. Ktb., no.:2883, H.1251

Mekkī, Mehmed: Mürşidü'l-varisin fi şerhi ahvali'l-erba'in, İstanbul, İ.Ü. Ktb., no.:5975, H.1256

Mengi, Mine: Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ yay., Ankara, 2000

Nābī: Nābī Dīvānı, haz.Dr.Ali Fuat Bilkan, 2c., İstanbul, Millī Eğitim yay., C:I, 1997

Necātī Beğ: Necātī Beğ Dīvānı, haz. Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan, İstanbul, M.E.B. yay., 1997

Nedim: Nedim Divanı, haz. Doç. Dr. Muhsin Macit, Ankara, Akçağ yay., 1997

Nevevī, İmam: Riyāzü's-salihīn (Aslı ve tercümesi), çev. Mehmed Emre, İstanbul, Bedir yay., 2001

Onay, Ahmed Talat: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, Ankara, Akçağ yay., 2000

Pakalın, Mehmet Zeki: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri sözlüğü, 3c., İstanbul, M.E.B., 1946

Pamuk, Arif, Seri, Rahmi: Kuranı Kerim ve Yüce Meali, İstanbul, Pamuk yay. t.y.

Pamuk, Arif: Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi, İstanbul, Pamuk yay., t.y.

Sāmi, Şemseddin: Kāmūs-ı Türkī, İstanbul, Alfa yay., 1998

Selvi, Dilaver: Kur'an ve tasavvuf, İstanbul, Şuule yay., 1997

Süreyya, Mehmed: Sicill-i Osmanī, haz. Nuri Akbayır, 6c.,İstanbul, Tarih Vakfı Yurt yay., C:IV, 1996

Şentürk, Ahmet Atillā: Klasik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakīb'e dair, İstanbul, Enderun ktbv., 1995

Şentürk, Ahmet Atillā: Klasik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Sūfī Yahut Zāhid Hakkında, İstanbul, Enderun ktbv., 1996

Şentürk, Ahmet Atillā: Osmanlı Şiiri Antolojisi, İstanbul, YKY, 1999

Şükün, Ziya: Gencinei Güftar Ferhengi Ziya, 3c., İstanbul, M.E.B. yay., 1996

Timurtaş, Faruk: Osmanlı Türkçesine Giriş I, 15.bs., İstanbul, Alfa yay., 1997

Uludağ, Süleyman: Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, İstanbul, Kabalcı yay. 2002

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: Osmanlı Tarihi, 8c., 3.bs., Ankara, TTK bsm., C.IV/1, 1982

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: Osmanlı Tarihi, 8c., Ankara, TTK bsm., C.IV/2, 1959

Walsh, Roger N., Vaughan, Frances: Ego Ötesi, çev. Halil Ekşi, İstanbul, İnsan yay., 2001

Yakıt, İsmail: Türk-islam Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme, 2.bs., İstanbul, Ötüken yay., 2003

Y.a.y.: İncil'in Çağdaş Türkçe Çevirisi, 3.bs. İstanbul, Yeni Yaşam yay., 1996

Y.a.y.: Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, İstanbul,M.E.B.

Tuğ,Tekin: Ansiklopedik İslam Lūgatı, 2c., İstanbul, Tercüman matb., 1982

Yazır, Mahmud Bedreddin: Medeniyet Āleminde Yazı ve İslām Medeniyetinde Kalem Güzeli I, haz. Uğur Derman, DİB yay., Ankara, 1972

Yazır, Mahmud Bedreddin: Medeniyet Āleminde Yazı ve İslām Medeniyetinde Kalem Güzeli II, haz. Uğur Derman, DİB yay., Ankara, 1974

Yusuf Has Hacip: Kutadgu Bilig I Metin, haz. Reşid Rahmeti Arat, 2.bs., Ankara, TDK yay., 1979

Yusuf Has Hacip: Kutadgu Bilig II Çeviri, haz. Reşid Rahmeti Arat, 7.bs., Ankara, TTK yay., 1998

EK I:

TOPKAPI SARAYI NÜSHASI (T)

١

بسم الله الرحمن الرحيم

دوشوردرونمه نار محبتك يارب / صوغتمه عشقله دلدن حرارتك يارب

ظلام جهل وضلالك ایچنده ایدی انام / دلالت ایلدی نور هدایتك یارب

کیدر بو نفس رذیل ایتمیوب حیا غیره / طور رکن استمکه باب عزتك یارب

دکل بو سیه جمله ناسه کافیدر / کبینه قطرهٔ دریای رحمتك یارب

بودر رمند قولك مکی عطا جویك / آلشدی لطفکه کسمه عنایتك یارب

نعت شریف

خاك درکاهکله چشمم سرمه‌دن پرنور اولور / یا رسول الله بو جانم سنسز مهجور اولور

علت غائیه در ذاتك سرای کائنات / شوق تشریفکله بویله کلمده معمور اولور

حق بیاننده اعتبار قدر ذاتك اویله کیم / عبد مذنب یاد استشفا ایله مغفور اولور

روی

٢

روی پرعیب سیاهم فرش راهکده سنك / دامن عفو وکرمکده خاکپا مستور اولور

نص قاطعله چو سنسن رحمة للعالمین / حاش لله مکی مجرم درکهکدن دور اولور

نعت شریف دیکر

بو شب کلشن سرای وسعت آباد تخیلده / آچلمشدی نسیم شوقله رو نندری حقا

کزوب جام تفکرده دل ایلدی بر عالم ایلرکن / درخاطرده اولدم کلدی کلك عنبرین سیما

دمدم ای همنشینم همزبانم یار سرداشیم / سعادتدن مرکبتر جهان عکم الاشیا

کلور سعیك ایله بیچه قوافل شعر وانشادن / سکاکر خواجه شهند عرفان دیسم احرا

آچوب کنجینه‌دن معانی ایصال ایتمه درکارك / همه شهر سطوره صورت بر کوهر معنا

باقن بو قبهٔ افلاکه بر معنی ویرر هرکس / سنکله اولهلر بزلرده ترجیح ایله کویا

دیدی عالم نمابر آینه کوکلی قبه ساعتدر / دونر اول برج عقربله تخلف ایلمز اصلا

یاخود دولاب چوکی فیض حقدر دونمده دائم / ایدر باغ جهانی دلو ماه ومهر ایله ارووا

سحابیدر دخی طوبی رعد آتش افشاندر / بودکلو برج وبارولرله باقسك قلعه در کویا

معلق خانهٔ عالمده بر قندیل میناندر / فروزاندر فتیل مهر وماهی روز وشب جالا

عجب ایتمز بودکلو تیغ آه اهل غم تاثیر / سرنده ذال دهرك مغفر آهنیدر آیا

زن دهرك شوریده کر منقل کورهٔ نارک / لحاف آسمانی نکدر پوشیده رعنا

قماش کارکاه صنع ربانی که ابرندن / ورق پیچیده قلمش دوشیر وقتا [illegible] مولا

زمین حکمتنه ایچره کوی چوکان قضادر کیم
اودر سرداده امر خدا آفرما نبر مولا

مکر زرینکیز حکمنه ویردکم احکامی
او کون بر فروه سنجابی مولا ایلمش کسا

دوز کویا فنر در شمع قدرتله ایدوب تزیین
تصاویر عجیب الشکل ایله صور تکرار اشیا

دیدم اصلا اصابت ایتمدلر هیچ بیلدلر کیم درم
فلکدن دم اورور ای نای کلک منقبت پیرا

او طلع ویارکاه هیدرکه بر سلطان کونینک
قورلدی کندی تشریفنده اول منزله غرا

اکام مهر منور در علم زد شمسه لر انجم
طناب نور ایله بالاده اولشدر عجب برپا

او سلطان سریر آرای اورنک رسالتکیم
اکن دولتسرای تختکاهی قرب او ادنی

شه اقلیم رحمت پادشاه کشور عزت
در تاج سعادت کوهر کنجینه مولا

تن کونجیات آور شفای صدر هر مغبر
طبیب روح پرور زنده ساز مرده ومرضا

شهنشاه بلند اقبال وصاحب مهر ختمیت
کل باغ هدایت سنبل دستار استغنا

حبیب کبریا احمد رسول اکرم امجد
سزادر افتخاره جد بجد انسابنه حقا

بنای طاق عالی قدر بر چرخ سعادتدر
رواق عزتینه نارسادر سلم احصا

کروبیان قربک عکس امواج جبیننددن
حصیر آستانی نو بنو تبدیل اولور حالا

نسیم خلقنی جوش ایتدیجه قلزم صنعی
حباب آسا بو نه چرخ اولدی اندن بالتقع پیدا

اودر اصل مقاصد مبدا دیباجه خلقت
تکون نسخه سنده علت غائیه اشیا

فلکلر اول شه ذیشانک اولدی نوبته راهی
اولنجه فرش شوکتله دیار قربه پیما

شرفبخش

۲

شرفبخش اولدقباب مرقدی دهرک بنا ندر
نکین فخر دنیا خاتم پیروزه در کویا

بنان النفالیک اشارت سینه چاک ایتدی
قمر ماهیت عشق درونک ایلدی ایما

عجبمی کورسه هر سوبی توجه جار اطرافی
اودر روح مجسم نور چشم عالم دنیا

خدامرلن مهر پرده طوتدی ابری فرقنده
دکل چون سایه بر صورتله مثلی اولمسون پیدا

جمیع انبیانک سروری سردفتری سنسن
نظیرک کلمشدر ای رسول خالق یکتا

خدا مداح ذاتک بو تجلیات ایله اولشکن
سنی نوع بشر وصف ایتمکه قادر میدر حاشا

نکاه مرحمت قیل حالنه عین عنایتله
فقیرک دردمندک پرخطا درمکی شیدا

غریق بحر جرم افتاده کرداب عصیاندر
صارلمش جان ایله حبل المتین لطفکه اما

نکاه ایت چشم احسانکله امداد ایله سلطانم
شفاعت قیل کرم قیل سن غیر ایلمه اعطا

همیشه کشتی کردون بحر نیلکون ایچره
یا قوب فانوس ماه و مهر یخا ولدقجه تا برجا

نسیم روح بخشای محبت رب عزتدن
ایده روحنی کلبرک صلوة تام ایله بویا

شام شریف مولویتنی قبولدن تردد اثناسنده حضرت شیخک فتوحات مکیه کتاب جلیلندن تفأل ایله جزم نیت عزیمت اولنمشیدی

همتی چکدی بنی حضرت محی الدینک
شوقی نور ایتدی بنی حضرت محی الدینک

عزم دردکاه رفیعی ده زوارنده
اولدی دافع کدری حضرت محی الدینک

خاك دركاهنى اكسير غناى ابدى　　ايلمش رب غنى حضرت محى الدينك
دافع كربت اولور يمن عزم دده　　آكه دردِ وطنى حضرت محى الدينك

ايلدى فال فتوحات مكى تبشير　　سرّ حق هر سخنى حضرت محى الدينك

قوجه مصطفى پاشا جامعى حريمنده وديعهٔ دفينهٔ نور اولان سنبل افندى حضرتلرينك زيارتنده مرقد منورلرنده قيام و دعا اثناسنده بديهى ظهور ايدن مطلع دركه مشار اليه حضرتلرينك و نور الدين افندى حضرتلرينك قدس الله سرهما مدايح و اوصاف جليلهلرينه تذييل اولنمش ايدى

اخذ بوى محبت ايسه مراد　　خاك سنبلدن ايله استمداد
نيجه سنبل محمدى كلدر　　آچمش انى شرافت اجداد
سرو سرسبز روضة السادات　　باغبان حديقهٔ ارشاد
دوده آه محبت مولى　　شكل سنبلده ايلمش انشاد
فيض خاكنده وار بو خاصيت　　متألم كلن كيدر برشاد
قلب ماهيت حقيقت ايدر　　آنده در كيمياى اصل مراد
چكدى زنجيره جذبهٔ عشقى　　ويردى فيضى جماده استعداد
ايلمشدر بو خاندان عظام　　سلسله يله كرامت ايراد
يوز سورنلر بو آستانه كوكل　　بولور البته نيل كام و مراد

اوچوردر

اوچوردر آشيانهٔ قربه　　مصرع بابيدر جناح كشاد
بودر اول بندر حقيقت كيم　　ماسوى مصرفى اولدى حق ايراد
نه مبارك مقام اولور يا رب　　دل بولور انشراح فيض آباد
قوجه پاشا يرك جنان اولسون　　نه كوزل جامع ايلدك بنياد
ظاهر و باطنى عبادتدن　　اولدى جامع بو تكيهٔ ارشاد
شيخ سنبل عزيز محترمك　　روضه سى باكيدر بو خير آباد
اجلور بونده هر كلِ مقصود　　مثمر اولور بو يرده نخل مراد
جمع اقطاب و اوليادر بو　　اولدى برج شموس نور رشاد

باخصوص اول عزيز نور الدين　　نه بويك ذات ايدى و عاليزاد

نيجه كشف و كرامتن كوردك　　نيجه سن دخى ايتديلر تعداد
حمد لله يدِ مباركه سن　　حق نصيب ايتدى بوس استسعاد
هله كوردكسن نه نور محض ايدى اول　　نه عزيز ايدى باهر الاسعاد
نور حق جبهه سنده ظاهر ايدى　　برق اوروردى تجلى ارشاد
نه ايدى عالمك او تعظيمى　　قول ايدى جمله بنده و آزاد
ايتدى تقبيله دستنى اقبال　　خان محمود سلطنت بنياد
كلمدى هيچ تواضعنه خلل　　كيم يانندە برابر ايدى عباد

نظرنده دکلدی پر مکس — عزو اقبال و سلطنت اولاد
زن دنیا ایله هب رجال الله — جمله‌دن دلدن ایلمش ابعاد
چوق کیرمش وجود پاکه مماس — ستر ایچون نمش قمیصدنده مراد
قرب زرینده بتر آیرق — زره با قمز قریب رب جواد
بو عزیزنده مقدم دنیا — نظرنده دکلدی رجل جراد
ید علیاسی داغ بر دل ایدی — زردن ایلردی اویله استبعاد
مرکز فیض حق بو دائره یه — اولدی اقطاب عالم ارشاد
بویله خاک مقربینه یوزک — سورمه در چشم جانه کحل مراد
بو مقامه نظرلری وار در — باطننده در تصرف و امداد

صوله چشمکله خاک درکهنی
مکیا تا بتیجه تخم مراد

نفسی تصحیح ایچون بدرکاه اول — بجکله قول القدم استمه آزاد
ملک ملک لایزال اوله لم — سلطنتدر بو درده استبعاد
اومارز کیم عنایت ایلیه لر — بزه همتله ایده لر امداد
کافر نفس الندم اولدم اسیر — ایدرم محبس ایچره شمدی جهاد
آچیلوب کارکاه سوق هوا — کار و کسب اولدی جمله فسق و فساد
قومه یارب بنی ضلالتده — قیل هدایت بحق نور عباد

مطلبم

مطلبم یا محول الاحوال — اوله حالم سنکله حب وداد
عکس نور تجلی ذاتک — ویره مرآت قلبه نور کشاد
سر وحدتله کامیاب ایله — بنلک ایتسون اراده رفع سواد
آتش عشقک ایلیوب تأثیر — یانه محو وجود ایده اکباد
عشق ایمش هر نه وار که عالمده — علم ظاهر او فنده نقش سواد
مغز معنی کرک حقیقتده — بحث علم اولدی انده لفظی مراد
عشق قصر مسافه در دیرلر — برق خاطف ایله اوده همزاد
سالک اول کل طریق حقه کوکل — انده در اتصال کوی مراد
زور قجانی عشقه چکدیری کوز — صال بو عمانه هرچه بادا باد
مظهریتله سر وحدته باق — بونلری معرفتده واصل مراد
مبدءه نسبتیدر امکانک — دیدی سائر وجودی اهل رشاد
کون انجق تجدد امثال — صانمه وار در وجود کون وفساد
یعنی اشیا نظرده محو اولسون — عالم اولسون سکا عدم آباد
مشهد و منظرک اولوب الله — غیری یی قیل وجوددن ابعاد
اتحادی کبار صوفیه — قنغی معناده ایتدیلر ایراد
اصطلاح اولدی محو نفسله هم — حقه اثبات امره آکله مراد
ماوراسنده عقلمز قاصر — سر توحید اولور بویله مفاد

طور عقلك وراسیدر بیله دخول — حال اولور دمی مقال ایله ایراد
بو عزیزان مرشدان هدی — بر نفسده ایدر ولی ارشاد
سبحه عرش وصوله سلم اولور — اخذ دست اراده بال کشاد
بری بر فیض ایدرسه روحانی — یحصل الامر ما یراد و زاد
دست معمار فیض همت ایله — ایدر لر خاك تیره یی آباد
بزه همتلرین نصیب ایله حق — حب واخلاصمز ایدوب مزداد
ایدر مرقدلرین دفینه نور — حق تجلی ایله الی المیعاد

قدس الله سرهم ابدا
ضیف کلهم بخیر الزاد

سلانیك قاضیسی ایكن كلبۀ احزان غربتده حما زده اولدیغندن
جناب حقه عرضحالدر

قلم سرنوشت روز ازل — ایدر البته حکمنی جاری
قوندی صحرای جسمه جیش عدد — ایندی آتشله مرکز ناری
یعنی حما او درد پر آشوب — قصد ایدنجه بو جسم ناچاری
معده تخریب ایدوب غدا اردن — صویه وقف ایتدی دار ودیواری
روح بیچاره نك آه ونداسی — یعنی احباب ویاور ویاری
نوم پر عافیت نگاه ایتمز — دیده یه دشمن اولدی هر باری

دوندی

دوندی دم لشکر قزلباشه — عرق طاهردن اولدی ساری
اولدی حدتله سر بسر صفرا — صاری بیك زاده نك علمداری
جسم وصحت میانه بلغم — شمدی بلغم براقدی غم واری
قوندی سودا سواد ملك تنه — الدی دار الشفای بیماری
دوست ایكن جمله اولدیلر جاعدد — دشمنه ایتدیلر مدد کاری
اولدی سر لشکر بغات عدد — مرض پر هجوم غداری
کلدیلر جملةً محاصره یه — حصن جسم ضعیف بیماری
یوم بحرانه منتظرلردر — تا که فصل خصام اوله جاری
روح بیچاره یه مدد سندن — ای قوی ورحیم اولان باری
دست حماده یم کشا کشده — یا قوی استر بو شهر دواری
سنده در چونکه هر مریضه علاج — لطفك ایله ضعیفه تیماری
یا الهی شکسته و زارم — پسترم اولدی عجز وناچاری
لشکر عافیتله قیل امداد — دفع ورفع ایت عدوی بدکاری
ساکدر اعتمادی جاندلك — ساکدر انکاسی همواری

مکی لاعلاجه ایله مدد
غربت ایچره براقمه ناچاری

تاریخ ولادت شهزادهٔ کزین قرة العین مسلمین حضرت سلطان سلیم

پادشاه بحر و بر شاهنشه عالی نسب — خسرو والا حسب ظل خداوند کریم
رونق افروز سریر سلطنت سلطان دین — روح عالم حامی محمیهٔ دین قویم

یعنی سلطان مصطفی خان معظم کیم اودر
ملتجای دین و دولت مصدر خیر عظیم

اولدی دنیا سربسر مستغرق نور سرور — صلب پاکندن کلوب دولتلو بر نجل کریم
قلدی جسم کائناته رحم ایدوب فیض حیات — اهل اسلامی بنه احیا ایدن رب رحیم
مطلع سعد خلافتدن طلوع ایتدی خورشید فیض — کلدی ایام مسرت اولدی شام غم عدیم
زیب و فر آرایش و زینت کلوب عالملره — اولدی قندیل دو نماداغ اعدای لئیم
امر حفظ و علی سای جمله بر رتبه کیم — پنجهٔ بازی ایدر مرغ آشیانی خوف و بیم
خوان او وفای مستردن اولوب حصه دار — خلق عالم اولدیلر مستغرق لطف عمیم
هبة الله شاه سلطاندر خدیو عالمه — شکری واجب نعمت حقه هر بر نور رحیم
بر دوام ایله سریر سلطنتده یا اله — تا بمحشر خاندان دولتی اولسون قدیم
ایکی سلطان مکرم مژده رس اولدی کلوب — مقدم شهزاده کیلدی ایتدی تبشیر عظیم

چیقدی تاریخ بشارت بویله نطق واصلین
عالمه عین سلامت مولد سلطان سلیم

تاریخ

٧

تاریخ ولادت شهزادهٔ امجد حضرت سلطان محمد

خدیو بحر و بر سلطان اکرم داور عالم — مقارن لطف مولایه مؤید حق تعالیدن
اودر حامیسی دینک هم معینی شرع والانک — عباده یاور کهف الامانی ضر اشیادن

معظم سایهٔ سلطان مصطفی خان مکرم کم
جهان سیر اولدی حقا دولتنده بسط نعماده

نگهبان اولدیغنده شهریو توفیق ربانی — که هر امری اصابت رأیی ملهم صوب آلادن
شمار حسن ذاتنده یتشمز رتبهٔ اعداد — ثنای وصف پاکنده قلم عاجزدر املادن
دعاء خیر ایله صدق درونک اولدی تأثیری — توجه تام اولنجه کار کردر لطف مولادن
طلوع شمس سعادت مطلع سعد خلافتده — زماننده آچلدی ظلمت غم چشم دنیادن
خدایا بنده قلسون منله تخت خلافتده — اوشاهنشاه کیم عین سعادت کلدی مولادن
کلوب شهزادهٔ ثانیسی اول سلطان ذیشانک — کروه مؤمنینه عید بر عید اولدی مولادن
وجودی آیت کبرای رحمتدر انام اوزره — قدومی محض خیر و یمن دولت حق تعالادن
بو ایامه تشکر بردم شادکی فرض اولدی — دعایه حصر اوقات ایلمک اعلا و ادنادن
دریغ ایتمه نگاه لطفنکی عفو قصور ایله — قدیمی آستانک بندهسی مکی شیدادن
الهی مستدام ایله سریر عز و دولتده — قویم ایت خاندان دولتی حفظ ایله اعدادن

ملائک طاق عرشه یازدیلر تبشیر ایله تاریخ
زهی سلطان محمد جود رحمت لطف مولادن

مدایح حضرت سلطان مصطفی خان با تاریخ صدارت حمزه پاشا سلحدار

بحمد الله وزان اولدی نسیم عون ربانی / ظهور ایتمکده آثار عنایات لطف مولاده

خدا پاینده قلسون پادشاه ربع مسکونی / موفقدر مؤید طرف حقدن رای والاده

معظم سایه سلطان مصطفی خان مکرم کیم / شمار حسن ذاتین قلم عاجزدر املاده

او ظل الله اعظم کیم دعاء خیری فرض اولدی / وجوه مؤمنینه تا بقین ظاهردر معناده

اولورسه بویله البته حق شان و شوکت اجرا / کورندکی بر توجهله تزلزل صف اعداده

نکهبان اولدیغندن شبهه یوق توفیق ربانی / که هر امری اصابت رای ملهم جمله اشیاده

اولور مظهر بنه توفیق حقه صاف نیتله / کتابولدکه صاحبن صدرا موفقدر بو معناده

زهی ذات مکرم صدر اعظم داور افخم / اودر انسان عین عقل اول چشم داناده

محیط فضل و عرفان کنز وافید کمالاتی / نظام الملکه ثانی بر مکیدر جود و اعطاده

بولور اصحاب حیثیت تمیز و قید شمدی / کیاه ایله یوغیدی ابرقا صلا و فرعناده

نکین دولت و اقبال الذی بو رجوهر ذاتی / بو معنایی توقف ایلمزلر ختم و امضاده

بو دور اولنجیا یا مر دولت سرو امثال / نظیر اولمز تصورده دکل کیم ماحولیاده

قدوم پاکی خلقه موسم عید سرور اولدی / صفا یاب اولمش بو قدر اهل ادنا و اعلاده

بنا نرای پاکندن اولور حل عقده اشیا / قومز کرد کدورت همتی طبع سخن زاده

ینابیع مسرت اولدی جوشان جهانده شمدی / خصوصا داعی دیرینه سی مکی شیداده

دعاء خیرینه مشغول ایدم صدق طویتله / مشاهد چوق شکر حسن اجابت لطف مولاده

ویردمش

ویرمش کلدم حق خیر ایله هرکاره برصورت / کورنجه شاهد مقصودی مرآت تمناده

مقام صدرده ولنده همیشه مسند اولسون / اوله الطاف بی غایات حقله حفظ بالاده

بودر انطاق حق فال دعاء خیر ایله تاریخ

موفق اوله یارب حمزه پاشا صدر بالاده

تاریخ ولادت شهزاده جهان سلطان سلیمان

حضرت سلطان حمید اول قطب عالمکادر / دفع اجلال نظام سلطنت حرز الامان

آفتاب برج دولت قبله کاه معدلت / کوهر کنج خلافت ظل رب مستعان

آیت نوری مفسر طلعت فیض اقدسی / هر کلامی نظم دین و دولت روح البیان

مسلکی راه شریعت مطلبی احیای دین / قصدی تأمین عباد و فکری تدبیر جهان

دور حفظنده دکل اضراره قادر بر لعین / پنجه باز ایجره یا بکی شمدی مرغان آشیان

حق تعالی اکد بر شهزاده احسان ایتدیکیم / لایق ملک سلیمان نور چشم انس و جان

غنچه گلزار دولت نو نهال سلطنت / ماحصل فیض بهار لطف حق روح روان

یا بکی شهر آیین ایچون مهر سلیمانی فلک / شمع مهر و ماهدر اولمش قنادیل اختران

مقدم سعد اقترانن ایتدی فتاح ازل / فاتح هر مشکلات عقده خلق جهان

حصیاب جوان اوفای سرور خلق ایله / اولمسون عجزالن بو مدح میکا عقد اللسان

دامن عفو و عنایت ستر ایدر نقصانکی / مقصدی ارباب طبعک چون دعادر هر زمان

ایلسون شهزاده کانی ایله مولا بردوام / طول عمر ایله سریر سلطنت اولسون مکان

خامه تبشیر ایلدی بر تاریخ کیم انطاق رب
یمن دولت صورت حق حقا سلیمان زمان

تاریخ جلوس سلطان عبدالحمید خان علیه الرحمة والغفران

حمد لله کوز اولوب لطف خدادن مستفید ... نور فیض قلدی ساری عالمه رب مجید
آفتاب سلطنت نور خلافتدر کلن ... آیت کبرای رحمت ولدی بالادن پدید
پادشاه بحر و بر شاهنشه دارا خدم ... یعنی خاقان سلاطین جهان سلطان حمید
جمله شاهان جهانک سرور سر دفتری ... جبهه پاکنده انوار ظفر لامع پدید
مقدمی عین سعادت منظری نور خرد ... حق بو کیم اولدی عبادک هر کونی عید سعید
حامی صدر الشریعه حافظ ملک و عباد ... سایه رحمت پناهی ظل مولا در مدید
بولدی اکسیر غبار آستان دولتن ... مغبر وضع فلک سوز مرتله اولدی مستفید
پنجه بازی ایدر مرغ آشیان ایتمز حذر ... امر حفظ و عدلی شویله عالمه اولمش مدید
مکیا تصدیقی قو حمد و دعا هنکامیدر ... حضرت حقدن ارشدی بر مدد کاه مدید
اوله زیب سلطنت دائم او سلطان کزین ... نصرت و تأیید الهی کون بکون اولسون مزید

چیقدی تاریخ جلوسی مصرع تبشیر ایله
قطب عالم پادشاه و نصر حق عبدالحمید

مرحوم سلطان محمودک ترسانه عامره ده محترق مخزن کبیرانک
تجدیدنه تاریخدر

پادشاه

٩

پادشاه ملک و ملت کیم ذاتی فضل حق ... خاکپای دولتی اکسیر کان عدل و داد
قطب عالم حضرت سلطان محمود الشیم ... اول خدیو نصرت آرای عنایت اعتیاد
کوردی چونکیم محترق اولدی بو موضع از قضا ... ایلدی معمور اودم اولکیدن بیک قات زیاد
قلب اعدایه عجب قوندرق براقدی او حریق ... کیم بو استحکامه موجب اولدی بروفق مراد
شعله تیغی و شاهک کورسه رؤیاده اکر ... جسم اعدا هیبتندن سر بسر اولور رماد
تخت دولتده سریر سلطنتده دائما ... برقرار ایتسون خدا نصرتله تا یوم التناد

یازدی خامه م مکیا تحسین ایدوب تاریخ تام
مخزن سلطان محمود ولدی بیل کنز الجهاد

بو دخی کراسته مخزننه تاریخدر

شهریار بحر و بر سلطان دین ... شاه اسکندر حشم والانژاد
قطب عالم خان محمود الشیم ... اول شهنشاه کرامت اعتیاد
مخزن چوب و لمغین چون بین بنا ... ایلدی امر جلیل الانقیاد
یاپدیلر بو طرح والا منظری ... محکم و سنکین چون سبع الشداد
انتظام رسمی مانند نکین ... طاقیدر رشک او رجهن بلاد
عین احبابه آغاجلق سیرکاه ... تیر کش در چشم اعدای جراد
کند و حسنک کندونه سیر ایلدر ... صانه‌یم آیینه طوندی آکه باد
ساحل بحره بنا شدی کو بیا ... امر شاهنشاه ایله فلک مراد

شهریار معدلتده دریای جود — آبروی خسروان عالینهاد
دولتنده جمله معمور اولمده — خانهٔ دللر کبی یر یر بلاد
بویله سلطان عظیمک روز و شب — نص ایله واجبدر دعاسی بر عباد
بردوام ایت سلطنتن یا الله — عز و اقبال ایله تا روز معاد
مکیا تاریخنه الحق کوا — دوشدی بر بیت جلیل الاستناد

یا ابدی محمود سلاطین جواد
مخزن جوبی ذهی کنز الجهاد

ایمانی عبدالله افندینک فتواسنه تاریخدر

حمد لله و قند لو رفیض صفا بهره ور — لطف حق ایتدی تعلق عالمک احیاسنه
حضرت عثمان خان معدلت کوستر کبی — سلطنت اولدی موفق بر شه دانا سنه
حقدن ایتدکله تمناهر مقامک صالحین — اولدی توفیق خدا بر فاضل یکتاسنه
صدر فتوایی ایدوب تفویض ذات اکرمه — اهل علم ایتدی مستغرق کرم دریاسنه
زعوان تبریک ایدن صدرم تبریک ایلسون — یردی زیرا مقدمیله دولت عظماسنه
زیور صدر الشریعه درة التاج فحول — مجمع البحرین در فضل علوم انقاسنه
مردم عین الیقین ایتمکله ذات انورک — ناظر ایتمشدر خدا الحکام شرع اجراسنه
قطره اولماز علمنه نسبتله بحرینی کنار — عقل ایرشمز نقطهٔ عرفاننک معناسنه
مجمع عفو و کرم وابستهٔ دامانیدر — دوکسه لطف ایلر کبی احسان ابیدر اعداسنه

نقطهٔ

نقطهٔ کلکی عذار شاهد امیده خال — اثر پای خامه سیدر رهنما احیاسنه
خاکپای دولتنده خاطره ایرمز غبار — بالش راحتده ییمشلر سدهٔ علیاسنه
اولدی برهان تمانع اهل طبعه مقدمی — چرخک ابطال ایلدی دورک کدر پیداسنه
عد او وصافکالاتیله استشهاد ایدر — لاتناهی در کنک ولکیم دوشر عنوانه
بردوام ایت یا الهی مسندا قبالده — ایره هر کس دولتنده مقصد اقصاسنه
نور چشمی یعنی مخدوم فضائل پروری — اوله دولتله امان حضرت مولاسنه

یازدی بر تاریخ مکی بندهٔ دیرینه سی
کلدی عبدالله افندی علمله فتواسنه

آل فیضدن تقوی و عفت ایله مشهور مرحوم السید مرتضی فتواسنه تاریخدر

جوش ایدنجه خاندان فیض آل له — ویردی کلزار شریعه نشو و نما
یعنی بر فاضل فلک جادت — کسب شان ایتدی مسند فتوی
مرتضی افندی ولی علی الذات — اولجلی الشیم سیر فضلا
شرف ذاتی عز انسابی — ایلدی بالضروره جذب علا
قطب چرخ علوم سید قوم — سعد صدر الشریعه فضلا
برک کلزار شرع فتواسی — قلمی آب همته مجرا
سخنی عالمه نسیم حیات — یکهی اهل درده عین شفا

مکیا فال خیر ایدوب تاریخ
اولدی جمله بو بیت ایله کویا

مُحیِ سنن مؤیّدِ دین
کلدی فتوایه سیّد العلما

اول فیضدن مرحوم شیخ الاسلام مصطفی افندی یه مدرسه
اعتباری حاسیله قصیده در

شخص خیال یار ایله کوردیکن تری
مینا در اولدی یمده نهان مخبس یری

خورشیدِ روی وسنبله کاکلك قمر
کوستر اولوردی نقدِ نجوم ایله مشتری

موجبِ مثال جوش محیط از نسیم ایله
کمتر نیاز فرطِ عطای کرموری

کوستردی دوری تخشینه خط جمالنی
حل ایلدی تسلسلی زلفِ معنبری

اولسه عجیبی شمدی کو کل کلشن صفا
اولمش ایکن بفیض سحاب کرموری

شوره ستان قلب ضعیفان امتنه
مجرای آب مقسم الطافی یاوری

میزاب کلك حضرت مفتی کامکار
رونق فزای سلسلهٔ آلِ حیدری

یعنی مدار فیضِ کلِ شرع مصطفی
فتواسی برك روضهٔ دین پیامبری

حقا ولی نعمت کل ملجأ قدیم
عالی نسب کریم حسب جمله مفخری

صدر الشریعه سید کشاف معضلات
قطب دوائر فلك سعد و سروری

عزّ و علای جوهر ذاتیله مکتسب
ویرمش نکین مسند فتوایه زیوری

دست

دست کریمی مقسم تسنیم هر مراد
باب رفیعی مرحمت لطف مصدری

هادی طریق مقصده هر اثر خامه سی
وصل هزار مطلبیك لفظ خوشتری

چون ثالیاوج کامه ایر دخاکدار ایکن
هر کیم نکاه مهرینك اولور منظری

اولمش کشاده خوان عنایاته الصلا
صحن زمین دولته هر مصرع دری

عزم ایله عرض حالکی ویرسنده مکیا
دوشمز بود کلو همت و لطف و کرم ری

دیباچه سنده ماشطه کلك در نثار
ویرسون ولیك نظمه بو وجه ذره زیوری

ای زیب صدر فضل و کمال و کرم وری
وی دردشا هوار یم عز و سروری

ای تاج افتخار فحول کرام ناس
وی مقتدای مسلك پیامبری

موروث دولت کرمك نفعی تامدر
احیای نام ایدر بو کلابك مکرری

دل تابکر دن اولدی غریق بحر جود کرم
اولدی هزار لطفکك عالمده مظهری

وقف دعای خیردر اوقات عمرمك
اشهاد و صدق و حکم وجوبیله اکثری

قالدر نسیم لطفکه براعتبار ایله
بو خاك استانك ولانز عبد چاکری

صدر ندم مسند امر ایدوب ایتسون همیشه حق
افتاده کان زمانك عز و یاوری

چلبی زاده مرحوم عاصم افندینك فتواسنه تاریخدر

حمد الله فت اولوب فیض فاز کامیاب
اولدی انوار مترشح لمعه بخشای زمین

مژده‌لر آفاقی تبشیر ایتدی خیر محضله
ایلدی تشریف فتوی یعنی بر ذات بهین

قرة العین فضائل درة التاج فحول
زیور صدر الشریعه ناظر شرع مبین

سایهٔ دولتمدار سایبان بیکساه
طاق باب دولتی محراب قلب مستعین

نخلزار شرعه ذیب ورق غصن نوسیلدر
ناودان خامه‌سندن فیض آلور احکام دین

بوحنیفه باغ شرعه لالهٔ نعمان حق
حضرت عاصم افندی شیخ الاسلام کزین

نقطهٔ کلکی عذار شاهد مقصوده خال
اثر پای خامه‌سیدر رهبر قلب حزین

زائران تبشیر ایدر صحنده تبشیر الیسوه
بولدی زیر اقدام میله باشقه اعزاز مکین

عدا وصافه کمالاتیله استشهاد ایدر
لاتناهی رکن امکانده بحث ملزمین

بویله بر صاحب کمالک کیرمدی دستنده امی
طبعی قورمی حالنه اقدامدن فکر رزین

یوخسه تعداد کمالاتی نه حدمدر بنم
مقصدم خیر دعادر ایلیوب وضع جبین

بر دوام ایت یا الهی مسند اقباله
خیر توفیقک قرین ایله ایدوب لطفک معین

کیردی فرط شوقدن تاریخ خامه‌م مکیا
اولدی اسمعیل افندی سعد ایله مفتی دین

فقیر سلانیک قاضیسی ایکن والیء ولایت نصب اولنان حمزه
پاشایه تاریخدر

زهی دستور اکرم حضرت پاشای ذیشانکم
اولور اوصاف ذاتی پاکی بیرون حد اطراده

مدبر

مدبر عقل اول مالک کنج معارفدر
کمال و علم و فضل ولمش مسلم اکه بولاده

ایدر کسب شرف ذاتیله الحق مسند اقبال
سزا فخر ایتسه دولت عز و رفعت بولدیغا نادن

عطاور معدلت کستر هنرور ذات اکرمدر
بودر کوش ایتدیکم هر پرده کی اعلا ودنادن

ویرر صحن دهره رونق کلبن اساکلشن شرعه
که فیض ناودان خامه امریله استفاده

نظیر اولمز اکا فضل و هنرده لطف و همتده
انکچون قدری عالی سائر اهل جاه و آلاده

خدا اقبالله پاینده قلسون صدر دولتده
بودر اخلاصله هر دم دعا ز حق تعالیده

ایدوب تبشیر خلقی حاکم الشرع دیدی تاریخ
سلانیک بولدی زیبا عز دولت حمزه پاشاده

دری‌زاده نور الله افندینک سلحخانه سنده طاغ ایچنده یا پدیغی
قصره تاریخدر

حضرت مخدوم عالیقدر و الا منزلت
کوکب دری دولت مطلع نور الصدور

یعنی نور الله افندی اول معارف مطلعی
صدر ذیشان افاضل ناظم سلک امور

پرتو انداز عمارت اولیجق بو قصرده
مهبط نور الهی ایلدی مانند خور

حبذا قصر فرح بنیاد طرح تازه کیم
ایلر ایراث آدمه بر دم مدام صد فیض سرور

کوهسار جانفزایه قوندی بر عنقا کبی
مدحمی صانمه او چوق مبالغه بلکه قصور

حوضنه ناظر دائما عاشقمی آیا عکسنه
قصر عرز ایتمش مکر حوض ایچره کندو ظهور

مسند اقبال دولت ایلیوب حق تا که
عمر و صحتله صفا ایله صدور دهور

مکی داعی قدیمك دیدی بر تاریخ نو
مهر اقبال کله بو قصر اوله دائم جای نور

شیخ الاسلام مرحوم پیری زاده عثمان ملا افندینك منزلنه تاریخدر

بارك الله منزل یمن و سعادتکم اوددر … کنج اسرار فضیلت مهبط فیض خدا
اختر اقبال و دولت آندن ایلر اقتران … حبذا بیت الشرف سعد و سعادت لحتوا
خانه سیدر وفق توفیقك قونمش خیر ایچون … اولدی احکامی آنکچون جمله دن خیر دعا
دولت و اقبال و عزت دور ایدر پیرامنن … مرکز اطراف قدر کردان بر محیط اولشکا
سلمی معمور احسان و جوده متصل … آندن ایلر قصر کامه ارتقا اهل رجا
مهر و ماهك شوقله انواری نورچشمیدر … جام روزندن درونن سیر ایدر صبح و مسا
یوز سوردر کاهنه پرواز اوج کام ایدر … مصرع باب رفیعیدر جناح التجا
ایلدی خاکه تنزل خاکدن رفع ایلیوب … اولدی تحتانی بوقی ارضه میل ایتمشهما
دلنشین عالمرا ولموقچو کیم بانیسی … نیجه بیك ویرانه زار قلب ایدر هر کوز بنا
لایتو صدر الشریعه بر محلا محفظه … نسخه نایاب ذات پاکنه یابدی خدا
صاحب عالی تباری شیخ الاسلام کزین … بیت علم و خاندان فضل و انعام و سخا

یعنی کیم عثمان افندی عز و دولت مفخری
صدر فتوانك اوددر زیب آوری سرتاپا

قرة العین فضائل درة التاج فحول … فخر ارکان مکارم هم بحر عطا

طاق

١٧

طاق باب دولتی محراب قلب ستعین … سایه دولتمداری سایبان التجا
نقطه کلکی عذار شاهد مقصوده خال … اثر پای خامه سی صوب مراده رهنما
باغ از شرعه زیب اوراق فتواسیدر … ناودان خامه سندن فیض آلور دائما
عقل کل دیباجه فهم ایتسه استکمال ایدر … ذاتیدر اول نسخه حکمت کلام رهنما
عدا اوصافا کما لا ینبغی استدلال ایدر … لا تناهی در کلك اثباتن ایدرلر ادا
مسند ایتسون خدا سرمنزل اقبالده … اولسون ارباب نیازه بابی دائم ملتجا
ایلیوب سنجیده اول بینی ترازوی خیال … اولدی موزون وصف پاکنده دو مصرع **مکیا**
دیدیلر بالاتفاق تمامنه تاریخ تام … بیت دیوان کرمدر منزل جود و عطا

جوهری عقد مجوهر اولدی تاریخ دیکر
بیت دیوان سعادت مطلع شمس عطا

مرحوم نافذ افندینك صدر رومه تشریفی تاریخیدر

بحمد الله وزان اولدی نسیم عون ربانی … دل ارباب انشدن کدورت ناپدید اولسون
ایدن تشریف صدر رومی بر ذات مکرمدر … قضات روم ایلی یه موسم عید اولسون
اولان صدر الشریعه حاوی فضل و معارفدر … عطارد بوبله تألیف قلوب و ذره مدید اولسون

منجم ذات اکرم حضرت نافذ افندیکم
نفوذ امر حقده حکمی دائم سنبید اولسون

تحری ایله توجیهات تعدیل علومدن … درفضلنده کلسون مستحقلر مستفید اولسون

بولنماز بویله جامع علم و عقل و فضل آن ابله — کیم هم کامل مدبر شعر و انشا فرید اولسون
قرین منظر احسان ایدر دوربین انصافی — درر بزر اهل حیثیت قریب اولسون بعید اولسون
اولا توفیق ربانی همیشه یاور و یاری — اولوب مظهر دعاصوز باریم مدید اولسون

دیده تاریخنی دست دعا رفع ایدوب مکی — لحقن بولدی صدر روم یمنیله سعید اولسون

شیخ الاسلام مصطفی افندینک زاویه سنه تاریخدر

مسند آرای شرافتخانه زاد فیض حق — سعد ملت سید امت امام المتقین
قرة العین فضائل درة التاج فحول — زیور صدر الشریعه زیب سندکاه دین
سایهٔ دولتمداری سایبان پیشگاه — طاق بابی دولتی محراب قلب مستعین
درکه فضلی فتوحات علومک مقسمی — کیم اولور ارباب حیثیت اندن زینتده جبین

شیخ الاسلام زمان آل کریم مصطفی — فیلسوف عقل کل علامهٔ روی زمین

تکیه‌گاه دولتک بر شیخ صاحب همتی — خانقاه مکرمتده مرشد قلب حزین
فکری مصروف معاد و ذکری زاد آخرت — خیر و بری ایتدیکچون دائما رأی رزین
دستمال دولت کونی فنادن نقش آلوب — نقشبندم یاپدی بر نو جایگاه دلنشین
انتظام طرحی دیری نقش مائیدن آثر — هیئات مجموعهٔ مطبوعهٔ نقش نگین
زیب بخش اولمش بنا ز دهره کیم مرتبه — خاتم فیروزه در هر سنگی بر در ثمین

دور ایدر رسامن [illegible] زرین کلک بر مولوی — ذره علمی کوبیا شاد روان دلنشین
دیو صریر باب اطرافنده کی کلزار ایچون — هذه جنات عدن فادخلوها خالدین
قطب چرخ زهد و تقوی اولدیغندن صاحبی — یاپدی آنی همت عالی کشای عارفین
یوخسه اولماز بویله خیراته موفق هر کسی — کیم اودر موقوفدن و هم قبول اصلین
مسند آرا ایدوب مقام دولتنده دائما — مصدر خیر و عطایا ایده رب العالمین
نای خامهم اوردی دم تا بقدم شوقله — درگه دولتما به ایلیوب وضع جبین

آستانک بنده سی مکی دیدی تاریخنی — یاپدی کنز سر معنی زاویهٔ مفتی دین

حکیم زاده علی پاشا مرحومک دفعهٔ اولی وزارتنده ویریلان قصیده در

خامه در محرم ارواح حریم معنا — شاهد نظم دلاویزه بولور حسن ادا
خامه اولدر نائل اعجاز مسیحادر کیم — جسم لفظیله ایدر روح معانی پیدا
خامه میزاب فیوضات لطافتدر کیم — گلشن صفحهٔ عرفانی ایدرلر استقا
خامه غواص یم قلزم فکرتدر کیم — چیقار ساحل نظمه نیجه در یکتا
کوترر قافلهٔ نظم ایله کالای سخن — خواجه بندر دل شهر سطوره کویا
دوربین اولسه نوله چشم دل دانایه — اولور اقلیم خیالنده اولان جزء نما
عقد ایدر دخمهٔ الفاظ طلسم خیال — ایلمش زیر مداد ایجره گهرلر اخفا
اولمسه واسطهٔ مدحت صدر ذیشان — سنی مدح ایتمز ایدم ای قلم دلکشا

لوح خورشیده سزا مسطر زرین اوزره
حل ایدك سیم مهی وصفنی یازسم فرضا

آبروی وزرا یعنی علی پاشا کیم
هر بنانده نهان مهر سعادت فرما

آصف جم عظمت خسرو دارا حشمت
خاتم منقبتله آیش صدر والا

خال رخسار کرم مهر جهانتاب همم
مردم عین شرف روح نظام دنیا

سرو صدر نشین سریر عرفان
کوهر بحر خرد زیور سلك وزرا

چتسه معمار خیال علم افلاك اوزره
ایده مرقص جلالنی مساحت اصلا

قیمت لعل ویرر سنکینه کاه مهری
آب اولور اولسه قهرین قهر یکیننده خارا

منعکس اولسه کل طبعی اکر دریایه
هفت بحارك اولور آبی کلاب بویا

دست عفونده کورب بادهٔ لطف و کرمی
سرخی خجلت ایله یانمده روی اعدا

صحت امن و امان بولدی مزاج عالم
کورسه بوعلی سینای زمان صدره شفا

بهره ور اولمده در زمره لر الطافنده
مهر احسانی اولوب شامل زیر و بالا

خستهٔ رنج ضرورت او طبیب الطفك
نو بنوا اولمده حب الذهبندن احیا

اولسه سرسبز نوله نخل کلستان امل
ناودان قلمی آب حیاته مجرا

سنبل اولدی انك هر پیشه مروت کانی
مدح اوصافك ایدر جمله زبان کویا

غنچهٔ طبعی کشاد اولمازایدی اهل دلك
اولمسه وقت بهار کرملك جلوه نما

آصفا نسخهٔ اوصافك اولماز تحریر

کلك

١٥

کلك فکرین نه قدر کاتب دل ایتسه دوتا

نو هوس شاعرلر انجق بو قدر در سخنی
بولدمز تازه قلم میوهٔ شیرین ادا

مو بمو جمله قصوری سکا پوشیده دکل
چونکه معیار هنر طبعکی ایتمش مولا

ستر ایدر دامن عفوك او مرم سلطانم
خامهٔ عنبر کبیدر مجمر نظممده ادا

مکیا حسن قبولنده بولور زینت تام
جمله دن الزم اولان سا که دروغ بیجا

تا کهای تمغالی بو کاغد ایدی فلك
مهرهٔ مهر جهانتابی ایله بوله جلا

کیجن آیام و دومی رشك ایده مستقبلنه
کون بکون بر تر ایدك دولت و قدرین مولا

عمادن بر ذاتك تجدید خاصسنه تاریخدر

فرح بخش و صفا کستر زهی نو طرح بی همتا
خوش اشا جای حیات او رستر خانهٔ علیا

قالور نقشنده حیرانکور سیمانی فرط شوقندن
ایدر روی رشته مدنکاهن پردهٔ زیبا

بجای بوریا زربفت و دیبا فرشه لایقدر
سزا در جام روزن اولسه مهر طارم مینا

ایدر هر غنچه سی خنده کل صد برك رعنایه
عذار یاره ایلر رنك وردی عاشقی ایما

طورلمز روزکارك شدتندن فصل کرماده
نسیم جانفزا ایله اصلادر روزندی کویا

اجراغوش استقبالی خلقه مصرع ثالث
دهیم الوف حباب درون سفرهٔ نعما

قبای سبزی اکسا ایلدکجه شعلهٔ خورشید
اولور هر جام روزن کوسارا فعی اعدا

چومرآت الصفا روشن درونی سر تسر صافی
دل ایانی صاحب طبعه بکزر شبهه سز حقا

اوداده لكنا انوار فضلی شعله پاش اولسه كه هر بر ذره سی بر آفتاب عالم معنا
خدا معمور و آباد ایده همواره عزتله اوله پستر نشین امن و راحت بی غم دنیا

كوروب تحسین ایدرك ... وشدی دل بر شوقله تاریخ
زهی بیت بدیع و طاق دلكش منزل والا

روم ایلی حصاری بالاسنده مقام شهدا دیمكله معروف
جبل عالینك فرازنده شیخ الاسلام دری زاده افندی
ایچون بنا اولنان قصره تاریخدر

حبذا همت والای ولی النعمی بر توجهله بو نزهتكهی ایتدی احیا
شیخ الاسلام انام عقل كل علامه ناظر شرع قویم صاحب جاه افتا
درة التاج افاضل در صدر علوم دری كوكب اقبال سپهر فتوی
اولدی نوجایكهی اوج سمایه ملحق ارتفاعیله ایدر رتبهٔ قدرن ایما
قصرك تشریفنی كوش ایلیجك شو مهدن لدی تعظیمله باش اوزره بوجای والا
بو نظارت بو لطافت بو دم روحانی اولدی هر ساعتی جانبخش مسرت افزا
حی و موتایه عبور اوزره ایرر مستفیض جملدن واصل اولور چونكه زیارتله دعا
نیجه برازشدلی بویلجه معمور ایدی نظر مرحمتی قصر قلوبه بنا
بیتلر ایله مدح و دعا كلنده هما بیت سوزانمی یاپیا پر ایلر احیا
بر دوام ایده خدا مسند اقبالنده نو بنو جای صفا صحتله ایده خدا

مكيا

مكيا مصرع تاریخی دو شردم الحق
قصر اعلام جنان اولدی مقام شهدا

برای فتوای توفیق افندی

كوردك اصحاب كماله اعتبار صدر فتوی شانله بولدی لحق
كلدی فتوا یه ینه حق صاحبی اهل فضلیله سرور خلقه باق

حضرت یحیی افندی حق بو كیم
فضلنه ایلر شهادت هر ورق

حد ذاتن بویله تعریف ایتدیلر سید عالی نسب نور رفق
شعر و انشا علم و فضل و حسن خط آندن قت قت جشم انصافیله باق
كور صباح الخیر بولدی كائنات شام غم كتدی آچلدی چون شفق
جودی یأجوج ضرورت دفعنه اهل استحقاقه در سد رمق
عون مولی یاوری اولسون مدام اوله حالی فضل حقله یك نسق
داعی یار قدیمی مكیا نو عروس كامدن آچدی تتق

باشرف فتواسنه تاریخدر
صدره كلدی یمنله توفیق حق

احبادن برینه ولادت تاریخیدر

ینجلی محمد اولی افندیم صداقت كیش مبشر اولدی احسان خدادن لطف الله

زهی خیر الخلف اعطا اولندی رب عزتدن / وجوده كلدی بر نجل سعادت وجهه بالله
نجابت یمنت حقا مشاهد در جبیننده / نیجه اخوانی تبشیر ایدر اول با و الله
خلوص قلبله شوق زیارت حج مبروره / نیجه آثارینی كورمك محقق بو نی بالله
نظر الخلاصه در چونكم پدر تطویلك ای خام / دیمشلردر كلامك احسنیدر دائما قل

چیقر تاریخی با انطاق خیر دعادر بو
وحیدا ولد محمد علم وتقوی عمر اطوالله

فتوی امینی مرحوم احمد افندینك چشمه سنه تاریخدر

بحر زخار فضیلت بهجت افروز عطا / یعنی كیم فتوی امینی احمد بیك محرمی
اول محیط مجمع البحرین فضل و معرفت / زیور صدر الشریعه زیب جاه معظمی
باغبان شارع فیض اصولندنمیدر / اولدی دست پاكی كلزار فروعك مقسمی
ماء موصول ایلدی آثار خیرك هر كسه / نعلی انعام جمله یه احسان ضمیر اكرمی
طاس زرین چشمه یی ساقی سیم اندامدر / لذت ماء الحیاتی ایلر احیا آدمی

دوشدی بر تاریخ دلكش مكیا اتمامنه
نوش قیل احمد افندی قیلدی اجرا زمزمی

مرحوم اسحق افندینك صدر روم نصبی تاریخدر

جناب حضرت اسحق افندی ذیشان / ز عدم مدحت او عجز از رقوم آمد
بصدر روم ز قدومش شرافت و اقبال / مثال لازم ملزوم بر آن لزوم آمد

فروغ

فروغ چشم فضیلت كه همچو نور العین / نظر برحم قضاتش علی العموم آمد
منازعان بحضورش نیامدار سخنی / بتاب سیف شریعت بزم زموم آمد
ازو ز دركه مهرش بفیض نور سرا / كسی كه از ستم چرخ پر هجوم آمد
بباغ مدحت او مكیا مدام خوشم / امید مدار كه بدین نشه از كروم آمد

بشش جهت همه كویند بمژده تاریخ
همای اوج سعادت بصدر روم آمد

مناجات

یا الهی بكا عطا سندن / درد جانكاهمه دوا سندن
سندن اولور شكستكانه علاج / سن ویررسن متاع عجزه رواج
طلب مرهم عنایت ایدر / زخمنه جان مبتلا سندن
نیجه دركاه غیره یوز سوره یم / بكا انعام دائما سندن

مكیا سر بخاك عجزه ینه
سندن اولور كرم شها سندن

مناجات

جمالك نور مهر كبریادر یا رسول الله / كلامك نفحهٔ فیض خدادر یا رسول الله
نوله غرفه جنت تلسه چرخی چشم كریانم / كوزمده خاك كویك توتیادر یا رسول الله
قودی نعلین پایك كشمكشده عرش و جبریلی / كنتلج افتخار ایتمك سزادر یا رسول الله

زمین قصر جاه شانکه مرقات اطرلیبی
هزاران ایلسه بر قت نارسادر یا رسول الله

نقود عون جود کدن همیشه ایلمه محروم
قبوکده مکّی شیدا کدادر یا رسول الله

غزلیات

سایهٔ غم دلکشا بر طرفه مسکندر بکا
اشك دیده م داغ سینه م جوی و کلشندر بکا

قصر دلٔ تاب رخندن مهر ریز ایلر اکتساب
دیدهٔ شب زنده دارم جام روزندر بکا

رهکذار وصلت اولوری میانی نیله یم
خنجر سر تیز عجب اول بلاده رهزندر بکا

صورت امید بر کز اولمدی جیفا بدید
ساحل بحر امل چوقدن نشیمندر بکا

کردن افراز تکبر عقده دن بولمز خلاص
مکیا فهم ایتدن بو سرّی سوزندر بکا

عکس رخسارکله چشم تر کل تردر بکا
اشك دیده م همم کلاب کام پروردر بکا

شرح جکدم داغ یاقدم مشق عشق ایتدم بینه
استخوان سینه هب تحریره مسطردر بکا

ایتدی دشنام غنچهٔ لعل لب شیرین ایله
چاشنی کلشکر قندِ مکرردر بکا

ظلمت اباد غمم مهر رخندن فیض آلور
قصر جانه دیده لر جام منوردر بکا

مکیا خاطر پریشان ایلدی غربت بنی
آه کیم یاد وطن قلبمده اخکردر بکا

جکر خون ایتدی ایلدر لجام عشرتك جانا
کیدرمی بزم غمدن آشنای محنتك جانا

نکاه

نکاه چشم رخصت کوریدی اغیاردن خالی
بولنمز خانهٔ مرآتده با قسم فرصتك جانا

اقن سیلاب اشکم ماجرای حسرتا ولمغله
جقر محو لوح دلدن نقش فکر طلعتك جانا

قپانمز چشم امیدی دل افکاران هجرانك
اولور بس تا بمحشر مبتلای فرقتك جانا

کرم خاطرده اولسون مکّی ناشاد و دوشرکجه
دریغ ایتمه کدالردن نکاه شفقتك جانا

حرف البا

دردم غم فرقتله فزون ایلمه یا رب
منزلکهمی راه جنون ایلمه یا رب

رنجور خمار غم دوران زمانم
جام املم تیره درون ایلمه یا رب

آتشکدهٔ حسرت ایدی قلب حزینم
آهم خیم چرخه ستون ایلمه یا رب

پر موج فلکسای خطادر یم کاردم
زورقچهٔ امیدی نکون ایلمه یا رب

داروی عنایت وار ایکن مکّی زاری
بالین فلاکتده زبون ایلمه یا رب

چشم ترمده عکس رخی بر خیال اولوب
قان اغلدرکا نیجه دم آل آل اولوب

بار رنیاز ایله اکیلور لحتما الدد
میل ایتمز اولدی کرچه کیم کش نهال اولوب

اول سیم ساق ایلیه مم موی استناد
محو اولدی عیبی بو تنه عشقمده قال اولوب

جذب ایلر ایدی نافهٔ لیلایی آه قیس
دست دراز دلده سر بر عقال اولوب

اثار شعر عاشقانهٔ مکّی پر فکار

ایلر کتاب عشقی بیاض بر ماه اولوب

حرف الجیم

مرد آگاه خدا ایلر می میل ملك و تاج / ایلمز بالین و بیت غیرمه مهان امتزاج

راستی کج طبعه قت باری بعید اولور / فرط دوری کاندن تیرم سند دراعوجاج

زهر اولور تسنیم مقسم اولسه کر کشت لئیم / ایتمه یارب کیمسه یی یا مای باب احتیاج

کالهٔ اندیشه یی خامه‌ك عبثا و بحر بحر / شمدی بازار هنرده مکیا یوقدر رواج

دیمزلر ساکن زاهد ترك اسبابت قبادن کچ / دری آشنا اول جسر قیدما سوادن کچ

نکه کلچین حسرت دامنم پرخار فرقتدر / آچل ای ورد نازم عاشقه جور و جفادن کچ

کردن خنجر سرتیزك آقسون تشنگان اوزره / دیر اول ماء الحیات وصلتی راه وفادن کچ

بو بزم محنتك البت خماری نشئه سندندر / کدردن دور اول ای دیرسك همان ذوق و صفادن کچ

جهانك قبض بسط و عزتی حقدن ارادتله / نه سود ایلر تعززده مکیا مدح و ثنادن کچ

حرف الدال

ازدانهٔ وجود که غبار فنا کند / آخر فلك ز کردش خود آسیا کند

اقبال مرغ خواب حضوری نیامدست / چشمم بدام دیدهٔ زاشك دانه ها کند

تا رقبای وصل خود آن شوخ شیوه کار / از موج جویبار سرشك جفا کند

آینه

آیینه امر ز کرد تعلق سیاه شد / انفاس سرد زاهد ما کی جلا کند

صد سلم است بهر دعا آه سربلند / تا بر فراز قصر اجابت رسا کند

مکی نرفته است ازین راه فارسی / معذور دار پیك قلم کر خطا کند

حرف الرا

نگاه خشمله نازك وفا دکلده ندر / بو نا نموده جفا الوصفا دکلده ندر

توجهی ساکن درخت کان عشاقك / با قلسنك درك کهربا دکلده ندر

قویوب کیدن دری غیره جناب مولایی / رذالت جهلایه سزا دکلده ندر

عزیمت ایلیسنك جادهٔ توکله / دلیل و یاوری لطف خدا دکلده ندر

یا زر یوزین شعرا مکیا ولی ذیور / عروس معنی یه حسن ادا دکلده ندر

سوزش حسرتله عاشق داغی هب اخکر دوکر / دست غم کر نجفادن اکخا کستر دوکر

خال لرله بیشکاه حسنه خط شریف / قطعی فرمان ایتمکه اعلام ایله محضر دوکر

اولمدقه نخل تمنادن دریغا میوه چین / دستبرد روزکار البته آنی یرکر دوکر

تخته سینه مده دل فال وصال یار ایچون / نقطهٔ داغ سیاه محنتی یر یر دوکر

نو قماش خواجهٔ عرفانه تنظیر ایتمکه / کالهٔ معنایی خامهم مکیا اوکجز دوکر

پیام کاکلنی جانزاده ویرمزلر   شمیم سنبلی حیفا هزاده ویرمزلر
نقود کیسهٔ اسرار عشق جانانك   کرم دکلسه کا زاهد شماره ویرمزلر
اسیر دردی قالور مرغ نیم بسمل وش   بر آب مرحمت اول تیغ یاره ویرمزلر
بودر کهدم بولورسه کلاه دولتی سر   لباس عافیتی جسم زاره ویرمزلر

خراب وقفه جهاندن وظیفه درمکی
نشاط و محنتی هب بر قراره ویرمزلر

سنبز شراب میکده خون جکر کلور   سیر بهار چشمه‌ه خاردن بتر کلور
موقوف بر آه حسرت اولور ایلمجالك جالك   کویندن اولمهك سکا الت خبر کلور
شام هجرده طائر خواب فراغته   فکر خط غدارك ایله بال و پر کلور
جانا حکایت غم عشقك کم سینه‌مه   دست املمجاك ایدم جان نیجه بر کلور

کلدکجه خانهٔ دلمه میهمان غم
مکی میانه لخت جکر ماحضر کلور

کوکلده داغ دکل لاله زار حسرتدر   تنمده شرحه دکل رهکذار حسرتدر
دریچهٔ امل صوب شاهد مقصود   ره نیازه بقرکر بیزار حسرتدر
ایدر مزارع امالی سربسر سیراب   آنك که چشم تری جویبار حسرتدر
او سروه اولمشیکن آب داده آشکله   ینه رسیده اولان برك و بار حسرتدر

وجود کاه نمود نزاردم ای مکی

نسیم

نسیم عشقله نابرقرار حسرتدر

بزم عالمده مسرت بکا جانانله‌در   انبساط ازلی واسطهٔ جانانله‌در
کافر غمزه‌سی چوق کسلری ایتدی اسیر   نور و یش ملك در وصف مژکانله‌در
لعل خونکرده‌ك ایلدیم حباب انکیز اول   زیور رشتهٔ در دانه‌ده مرجانله‌در
داغ حسرتدن اولور فرقتله بر تأثیر   عاشقك هر سخنی جاك کریبانله‌در

مکیا عارف اولان خلقه تکاپو ایتمز
اعتباری کشینك مایهٔ عرفانله‌در

دو چشم عاشقی کور لعل لب باده کزر   او مست جام محبت الندده باده کزر
مزاد سوق محبتده چیقدی هجرانی   متاع عشقی انکچون اجوز بهاده کزر
ندکلو تار ایسه شام فراق جانانه   کوکل شعاع خیالیله روشناده کزر
رخنده کاکلی کیم فرق خالده تمشد   او هندوی آنی ظل پرهماده کزر

یقلدی بنجهٔ مختلده آشیان وجود
دخی بو مرغ دلم مکیا هواده کزر

طبعم کملطف ساقی کلفمله بسلنور   بیمار عشق روح مجسمله بسلنور
زخمم فزون اولور سینی صاردقجه سود یکم   ایتمز قبول ادویه مرهمله بسلنور
وقف اولدی نقد اشکمز الام فرقته   اهل وظیفه درکه او درهمله بسلنور
قصر دلمده دملو ایدر میهمان غم   خون جکرله عیش دمادمله بسلنور

رامز افندی شعرینه مکی نظیره‌در
مضمون تازه معنیء ملهمله بسلنور

کاکلی موجر بر لطافتدن آکلیدر
زیرا قبای شیوهٔ نازی انکلیدر

کهوارهٔ دودیده ایلر خرامنی
طفل خیالی یاریزای دل ابکلیدر

ایتمز امید مرهم شوریده کان عشق
فکر لبکله یارهٔ دللر تمکلیدر

سیراب اولور شکله هر زخم پنبه‌دار
باران غملر داغ محبت چچکلیدر

دستیک عصادهٔ المتر اشک چشمز
زاهد اونتمه کاسهٔ عمرک درکلیدر

دوشمز زمینه سایهٔ خورشید مکیا
ایتمه امید لطفنی اومه ده فلکلیدر

حکایات غمم کفتار ایله تقریر مشکلدر
نیچه حیرت فزالر کلور تعبیر مشکلدر

علیل نا امیدم درد دل مولا یقالمشدر
بو زخم لاعلاجه مرهم تدبیر مشکلدر

بن اولدم پایمال چیش محنت شمدی بن صکره
خراب آبادا ولان ملک دله تعمیر مشکلدر

چیقرمی ریشه‌های عشق دلدن خون فرقتله
دم خصیله چیقمق جوهر شمشیر مشکلدر

بیاض صفحهٔ ایامه چون ذرات مهر اوله
قلم درد درونم ایلمک تحریر مشکلدر

خطک یاد ایلدکجه کریه مکیدن ابخنمه
صفای وصلی ایام عمده تأخیر مشکلدر

نه شاهدن نه کدادن نه اغنیادندر
نیاز مزد رانعام کبریادندر

دوکندی

دوکندی ناخن تدبیر قالمدی دندان
شکایتم کرهٔ رشتهٔ صفادندر

قنادهٔ فلکی ایتمه بار ظلم ایله خم
کمان تیر قضا قامت دوتادندر

اید نجه بسط حصیر قناعت عالمده
کشتی بیجوی صفا موج بوریادندر

کشایش کل مقصوده مکیا هر کز
مدار نشو و نما کثرت بکادندر

صانمک که حسنی خطله راه عدم طوتر
مرآت قلب عاشقی کرد الم طوتر

اول کلرخ لطافت ایله دختر رزمی
زاهد ده کورسه حرمت ایدر محترم طوتر

آشفته ایتدی وعده وصلیله عاشقی
ماهیء بحر عشق اولنی بو یله یم طوتر

ظن ایلمه بو شدت باد هوا ایله
عمان دلده لنکر فلک ندم طوتر

سعی ایتمه برک و باره معارفله مکیا
بو شوره زار عصرده صانمه قلم طوتر

بار کران محنت طاقت زمانیدر
درد خمار جام ملامت زمانیدر

ایندی ده امیدیمی سد رهزنان یأس
ای لطف حق بتش که رفاقت زمانیدر

اولمش کشاده هر کسه درگاه عزتی
ای خسته دل بو درده افاقت زمانیدر

قطع ایت بن نیازکی دامان غیردن
درگاه کبریاده اقامت زمانیدر

حیرتله قالدی مکی زار اضطرابده
ای رب چاره ساز عنایت زمانیدر

آیات حسنه زیب خط انفسیسیدر		اماکه عاشقک رمق و آبیسیدر
بار نیاز ایله اگیلور احتمالدر		اول نونهال باغ وفا نورسیسیدر
بزم طربده نا سر نوله سوز نایدر		اهل محبتک دمیدر منفسیسیدر
کیوانه چیقسه شهرتی احساننده		چرخک عطاسی حکمه مم جرکیسیدر

مکی جنابه دفتری برمکارمک
عالمربانده دهردنینک حسبیسیدر

خوکرده رویی حسنله آینه ورسیدر		فیض لطافتک کل نازکتریسیدر
چشم ترمده شخص خیالی او آفتک		قعر یم ایجره محبس مینا بریسیدر
تنهاده بویله اولبته زاهد پرستشک		شرک خفینک اکلمکه بک کافریسیدر
کورسه فلکده سنبله کاکلک سنک		منقد انجم ایله آنک مشتریسیدر

مکی بوصرف جوهرکی نورسایه‌سن
عرض ایت که اهل معرفتک جوهریسیدر

قطع شهراه سرشک همت ابمدنمیدر		یوخسه لب ساغر سیمین رکابمدنمیدر
قیدوبند مرغ دل کیدکجه افزون اولدی		دام زلفندلر باده اضطرابمدنمیدر
بولدی نشو ونما دوکدک بوده کل آبده		چوی کلزار امل آب سرابمدنمیدر
بسترم خون ایلیدیکین ایلدم شبنم کبی		بینه خرمن تقرب افتابمدنمیدر

آبدنابیده رخساری او شاهک مکیا

جوش

٤٤

جوش سیلاب سرشک و سوز و تابمدنمیدر

زاهد میانه یارمده نه دیرسن سوزکه ندر		تکلیف دردکاره نه دیرسن سوزکه ندر
فیض بهار عشقله کوردی داغ سینه‌می		تابنده لاله‌زاره نه دیرسن سوزکه ندر
بر لحظه ده یپاری بیقرار باب دولتی		بو چرخ بیقراره نه دیرسن سوزکه ندر
کهوارهٔ نهالده کوروب طفل غنچه‌یی		افسانهٔ هزاره نه دیرسن سوزکه ندر

سرمد نظیره درسکامکی زاردن
بو شعر آبداره نه دیرسن سوزکه ندر

تیر آهم هدف چرخ ستمکاره کچر		نالهٔ سخت درونم دل کهساره کچر
مست می صانمه سنی کوردیکمدن ساقی		کندوده خیرت ایله عاشق بیچاره کچر
سرکوینده مقیم اولمغیچون ایله نیاز		اومادزای دل شیدا سوزمز یاره کچر
شربت وعد وصال اولدده کرنی تاثیر		رنجش درد درونم هله بر پاره کچر
آلنور نقد سرشکیله متاع مقصود		سوق الطاف الهیده بو همواره کچر

سبقت ایتدکجه سنک توسن طبعک مکی
شهسواران سخن وادی اقراره کچر

چمنده قامتنی سیره سرو بربادر		عذار آلنه کل عندلیب شیدادر
او کلشکر لب لعلدندر تبسمیه		رخنده پرورش اولمش که قند میادر

حریم قصر جماله نظارتی واردر

دوچشم روزن اغیاره قپانسه چادر

تن بیتاب حسرت بار هجرانی چکر چکمز
دل رنجور غم بر آه سوزانی چکر چکمز
اونجه‌دلده مقتضای عشقدن جذبه‌سی ناقص
دل آهن سرشت سخت جانانی چکر چکمز
یتشدی بادا قدام رجا بحر تمناده
همان فلکده‌لی کرداب حرمانی چکر چکمز
ترازوی خیال وصلتی خوناب حسرتده
دو چشمم بعد تسبیح مرجانی چکر چکمز

چکرمی دورا اولوب مکی کمان هجرانی برکز
طور تیر جفایه زخم پیکانی چکر چکمز

جوهر اسرار عشقه جای اولالدن سینه‌مز
داغ خونالود ایله مهمور در کنجینه‌مز
ماسوایه ایتمز تفرد لده قالمز بر اثر
روی بددن زنکیاب اولمز بزم آیینه‌مز
کارگاه حالده دلق تجرددن دخی
اکتساب قیمت ایلر خرقهٔ پشمینه‌مز

فلکده ساحل نشین بحر غمدر مکیا
کندی ایام صفای خاطر دیرینه‌مز

برجا عجوز دهر دنیدن بعیدمز
مستوجب ندامت اولور اتحادمز
بنیاد بی اساس خلوص زمانه‌یه
معمار تجربه ویره مز اعتمادمز
کرمیت اوزره صحبت ابنای روزکار
چشم نفاقه کحل غم ایلر رمادمز
اشغال قطع خامهٔ قوم زحرف مطلبی
تحریره سنک خاره اولور جوز مدادمز

لایقمی یا بغیره وار رب مکیا رجا

درکاه

درکاه خالقه واریکن استنادمز

کمیت ساغر سیمین رکابه محتاجز
کذاره وادی غمدن شتابه محتاجز
سرشکمز دوکدز پیشگاه جانانه
نقود محنت عشقی حسابه محتاجز
اچوب دو چشمی ره کوی یاره منتظرز
کشاده روزنمز آفتابه محتاجز
حصول مطلبی اخردن ایلیه امید
در خدایه کوکل التسابه محتاجز

قرین وصلت جانان اولمغه مکی
هزار درد و بلا ارتکابه محتاجز

جا لطفکدن سنک داری صحت بکلرز
یا الهی دردلیوز سندن عنایت بکلرز
ترک ایدوب جانانه مزدوشدک دیار غربته
پاسبان کنج هجرانز ولایت بکلرز
سود دردی انجام فانی اسکی نوبتخانه‌ده
کوش طبل ارتحاله بزده نوبت بکلرز
نامرتب بزم بی صهبای دهر دوندن
تاکللدن ظرفه مجنونز شطارت بکلرد
لنکر انداز رضا یوز ساحل تسلیمده
فلک جانه حقدن ایام سلامت بکلرز

الدی مکی کاسهٔ دریوزه در قلب شکست
درکه مولای اکرمده عنایت بکلرز

حرف الکاف

ای تاج افتخاری صدور بریتنک
وی مظهر عطاسی فیض العطیتنک
خورشید نور پاش جهانسن نه شبهه کیم
کندی ظلام شرکی زمان شقیتنک

غواص در حکمتی سین امر حقله — ابحار صنع وقلزم سر خفینك
قصر بلند وصلکه نا رسته سلمی — افلاك کبی بر درجات علینك
آدم ندکلو افتقار ایسه کامران اولور — بابنده بر سنك کبی صاحب عطینك
سلطان مرسلین وشهنشاه انبیا — کنجینه بخشی عالم لطف خفینك

ستر ایله ذیل پاك شفاعتله جرمنی
مکی کناه کار ردی الطوینك

حرف المیم

خاك کوبك توتیای دیده جان ایلدم — سنك سیلاب سرشك چشم هجران ایلدم
شوق دلدن چاك ایتدم سکاهم شانه وش — کشت سنبلزار زلف یاره شایان ایلدم
کاله ریز اولمش لطافت کارکاه حسنه — نقد جانم صرف ایدوب جمله پریشان ایلدم
سوزن مژکان ایله شمدی قبای فرقته — رشته سیمین اشکی زیب دامان ایلدم

بحر کلکون میلك آخر ندامت دستنه
هر حبابن مکیا تسبیح مرجان ایلدم

هزار ناله سنج بر سر دیوار خرمانم — باقوب کلغنچه امیده زار وچشم کریانم
تداوی روغن بادام تلخ ایلر کر ایلرسه — بن اول دل خسته چشم غضب بهای جانانم
هلاك اولسم نوله آوازه پای خیالندن — که مبهوت صدای دل طپیده نهای مورانم
هوای وصل دور اولدو رهدو شدم حکم فرقتله — عجب دیوانه سر داده وادی هجرانم

کشاد

کشاد ایتمك نه ممکن عقده گیسوی جانانی
کداب غرم دلدن مکیا اشکسته دندانم

کورنجه روینده خط مشکباری اوخشدم اوبدم — نزاکتله همان رخسار یاری اوخشدم اوبدم
آلوب کهوارهٔ پر اضطراب سینه جانه — او طفل شیوه زاد روزگاری اوخشدم اوبدم
کمند رشته مدتنکه پابینه ایرمزکن — بن اول آهوی حسن بیقراری اوخشدم اوبدم
کیدرکن قویمیونه اول قوزوجاغم عاشقه رغما — آنی اغیاره قرشو بنده یاری اوخشدم اوبدم

رشیدك فرط حسن طبعنی سیر ایلیوب مکی
بو معناده زمین عذاری اوخشدم اوبدم

کنجینه غمکله ایمش عزتم بنم — سننس جهانده تاج سر دولتم بنم
پردر می قناعت ایله چشم آرزو — یوق بزم شاهده جام جمه رغبتم بنم
ایتمم عبث خمیده نهال امیدمی — اولور فتاده هرنه ایسه قسمتم بنم
ایمش ایکن وجودمی افنای تجربه — صراف چرخ اکلمدی قیمتم بنم
ایتدم چو تیر قطع ره وادی جنونده — زور کمان فرقته یوق طاقتم بنم

درکاه غیره یوز سوره مم مکیا هنوز
یوق مهر چرخه ذره قدر منتم بنم

وطن دیارنی شمدنکرو مقر ایدلم — حصاره دشمن غمدن قاچوب سفر ایدلم
مقدرات خدا ایا اولنجه سر داده — خلاف دور فلکدن نیچون حذر ایدلم

پیالهٔ میی طولدر مدد مدد ساقی — غمومی خانهٔ دلدن براز بددایده لم
معین یاور اولنجه عنایت باری — ره امیدوردجاده ندن حذر آیده لم
اقرسه تیغی بلندن عظام سینه مزی — سیل ماء حیاته بزدگر ایده لم

نوای ناله مقام حصارده رمکی
نی براعه ایله بویله نغمه لر ایده لم

خطی برخار اولان رخسارنی یاد ایلدم — بلبل فریاد می گلشندن آزاد ایلدم
دوده آه سیهله بن مدادنامه یه — دردبی پایانی تفصیل امداد ایلدم
اتش می سوزشمدن ابتدی بالأصعود — پنبهٔ مینای میله جمع اضداد ایلدم
باده ده فیض هوای شوقم اولدی هر حباب — مشرب جلعلدن میخانه بنیاد ایلدم
ظلمت تیه هواده قالدی دل گم کرده راه — داغ سینه مدن انکچون اتش ایقاد ایلدم

چشم پرنمدن خیال یار کتمز مکیا
قعر نمده شیشه ده جنس پریزاد ایلدم

حرف النون

گلمیش بزم میه زاهد ثواب ایتمزمیسین — فکر ایدوب برکره ده رأی صواب ایتمزمیسین
صفر زاند عدایدرسین داغ سینه م سوسکم — نقرهٔ اشکم دخی بار حسابا ایتمزمیسین
چشمن آرسوز بتر مهر جهانکدن رقیب — پردهٔ رخسارکی رفع نقاب ایتمزمیسین
ایلدک اشک سیاقی حیف مینای میی — انکسار خاطرمدن اجتناب ایتمزمیسین

بویلدی

بویلدی پروانه نثار جان ایلدن کیمدر سکا
جمله دن مکی زاری انتخاب ایتمزمیسین

درکف تقبیل ایدوب واعظ ریا سرمایه سن — ها له ایلر ماهرو یانه درون آیه سن
سایه انداز لطافتدر گکار جوید — سرو نازم حصه مند لطف ایدر همسایه سن
غنچه لر اطفال گلشندر سپهر فکتا — شیر شبنمدن آلور هر بچه فیض دایه سن
جوهر ذاتی گرک یوق احتشامه اعتبار — فص کوهر بلسون سیم وزرک پیرایه سن
برکون ایلر قصر عالیجاه اقبال الصعود — سلم حیثیتک افزون ایدنلر پایه سن

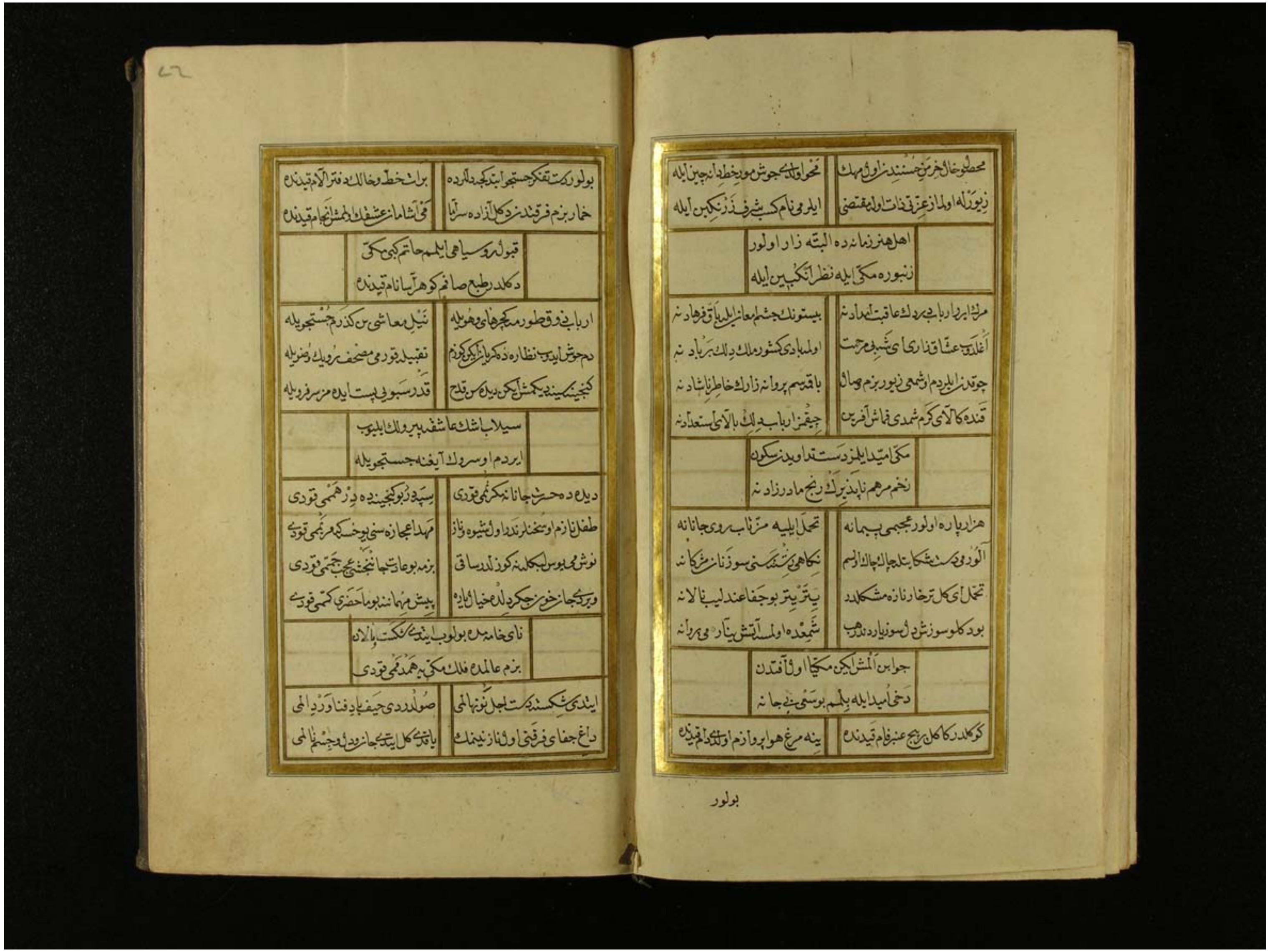
لطف توفیق خدادن فیض الوب مکی زار
خامه سی استاده عرض ایلر کمینه وایه سن

ای دل رجای وصلتی اشعار ایدرمیسین — دردک طبیب جانکه اظهار ایدرمیسین
رسم ایتمیوب خیالکله ایات حسنی — کوزدن بکجر مکی ینه تکرار ایدرمیسین
تاکی تحمل ای گل تر خار جور که — بلبللرک قیامته دک زار ایدرمیسین

چوق بکلدک بوکار که نظمی مکیا
برکون اولوردمکنده عجب کار ایدرمیسین

حرف الهاء

دوشدک رهِ مشقته آه و انین ایله — هم منزل وصال الیکو اول نازنین ایله
شیرازه کیر ذلت اولور نسخهٔ عزوه — آخر وفور رشته چین جبین ایله

محصول خال خرمن حسنندن اولدی مهك / محو اولدی جوش مور خط دانه چین ایله
زیورله اولماز عزتی ذات اولمقتضی / ایلرمی نام کسب شرف ذر نکین ایله

اهل هنر زمانه ده البته زار اولور
زنبوره مکی ایله نظر انگبین ایله

مرك ابرار بابده بردك عاقبت امداد نه / بیستونك چشم معانی اولمیاق فرهاد نه
اغلدوب عشاق قداری ای شب مرحمت / اولمبادی کشور ملك دلك برباد نه
چوقدن ایلردم او شمعی زیور بزم وصال / باقیسم پروانه زارك خاطر ناشاد نه
قنده کالای کرم شمدی قماش آفرین / چیقمز ارباب دلك بالای استعداد نه

مکی امید ایلمز دستداویدن سکون
زخم مرهم ناپذیرك رنج مادرزاد نه

هزار پاره اولور عجبمی پیمانه / تحمل ایلیه مز تاب روی جانانه
الوده مو دست شکایتله چاك اولسم / نگاهی تشنه سی سوزنان مژکانه
تحمل ای کل تر خار نازه مشکلدر / یتر یتر بو جفا عندلیب نالانه
بودکلو سوزش دل سوزیاردندر هب / شمعده اولمسه آتش نیاز می پروانه

جواب المش ایکن مکیا اولی آفتدن
دخی امید ایله بیلمم بوسنی بی جانه

کوکلدرکا کل ریح عنبر فام قیدنده / ینه مرغ هوا پرواز م اولدکدام قیدنده

بولور

بولوردکت تفکر جستجو ایدیکجه دلارده / برات خط وخالك دفتر الآم قیدنده
خمار بزم فرقتدن دکل آزاده سرتاپا / می آشامان عشقك اولمش انجام قیدنده

قبولله روسیاهی ایلمم حاتم کبی مکی
دکلدر طبع صائم کوهر آسا نام قیدنده

ارباب ذوق طور مسجدهای وهو ایله / نیل معاشی بن کذر م جستجو ایله
دمجوش ایدب نظاره ذکر یار ایکی کوزم / تقبیل قودمی مصحف رویك وضو ایله
کنجینه سینه دیکمش ایکن دیده سن قدح / قدر سبوئی پست ایده مز سر فرو ایله

سیلاب اشك عاشقه بیر رولك ایلیوب
ایردم او سروك آیغنه جستجو ایله

دیده ده حسرت جانانه مکر نمی قودی / سپدر بو کنجینه ده در همی قودی
طفل نازم او مخللرنده اولدی شیوه و ناز / مهد اعجازه سنی یو خسه کیم نمی قودی
نوش ممیوس لبکلینه کوزلدر ساقی / بزمه بو عادت جانبخشی عجب جمی قودی
وبرکجان خون جکردلده خیال باده / پیش مهمانه بو ماحضری کیمی قودی

نای خامه مده بولوب ایندی شکست بالاده
بزم عالمده فلك مکی یه همدمی قودی

ایندی شکسته دست اجل نونهالمی / صولدردی حیف باد فنا وردالمی
داغ جفای فرقتی اول نازنینك / یاقدی کل ایندی جان ودلی و جسم نالمی

اول طوطیء ملاحتی آخر شکار ایدوب قیردی بنم دام قضا پر و بالمی
بار جفا و تیغ الم دردبی امان ییتدی خمیده قدیمی کسدی مجالمی

دوزبین شهر ملك فنا ایلهیم مکو
مکی وارای کورمکه غیری خیالمی

درقیدایکن صفاسی ندر گلشنك دخی آزاده لکلدن وقتی سوز کلخنك دخی
عریانی تجرد الا یشش سوی ویرمز وجوده بارنی پرسوزنك دخی
کلسون خدنکی سینه مه همدمنك ایلسون ای پاره انشراحك او دمدرسنك دخی
یوقدر یری بو منزلنا کلعتب امنده یادر رکاب رحلت ایکن مسکنك دخی

مکی و ظالم ایتمدی مجرم درونته
چاك اولمدقجه سینه سی پیراهنك دخی

پایمال اولمه قسمت ایچون مور کبی اولمه زار ایللره جمع ایتمکه زنبور کبی
هر مقارنلماولان بزم صفاده همرنك ویرد اسرار دلی ساغر بلور کبی
اولدلحاوج محبتده کرفت حسنی کلور افغانم اوشهنازه مطنبور کبی
کلدی عشاقنه خط پادشه حسنندن ضبط ایچون مملکت وصلتی منشور کبی

مکیا آمر شهنشاه طبیعتله سکا
کشور ملك سخن جمله سی مسحور کبی

سر زنجیر عشقم کیم طوتر فرهاددن غریب دل دیوانه بلند آه ایله فریاددن غریب

کمان

کمان محنت طاقتکداز اك شمدی ای آفت صلادر کیم چکر کلسون ناشاددن غریب
دل سوزانه اشك و داغه پنبه یه مددالر نه سود ایتدی بکا آمیزش اضداددن غریب

امید مرحمت یوق کمسه لردن مکیا شمدی
کسلدم خامه یوش درد دلم تعداددن غریب

بر بنا روا ری بنمچون جکرمدن غریب آجر اغلر کیم اولمدیم لرمدن غریب
کیم کلور قلب حزینم بنم استفساره اولور فادار قدیمم کدرمدن غریب
ما سوادن بنی چك ای کرم اسنی الله بددر ایت قلب ندامت اثرمدن غریب
راحت عالمی عزلتله قناعتله بلدم نیتم چقمه در طشره درمدن غریب

همدمم یوق بودیارا بجره غربیم مکی
آه پرسوزومی کلك ترمدن غریب

تخمیس غزل رشدی

که کورب زلفك سنك غملم پریشان ایلرم آتش و بجله که داغ غم فروزان ایلرم
کوشه هجرکده دردم کاه پنهان ایلرم کاه اکوب غمزه ك سنك فریاد و افغان ایلرم

کاه جورك یاد ایدوب چاك کریبان ایلرم

سیل اشکم ناله برق سوزشکارله سن اولنماز کی جدا چرخ پرادوارله
ماجرا مز هیچ قالورمی بویله او اغیارله سنده سیر ایت ای کوکل بر آه آتشبارله

یاد ایچون بر کون ایتدیکی جوره پشیمان ایلرم

ضعف حالك كوستروب هر دور دلوا ابقا ايلسك   اغليوب زخم درون چشمك استشهاد ايلسك
عرض ايدوب درد هزار الضعفله ابراد ايلسك   چاره يوقدر اى كوكل بيك كره فرياد ايلسك
عاقبت بر كون سنى تسليم جانان ايلرم

پارهٔ چاك كريبان صانمه ذلتدر بكا   عرصه‌كاه غمده صد اعلام رفعتدر بكا
شاه عشقم بادئ اسباب دولتدر بكا   جان كبى سرمايهٔ تحصيل عزتدر بكا
انكيچون عشقكى سينه مده پنهان ايلرم

مبتلا اولسم دخى پامال چرخ پرجفا   دركه آخردن اولمم بن رجا جوى عطا
غيرم وارمم واركن باب جناب كبريا   جمله يه احسان ايدرجون حقدر انجون رشديا
بن نيچون غيريدن اميد احسان ايلرم

تخميس غزل نابى

الدى اوكنك باغ لطافت قرارمى   كوردم بو كوهسار تماشاده كارمى
نقد دلم له بذل ايدرك جمله وارمى   رام ايلدم نياز ايله اول شيوه كارمى
شهباز دشت همتم الدم شكارمى

خطك كه ذات ابتدكه حسن و لطافتى   خس پوش خار علت ايدوب چشم رغبتى
مرآت عشقه منعكس اولدى كدورتى   اول غبار دلدن ايلدم شكايتى
كورسم اكر مساعدهٔ روزكارمى

خورشيد كسب مطالبدن اولمدن بعيد   چكمك بلاى فرقتى مدت مديد

اولسون

اولسون قدوم شوق دلم كون بكون مزيد   دلدن كسلمزه هله بر رشتهٔ اميد
ويرمم صفاى وصلته بن انتظارمى

تذهيب سيم ماه نوى حل ايدوب قضا   اوراقه وير سه مهره مهر ايله انجلا
آثار محض فيض خدادر بو متكا   زرين قلمله يازنسه سزا مهر نابيا
طاق سپهره بو غزلى ايدرديمى

تخميس قصيدهٔ نابى مذنب بمدح نبى عليه الصلوة والسلام

راه هوسده ايتمه تلف پاى همتى   نوش ايتمه زهر جام كران رذالتى
بيهوده چكمه سرخى رنك خجالتى   بر بنده يه اير شسه خدانك عنايتى
حاضر اولور بلا تعب اسباب عزتى

وار دميان حزن و مسرتده اتحاد   اولسه نه دكلو خشكى باغ امل زياد
ايتمم الم چكوب غم و افكارى اعتياد   بر نخلك ايتسه نشو و نماسن خدا مراد
جارى اولور دايانغه جوى سعادتى

اولدقده دست صدق و قصد ايله بر دعا   اوج سپهر كامده كوكوجى اعتلا
اولسون نيازكاه دلك باب كبريا   توفيق ايزدى كيمه اولورسه رهنما
بخت بلندى جذب ايدر احكام رفعتى

سوق حصول اولمشيكن بسته كشاد   كالاى عرض خواهشى ايتمم عبث فزاد
تار املدن عقدهٔ ياسى ايدن كشاد   برنامرادى ايلمك استرسه بر مراد

اولور رسید خود بخود لجای دولتی

دوشیزهٔ امله ده کی بر عقده کاکلك   هم پیچ و تاب بندنی تار تاملك
ایلر کشاده شانه سی دست توکلك   اسباب انحلالنه بر امر مشکلك

تقدیر ایدر مساعد کلدکده ساعتی

بر درد بی امان که اطبا انکول آیدر   نه قابل دوا و نه مرهم قبول آیدر
بر کوز شفا خانهٔ حقده دخول ایدر   بر خسته نك علاجنه عیسی نزول ایدر

تصحیحنه خدانك اولنجه ارادتی

ایدوب شکسته پایکی سنك ره مراد   غم چکمه اولسه ابلهٔ پا اسل نزد یاد
کسمه امیدیکی ده دشوار در کشاد   بر عقده نك ایدرسه خدا حلنی مراد

ایلر حواله ناخن دست سهولتی

اغاز جور ایدوب سپهر بخت بیوفا   ویران ایدرسه بیت دلك تیشهٔ جفا
فکر عمارت ایله الم چکمه مکتیا   معماری جهل مرحله دن کوندرر خدا

بر خانه نك مرادی اولنجه عمارتی

مدح جناب باعث ایجاد کائنات   دلمرده کانه شربت جان بخش حیات
بادی بودر بو طوره ایدوب بنده التفات   تمهید اولنمدن غرضم بو مقدمات

بسط ایتمدن مراد بو شیرین حکایتی

شاه رسل او خسرو ملك سداد حق   چشم جهانه خاك رهی کحل داد حق

انکل

انکله بولدی فوز و هدایت عباد حق   اولسه کیمك کشایش چشمی مراد حق

تاب افکن ایلر اوستنه بر نور رحمتی

مابین شرق و غربی فکر ایلسك اکر   معراجنی محال کورور ای ضال بدکهر
امکان سرعتنده یتر ساکه قیل نظر   آن طلوع مهرده ضیا غربه دك کیدر

اول نور حقده چوقمی کوررسن بو حالتی

شاه رسالتك قپوسن رفته روبه وار   ریش سفیدی مکنسه قیل ایله افتخار
نوبت یترسه ذلف ملائك ذهی فخار   انواع معصیتله علیل اولدی جان زار

کسب ایت بو درده عافیت و عز و دولتی

دست عدوی نفسه دوشن برگرفته سن   سودای جاه و طول امل ایله خسته سن
بلکیم عمای غفلت ایله جاهه رسته سن   انسان عین جاننك اچ چشم بسته سن

سورمه ایله خاك درکه صاحب شفاعتی

ذوق و صفای عالمه باقما اکر بر سراب   دلخواهی اوزره کیمسه اولامز بونده کامیاب
ایام ارتحال کلور ایتمه ارتیاب   تا کی بو انهماك معاصیله ارتکاب

مکی تفکر ایله بر از ده نهایتی

اولسون صلوة بی حد کا بیعدد سلام   بوی محبتکله الهی علی الدوام
اصحاب و آل قرهٔ عینه باحترام   دار السلام روضهٔ رضوان اوله مقام

انلر له قیل حشرده خدایا رفاقتی

مدینه منوره یه مولویت ایله سویس طرفندن راه عزیمتده
عفاریت عربان عرب هجومی شیوع بولمغله حال اضطرابده
درگاه حقه التجا اولنمشیدی

بزه بزدن اولانز یقین و قریب	قومه مصر ایللرنده بزی غریب
کرمکدن حبیبك ایله نصیب	مدد ایت یا انیس کل غریب
دستگیر اولمازایسك ای رحمن	قطع ایدر راه عزممز عربان
سن اسرگه افندینه همان	مدد ایت یا انیس کل غریب

قطعها

مخزنه رتبه اولدیغك کاف	سکا قوللق تمامدر عزتمه
جان ودلدن کیسودیکم سن سن	غیری یاق آتش محبتمه

بالای جدار تقدم شریف نبوی علیه السلامه لوحه ایله تعلیق
ارادهسیله انشاد اولنان قطعهدر

بو جهدن نوله بر فیض اولورسه خالده ذیشانم	دوشر عاشق غریب ایللرده سنك کوی یار اوزره
نجابتکم قدم باصدیغی یوزم اولیرده فرش اولسون	نبیٔ کریم وار یوزم خاك اولم اول رهگذار اوزره

قطعه

اولدی جوشان دردله زهرابه جام فراق	جنگ کوکل بزم صفادن غیری دست و دامنی
منزلم وادی هجر اولسه نوله مانند تیر	ای فلك بر قاشلری یادن جگر دلکسن بنی

قطعه عربیه

قطعهٔ عربیه

لاحَ برقُ الفِراقِ فی قلبی	صارَ عَینی کدیمةٍ تهمِ
تأخذُ الغمرةُ مُدامتَه	کلّما سالَ عبرتی بِدَمِ

قطعه

آقچه کسبی ایدوب تدارك وصید	کفه حبس ایتمه در برازمکسی
خرج وصرفنده دقت استرکیم	جبقره کن برین جبقرهه سی

ابیات ترکیه

سؤال فاضل مشهور عارف افندی مرحوم

ندندر بلسم ای عارف آلدن بوبلیه درکاری	ستملر آشنالردن کرم بیکانه ندندر هب

جواب فقیر مکی

قوبوب رزاق کونی آشنادن لطف امیدیلر	بو محنتلر بزه درد دل دیوانه دندر هب

سلطانیهده اسعد بکك یابدیغی چشمه وصفنده انشاد اولنمش ایدی

بیت

جدولیمی چمنزاره ویرر فیض کثیر	حبذا چشمه نوعینی ایله قطعه مبر

بیت

اوردم آیاغه مشتری چیقمام شرابنه	بِنتِ العِنَب دیدکلری امّ الخبائث

بیت

بیت

دستتاب اولمدی دنیا آمدز قید تحصیلی ... نزول جاه محنت چاه دنیایه تنزلدر

بیت

چیقوب جاه قضادن بولمق استرسک کرامتی ... صفن حبل متین شرعی قوبوبرمه دستکدن

بیت شوکت

خدایا رنک تأثیری کرامتکن بیانم را ... باشک چشم بلبل آب ده تیغ زبانم

نظیره صائب

مکن بی بهره یارب از قبول دل بیانم را ... بزهر چشم خوبان آب ده تیغ زبانم

نظیره فقیر مکی

حیات افزای دلها ایدن یارب بیانم را ... بدم مهمای مسیحا آب ده تیغ زبانم را

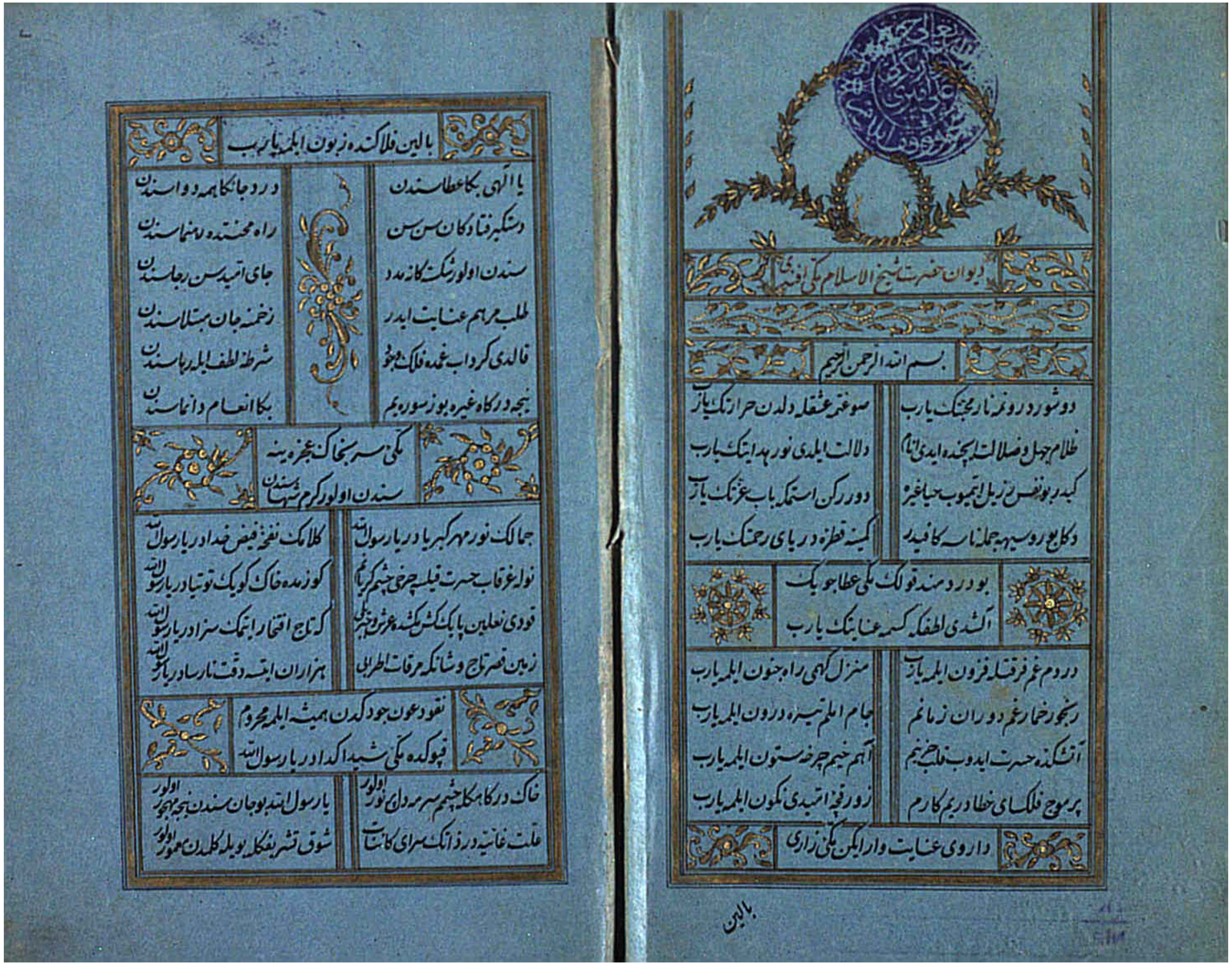
معلوم اوله که نفس انسانی نم و رطوبتدن خالی اولمیوب حتی خطلك
اوذرینه تنفس ایدوب نفسل لقا اولنسه اول خط نمناك اولوب
بوزیلور ایمدی نفس ایله قلبیجه صو ویرمك نفسده اولان رطوبته
بناءً درکه نفس ایله آب حصولی امر محققدر • بو صورتده شوکتك
کمال تأثیر ایجون محض رطوبت اولان اشك چشم بلبل ایله تیغ زبانه
صو ویرمك ایله دعا کذلك صائبك قبولِ • دلده رطوبتدن

خالی

خالی اولمیان زهر چشم خوبان ایله تیغ زبانه صو ویرمك ایله دعا
کذلك مکی فقیرك دللره حیات ویرمکده موجب رطوبت اولان
انفاس مسیحا ایله تیغ زبانه صو ویرمك ایله دعا تمام مقام
اتمام واختتامه مناسب اولمغله دیوانچه برقصو دیمز
بحمد الله الملك العلام دعا و تضرع درکاه
کبریا ایله اتمام اولندی تم
[illegible]
[illegible]
م

EK II:

ALİ EMĪRĪ NÜSHASI (AE)

دیوان حضرت شیخ الاسلام مکی افندی

بسم الله الرحمن الرحیم

دوشور درونمه نار محبتنگ یارب / صو غم عشقله دلدن حرارتنگ یارب
ظلام جهل و ضلالتده بخنده ایدی ایام / دلالت ایلدی نور هدایتنگ یارب
گیدر بو نفس رذیل ایتموب حیا غیره / دور رکن استمکه باب عزتنگ یارب
دگل بو روسیه جمله نامه کافیدر / کمینه قطره دریای رحمتنگ یارب

بو دردمند قولک مکی عطاجویک
آکشدی لطفکه کسمه عنایتنگ یارب

دردم غم فرقتله فزون ایلمه یارب / منزل گهی راه جنون ایلمه یارب
رنجور خمار غم دوران زمانم / جام املم تیره درون ایلمه یارب
آتشکده حسرت ایدوب قلب حزینم / آهم خیمه چرخه ستون ایلمه یارب
پرموج فلکسای خطا دریم کارم / زورقچه امیدی نگون ایلمه یارب

داروی عنایت وار ایکن مکی زاری

بالین

بالین فلاکتده زبون ایلمه یارب

یا الهی بکا عطا سندن / درد جانگاهمه دوا سندن
دستگیر فتادگان سن سن / راه محنتده رهنما سندن
سندن اولور شکستگانه مدد / جای امید سن رجا سندن
طلب مرهم عنایت ایدر / زخمه جان مبتلا سندن
قالدی گرداب غمده فلکم چو / شرطه لطف ایله رها سندن
نیجه درگاه غیره یوز سوره‌یم / بکا انعام دائما سندن

مکی سر بخاک عجز ویره
سندن اولور کرم شها سندن

جمالک نور مهر کبریا در یا رسول الله / کلامک نفخه فیض خدا در یا رسول الله
نوله غرقاب حسرت قیلسه چرخی چشم گریانم / گوزمده خاک کویک توتیا در یا رسول الله
قودی نعلین پاکک کش کنده عرش [illegible] / که تاج افتخار ایتمک سزا در یا رسول الله
زبان قصر تاج و شانکه مرقات اطرابی / هزاران ایسه دقت نارسا در یا رسول الله

نقود عون جودکدن همیشه ایلمه محروم
قپوکده مکی شیدا گدا در یا رسول الله

خاک درگاهکله چشم سرمه دار نور اولور / یا رسول الله بو جان سندن نیجه مهجور اولور
علت غائیه در ذاتنگ سرای کائنات / شوق تشریفکله بویله گلمدن معمور اولور

حق یانڭده اعتبار قدر ذاتڭ اولمیکیم اولور — عبد مذنب یاد استشفا ایله مغفور اولور

روی پر عیب سیاهم فرش راهڭدر سنڭ — دامن عفو و کرمدن خاکپا مستور اولور

نعت قالمعله چو سن سن رحمة للعالمين
حاشا لله مکی محروم درگهڭدن دور اولور

حیا ایتمز کیم غیره طورر کن درگهڭ باری — مصون ایت یا الهی ایله صالح نفس بیکاری

ایدوب ایجاد عدمدن رزقن ایتمش تکفل یا رب — بیلن رزاق کونی حقدر ایتحق دلده مختاری

چکرسن انتسابه نیچه زحمتلر رذاللر — واروب تعجیز ایدرسن بار اولوب عبد ناچاری

ایدوب قطع تعلق طرد اولنجه ماسوی دلدن — اولور هر دمده مطلوب حقیقی یاور و باری

فقیرڭ دردمندڭ عاجز و بیقدر ناچارڭ
قولکدر غیره محتاج ایتمه ربم ملکی زاری

بو شب گلشنسرای شاهد معناده شوقمدن — آچلمشدی نسیم فکر ایله روزنلری حقا

گزوب جام تفکر دور ایدوب بر عالم ایلمکدن — درخاطردن اولدم کلدی کلکڭ عنبرین سیما

دیدم ای همنشینم همزبانم یار سرداشم — معالمدن مرکب ترجمان علم الاشیا

آچوب گنجینهٔ پرجوهر ذهن خردمندی — آکتورمکدر ایشڭ شهر سطوره جواهر معنا

باقورلر گنبد افلاکه بر معنی ویررسنکه — سنکله اوله‌لم بزلرده بر تخمین ایله گویا

دیدی عالم نما بر آیلی کونلی قید ساعتدر — اصح در بر دقیقه هیچ تخلف ایلمز اصلا

یا خود دولاب جوی فیض حقدر دونمده دائم — ایدر باغ جهانی دلو ماه و مهر ایله اروا

سحابه در

سحابه در دخانی طوبی رعد آتش افشانڭ — بودکلو برج بارولرله بافسک قلعه در گویا

معلق خانهٔ عالمده بر قندیل مینادر — فروزاندر فتیل ماه و مهری روز و شب حالا

عجب ایتمز بودکلو تیغ آه اهل غم تأثیر — سرنده زال دهرڭ مغفر آهنیدر آیا

زن دهرڭ تنوریدر که منقل کوزه ناری — لحاف آسمانی رنگدر پوشیده رعنا

قماش کارگاه صنع ربانی که ابر بندن — ورق پیچیده قیلمش دوشروب بیهم قطیفت مولا

زمین حکمت ایچره گوی چوگان قضادر بیهم — او در سرداده امر خدا فرمانبر مولا

مگر زیرنکین حکمته ویردکده احکامی — اوکون نو فورزه سنجابی مولا الباس اکسا

دونر گویا فنر در شمع قدر ندن ایدوب تزیین — تصاویر عجیب الشکل ایله صورتگر اشیا

دیدم فهم ایتمش سن نه اولدیغڭ بو چرخ والانڭ
فلکدن دم اوروب ای نای کلکڭ نغمت پیرا

او تاغ و بارگاهیدر که بر سلطان ذیشانڭ — قورلدی کندی تشریفندن اول منزل غرا

علم مهر منور در اکه زرشمسه‌لر انجم — طناب نور ایله بالاده اولمش عجب برپا

او سلطان سریرآرای اورنگ رسالتکیم — همان دولتسرای تختگاه ملکت دنیا

شه اقلیم رحمت پادشاه کشور عزت — در تاج سعادت گوهر گنجینهٔ مولا

تن کونه حیات آور شفای صد هزار مغبر — طبیب روح پرور زنده ساز مرده و مرضا

شهنشاه بلند اقبال و صاحب مهر ختمیت — گل باغ هدایت سنبل دستار استغنا

حبیب کبریا احمد رسول اکرم امجد

سزای افتخار جد بجد انساب مستثنا

شه والانشین تختگاه ملک محبوبی مقامی عشقی حائز جایگاهی قرب او ادنا
بنای طاق قدری بر سر چرخ سعادتدر رواق عزتنه نار سادر سلم اقصی
کروبیان قدسک عکس امواج جبینندن حصیر آستانی نو بنو تبدیل اولور حالا
نسیم خلقی جوش ایتدرنجه قلزم معنی حباب آسا بو نه چرخ اولدی آمد نیستده پیدا
او در مقصود اصلی بنده او دیباچه ملت تکون نسخه سنده ملت غائیه اشیا
فلکلر اول شه ذیشانک اولدی توده راهی اولنجه فر و شوکتله دیار قربه ره پیما
شرف بخش اول قباب عرش قدری در بناسنک نکین مهر دنیا خاتم پیروزه در گویا
بنان التفات یک اشارت سینه چاکندی قمر ماهیت عشق درونک ایلدی ابدا
عجبمی کورسه هر سویی توجه چار اطرافی او در نور مجسم نور جسم عالم دنیا
خدا امر آت مهره برق طوتدی ابر فرقندن دکل چون سایه بر صورتله مثلی اولمسون پیدا
جمیع انبیانک سرور و سردفتری سنسن نظیرک کلمشدر ای رسول خالق یکتا
خدا امداح ذاتک کونجه ابیات معظمه سنی نوع بشر وصف ایتمکه قادر میدر حاشا

نگاه مرحمت قیل حالنه عین عنایتله
فقیرک دردمندک بیکسک درمکی شیدا

غریق بحر جرم افتاده گرداب عصیانم صارلمش جان ایله حبل المتین لطفکه حقا
نگاه ایت چشم احسانکله امداد ایله سلطانم شفاعت قیل کرم قیل دستگیر ایله اعطا

بر

همیشه کشتی گردون بحر نیلگون بحرده یاقوب فانوس ماه و مهرنی اولنجه تا بیرجا

نسیم روح بخشای محبت رب عزتدن
ایده روحنی گلبرگ صلوة تامله پویا

حضرت محیی الدینک اوصاف جلیله‌لرینه

همتی چکلنیجی حضرت محیی الدینک شوقی نور ایتدی تنی حضرت محیی الدینک
عزم درگاه رفیعی ره زوار نده اولدی دافع کدری حضرت محیی الدینک
خاک درگاهنی اکسیر غنای ابدی ایلمش رب غنی حضرت محیی الدینک
دافع کربت اولور همت عزم دری اکمه درد وطنی حضرت محیی الدینک

ایلدی حال فتوحات ملکی تبشیر
سر حق هر سخنی حضرت محیی الدینک

قوجه مصطفی پاشا جامعی خطیبی سندر مدفون سنبل افندی و نور الدین افندی حضرتلرینه

اغذ بوی محبت ایله مراد خاک سنبلدن ایله استمداد
نیجه سنبل محمدی کلدر آچمش آنی شرف اجداد
سرو سرسبز روضة السادات باغبان حدیقهٔ ارشاد
دود آه محبتن مولی شکل سنبلده ایلمش انشاد
طائر لانه گاه وحدتدر مصرع بابیدر جناح کشاد
فیض خاکنده وار بو خاصیت متألم کلن کیدر پرشاد

قلب ماهیت حقیقت ایدرر آنده در کیمیای اصل مراد

چکدی زنجیره جذبهٔ عشقی ویردی فیضی جماده استعداد

ایلشدر بو خاندان عظام سلسله ایله کراماتن ایراد

یوز سورنلر بو آستانه کوکل بولور البته نیل کام و مراد

بو در اول بندر حقیقت کیم ماسوی صرف اولدی حق ایراد

نه مبارک مقام اولور یارب دل بولور انشراح فیض آباد

قوجه پاشا برکت جنان اولسون نه کوزل جامع ایلدک بنیاد

ظاهر و باطنن عباداتن اولدی جامع بو تکیه ارشاد

شیخ سنبل عزیز محترمک روضهٔ پاکیدر بو خیر آباد

اچیلور بونده هر گل مقصود مثمر اولور بو یرده نخل مراد

جمع اقطاب اولیادر بو اولدی برج شموس نور عباد

باخصوص اول عزیز نور الدین
نه بیوک ذات ایدی او عالی نژاد

نیجه کشف و کراماتن کوردک نیجه سن دخی ایتدیلر تعداد

حمد قدندید مبارکه سن حق نصیب ایتدی بوسن و استعداد

هله کورسن نور محض ایدی اول نه عزیز ایدی باهر الاسعاد

نور حق چهره سنده ظاهر ایدی برق اورردی تجلی ارشاد

نه ایدی

نه ایدی عالمک او تعظیمی قول ایدی جمله بنده و آزاد

ایتدی تقبیله دستنی اقبال خان محمود سلطنت اقبال

کلمدی هیچ تواضعنه خلل کیم پاننده برابر ایدی عباد

نظرنده دکلدی پرمکس عز و اقبال و سلطنت اولاد

زن دنیایی حب رجال الله حجلهٔ دلدن ایلمش ابعاد

چول کیرمش وجود پاکه تماس ستر ایچون نشن قصدنده مراد

قرب زرینده بتر آیرق زره باقمز قریب رب جواد

بو عزیزنده مقدم دنیا نظرنده دکلدی رجل جراد

ید علیاسی داغ بر دل ایدی زردن ایلردی اوبله استبعاد

مرکز فیض حق بو دانزویه اولدی اقطاب عالم ارشاد

بویله خاک مقربینه یوزک سرمهٔ در چشم جانه کحل مراد

بو مقامه نظرلری واردر باطنی در تصرف و امداد

صولو چشمکلر خاک درکهنی ملکا تا نتیجه تخم مراد

نفسی تصحیح ایچون بو درکاهه اول بکله قوللقده ایستمه آزاد

ملک ملک لایزال او الم سلطنتدر بو درده استعباد

اومرز کیم عنایت ایلیه لر بزه همتله ایده لر امداد

کافر نفس الندر اولدم آسیر ایدرم مجلس ایچره شمدی جهاد

آچیلوب کارگاه شوق هوا / کاروکب اولدی جمله فسق و فساد
قومه یارب بنی ضلالتده / قیل هدایت بحق نور عباد
مطلبم یا محول الاحوال / اوله عالم سنکله حب وداد
عکس نور تجلی ذاتک / ویره مرآت قلبه نور گشاد
سر وحدتله کامیاب ایله / بنلک ایتسون آراده رفع سواد
آتش عشقک ایلیوب تأثیر / یانه محو وجود ایده اکباد
عشق ایمش هر نه وارکه عالمده / علم ظاهر اوقنده نقش سواد
مغز معنی گرک حقیقتده / بحث علم اولدی آنده لفظی مراد
عشق قصر سافه درد یرلر / برق خاطف ایله اوده همزاد
سالک اول کل طریق حقه گل / آنده در اتصال کوی مراد
زورق جانی عشقه چکدر گوز / صال بو عمانه هرچه باد اباد
مظهر تیله سر وحدته باق / بونلری معرفتده اصل مراد
مبداء نسبتیده امکانک / دیدی سائر وجودی اهل رشاد
کون انجق تجدد امثال / صانمه وار در وجود کون فساد
یعنی اشیا نظرده محو اولسون / عالم اولسون سکا عدم آباد
شهود منظرک اولوب الله / غیریتی قیل وجوددن ابعاد
اتحادی کبار صوفیه / نفی معنا ده ایتدیلر ایراد

اصطلاح

اصطلاح اولدی مختلف الیوم / حقه اثبات امره الکل مراد
ماوراسندن عقلمز قاصر / سر توحید اولورسه بویله مفاد
طور عقلک وراسی دیدی نزول / حال اولور می مقال ایله ایراد
بو عزیزان مرشدان هدا / بر نفسده ایدر ولی ارشاد
سبحه عرش و صول سلم او نور / اخذ دست اراده بال گشاد
پری بر فیض ایدرسه روحانی / یحصل الامر ما یراد و زاد
دست معمار فیض همت ایله / ایده لر خاک تیره می آباد
بزه همتلرین نصیب ایده حق / حب و اخلاصمز ایدوب مزداد
ایده هر قدلرین دفینه نور / حق تجلی ایله الی المیعاد

قدس الله سرهم ابدا
ضیف کلهم بخیر الزاد

قلم سرنوشت روز ازل / ایدر البته حکمنی جاری
قوندی صحرای جسمه جیش عدو / ایتدی آتشله مرکز ناری
یعنی خما او درد پر آشوب / قصد ایدنجه بو جسم بیماری
معده نفرت ایدوب غذالردن / صویه وقف ایتدی دار و دیواری
روح بیچاره تنک اولدی اسی / یعنی احباب و یاور یاری
نوم پر عافیت نگاه ایتمز / دیده یه دشمن اولدی هر یاری

دوندی دم لشکر قزلباشه
عرق طاهردن اولمادی ساری

اولدی حدتله سربسر صفرا
صاری بیک زاده نک علمداری

جسم وصحت میانه بلغم
شمدی بلغم براقدی غم واری

قوندی سودا سواد ملک تنه
آلدی دار الشفای بیماری

دوست ایکن جمله اولدی جانه عدو
دشمنه ایندیلر مددکاری

اولدی سرلشکر بغات عدو
مرض پرهجوم غداری

کلدیلر جمله محاصره یه
حصن جسم ضعیف بیماری

یوم بحرانه منتظردرلر
تاکه فصل خصام اوله جاری

روح بیچاره یه مدد سندن
ای قوی ورحیم اولان باری

دست حماده یم کشاکشده
یاقمق ایستر بو شهر دواری

سنده در چونکه هر مریضه علاج
لطفک ایلر ضعیفه تیماری

یا الهی شکسته وزارم
پستم اولدی عجز وناچاری

لشکر عافیتله قیل امداد
رفع ودفع ایت عدوی بدکاری

سکادر اعتمادی جان ودلک
سکادر اتکاسی همواری

مکی لا علاجه ایله مدد
غربت ایچره براقمه ناچاری

پادشاه

پادشاه بحر وبر شاهنشه عالی نسب
خسرو والا حسب ظل خداوند کریم

رونق افروز سریر سلطنت سلطان دین
روح عالم حامی مذهب دین قویم

یعنی سلطان مصطفی خان معظم کیم اودر
ملتجای دین ودولت مصدر خیر عظیم

اولدی دنیا سربسر مستغرق نور سرور
صلب پاکندن کلوب دولتله برنجل کریم

قیلدی جسم کائناته رحم ایدوب فیض حیات
اهل اسلامی ینه احیا ایدن رب رحیم

مطلع سعد خلافتدن طوغوب خورشید فیض
کلدی ایام مسرت اولدی شام غم عدیم

زیب وفر آرایش زینت کلوب عالمله
اولدی قندیل دونما داغ اعدای لئیم

امر حفظ وعدلی ساری جمله یه بر رتبه کیم
پنجه بازی ایدر مرغ آشیان بی خوف وبیم

هبة الله شاه سلطاننده خدیو عالمه
شکری واجب نعمت حق هر بری لطف عظیم

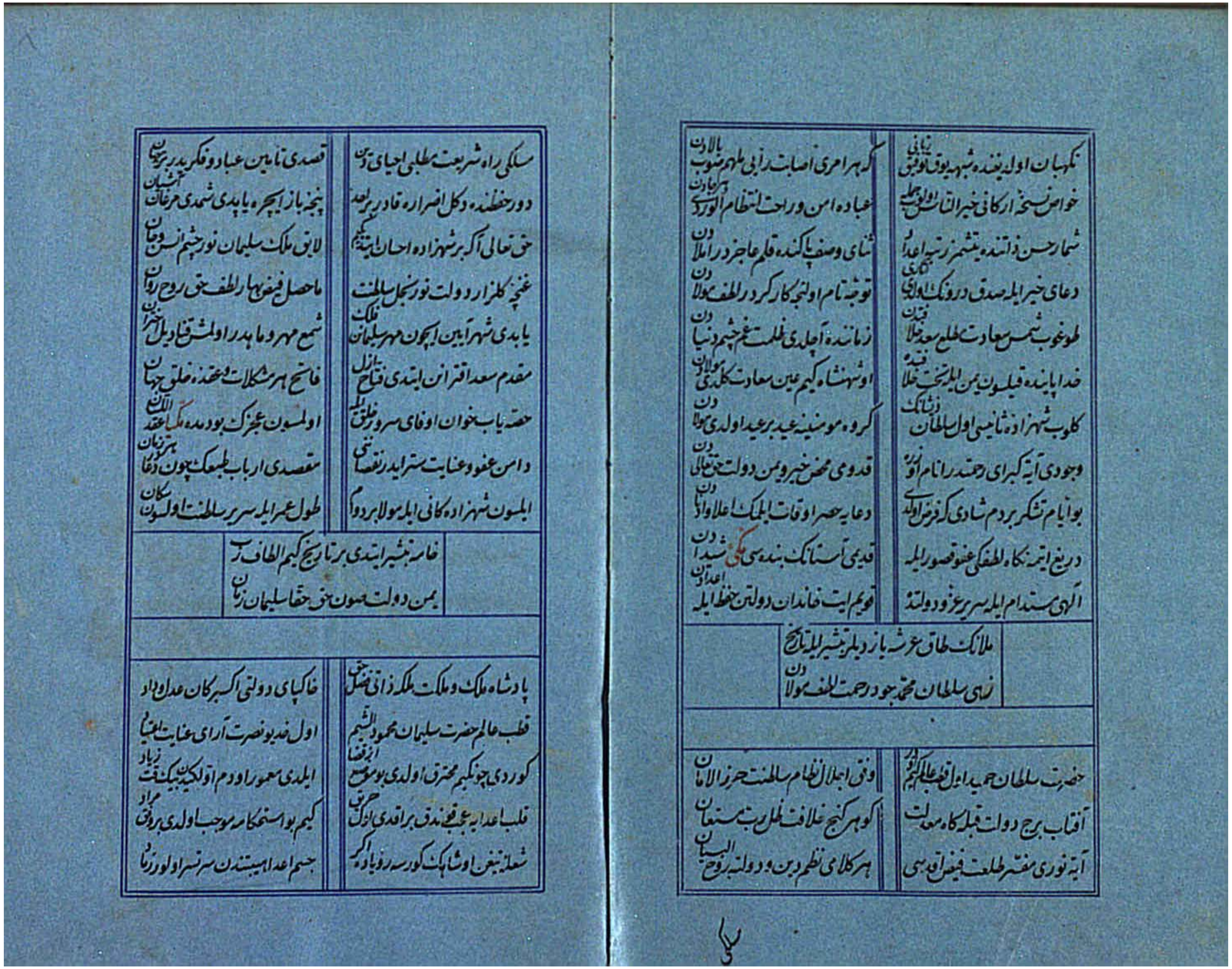
بر دوام ایله سریر سلطنتده یا اله
تا بمحشر خاندان دولتی اولسون قدیم

مقدم شهزاده سیله ایتدی تبشیر عظیم
عالمه عین سلامت مولد سلطان سلیم

خدیو بحر وبر سلطان اکرم داور عالم
مقارن لطف مولایه مؤید حق تعالی دن

او درحامیی دینک هم معینی شرع والانک
عبادک یاوری کهف الامانی [illegible]

معظم سایه سلطان مصطفی خان مکرم کیم
جهان سیر اولدی حقا دولتنده بسط نعمادن

نگهبان اوله بنده شهه یوق توفیق | که هر امری اصابت رأیی ملهم صوب
خواص نسخه ارکانی خیر الناس … | عباده امن و راحت انتظام اوررد
شمار حسن ذاتنده تشمر رتبه اعدا | ثنای وصف پاکنده قلم عاجز در املا
دعای خیر ایله صدق درونک … | توجه تام اولنجه کار کرد ر لطف مولا
طلوع غوب شمس سعادت طلع سعد … | زماننده آچلدی ظلمت غم چشم دنیا
خدا پاینده قیلسون یمن ایله تخت … | او شهنشاه کیم عین سعادت کلدی …
کلوب شهزاده ثانیسی اول سلطان | گروه مؤمنینه عید بر عید اولدی …
وجودی آیه کبرای رحمتدر انام … | قدومی محض خیر و یمن دولت حق تعالی
بو ایام تشکر بردم شادی کرفرض … | دعایه حصر اوقات ایلمک اعلا وا…
دریغ ایتمه نگاه لطفنگی عفو قصور ایله | قدیمی آستانک بنده سی … شیدا
الهی مستدام ایله سریر عز و دولتده | قویم ایت خاندان دولتین حفظ ایله

ملائک طاق عرشه یازدیلر تبشیر ایله تاریخ
زهی سلطان محمد جود رحمت لطف مولا

حضرت سلطان حمید اول … عالم … | ونی اجلال نظام سلطنت حرز الامان
آفتاب برج دولت قبله گاه معدلت | گوهر گنج خلافت … مستعان
آیه نوری مفسر طلعت فیض آوری | هر کلامی نظم دین و دولته روح البیان

سالکی راه شریعت مطلبی احیای دین | قصدی تا مین عباد و فکر بدر …
دور خطنده دکل اضراره قادر بر … | پنجه باز ایچره یاپدی شهدی مرغان
حق تعالی اگر بر شهزاده احسان ایتدی کیم | لایق ملک سلیمان نور چشم انس و جان
غنچه گلزار دولت نور نجل سلطنت | ماحصل فیض بهار لطف حق روح روان
یابدی شهر آیین ایچون مهر سلیمان | شمع مهر و ماه در اولمش قنادیل …
مقدم سعد اقترانن ایتدی فتاح ازل | فاتح هر مشکلات و عقده خلق جهان
حصه یاب خوان اوفای سرور خلق … | اولمسون عجز کبود مده … عقد
دامن عفو و عنایت ستر ایده نقصانی | مقصدی ارباب طبعک چون دعا
ایلمسون شهزاده کانی ایله مولا بر دوام | طول عمر ایله سریر سلطنت اولسون مکان

خامه تبشیر ایتدی بر تاریخ کیم الطاف آن
یمن دولتسون حق حقا سلیمان زمان

پادشاه ملک و ملکت ملکذاتی فضل حق | خاکپای دولتی اکسیر کان عدل و داد
قطب عالم حضرت سلیمان محمود الشیم | اول خدیو نصرت آرای عنایت …
کوردی چونکیم محترق اولدی بو … | ایلدی معمور اودم او …
قلب اعدایه عجب قیغندق براقدی … | کیم بو استحکامه موجب اولدی …
شعله تیغ او شاهک کورسه رؤیاده اگر | جسم اعدا هیبتندن سر بسر اولور رماد

تخت دولتده سریر سلطنتده دائما
برقرار اینسون خدا نصرتله تا یوم التناد

یازدی خامهٔ مکیا تحسین ایدوب تاریخ تام
مخزن سلطان محمود اولدی بیک کنز الجهاد

حمد منه کون اولوب لطف خدادن مستفید
نور فیضن قیلدی ساری عالمه رب مجید

آفتاب سلطنت نور خلافتدر کلن
آیهٔ کبرای رحمت اولدی بالاذن بدید

پادشاه بحر و بر شاهنشه دارا خدم
یعنی خاقان سلاطین جهان سلطان حمید

جملهٔ شاهان جهانک سرور و سردفتری
جبهه پاکنده انوار ظفر لامع بدید

مقتدی عین سعادت منظری نور خرد
حق بو کیم اولدی عبادک هر کونی عید سعید

حامی صدر الشریعه حافظ ملک و عباد
سایهٔ رحمت پناهی ظل مولا در مدید

بولدی اکسیر غبار آستان دولتن
مُغبر وضع فلک سور میله اولدی مستفید

پنجه بازی ایدر مرغ آشیان اینمز حذر
امر حفظ و عدلی شویله عالمه اولمش مدید

مکیا تصدیعی قو حمد و دعا ینکا کیدر
حضرت حقدن ایرشدی بر مددگاه مدید

اوله زیب سلطنت دائم او سلطان گزین
نصر و تایید الهی کون بکون اولسون مزید

چیقدی تاریخ جلوسی مصرع بشیر ایله
قطب عالم پادشاه و نصر حق عبد الحمید

شهریار

شهریار بحر و بر سلطان دین
شاه اسکندر حشم والا نژاد

قطب عالم خان محمود الشیم
اول شهنشاه کرامت اعتیاد

مخزن چوب اولمغین چوبین بنا
ایلدی امر جلیل الانقیاد

یاپدیلر بو طرح والا منظری
محکم و سنگین چون سبع الشداد

انتظام رسمی مانند نگین
طاقیده رشک آور حصن بلاد

عین احبابه آغاجلق سیرگاه
تیر کش دیر چشم اعدای جراد

کند و خندق کندو ز ستر لشکر
صانمه یم آیینه طوتدی اگه باد

ساحل بحر دیناشدی گویا
امر شاهنشاه ایله فلک مراد

شهریار معدلت دریای جود
آبروی خسروان عالی نهاد

دولتنده جمله معمور اولمده
خانه دللر گبی یر یر بلاد

بو ایله سلطان عظیمک روز و شب
نص ایله واجب دعاسی بر عباد

بر دوام ایت سلطنتده یا الٰه
عز و اقبال ایله تا روز معاد

مکیا تاریخنه الحق گواه
دوشدی بر بیت الجلیل استشهاد

یاپدی محمود سلاطین جود لو
مخزن چوبی زهی کنز الجهاد

حمد لله وقت اولور فیض صفادن بهره ور
لطف حق ایتدی تعلق عالمک احیاسنه

حضرت عثمان خان معدلت گستر گبی / سلطنت اولدی موفق برشه دانا سنه

حقدن ایتمکله تماهر مقامک صاحبین / اولدی توفیق خدا بر فاضل یکتاسنه

صدر فتوایی ایدوب تفویض او ذات اکرمه / اهل علمی ایتدی مستغرق کرم دریاسنه

زائران تبریک ایدر سه صدره تبریکن بیلن / ایردی زیرا مسند سیله دولت علماسنه

زیور صدر الشریعه درة التاج فحول / مجمع البحرین در فضل علوم ایفاسنه

مردم عین الیقین ایتمکله ذات انورین / ناظر ایتمشدر خدا احکام شرع اجراسنه

قطره اولماز علمنه نسبتله بحری کنا / عقل ایرشمز نقطهٔ عرفانک معناسنه

شعر حسان اوله حرز همتا کلام نثرنه / دوشمش ابکار معانی شعرنه انشاسنه

بحر عفو و کرم وابستهٔ دامانیدر / دوسته لطفایلرکبی احسان ایدر اعداسنه

نقطهٔ کلکی عذار شاهد امیده خال / اثر پای خامه سیدر رهنما احبابسنه

خاکپای دولتنده خاطره ایرمز غبار / بالش راحت دیمشلر مسندهٔ علیاسنه

اولدی برهان تمانع اهل سبعه مقتدی / چرخک ابطال ایلدی دورک کذر سیمینه

عدا اوصاف کالاتیله استشهاد ایدر / لا تناهی درکنک اولکیم دوشر عواسنه

بردوام ایت یا الهی مسند اقبالنی / ایره هر کس دولتنده مقصد اقصاسنه

نور چشمی یعنی مخدوم فضائل پرورنی / اوله دولتله امانت حضرت مولاسنه

یازدی بر تاریخ ملکی بنده دیرینه سی
کلدی عبد الله افندی علمله فتواسنه.

جوش ایدوب خاندان فیض آگه / ویردی گلزار شرعه نشو و نما

یعنی بر فاضل فلک جاه دن / کسب شان ایتدی مسند فتوی

مرتضی افندی اول علی الذات / اول جلی الشیم سر فضلا

شرف ذاتی عز انسابی / ایلدی بالضروره جذب علا

قطب چرخ علوم سید قوم / سعد صدر الشریعه فضلا

برک گلزار شرع فتواسی / قلمی آب همته مجرا

سخنی عالمه نسیم حیات / نکهی اهل درده عین شفا

ملکیا فال خیر ایدوب تاریخ / اولدی جمله بو بیتله گویا

محی سنن سوئیدن
کلدی فتوی یه سید العلما

شخص جبال بار ایله کور دیده تری / مینا در اولدی بحده نهان مجلس بری

خورشید روی و سنبله کاکلک تری / کورسه اولوردی نقد نجوم ایله مشتری

موجب مثال جوش محیط از نسیم ایله / کمتر نیاز فرط عطای کرم وری

کوستردی دوری تحشیهٔ خط جمالنی / حل ایلدی تسلسلی زلف معنبری

اوله عجبی شمدی کو کل گلشن صفا / اولمش ایکن بفیض سحاب کرم وری

سوره‌ستان قلب ضعیفان لته مجرای آب مقسم الطاف وياوری

میزاب کلک حضرت مفتی کامکار رونق فزای سلسلهٔ آل حیدری

یعنی مدار فیض کل شرع مصطفی

فتواسی برگ روضهٔ دین پیامبری

حقا ولی نعمت کل ملجأ قدیم عالی نسب کریم حسب جمله مظهری

صدر الشریعه سید کشاف معضلات قطب دوائر فلک سعد وسروری

عز وعلایی جوهر ذاتیله مکتسب ویرمش نگین مسند فتوایه زیوری

دست کریمی مقسم تسنیم هر مراد باب رحیمی مرحمت ولطف مصدری

هادی طریق مقصده هر اثر خامه‌سی موصل هزار مطلبه بک لفظ خوشتری

چون ژاله اوج کامه ابر رخاکسار ایکن هر کیم نگاه مهرینک اولور رسه منظری

اولمش کشاده خوان عنایاته الصلا صحن زمین دولته هر مصرع دری

عزم ایله عرض حالکی ویرسنده مکیا دوشمز بو دکلو همت ولطف وکرم بری

دیباچه سنده ماشطهٔ کلک درنشا ویرسون ولیک نظم بو وجه او زره زیوری

ای زیب صدر فضل وکمال اوکر سوری وی در شاهوار یم عز وسروری

ای تاج افتخار فحول کرام ناس وی مقتدای مسلک شرع پیامبری

موروث دولت وکرمک نفعی تا مدر احیای تام ایدر بو کلابک مکرری

دل تا بکردن اولدی غریق بحر جودکه اولوب هزار لطفکک عالمده مظهری

دهن

وقف دعای خیر در اوقات عمرک اشهاد وصدق وعلم وجود بیله اکبری

قالدر نسیم لطفکه براعتبار ایله بو خاک آستانک اولان عبد چاکری

صدر زنده مسند ایدوب باقسون همیشه حق

افتاده‌کان پر الملک عون ویاوری

حمد تقدوق اولوب فیض صفادن کامبین اولدی انوار مسرت لمعه بخشای زمین

مژده لر آفاقی تبشیر ایلدی خبر محض ایله ایلدی تشریف فتوی یعنی برذات مهین

قرهٔ عین فضائل درة التاج فحول زیور صدر الشریعه ناظر شرع مبین

سایهٔ دولتمداری سایبان بیکسان طاق باب دولتی محراب قلب مستعین

گلزار شرعه زیب اوراق فتواسیله در ناودان خامه‌سندن فیض آلور احکام دین

بو حنیفه باغ شرعه لالهٔ نعمان حق

حضرت عاصم افندی شیخ الاسلام گزین

نقطهٔ کلکی عذار شاهد مقصوده خال اثر پای خامه‌سی در رهبر قلب حزین

زائران تبشیر ایدر رسمه صدری تشریف ایلسون بولدی زیر اقدسیله باشقه اعزاز مکین

حد اوصاف کمالاتیله استشهاد ایدر لاتناهی درگهی امکانده بحث ملزمین

بویله بر صاحب کمالک گیردی دست دامنی طبعی قورمی حالنه اقدامدن فکر رزین

یوقسه تعداد کمالاتی نه حد مدر بنم مقصدم خیر دعادر ایلیوب وضع جبین

بر دوام ایت یا الٰهی مسند اقبالنی / خیر توفیقنک قرین ایت یار ایدوب لطفکدن

کیردی فرط شوقدن تاریخه خادم کیا / اولدی اسمعیل افندی سعد ایله مفتی دین

تاریخ برای والی سلانیک حمزه پاشا

زهی دستور اکرم حضرت پاشای ذیشان کیم / اولور اوصاف ذات پاکی بیرون حد و اطرافدن

مدبر عقل اول مالک گنج معارفدر / کمال علم فضل اولمش مسلم اکا مولادن

ایدر کسب شرف ذاتیله الحق مسند اقبال / سزا فخر اینه دولت عز و رفعت بو بلده داناندن

عطا و معدلت گستر هنرور ذات اکرمدر / بودر کوشش ایتدیکم هر برده کی اعلا و ادناندن

ویرر صبح ریمی رونق گلبن آسا گلشن شرعه / که فیض ناوداد خامه امر یله استعدادن

نظیر اولماز اکا لطف و هنرده فضل و همتده / انکچون قدری عالی سایر اهل جاه و الادن

خدا اقبال ایله پاینده قیلسون مسند دولتده / بودر اخلاص ایله هر دم دعامز حق تعالادن

ایدوب تبشیر خلقی حاکم الشرعی دیدی تاریخ / سلانیک بولدی زیب عز و دولت حمزه پاشادن

تاریخ قصر نور الله افندی قاضی عسکر روم ایلی

حضرت مخدوم عالیقدر و والا منزلت / کوکب دری دولت مطلع نور الصدور

یعنی نور الله افندی اول معارف مطلعی / صدر ذیشان افاضل ناظم سلک امور

پرتو انداز عمارت اولیجق بو قصرده / مهبط نور الٰهی ایلدی مانند طور

حبذا قصر فرح بنیاد طرح تازه کیم / ایلر ایراث آدمه بر دمده صد فیض سرور

کوهسار جانفزایه قوندی بر عنقا کبی / مدحی صانمه اوچورمه ایلدم بلکه قصور

حوضه ناظر دائما عاشقی آبا عکسنه / قصر عدن ایتمش مگر حوض ایچره کندو ظهور

سند اقبال و دولت ایلیوب حق ذاتنکه / عمر و صحت له صفالر ایله صد دور دهور

مکی داعی قدیمک دیدی بر تاریخ نو / مهر اقبالکله بو قصر اوله دائم جای نور

بارک الله منزل یمن و سعادت کیم اوکا / کنج اسرار فضیلت مهبط فیض خدا

اختر اقبال و دولت انده ایلر اقتران / حبذا بیت الشرف سعد و سعادت احتوا

خانه سید رونق توفیقک کوتوشش خیر ایکون / اولدی احکامی انکچون جمله دن خیر دعا

دولت و اقبال و عزت دور ایدر پیرامن / مرکز اطرافنده گردان بر محیط اولمش کا

سلمی معموره احسان وجوده متصل / آندن ایلر قصر کاره ارتقا اهل رجا

مهر و ماهک شوقله انواری نور چشمیدر / جام روزندن درون سیر ایدر صبح صفا

یوز سورن درگاهنه پرواز اوج کام ایدر / مصرع باب رفیعیدر رجاح التجا

ایلدی خاکه تنزل خاکدن رفع ایلیو / اولدی تحتانی فوقی ارضه میل اتمش سما

دلنشین عالم اولمق چوقی کیم بانیسیدر / کونده بیک ویرانه زار قلب ایدن هر گون بنا

لایق صدر الشریعه بر محلا محفظه / نسخه نایاب ذات پاکنه پایدی خدا

صاحب عالی تباری شیخ الاسلام کرم — بیت علم و خاندان فضل و انعام و سخا
یعنی کیم عثمان افندی عز و دولت مفخری — صدر فتوانک اودر زیب آور سر تا پا

دیدیلر بالاتفاق اتمامنه تاریخ تام
بیت دیوان کرم در منزل جود و عطا

تاریخ ثانی

قره عین فضائل دره التاج فحول — فخر ارکان اکارم یم همم بحر عطا
طاق باب دولتی محراب قلب مستعین — سایه دولتمداری سایبان التجا
نقطه کلکی عذار شاهد مقصوده خال — اثر پای خامه سی صوب مراده رهنما
بالغ از شرعه زیبا اوراق فتوا ایلدر — ناودان خامه سندن فیض الور سر تا پا
شعر حساندن کلام نثری احسن سوز بوز در — خانه زاد طبعیدر بکر معانی دائما
عقل کل دیباجه سن فهم ایتمه استکمال ایدر — ذاتیدر اول نسخه حکمت کلام مبتدا
عد اوصاف کمالاتیله استشها ایدر — لا تناهی درکنک اثباتن ایدن ادعا
مسند امام ایتسون خدا سرمنزل اقبال لیدر — اولسون ارباب نیازه بابی دائم ملتجا
ایلیوب سنجیده اول بیتی ترازوی خیال — اوارین موزون وصف پاکنده بو وجه

جوهر عقد مجوهر اولدی تاریخ دکر
بیت دیوان سعادت مطلع شمس عطا

تاریخ برای منقبت صدر روم ایلی نافذ افندی

محمد اسعد وزان اولدی نسیم عون ربانی — دل ارباب دانشدن کدورت نابدید اولسون
ایدن تشریف صدر روم برذات مکرم در — قضاء روم ایلی به موسم عید سعید اولسون
اولان صدر الشریعه حاوی فضل و معالی در — عطالر بویله تألیف قلوب اوزره مدید اولسون
مفخم ذات اکرم حضرت نافذ افندی کیم — نفوذ امر حقده حکمی دائم مستبید اولسون
تحری ایله توجیهات تعدیل علوم ندن — در فضلنده کلسون مستحقلر مستفید اولسون
بولنماز بویله جامع علم و عقل و فضل انسانی — کهم کامل مدبر شعر و انشاده فرید اولسون
قرین منظر احسان ایدر دوربین انصافی — درندن اهل حیثیت قریب اولسون بعید اولسون
اولا توفیق ربانی همیشه یاور و یاری — اوله به مظهر دعا به صون بار یده مدید اولسون

دیدم تاریخنی دست دعای رفع ایدوب ملکی
احقین بولدی صدر روم بمنله سعید اولسون

مسند آرای شرافت خانه زاد فیض حق — سعد ملت سید امت امام المتقین
قره عین فضائل دره التاج فحول — نور صدر الشریعه زیب مسندگاه دین
سایه دولتداری سایبان بیکسان — باب طاق دولتی محراب قلب مستعین
درکه فضلی فتوحات عنوکت تقسیمی — کیم اونور ارباب حیثیت اودر دن دانه مبین

شیخ الاسلام زمان آل کریم مصطفی
فیلسوف عقل کل علامه روی زمین

تکیه‌گاه دولتن بر شیخ صاحب همتی — خانقاه مکرمتده مرشد قلب حزین

فکری مصروف معاد و ذکری زاد آخرت — خیر و بره ایده‌یکچون دائما رأی رزین

دستمال دولت کون قادن نقش آلوب — نقشبنده یابدی بر نو جایگاه دلنشین

انتظام طرحی ویردی نقش مانیدن اثر — هیات مجموعه‌سی مطبوعه فص نگین

زیب بخش اولمش نشان دهره کوهر قیمتی — خاتم فیروزه در رهرسنکی بردز زمین

دور ایدر دامن صاچوب زرین کله بر سولوی — زر علملی کویا شادروان دلنشین

دیر صریر پایی اطرافده کی کلزار انجمن — هذه جنات عدن فادخلوها خالدین

قطب چرخ زهد و تقوی اولدیغندن صاحبی — یابدی آنی همت عالمکشای عارفین

بوقده اولماز بو یله خیراته موفق هر کیشی — کیم اوده موقوفه اذن و هم قبول المسلمین

مستدام ایدوب عام دولتنده دائما — مصدر خیر و عطایا ایده رب العالمین

نای خامه‌م اوردی دم تاب قدم شوقله — درکه دولتما به ایلیوب وضع جبین

آستانک بنده‌سی ملکی دیدی تاریخنی
یابدی کنز سر معنی زاویه مفتی دین

قصیده برای صدر اعظم حکیم ثانی زاده علی پاشا

خامه در محرم ارواح حریم معنا — شاهد نظم دلاویزه بولور حسن ادا

خامه اول نائل اعجاز مسیحادر کیم — جسم لفظیله ایدر روح معانی پیدا

خامه میزاب فیوضات لطافتدر کیم — گلشن صفحه عرفانی ایدرلر اسقا

قلم

خامه غواص یم قلزم فکرتدر کیم — چیقارر ساحل نظمه نیجه در یکتا

کوتورر قافله نظمله کالای سخن — خوابه بندر دل شهر سطوره گویا

دوربین اولسه نوله چشم دل دانایه — اولور اقلیم خیالنده اولان چهره‌نما

عقد ایدوب دخمه الفاظ طلسمات خیال — ایلمش زیر مداد ایچره کهرلر اخفا

اولمسک واسطه مدحت صدر ذیشان — سنی مدح ایتمز ایدم ای قلم دلکش ادا

لوح خورشیده سزا سطر زرین اوزره — حل ایدوب سیم مهی وصفنی یازسم فرضا

آب روی وزرا یعنی علی پاشا کیم
هر نهاننده نهان مهر سعادت فرما

آصف جم عظمت خسرو دارا حشمت — خاتمی منقبت آرایش صدر والا

خال رخسار کرم مهر جهانتاب همم — مردم عین شرف روح نظام دنیا

سرور صدرنشینان سریر عرفان — کوهر بحر خرد زیور سلک وزرا

چیقه معمار خیال سلم افلاکه اوزره — ایده حز قصر جلالنی مساحت اصلا

قیمت لعلین ویررسنک نگاه مهری — آب ادلور اولسه قرین قهرینه سنک خارا

منعکس اولسه کل لطفی اگر دریایه — هفت ابحارک اولور آبی گلاب بویا

دست عفونده کوروب بازه لطف کرمی — سرخی خجلت ایله یانمده روی اعدا

صحت امن و امان بولدی مزاج عالم — کتوروب بوعلی سینای زمان صدره شفا

بهره ور اولمده در ذره‌لر الطافندن — مهر احسانی اولوب شامل زیر و بالا

خسته رنج ضرورت اولمیب اللّهنک | نو بنو اولمده حب الذهبدن احیا

اولمه سرسبز نوله نخل گلستان امل | ناودان قلمی آب حیاته مجرا

سن سن اول ذات کرم پیشه مروت کانی | مدح اوصافک ایدر جمله زبان گویا

غنچه طبعی گشاد اولماز ایدی اهل دلک | اولمه وقت بهار کرمک جلوه نما

آصفا نسخهٔ اوصافک اولنماز تحریر
کلک فکرین نه قدر کاتب دل

نوهوس شاعرک انجق بو قدردر سخنی | بوله مز تازه قلم شیوهٔ شیرین ادا

مو بمو جرم و قصوری سکا پوشیده دگل | چونکه معیار هنر طبعکی ایتمش مولا

ستر ایدر دامن عفوک او جرم سلطانم | خام عنبر گبیدر مجمر نظمده ادا

تا بلا حسن قبولنده بولور زینت تام | جمله دن الزم اولان سکا در رونق دعا

تا که ای تمغالی بو کاغدی ایردی فلکه | مهرهٔ مهر جهانتابی ایله بوله جلا

گچن ایام ودی رشک ایده مستقبلنه
گون بگون بر ترایدوب دولت و قدرین مولا

تاریخ ولادت

عطاور مکرمت پرور خلیل بک اول کریم الاعتقاد | در والاسی فخر ایلر زحام اهل ماجلنه

پدر فرزند که تخمیر ایلمشدر طینت پاکن | شجاعت معرفت اکرام و بذل وجود نعمتیله

خدا معمور و دلشاد ایتدی بر فرزند اخترتابان | زهی خیر الخلف کیم گلدی الطف رب عزتله

اکا شایسته

اکا شایسته در همنامی شیر خدا الحق | که جد پاکیدر قهر ایلیین اعدایی حضرتله

نه نصرت بر غزای اکبر احسان ایتدیکیم مولا | وجوه سلمینه واجب اولدی یادی رحمتله

او غازی صفدرک یا رب لوای حمد اولوب جایی | اوله اولاد و امجادی همه عمر و سعادتله

دو شوردم ملکیا مولوده بر فال دعا تاریخ
معمر اوله دنیاده علی بک عز و دولتله

تاریخ وفات

حیفا که اوجی زاده پاکیزه گوهری | محو ایتدی آسیاب فلک دانه فنا

یعنی حفید بانی جنیا د مدرسه | مخدوم عرق طاهر و شایسته ثنا

فکر دقیق و ذهن سلیم طبع مستقیم | اولمشدی جمله ذاتنه الطاف کبریا

نوال ورد نو شکفته گلزار عفتی | پژمرده قیلدی صرصر سرپنجه فنا

غرق بحار رحمت رب کریم اولوب | مأواسی اوله سایهٔ سلطان انبیا

یازدم بر آه سرد ایله تاریخ موتنی
اولسون بهشت الٰهی محمد سعیده جا

تاریخ وفات

کتخدای پاک گوهر مظهر خلق حسن | یعنی عبد الله افندی ترک ایدوب دنیاسنی

نازم شهراه عقبا اولدی باحکام اله | قصد ایدوب تحصیل کام و مقصد ملک بقاسنی

هر گون بر کاشانه زهرا به گلشن فلک | چشم جان عالمه بو گنبد خضراسنی

حق غریق بحر غفران ایلیوب الطافله | ایده اعطا رب ارحم جنت علیاسنی

هاتف غیبی دیدی بشرایله تاریخنی
بولدی عبد الله جنان رحمت مولانی
۱۱۵۳

مخمس

راه هوسده ایتمه تلف پای همتی | نوش ایتمه زهر جام گران رزالتی
بیهوده چکمه سرخی رنگ خجالتی | بر بنده یه ایرشه خدانک عنایتی
حاضر اولور بلا تعب اسباب عزتی

وار در میان حزن و سرتده اتحاد | اولسه نه کلو خشکی باغ امل زیاد
ایتمه الم چکوب غم و افکاری اعتیاد | بر نخلک ایتسه نشو و نماسن خدا مراد
جاری اولور اایاغنه جوی سعادتی

اولدقده دست صدق و صداقت برازدعا | اوج سپهر کامه مکر کوجمی اعتلا
اولسون نیازگاه دلک باب کبریا | توفیق ایزدی کیمه اولورسه رهنما
بخت بلندی جذب ایدر احکام رفعتی

سوق حصول اولمشیکن بسته کساد | کالای عرض خواهشی ایتمم عبث مراد
تار املدن عقده یاسی ایدن کشاد | بر نامرادی ایلمک ایسترسه بر مراد
اولور رسیده خود بخود اجزای دولتی

دوشیزه املده کی پر عقده کاکلک | هم پیچ و تاب بندینی تار تاملک

ایلرک

ایلر کشاده شانه سی دست توکلک | اسباب انحلالنه بر امر مشکلک
تقدیر ایدر مساعده کلدکده ساعتی

بر دردی امانک اطبا نکول ایدر | نه قابل دوا و نه مرهم قبول ایدر
بر کون شفاخانه حقه دخول ایدر | بر خسته نک علاجنه عیسی نزول ایدر
تصحیحه خدانک اولنجه ارادتی

ایدوب شکست پایکی سنگ رهمراد | غم چکمه اولسه ابله یاسن زیاد
بر عقده نک ایدرسه خدا حلنی مراد
ایلر حواله ناخن دست سهولتی

آغاز جور ایدوب سپهر بخت بیوفا | ویران ایدرسه بیت دلک تیشه جفا
فکر عمارت ایله الم چکمه تکیا | معمار چهل مرحله دن کوندرر خدا
بر خانه نک مرادی اولنجه عمارتی

برج جناب باعث ایجاد کائنات | دل مرده کانه شربت جان پرور حیات
بادی بودر بو طوره ایدوب بنده التفات | تمهید اولنمه دن غرضم بو مقدمات
بسط ایتمدن مراد بو شیرین حکایتی

اولدی او شاه خسرو ملک سداد حق | چشم جهانه خاک رهی کحل دید حق
بولدی رها ظلام عدمدن عباد حق | اولسه کیمک کشایش چشمی مراد حق
تاب افکن ایلر اوستنه بر نور رحمتی

غزل رشدی تخمیس مکی

گه کوروب زلفک سنک عقلم پریشان ایلرم | آتشن ویکله کداغم فروزان ایلرم
کوشهٔ هجرکده دردم گاه پنهان ایلرم | گاه آکوب غمزه‌کی سنک فریاد و فغان ایلرم
گاه جورک یاد ایدوب چاک گریبان ایلرم

سیل اشکم ناله پر برق سوزشکارلر | سن اولنازکن جدا ر چرخ ناهموارلر
ماجرامز هیچ قالوری بویلا اولن غدارلر | سنده سیرایشای کوکل بر آه آتشبارلر
یاری بر کون ایندیکی جوره پشیمان ایلرم

ضعف حالک کوستروب هر دم لوابعاد الملک | اغلیوب زخم درونه چشمک اشهاد الملک
عرض ایدوب درد هزارک ضعفک ابراد الملک | چاره یوقدر ای کوکل بیک کره فریاد الملک
عاقبت بر کون سنی تسلیم جانان ایلرم

پاره چاک گریبان صانمه ذلتدر بکا | عرصه گاه غمده صد اعلام رفعتدر بکا
شاه عشقم بادی اسباب دولتدر بکا | جان کبی سرمایهٔ تحصیل عزتدر بکا
انکیچون عشقکی سینه مده پنهان ایلرم

مکیا اولسم دخی پامال چرخ پرجفا | درگه آخردن اولمام بن رجاجوی عطا
غیره وارمم وار ایکن باب جناب کبریا | جمله یه احسان ایدن چون حقدر ای رشدیا
بن نیچون یا غیردن امید احسان ایلرم

غزل نابی تخمیس مکی

الدی

آلدی اوکیک باغ لطافت قراری | کوردم بوکوبهار تماشاده کاری
دام ایلیوب فغانم ایله آه و زاری | رام ایلدم نیاز ایله اول شیوه کاری
شهباز دست همتم الدم شکاری

خلقک کزاندل ایتدی اوحسن و لطافتی | خس پوش خار علت ایدوب چشم رغبتی
مرآت عشقه منعکس اولدی کدورتی | اول غبار دلدن ایدر دم شکایتی
کورسم اکر مساعده روزکاری

خوشدر کسوب مطالبی اولمدن بعید | چکمک بلای فرقتی مدت مدید
اولسون فوداغ شوق دلمکون بکون مزید | دلدن کسلمدی هله سر رشتهٔ امید
ویرمم صفای وصلته بن انتظاری

تذهیبه سیم ماه نوی حل ایدوب قضا | اوراقه ویرسه مهره مهر ایله انجلا
آثار محض فیض خدادر بو مکیا | زرین قلمله یازسه سزا مهر نابیا
طاق سپهره بو غزل آبداری

تم

دیوان غزلیات

ساحهٔ غم دلکشا بر طرفه سکندر بکا / اشک دیده‌م داغ سینه‌م جوی گلشندر بکا

قصر دل تاب رخندن مهر ایلر اکتساب / دیده شب زنده دارم جام روزندر بکا

رهگذار وصلتا اولوردی میانی بلیم / خنجر سرتیز عجب اول بلده رهزندر بکا

صورت امید برگز اولمدی چیغاند / ساحل بحر امل چوقدان نشیمندر بکا

گردن افراز تکبر عقده دن بولماز خلاص / ملکیا فهم ایتدیرن بو سرّی سوزندر بکا

عکس رخسارکله چشم پرگل تردر بکا / اشک دیده‌م هم گلابکام پروردر

شرحه چکدم داغ یا قدم مشق عشق ایتدیم / استخوان سینه هب تحریره مسطردر بکا

ایتسه دشنام غنچهٔ لعل لب شیرین الم / چاشنی گلشکر قند مکرردر بکا

ظلمت آباد غمم مهر رخکدن فیض آلور / قصر جانه دیده لر جام منوردر بکا

ملکیا خاطر پریشان ایلدی غربت بنی / آه کیم یاد وطن قلبمده اخگردر بکا

جلد

١٨

جگر خون ایتسه ده ایلرله جام عشقنگ بر جانا / کیدرمی بزم غمدن آشنای محنتک جانا

نگاه چشم رخصت گورمدی اغیاردن خالی / بولنماز خانهٔ مرآت بقسم فرصتک جانا

آقن سیلاب اشکم ماجرای حسرت اولمغله / چیقرمی لوح دلدن نقش فکر طاعتک جانا

قیانمز چشم امیدی دلفکاران خنجر انک / اولورسه تا بحشر مبتلای فرقتک جانا

کرم خاطرده اولسون ملکی ناشاده دوشنجه / دریغ ایتمه کدا الردن نگاه شفقتک جانا

چشم ترمده عکس رخی برخیال اولو / قان اغلدور بکا نیچه دم آل آل اولو

بار نیاز ایله اکیلور احتمالدر / میل ایتمز اولدی گرچه که سرکش نهال اولوب

اول سیم ساق ایلیه مم موی استناد / محو اولدی عیبی بو شغمده قال اولو

جذب ایلر ایدی ناقهٔ لیلایی آه قیس / دست دراز دلده سری برعقال اولو

شعار عاشقانهٔ ملکی پر فکار / سیلر کتاب عشقی بیان بر مآل اولوب

حرف الجیم

مرد آگاه خدا ایلرمی میل ملک و تاج / ایلمز بالین رو بیت غیره مهمان سراج

راستی کج طبعه قت قت باد ناهید اولور / فرط دوری کماندن تیره سدر اعوجاج

زهر اولور تسنیمه مقسم اولسه کردش الیتیج / ایتمه یارب کیمسه‌یی پامال باب احتیاج

کالنه اندیشه‌لی خامک عبث اولچر بچر

شهدی بازار هنرده ملکیا بوقدر رواج

دبنزلر سکا زاهد ترک اسباب قبادن کچ — درونی آشنا اول جسر قید ماسوادن کچ
نکه کلچین حسرت دامنم پرخار فرقتدر — آچل ای ورد نازم عاشقه جور و جفادن کچ
کمردن خنجر سرتیزک آفسون تشنگان اوزره — وبر اول ماء الحیاة وصلی براه وفادن کچ
بو بزم محنتک البت خماری تشنه سندنه — کدردن دور اولام دیر سک همان ذوق صفادن کچ

اولنجه فیض وسطی عالمک حقدن ارادتله
نه سود ایلر تعزز ملکیا مدح وثنادن کچ

حرف الدال

ازدانه وجودکه غبار فنا کند — آخر فلک زکردش خود آسیا کند
اقبال مرغ خواب حضوری نیامدست — اشکم بدام دیده چنین دانها کند
تا رقبای نازخود آن شوخ شیوه کار — ازموج جویبار سرشک جفا کند
آیینه ام زکرد تعلق سیاه شد — انفاس سرد زاهد ماکی جلا کند
صد شکر است بهر دعا آه سربلند — تا بر فراز قصر اجابت رسا کند

ملکی نرفته است ازین راه فی بیسی
غمکین مباش بیک قلم کر خطا کند

حرف الرا

نکاه خشمله نازک وفادکلده ندر — بونا نموده جفالر صفادکلده ندر

تونهی سکا درخسته کان عشاقک — باقلبه سنک درک کهربادکلده ندر
نیو بو بیکیه دن درغیره جناب مولابی — رزالت جهلایه سزادکلده ندر
عزیمت ایلیه نک جاده تو کلدن — دلیل و یاوری لطف خدادکلده ندر

یازر بوزن شعر املکیا ولی زیور
عروس معنی یه حسن ادادکلده ندر

واغط میان یاره نه دیرسن سوزک ندر — تکلیف درکناره نه دیرسن سوزک ندر
برلحظه ده یار بیقرار باب دولتی — بوچرخ بیقراره نه دیرسن سوزک ندر
فیض بهار عشقله کوردن داغ سینه می — تابنده لاله زاره نه دیرسن سوزک ندر
کهواره نهاده کوروب طفل غنچه یی — افسانه هزاره نه دیرسن سوزک ندر

سرمد نظیره در سکا ملکی زاردن
بوشعر آبداره نه دیرسن سوزک ندر

سوزش حسرتیله عاشق داغ مبتلا کر دکر — دست غم کرد جفادن اکه خاکستر دکر
خاللرا پیشگاه حسنه خط شریف — قطعی فرمان ایتمکه اعلامله محضر دکر
اولمدق نخل تمنادن زبرغ امیوه چیدن — دست بردروزکار البت آنی سلکر دکر
تخته سینه مده دل اقبال وصال یار ایچون — نقطه داغ سیاه محنتی بر بر دوکر

نوقماش خواجه عرفانه تنظیر ایتمکه
کالا معنایی خامه م ملکیا اولچر دوکر

پیام کاکلنی جان زاره ویرمزلر
نقود کنج اسرار عشق جانانی
اسیر دردی قالور مرغ نیم بسمل وش
بودرد کهده بولورسه کلاه دولتی سر

شمیم سنبلی جفا هزاره ویرمزلر
کرم دکل سکا زاهد شماره ویرمزلر
برآب مرحمت اول تیغ یاره ویرمزلر
لباس عافیتی جسم زاره ویرمزلر

خراب وقف جهاندن وظیفه در ملکی
نشاط محنتی هب برقراره ویرمزلر

سنسز شراب میکده خون جکر کلور
موقوف راه حسرت اولوب اولدم چاک
شام هجرده طائر خواب فراغته
جانا حکایت غم عشقکده سینه‌می

سیر بهار چشمه خاردن بتر کلور
کویندن اول مهک سکا البته خبر کلور
فکر خط عذارک ایله بال و پر کلور
دست المله چاک ایده جک نیجه بو کلور

کلدکجه خانهٔ دله مهمان غم
ملکی میانه لخت جکر ما حضر کلور

کوکلده داغ دکل لاله زار حسرتدر
دریچه عمل صوب شاهد مقصود
ایدر مزارع آمالی سربسر سیراب
او سروه اولش ایکن آب داده اشکمله

تمام شرحه دکل هکذار حسرتدر
ره نیازه بقر کریه زار حسرتدر
انک که چشم تری جویبار حسرتدر
بنه رسیده اولان برک و بار حسرتدر

وجودکاه نمود نزارم ای ملکی

نسیم

نسیم عشقله نابرقرار حسرتدر

نجوم عالمده سنسزت بکا جانانه در
کافر غمزه‌سی چوق کیمسه‌لری ایلدی اسیر
لعل خوبکرده‌ک ایله سیده حباب انکیز اول
داغ حسرتدن اولوب فرقتله پر تاثیر

انبساط ازلی واسطه جانانه در
بو روش ملک درون ضعف عز کاکلده در
زیور رشته دردانهٔ مرجانده در
عاشقک هر سخنی چاک کریبانده در

ملکیا عارف اولان خلقه تکاپو ایتمز
اعتباری کشینک مایه عرفانله در

دو چشم عاشقی کور لعل دلربا دکزر
مزاد سوق محبتده حیقه‌ی بحرانی
یدکلو نارایه شام فراق جانانه
رخنده کاکلی کیم فرق خال دوشمز

او مست جام محبت النده باده کزر
متاع عشقی انکچون او جز بها دکزر
کوکل شعاع ضیا لیله روشناده کزر
او بندهٔ آفتی ظل پر هماده کزر

یقولمدی پنجهٔ محنتله آشیان وجود
دخی بو مرغ دلم ملکیا هواده کزر

لمبیم که لطف ساقی کلفتله بسلنور
زخم فزون اولوبنی سارد قجه دیکنم
وقف اولدی نقد اشکم آلام فرقته
قصر دلمده دلم اید مهمان غم

بیمار عشق روح محبتله بسلنور
ایتمز قبول ادویه مرحمله بسلنور
اهل وظیفه درکه او دریمله بسلنور
خون جکرله عیش دمادمله بسلنور

رامز افندی شعرنه ملکی نظیره ده
مضمون تازه معنی ملاحظه بسلنور

کالای موج ریز لطافتدن اکلیه / زیر قبای شیوه نازی اکلیه
کهوارهٔ دودیده ده ایلر خراشی / لعل خیال یار مزای دل ایکلیدر
ایتمز امید مرهم شوریده کان عشق / فکر لبکله یاره دللر نمکلیدر
سیراب اولور سرشکله زخم جبینلر / باران غمله داغ محبت چیچکلیدر
دستنک عصاده آلمه تراشک چشمز / زاهد او تمه کاسه عرک دکلیدر

دوشمز زمینه سایه خورشیده ملکیا
ایتمه امید لطف او مه ده فلکلیدر

حکایات غم گفتارله تقریر شکلدر / نیجه حیرت فزا ایرلر کلور تعبیر شکلدر
علیل و ناامیدم درد دل بولایه قالمشدر / بو زخم لاعلاجه مرهم تدبیر شکلدر
بن اولدم پایمال جیش محنت شهده بر نسکر / خراب آباد اولان ملکت دلم تعمیر شکلدر
چیقری ریشه های عشق دلدن خون فرقتله / دم خصمیله چیقمق جوهر شمشیر شکلدر
بیاض صفحهٔ ایامه چون ذرات اولسه / قلمه دردرده نم ایلمک تحریر شکلدر

خلقک یاد ایلدکجه گرینه ملکیدن انجمه
صفای وصلی ایام غمه تأخیر شکلدر

نه شاهدن نه گدادن نه اغنیادندر / نیازم در انعام کبریادندر

دوکندی

دوکندی ناخن تدبیر قالمدی دندان / شکایتم گره رشته صفادندر
قناده فلکی ایتمه بار ظلمله خم / کمان تیر قضا قامت دوتادندر
اندنجه بسط حصیر قناعت عالمده / کشتی یه جوی جفا موج بوریادندر

گشایش گل مقصوده ملکیا هرگز
مدد نشو و نما کثرت بکادندر

بار گران محنته طاقت زمانیدر / درد خمار جام ملامت زمانیدر
ایتدی ره امیدی سد رهزنان یاس / ای لطف حق یتش که رفاقت زمانیدر
اولمش گشاده هرکسه درگاه عزتی / ای خسته دل بودرده افاقت زمانیدر
قطع ایت یدنیازکی داماندن غیردن / درگاه کبریاده اقامت زمانیدر

حیرتله قالدی ملکی زار اضطرابده
ای رب چاره ساز عنایت زمانیدر

ابیات حسن زیب خط انفسیدر / اما کاشفک رتق و اپسیدر
پامالیاز ایله اکیلور احتمالدر / اول نونهال باغ وفا نورسیدر
خرم طربه بنارسه نوا سوز بایدن / اهل محبتک دمیدر متنفسیدر
کیوانه چیقه شهرتی احسانله بینه / چرخک عطاسنی چکه مم جرکسیدر

ملکی جناب دختر برکار مکث
الم یانده دهر دنیک خبدر

خوبکرده رویی حسنله آن پروریده
فیض الطافنك کل نازکتر یسیدر
چشم ترده شخص خیالی اول آننك
قعر یم ایچره مجبس مینا پر یسیدر
تهاده بویله اول بته زاهد پرستنك
شرك خنبنك اکله که پك کافر یسیدر
کوره فلکده سنبله کاکلك سنك
ره نقد انجیله آنك مشتر یسیدر

ملکی بو صرف جوهرکی نور سایه سن
صرف ایت که اهل معرفتك جوهر سیدر

قطع شهراه سرت هب شتابمه ندر
بوقف اب ساغر سیمین رکابمه ندر
قید و بند مرغ دل کند کجا افزون اولدی
دام زلف دلربا ده اضطرابمه ندر
بولمدی نشو و نما دوکدك بو دکلو آب رو
جوی کلزار امل آب سرابمه ندر
بسترم خون ایله رنکین ایلدم شبنم کبی
بنده حرمان تقرب آفتابمه ندر

آب و تاب ورد رخساری او ماهك ملکیا
جوش سیلاب سرشك و سوز و تابمه ندر

تیر آهم هدف چرخ ستمکاره کچر
ناله سخت درونم دل کهساره کچر
ست می ساند بنی کوردیکی مده ساقی
کنده [illegible] حیرت ایله عاشق بیچاره کچر
سر کوینده مقیم اولمغچون ایله نیاز
اوحرزای دل شیدا سوز مزیاره کچر
شربت وعده وصال اوله کری تاکه
رنجش درد درونم هله بر پاره کچر
آلنو نقد سرشك ایله متاع مقصود
سوق الطاف الهیده بو هواده کچر

بعد

سبقت ایتدکجه سنك توسن طبعك ملکی
شهسواران سخن وادی اقراره کچر

چمنده قامتی سرو سهی بر پادر
عذار آلنه کل عندلیب شیدادر
او کل شکر لب لعلدیله شمعیه
رخنده پرورش اولشدر او قند میناد ر
حریم قصر جماله نظارتی واردر
دو چشم روزن اغیار قبانه برجادر

حرف الزا

تن بی تاب حسرت بار هجرانی چکر
دل رنجور غم بر آه سوزانی چکر
اولنجه دلده مقناطیس عشقك جوز بیهی ناقص
دل آهن سرشت سخت جانانی چکر
بنشدی باد اقدام ایجا بحر تمناده
همان فلك دلی کرداب حیرانی چکر
نوازه ده خیال املتی خواب تندن
دو چشم بیعدد تسبیح مرجانی چکر

چکرمی دورده لوب ملکی کمانی هجرنی
دوز ر تیر جفایه زخم پیکانی جکر چکمز

جونکه اسرار عشقه جانی اولالدن آشنا
دخ خون آلود ایله مهر وی کنجینه
باسو ایتمز نقر زدله قالمز بر اثر
روی [illegible] ژنک یاب اولمز آیینه

کارکاه حالده دلق تجرددن دخی — اکتساب قیمت ایلر خرقهٔ پشمینه مز

فلک دل ساحل نشین بحر غمدر ملکیا
کتدی ایام صفای خاطر دیرینه مز

برجا عجوز دهر دنیدن بعادمز — مستوجب ندامت اولور اتحادمز
بنیادی اساس خلوص نمازیه — معمار تجربه ویره مز اعتمادمز
کربیت اوزره صحبت ابنای روزکار — چشم سپهر کحل غم ایلر رمادمز
اشعال قطع خامه قومز حرف طلبی — تحریره سنک خاره اولور چونکه مدادمز

لایقمی باب غیره واروب ملکیا رجا
درکاه خالقه وار ایکن استنادمز

کمیت ساغر سیمین رکابه محتاجز — کذاره وادی غمدن شتابه محتاجز
سر شکر ذوکرز پشکاه جانانه — نقود محنت عشقی حسابه محتاجز
اچوب دو چشمی ره کوی یاره منتظرز — کشاده روزنمز آفتابه محتاجز
حصول مطلبی آخردن ایلر امید — درخدایه توکل اتمابه محتاجز

قرین وصلت جانان اولمغه ملکی
هزار درد وبلا ارتکابه محتاجز

جانه لطفکدن سنک داروی صحت بکلرز — یا الٰهی درد لیوز سندن عنایت بکلرز
ترک ایدوب جانانه عزم دوشدک دیار غربته — پاسبان کنج هجرانز ولایت بکلرز

بور درد انجام فانی اسکی نوبت خانه در — کوش طبل ارتحاله برده نوبت بکلرز
نامرتب بزم بی صهبای دهر دونده — ناکلدن طرف مجنون نشطارت بکلرز
لنکر انداز رضا یوز ساحل تسلیمده — فلک جانه حقدن ایام سلامت بکلرز

الده ملکی کاسهٔ دریوزه قلب شکست
درکه مولای اکرمدن عنایت بکلرز

حرف الكاف

ای تاج افتخاری صدور بریه نک — وی مظهر عطاسی مفیض العطیه نک
خورشید نور پاش جهان سن شهنشهیم — کتدی ظلام شرکی زبان شفیه نک
غواص درّ حکمتی سن امر حقله — ابحار صنع وقلزم سرّ خفیه نک
قصر بلند وصلکه نارسته سلّمی — افلاک کبی بردرجات علیه نک
آدم ندکلو اقرباء کامران اولور — پابنده بر سنک کبی صاحب عطیه نک
سلطان مرسلین وشهنشاه انبیا — کنجیهٔ بخشی عالم لطف خفیه نک

سن ایله زبان پاک ثنا عتابه جرمنی
ملکی که اوکار ردّ تخیز الطوبه نک

حرف الميم

خاک کویک توتیای دیده ٔ امان ایلدم — سندت سیلاب سرشک چشم هجران ایلدم
شوق دلدن چاک چاک ایتدم نکاهم سلّ نوش — کشتهٔ سنبلزار زلف یار شایان ایلدم

کاله ریز اولمش لطافت کارگاه جنت … نقد جانم صرف ایدوب جمله پرستار ایلدیم
سوزن مژگان ایله شمدی قبای فرقته … رشتهٔ سیمین اشکی زیب دامان ایلدیم

بحر گلگون تنگ آخر ندامت دسته
هر حبابن ملکیا تسبیح مرجان ایلدم

هزار ناله سنج و بر سر دیوار حرمانم … باقوب گلغنچه اتمیده زار و چشم گریانم
تداوی روغن بادام تلخ ایلر کرا اکبر … بن اول لخته چشم غضب پیمای جانانم
هلاک اولسم نوله آوازهٔ پای خیالندن … که مبهوت صدای دل تپیده نهانی سورانم
هوای وصل دور ادوره دوشدم چلم و زلفه … عجب دیوانه سر داده وادی هجرانم

کشاد ایتمک نه ممکن عقلهٔ گیسوی جانانی
کرآب نرم دلدن ملکیا اشکسته دندانم

کوروب روینده خط مشکباری اوخشادم اوپدم … او خط مصحف رخسار یاری اوخشادم اوپدم
کمند رشتهٔ مدنک پاینه ایرمزکن … بن اول آهوی حسن بی‌قراری اوخشادم اوپدم
آلوب گهوارهٔ پر اضطراب سینه‌ده جانه … او طفل شیوه زار روزکاری اوخشادم اوپدم
آهنگ پروازی اوج نازه استغنادن اتما … بنه اول شاهباز دلشکاری اوخشادم اوپدم

رشیدک فرط حسن طبعنی سیر ایلیوب ملکی
بو مصداده زبان اعتذاری اوخشادم اوپدم

کنجینهٔ غمکله ایمش عزتم بنم … سن‌سین جهانده تاج سر دولتم بنم

۱۰۱۱

۷۷

پردری قناعت ایله چشم آرزو … یوق بزم شاهه جام جم رغبتم بنم
ایتمم عبث خمیده نهال امیدی … اولور فتاده هر زاییه قسمتم بنم
ایتمش ایکن وجودمی افنای تجربه … صراف چرخ الکلمدی قیمتم بنم
ایتدم چو تبر قطع ره وادی جنون … زورکان فرقته یوق طاقتم بنم

درگاه غیره یوز سورمم ملکیا هنوز
یوق مهر چرخه ذره قدر منتم بنم

خاک پرخار اولان رخسارنی یاد ایلدیم … بلبل فریادمی گلشندن آزاد ایلدیم
دودهٔ آه سیه‌مله بن مداد نامه‌یه … دردمی پایانی تفصیله امداد ایلدیم
آتشی سوزشمدن ایتدی بالایه صعود … پنبه مینای میله جمع اضداد ایلدم
باده ده فیض هوای شوقمی ولدی هر حباب … شهر بچه لعلدن میخانه بنیاد ایلدم
ظلمت تیه هواده قالدی دل گم کرده راه … زخم سینه مده آنکچون آتش ایقاد ایلدم

چشم پرنمدن خیال یار کتمز ملکیا
نهر ایده سینه‌ده حبس پرپزاد ایلدم

دلمی زیارینی شمد کیری بهتر ایده‌لم … حصاره دشمن غمدن قاپوب سفر ایده‌لم
مقدرات خدایه اولنجه سر داده … خلاف دور فلکدن نیچون حذر ایده‌لم
پیاله می طولدرسه مدد ساقی … عمومی خانهٔ دلدن برآز بدر ایده‌لم
شعین و ناو بولنه شنایه بازی … ره امیده رجاده نه‌دن حذر ایده‌لم

اقرسه تیغی بلندن غطام سینه مزی / سیر ماه حیاته براز کمر ابده لم

نوای ناله مقام حصار در ملکی
نی براعه ایله بویله نغمه لر ایده لم

حرف النون

کلمه سن بزم سیه زاهد ثواب ایتمزمیسن / فکر ایدوب بر کره ده رای صواب ایتمزمیسن
صفرزاند عذاب ایدرسن داغ سینه م سودیکم / نقره اشکم دخی باری حساب ایتمزمیسن
چشمک آبرسون تیر مهر جمالکدن رقیب / پرده رخسارکی رفع نقاب ایتمزمیسن
ایلدک اشکسته ساقی حیف مینای حبی / انکسار خاطرمدن اجتناب ایتمزمیسن

بو بلبلی پروانه نثار جان ایدن گیمدر سکا
جمله دن ملکی زاری انتخاب ایتمزمیسن

درکف تقبیل ایدوب باغلط پیمانه سن / هاله ایلر ماه رد بانه درون آیینه سن
سایه انداز الطافه رکنار جویده / سرو نازم حصه مند لطف ایدر رحمت سن
غنچه لر اطفال گلشنده رسپهر ذم گشا / شیر شبنمدن آلور هر گیجه فیض و ایمن سن
جوهر ذاتی کرک بوقه افتخار اعتبار / فضه گوهر نیلسون سیم وزرک پیمانه سن
برکون ایلر قصه جالیجاه اقباله صعود / سلم حیثیتک افزون ایدر ایلر سن

لطف توفیق خدا در فیض الوب ملکی زار
خامه سی استاده عرض ایلر کمینه وا آیه سن

ای دل

ای دل جهای وصلنی اشعار ایدرمیسن / دردک طبیب جانکه اظهار ایدرمیسن
رسم ایتمیوب خیالکه آیات حسنی / گوزدن گچوردیکی ینه تکرار ایدرمیسن
تاکی تحمل ای گل رخسار جورکه / بلبللرین قیامته دک زار ایدرمیسن

چوق بکلدک بو کار که نظمی ملکیا
برکون اولور که سنده عجب کار ایدرمیسن

حرف الها

ذوق شکر ده شقه آه وانین ایله / همنرالی وصال ایکن اولدی نازین ایله
شیرازه کبر نفرت اولور نسخه غرور / آلت وفوده رشته چین جبین ایله
محصول خال خرمن حسندن اول مهک / محو اولدی جوش مورخط دانه چین ایله
نور له اولماز ترقی ذات اواه عفنی / بلرمی نام کسب شرف زرنگین ایله

اهل هنرنه مانده البته زار و زار اولور
نه بوره ملکی ایله نظر اکسین ایله

هرکس ایدر ارباب ورد کی عاقبت امداد / ییه تونکه چشم امعانیله باقی فریاد
اغلدوب عشاقی زاری ای شب حسرت / اوله بادی اکثر ملک دلکه برباد
چوقدن ایلردم اوشمعی زیور بزم وصال / بانسم پروانه زارک خاطرناشاد
قنده کالای کرم شمعی قماش آفرین / حیقمز ارباب دلک بالای استعداده

ملکی انسیه ایلمز دست تطاولدن سکون
زخم مرهم ناپذیرک رنج مادرزادنه

هزار پاره اولورسه عجبمی پیمانه — تحمل ایلیه مز تاب روی جانانه
آلورمی دست شکایتله چاک چاک ایلیم — نگاهی رشته سنی سوزن مژگانه
تحمل ای گل ترخار نازه شکلدر — بتر بتر بو جفا عندلیب نالانه
بودکلو سوزش دل سوز یاره دندر هب — شمعه اولمه آتش نیازمی پروانه

جوابن آتش ایکن ملکیا اول افندن
دخی امید ایده بیلیرمی بوسعی بی جانه

کوکلده کاکل پیچ عنبر فام قیدندن — یته مرغ هوا پروازم اولدی دام قیدندن
بولوردست تفکر جیب وجود آیلیسه لالدر — برات خط وخالک دفتر آلام قیدندن
خمار بزم فرقتدن دکل آزاده سر آنا — می آشامان عشقک اولمش انجام قیدندن

نبوت روسیاهی ایلیم جانم کبی ملکی
دکلمدر ایلمیع صافم کوهر آسا نام قیدندن

ارباب ذوق وشوق کچه‌لر باده نوش ایله — نیل معاشی بن کزرم جست و جو ایله
دم جوش ایدوب نظاره ده کریان ایکن کوزم — تعبیله قوری مصحف رویک وضو ایله
کنجینه سینه دیکشن ایکن دیده قدح — قدر سبوی پست ایده مز سرفرو ایله

سیلاب

سیلاب اشک عاشقه پیرولک ایلیوب — ایردم او سروک آیغنه جست و جو ایله

حرف الیا

دیده‌مده حسرت جانانه مگر نمی قودی — سپه درد بو کنجینه‌ده درهمی قودی
طفل نازم او سخنلر بدر اول شیوه ناز — مهد اعجاز سنی یوقسه کهر نمی قودی
نوش می بوسن لبکله نه کوزلدر ساقی — بزمه بو عادت جانبخشی عجب جمی قودی
ویردی جان خون جکر دلده خیالک — پیش مهمانه بو ماحضری کمی قودی

نای خامه‌مده بولوب ابتدی شکست و نالان
بزم عالمده فلک ملکی یه همدمی قودی

ایتدی شکسته دست اجل نونهالمی — صولاردی حیف باد فنا ورد آلمی
[illegible] جفای فرقتی اول نازنینک — یاقدی گل ایتدی جان ودل چشم نالمی
کورسه ملامت ای دل شیدا بو حال ایله — اولمق ملول امر مقرر ملالمی
اول طوطی ملاحتی آخر شکار ایدوب — قردی بنمده دام قضا پروبالمی
یار جفا تیغ الم در بی امان — ایتدی خمیده قدی کسدی مجالمی

دورلر شهر ملک فنا ایلیم مکر
ملکی اوباریکی کورمکه غیب خیالمی

قیدایدا ایکن صفاسی نه در گلشنک دخی — آز [illegible] الکله ذوقنی قیل کلخنک دخی

عریانی تجرد الابس سوی — ویرمز وجوده بارنی بر سوزنک دخی
کلسون خدنکی سینه‌سنه ملک الملون — ای پاره انشر احک اوده در سنک دخی
بو قدر بری بو منزل ناکه قیامه‌دن — پا در رکاب رحلت ایکن برکنک دخی

ملکی اوظالم ایتمدی محرم درونه
چاک اولمدقجه سینه‌سی پیراهنک دخی

سر زنجیر عشقم کیم طوتر فرهاددن غیری — دل دیوانه بیلمز آه ایله فریاددن غیری
کمان محنت طاقتکداز آنک آتمدی ای آفت — صلا درکیم جکر کلسون دل ناشاددن غیری
دل سوزانه اشک و داغ پنبه ایله مداوالر — نه سود ایتدی بکا آمیزش فصاددن غیری

امید مرحمت یوق کیمسه‌لردن ملکیا شمدی
کسلدم خامه وش درد دلم تعداددن غیری

بر نهار وارمی بنچون جکرمدن غیری — آچر آغلر کیم اوله دیده‌لرمدن غیری
کیم کلور قلب حزینم بنم استفساره — اول وفادار قدیمم کدرمدن غیری
ماسوادن بنی چک ای کرم انتی الله — بدرایت قلب نه امت اثرمدن غیری
راحت عالمی عزلتده قناعت بیلدم — بیتم چیقمه در طشره درمدن غیری

همدمم یوق بو دیار ایچره غریبم ملکی
آه پرسوز دلی کلک ترمدن غیری

پایمال اوله سر قسمت ایچون هوز کبی — اولمیه از ایلده ایچون جمله‌زمن کبی

چرخ مقارنله اولان بزم صفاده چنک — ویرر اسرار دلی ساغر بللور کبی
اولدی اوج محبتده کرفت حسنی — کلور افغانم اوشهناز برلحنبور کبی
کلدی … افته خط پادشه حسندن — ضبط ایچون مملکت وصلنی منشور کبی

ملکیا امر شهنشاه طبیعتله سکا
ملکت …

رباعی عارف افندی

تدندر بیلسم ای عارف ازلدن بولیا کاری — ستملر آشنالردن کرم بیکانه دندر هپ

جواب ملکی افندی

قو یوب رزاق کونی آشنادن لطف امید ایلر — بو محنتلر بزه درد دل دیوانه دندر هپ

ابیات

یوسن تاب اولمه در تار املدن قید تحملی — نزول جاه محنت چاه دنیایه تنزلدر
…وب چاه قضادن بولمق ایسترسن اکر یامن — صاقن حبل المتین شرعی قوی ویر دستکیرن
اوردم ایاغه شتری چیقمم شر اسنه — بنت العنب زیدکلری ام الخبائثک
انجه کبی ایدنب ندارک صید — کفه بس اتمه در بر آز تکسی

قطعه

ای باد صبا اسمه غم وزار المدن   صاراق بوکیجه تنها جه یاری کمزندن
بازو فرغت فه اغیاره طیوره   خاک رخنک بندهسی بزنا ازلندن
ذاتنده اولور ذات اولالک ذات قدیمی   دوراینده‌ی بزی باد خزان یلرلندن
افتاح اولان برک ورحنده رشکنک   کلی آجیلور سینه جه یاری کمدزندن
کلی یانه رق آتش عشقیله کل اولکم   پروانه بیله بیمش آدم جچرندن

قطعه

کوکل یوسفه عشق ایلکم یوقمی تقی ستاد ورن   طولا آتش باده لریله حور زولن سو برده عنوان
غرض دلسه نغمه ولر و بانک بزمه دوکندن   چالنمز بولکه مجلسده زیرا حلقه زندان
ودایلر حجازک مبتلای محفل غمدن   اولایدی افتراق سینه احراقه شادوران
کل ای ساقی بو عشرتله بایل کیم بوریدن آب   کردون افتاده لرخاک در بنده ایمسودن
رخام آلوده لر جب تیغی وقاتل اولمشلر   رقیبان ایلمشلر کتیب قتلنده چوق فرمان

قطعه

کمان ابرو قورلمش جانقصد ایمک دیر شر دل   کل ای شوخ جفاکارم بونی آیام اهمال ایل

خرج وصرفنده دقت ایسترکیم | جیفر رکن برین چفر باسه سی

تم الديوان

اثر خامه یوسف مخلص

١٢٧٤

گوكلده بو كچلمز ابدا اى دل افغان املا   رقيبان مجلس عشقده زيرا قرديلر يك تل

كمنده آشنا صارلدم موبان ايله چون اولم   كل اى آهيم بدن سن سينه رنك اى ابيت ره دل

كل اى ساقى لبالب طولدور آتش صونكيم بازو   تفكر قيلمه زيرا اوله خيران باده كل ايل

مكدر خاطرك يكى قوشنده ى عنكبوت آسا   به باد صبا اچمش ابا رك زلفى تل

قطعه

باقدى دودم آتش زجرك يلك بغم   بكر رشيا بخته حجرك سنك بغم

زورقى وصال ايدن نهر يلو آب   بحر رشيا زلفنه فكرم سنك بغم

اوادى رقيب بوش يره بدخواه بدزبان   دائم دعاى خيريله ذكرم سنك بغم

يارب نه در بو چكديكم درد وغم بنم   دوشدى وصال فكريله ذكرم سنك بغم

الدن كيدنه يارى بو كون يك قچانم   خاك درينده قلمده فكرم سنك بغم

قطعه ٧

آزرمى دل كلى بلبل محبت اولمبحق   كيدرمى جنته آدم مسرت اولمبحق

كوكل دياره دوش اولدى قچارمى جو دانم   آچرى دشمنه سپه شجاعت اولمبحق

كوكل دويزمى الدن ايراكنده اكر   قچارمى انده كوكل بر سهولت اولمبحق

بتون

بتون بتون طوطوشور سنمده آتشلر   ويررمى سماع شفقه لطف سخاوت اولمبحق

قالورمى طعن رقيبه وبدنه يكى آزار   كلورمى سكنه او شعره قباحت اولمبحق

قطعه

دربان غم عشقى بزه اوليارك اولكچه   قوش ايله بز عشق خوبان كورنجه

وصلت طلب ايردى كوكل شقدن اول   صبر ايلمكه راضى بز هجرانى كورنجه

فرياد ايدرز بلبلى بز باغ جهانك   بن ترك ايسراتيدم باله جانانه كورنجه

چاغرايدى اوليارى كوزه آور ديده اشكم   كشتى فراق تهر ايله عمالى كورنجه

نكى بدن آتشه باتى يا بوحالى بوريه   پروانه چون اول عشقله اعفالى كورنجه

قطعه ٩

غلمه ديره لرم بخت سيا آنبت   ايلر اولقاشى كمان نبتيم نگار الفت

حاطرفا فلكك بيل ايلر اوكل خار   عاشقه جور ايده رك بركون ايدر انيت

مسكن هد ايس ايدرك با آرتيه وارم   بركون ايلر او جوان كشب سنى الويت

حب طبع رقيب عارف احسان ايلر   عالم فرط محبتده كل خلقيت

ملتيا اولدى بو موزون كلامك اكثر   رايج زينت دنيايه محب خلوت

قطعه

برگ رنگینک اولدی گوکل جام ورزاسی آتشه یاقدی بو دلی نازو اداسی
اولدر دایله افتاح ارکان کیک وغدای خوش کلدی بکا بو چمنک آب وهواسی
عشرت ایتدی بنی بلبلک آواز نواسی

اولدم بو گوکل خاک ره عشقه تبردار بر بن کبی افتاده سی عالمده کورن وار
لطف ایله بکا کلسون اوزان وسهو کیا ور دنکله اولوب خسته درد ایله سردار
اعدایه صو بو ایچلیلو عشق دلواسی

آیا کتور زورب معمونه می احبا به هزاران ساقی یتیله دور لاله حمرا ایله جولان
کچسون او رقیبک باشنه کیت گریان بیچاره لب لعلی نم ای آفت دوران
لعل ولبنک بوسه سیدر جان دواسی

بتم دکمهن ایلدی عاشقلری بر پا قتل ایتمه بنی سودیکم اولسیم ورزا
اولنده لری بنده ایل سنده سرا پا قلمده رواکورمش ایسنک ای یوت
کوسترنکاکیم قنده بازار قتل ورداسی

قطعه ١١

بهار اولدی اچیلدی یاسمنلر سنبل آچلدی و آز ندرای غنچه عاشقه سنبل سنده اوبار
آچلدی حسن یوسف هم بنفشه نرگس وصلت آچلمز بسن ایله شوربده بختم سنده برحال اولر
اکلدی باغ حسنکت نازه الدن بچچی بوآز نکک بکث آچلمز زاهدا عالمده اقبال اولر
تنکر قیل لشکر ایت کوزت و لطف اعداسی دیمزلر راه عشقه مهندیر کزلی اشعار اولر
آچل ای بخت اهواد کتابم عید اولسون ان آچلدی بخت شوکت یکیا اقبال اجلال اولر

قطعه ١٢

زبان ایتمه گوکل سن صاحب اهل ظرافت بک بو عشرتگاه عالمده اوتور اهل حمایت بک
رکوع ایتمه قیام ایت مجلس عشقه کل ای همو فی جهانه کلمه دن مقصود بودر اهل فراست بک
سکا حجت یازلمز آخرتدن قیل و قال ایتمه بو نفع و بندی حفظ ایله یتر اهل درایت بک
کل ولمیدانه سن گیم اهل عرفانم اندر حاضر الندر شعر و قلقان الویر اهل شجاعت بک
ریاض اهلی اولنلر گوشه گیر و وحدت اولدی وعاقل گیبا حقه سن اول اهل دیانت بک

قطعه

اول پادشاه حسنکه جهانده نامی وار — بکزر گوزلک ایچره سکا بر شهامی وار

عاشق اولانکه قالنه الترامی بوینی — جهنکه نور شمس اولرمهده ضیامی وار

حیلی جوانلری بر دشت اغبار دربان — بن باغبان زلفم اوماه غدامی وار

سوداسی زلفی یار اولانک دائمی حالنه — سویله بیر کا کلمه بر جزامی وار

نمی جهان خلقنک اول قیل قاله — بر سخلین تاب عشق قضامی وار

قطعه

بلبل که فغان ایدی باری نه خبروار
اول رازی عیانه ایتمکه ساقی نه ضرروار

تنهاجه بولوب می ایچلم بارک الله
صوفی کتوبه مجلسه باری نه کدر وار

میل ایله کوکل مجلسه ساقی یه نظر قیل
لطف وکرمک نیل کبی جاری نه حذروار

اسدکجه کوکل باد خزان درد دل ارتار
کوش ایت هله اول باد صبانک نه اثروار

اولمز سن اگر شعر یه سن قافیه نقاج
سر ایله اودم نطقنی کمی نه ظفروار

ویله

قطعه

آچوب انشلری صماج سینه سوزانندن
عاشق نار ایله مملولری شیخانه کورسون

پاهمز بیر مغان ساده طراش اولسه بیله
خط جکلن یوز بنده دوبنی شیطان کورسون

باغ دهرک بیلورز بزمه کلان ساقیسکه
نارفز فهمری کنبد کیوان کورسون

عاشق اولدم او کل باغ غنچه سینه
اولدم اسمانی کلک بوینی زبجان کورسون

آتش آساطوطو شور داغ درونک کبی
عالمه بر طولی صون ساقی نوراکورسون

قطعه

یارب نه بو بنده کی او یار نوهوس — جوقدن جوزلدی رشته اقبال نوهوس

صالمقده دهیشه کوکل جاه و دولتی — طلعن ایچنکه اولسم اقطار نوهوس

لنک شاشردی جونکه جونب منصب — چکدی جو پردی خانه اقبال نوهوس

باری کور نجه حال دلم سویله مکده در — طلعن رقیبه بکزدی احباب نوهوس

نمی کلنجه قارشوکه اول یار نازنین — کوبا صالدی باغده اشجار نوهوس

قطعه ۱۷

طوطی شدی خانهٔ دل جوهر شکین قابلی　　نه رتبه ایدرسن تعمیر دل تکمیل قابلی

بنا زلفی نمنده بیک قدر عشقی مجبوری　　بکم شوق نسبت بن بیلم تمهیر قابلی

شرف کندی خواب خوش من اندیشه مز تولدی　　صاورادق ونیا اعالیجز تخییل قابلی

یتر دل یاتدیک ایده مز خون ایدیجن اما　　قباحت بزم الا نبلیم تعطیل قابلی

بنا رسن آتش عشقیله ملکی یوسف ایدرک　　نجونز فریاد ایدرسین اوایله تسهیل قابلی

قطعه ۱۸

بر اسب سواره اولدیکم اولصوفی یارایدن　　ایلی سیر چهار دور کیمی نه معشوقی هیچ یوق

کر بوله کیر جامه پاکیزه لی اما　　سر طینده اینک کوملکی بر ایچلونی هیچ یوق

بر شهره کیروب کوردیکم اول عالی افلاک　　هب نسبتله ورکسنی بر دوزکنی هیچ یوق

زاهد دینی ترک ایدر اول فتنه باله　　آغانه ایده لاورنه برایمونی هیچ یوق

دستنده ربا نسبی وارکی آوشنکک　　کیم وارمز مرشدی بر شفقی هیچ یوق

قطعه ۱۹

کتاب حسنکه یارک ایلدی غنچه گل　　بهار ایردی وصالن خبر ویرر بلبل

طفولت

طفولت باد صبا اول جوان پرچمنه　　اولوردی رشک صنوبر نهاد سنبل

او غنچه لعل دهندن وصالن قام اولنک　　سوردی نشئه دوران باده قل قل

جگر دی چشمه تو طیبا الندن دسته کل　　درون خار حسمده دکرامیدی تملق

اووردی عشق کلم کیم دکل ترکوخم　　قالورسه دسته کلی اسم تن مملول

قطعه ۲۰

دیکر بو بیری جیبی سوایه قالدی جاحی بیضه　　کوکل هر دم خیال خال دلبر فکرمدن خلیا

نیاز بجلی کوراغلمقدن خون دل بیرول　　کوکل صحن چمنده قالدی بکدر فکرمدن خلیا

کلور می تاب اقبال عالم خانه بر دوش　　دل ورادم قراردی کوربیدن تاغ صهبا

اصل زلفی دل اویز بدفرط محبته　　کوکل سیمین کالاب دم ظهر در کوبا

رقیبک حال زبالی بدون شیخ اول عجکاکی　　کور نرملک ورار جهاز دن صره در کوبا

قطعه ۲۱

اولبرک کلالک جبلت تنهاهم سوزن　　السه دی الله اولبا وصبادن خبرالدق

اولیا زاهد دون تنها باززایدیک اما　　نکس اولدی کوکل ذوق صفادن کذرالدق

عاشق اولانه ترک وطن ایلمک اولی　　جون کیمی یزه ورد و بلادن اثرالدق

دورانیله رنک آور دوانی همراه   اعدایه اولان جور ومحنان ده سوداق
صالدی قدی کوکل زورقنی بحر محیطه   کمی باد اولموج وبلادن صفوداق

قطعه ۲۱

سررشته کیسوی مراد اوزره دونرکن   کندم کبی چرخنده ولی زلفم چوروم
کورمش دکلم حاصلی اقبال ایله کیمسه   دونم چرخ وفلک ودلیکاده چوروم
پروانه کبی عشقله یانمقدن اولدم   حاصل بدنم درد ایله برناله چوروم
مرشد ارادم دستنی بوس ایتمکه اما   دیوانه کبی کوکلمی اولیاده چوروم
بروجهله تعریف ایده یم دردودرونی   کمی بدنم زور ایله اجیاده چوروم

قطعه ۲۲

ای عاشق بیچاره فلک خسته دوران   ای خالی مکدر ودل پرناله افغان
البنده بکا مرهم مومیایی تکلف   بی شبهه اولور روز سعید انجمه فروان
برکون اوله که دامن زیرنده فلاکتز   اولنده لری بنده هب بنده فرمان
صبرایله کوکل راضی هجران زمان اول   تا دیده‌که سانسکنی اله کنبد کیوان
دولت دکلن ویرکوسیه بار خدانک   کمی باد اقبال فلک ایله جولان

بتقلم

ولا پروانه وش یانمقدن اصلا بی امان اولمه
کلستان ایچره بلبل ایله سازاول بی زبان اولمه

دلوب ایم نظر تیل کنبد چرخ فلک صدچاک
یر رنک اشهب اوباله صلابی عرش اولمه

کوکل بحر املده زورق غم باد بان اولمه
کل ارتق کوشه اقباله ای دل بی مکان اولمه

کوکل خاک سیه رغبت ایت چوقدر شوقت
اولور رنک خاک پاکه اولرتبت بخش باد اولد

یعقوب خلقک دکلک کمی جهانه ایله رغبت
فلک مشرب اولوبده تیراندازی کمان اوله

۱